

નર્મિ ' આજે મળ્યો તું મારા મનુને
 દેમ આજુના ન મને માન્ય ન ' જરૂર પડે એવો જ અવાજ છે
 ખરા મોતીથી જાખડો અવાજ ન ' દે ! આજ ન હવે જોવાય છે
 નર્મિ !

ખ.
 ર.
 કલ્પર
 મો.
 તી.
 તું.

મં.
 ગ.
 વ.
 સ.
 ર.

એજ લો પ્રમગની શુભ યાદ છે ! મામાઅરતીનું મામાન્ય ચિદ્ર છે !
 કલ્પર મોતી સાથે મોતીની માફક જ ફરીયાની કાતુ માગીની પેદાશ છે
 એટલે તે ખગજ છે. વધારે અમજવા માટે કલ્પર મોતીનો મતાવાન
 અમારી પામેથી મગાવો

હોક જાતના કલ્પર મોતીના દામીના અમારે ત્યાંથી લેવાર મળશે
 વધુ વિગત માટે અમારી એક વખત મુલાકાત લેશે

ધી ન્યુ પર્સ ટ્રેડિંગ એજન્સી,

ખારા દુવા, ઝવેરી ખજાર, ચોકસી બીડીંગ, મુખર્ધ.
 આન્હીસ અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, કોલે (મલયાલમ)
 રેડી

પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા.

સહુથી વધારે કિંમત તંદુરસ્તીની છે. શરીરની તંદુરસ્તી સાચવવા પ્રથમ રૂચીકર ખોરાક જોઈએ. ખોરાક રૂચીકર બનાવવા માટે સ્વાદીય મસાલા જોઈએ. ચોક્ખા મસાલાઓથી ખોરાક સ્વાદીય બને છે અને ખોરાક સ્વાદીય હોવાથી શરીર તંદુરસ્ત રહે છે.

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલું ચોક્ખા મસાલાઓ બનાવવાનું મુંબઈનું ભરોસાપાત્ર મથક.

એમ. મોતીલાલ મસાલાવાળા.

ભુલેંધર નં. ૨.

ટે. નં. ૨૧૯૮૬

ગ્રા.નં. આન્ડરોડ,

રામ ટરમીનસ.

તરેલુવાર જાતજાતનાં સ્વાદીય મસાલા, ટેસ્ટદાર અથાણાં, પાપડ, સેવ, ચટણીઓ તથા મુરખ્યાના જાણીતા વેપારી.

અમારો સ્પેશ્યલ ગ્રાહનો મસાલો દરરોજ હજારે કુટુંબોમાં વપરાય છે. દરેક સાફ લાવી ભૂખ લગાડે છે.

અમારો ખંભાતી સંભાર (રજી. નં. ૧૬૭૦)

દરેક જાતની શાકભાજીમાં આ એકજ મસાલો નાખી પ્રમાણસર મીઠું નાખો. બીજું કંઈપણ નાખવાની કડાકુટ નહિ.

સ્પેશ્યાલીટી:—અમારી ઝાડા તથા મરડાની અકસીર દવાથી કેઈપણ જાતના ઝાડા તથા મરડા એકદમ મટી જાય છે.

જરા આટલું નાંધી લેશો ?

જે વસ્તુની પરદેશીયો મુક્ત કંઠે તારીફ કરે છે. તેવી આકર્ષક અને સુંદર ચીજો તમારા આંગણે વેચાતી હોવા છતાં શા માટે દુર દુર ભટકી તમારા કિંમતી વખત તથા પૈસાનો દુરુપયોગ કરો છો ?

સુશોભીત બનારસી કાપડ, લેટેસ્ટ
ડીઝાઇનનું ભરતકામ તથા ફેન્સી
રેશમી કાપડ ખરીદતાં પહેલા
જરૂર અમોને યાદ કરશો.

એ દરેક ચીજો કીકાયતે, ટાઇમસર અને મનપસંદ પુરી પાડવાની અમો આપને ખાત્રી આપીએ છીએ.

એકજ વખત અમારા શોરૂમની મુલાકાત લેવા આગ્રહભરી વીનંતી છે.

શા. જમનાદાસનાનજી માંગરોલવા

નં. ૮૪-૮૬ બજારગેટ સ્ટ્રીટ, ફાટ, મુંબઈ

કેન નં ૨૬/૧૨

પ્રકાશક તરફથી.

આપણા સામાજિક જીવનનો મુખ્ય પાયો લગ્ન પર રચાયો છે. લગ્નની ભાવનાને અતિ પવિત્ર અને મંગળસૂત્રક ગણી છે, એનું સદાય સ્મરણ થાય, એના સુખઃદ સ્વપ્નોનો સદૈવ પડઘો પડે એ વધુ ઇષ્ટ છે. અને એવા સુખ ઉદ્દેશથી પ્રેરાઈનેજ ‘મંગળસૂત્ર’ નામક એક લગ્ન ગીત-પુસ્તક પ્રગટ કરવા અમે પ્રેરાયા છીએ.

મંગળસૂત્ર એટલે સ્ત્રીના સૌભાગ્યની નિશાની એની ઉપરજ સ્ત્રીની તમામ સુખ સમૃદ્ધિનો આધાર રહેલો છે. આપણી ગુજરાતજી બહેનોનું તો તે અમૂલ્ય સ્ત્રી ધન કહેવાય લાખ લાખ રૂપીઆ આપતાં પણ તે ન ખરીદાય, જીવનની ક્ષનાગીરી કરતાંય તે ન સાંપડે એવું તે ‘મોંઘેરું’ ધન છે, એ ધનની જાળવણીમાં સ્ત્રી જાતિ પોતાનો ઉત્કર્ષ માને છે.

‘મંગળસૂત્ર’ નામક એક પુસ્તક પ્રગટ કરવાની અમારી ઘણાં લાંબા મયની મુરાદ (સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના “ઈન્દ્રી ઇન્સાફ” નામના પુસ્તકમાં) જાહેર કરેલી હતી. પરંતુ તે કાર્ય તરત ઉકેલાય એમ નહોતું. તેમાં ગમે તે આપી દેવું એ અમારી નીતિ વિરુદ્ધનું હતું અને તેથીજ અમે સંજુરી પકડી હતી. એજ અરસામાં અમારા સદ્ગુણ્ય કવિશ્રી, પાદરાકર સાથે અમારી સુલાકાત થઈ. ‘મંગળસૂત્ર’ વિશેનો અમારો વિચાર અમે તેમની આગળ મૂક્યો. તેમણે તરતજ આ કાર્યમાં અમને પૂર્ણ સાથ આપવાનું કબુલ્યું, આમ મંગળસૂત્રના મણકા પડેવાયા.

પછી તો કવિશ્રીની કલમ ચમકી, લગ્નક્રિયાના પ્રથમ ચિન્હથી માંડીને તે અન્ત સુધીનાં બધાં ભાગો શ્રી પાદરાકરે એવી તો સૂરમ્ય સજ્જવટ અને ગાઈ શકાય એવી પદ્યતિએ રચ્યાં છે કે તે જરૂર ગરવી ગુજરાતજી બહેનોને ગમ્યા વિના રહેશેજ નહિ.

કવિશ્રી પાદરાકરે મંગળસૂત્ર પાછળ પોતાની સમગ્ર કવિત્વ શક્તિનો પરચો બતાવ્યો છે એમ કહીએ તો તે જરાય ખોટું નથી. હું કે સમયની અંદર અને વળી પ્રસંગને લગતાં ગીતો તો તેમના જેવા કુશળ સિધ્ધહસ્ત કવિજ બનાવી શકે.

આ સંગ્રહને પ્રાસંગિક ચિત્રો, સુશોભન ચિત્રો અને ચિત્તાકર્ષક કવર ચિત્રથી વિભૂષિત કરનાર ગુજરાતના નવજીવાન ચિત્રકાર શ્રી કલાખિની મદદ અમારાથી ભૂલાય એવી નથી, તેમના એકના એક લગ્નીજના અવસાનનો શોક હોવા છતાં પણ પોતાની બનતી ત્વરાએ આ પુસ્તક માટે ચિત્રો કરી આપ્યાં છે તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ.

આમ શ્રી પાદરાકર જેવા કવિ અને શ્રી કલાખિની જેવા કલાકારના સુસંયોગથી આ પુસ્તકનું પ્રત્યેક પાનું લગ્ન શુભનની આરસી સમુજનું છે.

અલબત્ત “ મંગળસૂત્ર ” માટે ટ્રેસણાં કરનાર [સ્વસ્તિક અંધમાળાની શરૂઆતથીજ જેણે પોતાની શક્તિઓ તદ્દન નિઃસ્વાર્થ ભાવે અને સહુર્ષ અર્પી છે તે] ભાઈ અરવિન્દ ન. શાસ્ત્રીએ સૂચવેલું “ મંગળસૂત્ર બહાર પાડો ” એ હાર્દિક લાગણી ભર્યા શબ્દો અને પ્રોત્સાહન બદલ ભા. અરવિન્દ ન. શાસ્ત્રીના પણ રૂણી છીએ.

અને

એજ રીતે શ્રીયુત, ભાઈ પાદરાકરે પણ કાંઈજ બદલાની આશા રાખ્યા વગર, ઉદારભાવથી જે મહેનત લીધી છે તેનો ઉપકાર તો કેમજ ભૂલાય ?

અન્તમાં ગુર્જર ખેડેનો આ પુસ્તકને અપનાવી લઈ તેની ઉપયોગિતા પૂરવાર કરશે તો અમો અમારો શ્રમ સફળ થયો લેખીશું.

માથે ઘડુલા લઈને સજની

પાણીડાં જઈએ રે.

રા. મુળસુખલાલ દિવાન કૃત.

આ રાસ આળે ઘેર ઘેર ગવાય છે.

વનીતા વિદ્યામની બાળાઓ

હોંશે હોંશે ગાય છે.

આ રાસ
એવી
ખૂબીથી
રજી કર્યો
છે કે
રેકડે
સાંભળતાં

પન
ધટનું
રમણીય
દ્રવ્ય
નજર
સન્મુખ
રજી થાય
છે.

આ
ગીતની
ઓડીયન
રેકડે
કંકે
સમયમાં
બહાર
પડશે.

તમારી જીંદગીમાં ઉમદા તકો કવચીતજ મળે છે !

ઓશીઆણું જીવન, કરજનો ભારે જોજો અને લગ્ન પછી લેણદારોના તકાદામાંથી બચવું હોય તો આજેજ “સાગર”ની લગ્ન પોલીસી મેળવો.

માસિક નહિં જેવો હફતો ભરવાથી નીચે લખેલા ફોર્મમાં ઉમદા બદલો મળે છે.

કુટુંબ સહાય ફંડ વૃદ્ધાવસ્થા સહાય ફંડ
— લગ્ન સહાય ફંડ —

મુંબઈના નામાંકિત નાગરિકોની રૂબરૂબનીચે ચાલતી એકજ સંસ્થા.

વધુ વિગત માટે લખો અથવા મળો:—

સાગર પ્રોવીડન્ટ ઇન્સુરન્સ સોસાયટી લીમીટેડ.
૧૧૭-૧૧૯ ફેટ' સ્ટ્રીટ, ૩૮ (લાલીઆ બાગ સામે) મુંબઈ.

દંપતિ જીવનની સાફદયતા માટે — જરૂર વાંચો —

સ્રી પુરૂષનો સાચો સલાહકાર

વિવેક વિલાસ સચિત્ર આવૃત્તિ છઠી ૩-૦-૦

મહીલા મહોદય ભા. ૧-૨-૩ દરેક ૧-૮-૦

રાણી ગુણવત્તા યાત્રે ચંદ્રામણ ચરિત્ર સચિત્ર. ૧-૮-૦

વધુ માટે પ્રાર્થસ લીસ્ટ મંગાવો:—

લખો:—શ્રી. મેઘરાજ પુસ્તક ભંડાર.

(મેવજ હીરજી બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર).

૪૨, ખારાકુવા મુંબઈ, ૨.

અ ં નુ ં કે ં મ

ગીત	પાન
નં.	નં.
૧ મંગળસૂત્ર	૩
૨ કુંવારી કન્યાના કોડ	૫
૩ કુમારના કોડ	૮
૪ સમેાવડીયા વરની ભુખ	૧૧
૫ કન્યાએ વરને લખેત્ર આમ ત્રણપત્ર	૧૩
૬ કન્યાને વરનો પ્રત્યુત્તર.	૧૫
૭ લગ્નમા આમંત્રણ	૧૭
૮ ગણેશ સ્થાપન	૧૯
૯ વડી પાપડ	૨૧
૧૦ લગ્નમા મંગળગીત	૨૩
૧૧ લગ્નગીત	૨૪
૧૨ મંગળ અવસર.	૨૬

ગીત નં.	પા ન નં.
૧૩ પ્રભાતીયું	૨૮
૧૪ પ્રભાતીયા	૩૦
૧૫ મંડપા મુહુરત	૩૨
૧૬ મંડપ	૩૪
૧૭ કન્યા મંડપ	૩૬
૧૮ ગૃહસ્થાતિ	૩૮
૧૯ કન્યાની પીઠી	૪૦
૨૦ વરની પીઠી	૪૩
૨૧ લગ્નના સાજ	૪૫
૨૨ બેનનાં મોસાળાં.	૪૮
૨૩ બેનનાં મોસાળાં.	૫૦
૨૪ ઉકરડી નોંતરવાનું ગીત	૫૨
૨૫ અંતરીયાં ડગમગે રે	૫૪
૨૬ હંસલ	૫૬
૨૭ બગલાનું ગીત	૫૮
૨૮ નમણું	૫૯
૨૯ વરધોડાનું ગીત.	૬૧
૩૦ તોરણનું ગીત (વરપક્ષ).	૬૪
૩૧ તોરણનું ગીત (કન્યાપક્ષ)	૬૭
૩૨ પોંખણાનું ગીત.	૬૯
૩૩ કન્યાની દામણી.	૭૨
૩૪ ચોરી	૭૪
૩૫ ચોરીનું ગીત	૭૬
૩૬ લગ્નમાં સાસરીયાંની પધરામણી.	૭૯
૩૭ વીંઝણો	૮૦

ગીત નં.	પાન નં.
૩૮ હરતમેળાપ	૮૭
૩૯ ફેરાનું ગીત	૮૫
૪૦ કન્ન્યાદાન	૮૮
૪૧ કંસાર પીરસવાનું ગીત.	૯૩
૪૨ કંસાર	૯૫
૪૩ લગ્નવૃત્તની મહાદીક્ષા	૯૭
૪૪ પ્રેમદીક્ષા	૯૯
૪૫ વરવધુ લગ્ન પ્રતિશ્ઠા	૧૦૧
૪૬ સપ્તપદી	૧૦૩
૪૭ મંગલાષ્ટક	૧૦૫
૪૮ મંગલાશિર્વાદ	૧૦૬
૪૯ લાલન ગૃહરાણી	૧૧૧
૫૦ અમૃતરસ	૧૧૩
૫૧ સાસરે જતી દીકરીને માતાની શીખ	૧૧૫
૫૨ બહેનને વીરાની શીખ	૧૧૮
૫૩ માતાની પુત્રીને વિદાય.	૧૨૧
૫૪ પ્રમુતામાં પગલાં	૧૨૪
૫૫ મોંઘલ રાતડી	૧૨૭
૫૬ મધુરજની	૧૩૧
૫૭ મહીયર	૧૩૫
૫૮ પતિપ્રેમ રસામૃત	૧૩૭
૫૯ શરમાલી	૧૪૧
૬૦ સેવા કે સંસાર	૧૪૩
૬૧ પીયુડો	૧૪૪
૬૨ આંખડીનાં અમૃત	૧૪૬

ગીત નં.	પાન નં.
૬૩ પ્રેમદાન	૧૪૮
૬૪ દામ્પત્યઃ આત્માની એકતા	૧૫૦
૬૫ લગ્ન લ્હાવ	૧૫૨
૬૬ સાસરીમાં સહુમાર	૧૫૪
૬૭ ગૃહીણી	૧૫૭
૬૮ સાસુ	૧૫૯
૬૯ સાસરીનાં જીવન લ્હાણુ.	૧૬૧
૭૦ દીપર	૧૬૩
૭૧ ભાભી	૧૬૬
૭૨ ન્હાની નણદલ	૧૬૮
૭૩ પ્રેમની પૂજારણુ.	૧૭૧
૭૪ સોણલાં	૧૭૩
૭૫ નવદંપતીનાં અમર યૌવન	૧૭૬
૭૬ પતીવ્રતલક્ષા	૧૭૮
૭૭ વીજૂડી	૧૮૦
૭૮ કોટી	૧૮૧
૭૯ સોદાગરણુ	૧૮૩
૮૦ લગ્નતિથી	૧૮૫
૮૧ કરમલડીનાં ફુલ	૧૮૭
૮૨ વીયોગીની	૧૯૦
૮૩ પીયુ સાંભરે	૧૯૩
૮૪ પ્રેમરૂત	૧૯૫
૮૫ પ્રેમના પરાગ	૧૯૯
૮૬ રસરેલ	૨૦૧
૮૭ રસનૌત	૨૦૩

ગુજરાતના એકી અવાજે વખણાયતા લેખક

રા. દેસાઈનાં પ્રસીધ્ધ નાટક શક્તિ હૃદયમાંથી

B. B. 2012 { હું તો ઝબકીને જાગી-
રેકર્ડ નં. ૨૦૧૨ { મંદ મંદ વાજે અસ્થા-
(બલિદાન)

આ ગીત શ્રી રસીકલાલ વીન, બી. એ.

એ એવી સુંદર રીતે ઉતાર્યું છે, કે એક વખત
સાંભળી તહો ખુશ થઈ જશો.

卐 卐 卐 卐

ક. ગુણીયલ દેસાઈ અને પાર્ટીએ માએલ.

B. B. 2003 { ખસી બબલે કાનો,
રેકર્ડ નં. ૨૦૦૩ { પનીહારી, પનીહારી.

આ ગરબાની રેકર્ડ અત્યાર સુધીમાં

ખજાર પડેલ ગરબા રેકર્ડોમાં સર્વોત્તમ

છે. ત્યા ખૂબ પસંદગી પામી છે.

卐 卐 卐 卐

શ્રી

રમણલાલ વસંતલાલ
દેસાઈ, એમ. એ. ના
ગીતની સૌથી
પહેલી રેકર્ડ ખજાર
પાડવાનું માન.

ગુજરાતના એકી અવાજે વખણાયતા લેખક

ઓડીયન

કાં.

જાસ્કા જાસ્મીન સાબુ

તાજાં ચમેલીના ફુલોની
ઢીલખુશ સુવાસ ધરાવતો
આ સાબુ ન્હાવામાં અનેરો
આનંદ આપે છે.

સચિત્ર કેટલોગ માટે લખો,
ફ્રી મોકલવામાં આવશે.

જામળે સોપ ફેક્ટરી,
મુંબઈ, ૩.

આપની ઘણીજ ગંભીર ભૂલ થાય છે.

રેન્ડ એટલે ઘોંઘાટ, ધમાલ અને સગણ એવું કદાચ
આપ માની બેઠા હશે.....

હવે તે માન્યતા દૂર કરવી પડશે.

ઓડીયન
ની

સંસ્કાર રેડતી

સાહિત્યકૃતી

એક વખત સાંભળો.

રા. પાદશંકર

કૃત

મંગળ સૂત્ર

માથી.

સખી ક્યાંરે ખોવાણી મહારી દામણી ને;

કોઈ લાવે જડયાની વધામણી ને.

આ ગીત એક વખત ઓડીયન રેકર્ડ પર સાંભળો

સાહિત્યનાં સૂર સંગીતમાં ઉતરશે :

ઓડીયન તરફથી સત્વર ખંઠાર પડશે.

સચિત્ર કેટલોગ મંગાવો:—

રૂબી રેકર્ડ હું.

ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ કોટ,

ચર્ચગેટ હાઉસ—મુંબઈ.

ચોખવટ:—

Marriage is the nursery of heaven.
G. Taylar.

Believe me man, there is no greater bliss,
Than is the quiet joy of Loving wife,
Which who so wants, half of him self.
Friend without change, doth miss,
play fellow without strife
Fool without fullness, counsel without Pride
Is this sweet doubling of our single life.
Sir philip sidney.

સન્તુષ્ટો માર્યયા મર્તા, મર્તા માર્યા તથૈવચ ।
યસ્મિન્નેવ કુલે નિત્યં કલ્યાણં તત્રવૈ ધ્રુવમ્ ॥

ભર્તા સંતુષ્ટ ભાર્યાથી, ભાર્યા ભર્તાથી તેમજ,
સદાયે કુળમાં જોડે, ત્યાંજ કલ્યાણ શાંતિ.
(મનુ સ્મૃતિ)

" પતિએ પત્ની વ્રત લેવું, ને પત્નીએ પતિ વ્રત લેવું, એવી પરસ્પરની પુણ્યપ્રતિજ્ઞા તે લગ્ન મહાપ્રતાપી માર્તાડરાજને સુધા ભરી શશિલેખા સતી પુણ્ય-સુન્દરીની જે તેજ કલાઓ અન્યો અન્યને શણગારે ને શોભાવે : આત્માનાં ઓગસ અને શરીરના સ્વદ્ય વિવસાવે ને વિકસાવે : અધિકારની ગુફાઓ અખંડ અજવાળે : સંસારમાં રનેહનાં સ્વર્ગ સરગવે : એક બીજાની સફળતા સધાવે અને કલ્યાણ પંથની પ્રેરણાઓ સમા પરસ્પરને પ્રેરણામાં પ્રેરે : આ લગ્નવ્રતની મહા દીક્ષા."

કુન્દુકમાર.

લગ્ન એટલેજ સ્વાર્થત્યાગની પાઠશાળા :

લગ્નજીવનના લાખેણા લઘાવ ! એતો કાંઈ અમુલ્ય ચીજ છે.

ગુર્જરાષ્ટ્ર, સૌરાષ્ટ્ર, લાટ, મહારાષ્ટ્ર, મારવાડ, મેવાડ, પંજાબ; અરે ! ભારતવર્ષ બધું-કહો કે સારાં જગતમાં એ મહાભાંગલીક પ્રસંગ ! એને ક્યા દેશે-વા-કાણે ન ઉજવ્યો ? કાણે ન સરકાર્યો ? ક્યા યુવાન હૃદયે એ પુનિત પ્રેમાજી પ્રભુતાભર્યો મંગળ પ્રસંગ માણવાના કોઈ નથી 'સેવ્યા' ? ક્યા કોઝભર્યા હૈયાએ એ પ્રસંગે તનમનાટ નથી અનુભવ્યો ? અને સાચેજ આત્મા સાચેનાં અમર બંધન બાંધનાર, કૃમિક વિકાસ, વિકસાવનાર, પ્રભુતામાં પગલી મંડાવનાર, લગ્ન એટલેજ, પરમપવિત્ર પ્રેમમંદિરમાં જવા માટે, અભેદતાની પ્રતિતી આપનાર, સ્વાર્થથી સકિતની સાબીતી આપનાર અને દૌમારવૃત્ત ઉજવાવનાર ધન્ય ધરીને બતાવનાર પ્રમાણુપત્રજ છે. પુછો, જગત-ભરના ઇતિહાસને અને ઇતિહાસકારોને ! સૂત્રો અને સૂત્રકારોને ! શાસ્ત્રો અને શાસ્ત્રકારોને ! એની પવિત્રતા, પ્રભુતા, દિવ્યતા અને દેવદુર્લભતા સદા-સર્વદા સર્વત્ર અખંડીત અદ્ભુત અને અનેરીજ રહી છે. અને રહેવાની ! છતાંયે જે દેશોમાં, તમામ મહાત્મ તત્વોની સાક્ષીએ કરાયેલાં લગ્ન બંધનો, વારિવકારાયેલાં લગ્ન જોખમોની સુવર્ણ-શ્રુંખલાઓ છુટાછેડાના કાતીલ અને કુટિલ કુકારોથી તો નાંખવામાં આવે છે, તેના કરતાં પુનિત ભારતવર્ષમાં કદીયે ન છુટી શકે એવી પ્રેમશ્રુંખલાથી, હિન્નત ઉજવણ નિઃસ્વાર્થ શુભ લાવનાઓવડે જે લગ્નબંધનો બંધાય છે, જે " પ્રભુએ બાંધ્યાં બેલડીયાં " અને " પૂર્વ જન્મનાં બાંધ્યાં બેલાં " એ લાવનાવાળાં લગ્નોની ઉત્કૃષ્ટતા વધુ મહતાવાળી-વધુ સુંદર અને વધુ સાશ્વત છે.

ગુજરાત ! નંદનવન ! પુષ્પભુમિ ! એના લગ્નની લાવના ! એના લગ્નમંગલ કોડ ! અને એ અમુલ્ય અવસરીયાં માણવાની

ધગથ, કોઈ અતેરીજ છે ! અવિભક્ત કુટુંબની ભાવનાએ ઉપજવેલ લગ્નની ભાવનાનાં કથન અનિવર્યનીય છે ! એવી અકથ્ય અકલ્પ્ય વસ્તુમાં અંતર્ગત રહેલા લભ્ય ભાવોને સર્વશે સમજવા પશ્ચિમને તો હજી યુગો જોઈશે.

લગ્ન આવવાનાં છે ! મંડપ રોપાવવાના છે ! કુમકુમ પત્રિકાઓ લખવાની છે ! સૌ વહાલાં સગાંઓને આમંત્રણ મોકલવાનાં છે ! મોસાળાંઓ, મિત્રો સખિઓ, સંબંધીઓ, સૌ આપણે ત્યાં અવસરીયે આવશે. અઢવાડીયાં અરે મહીનાઓ પહેલાં તો આ ભાવનાથી લગ્ન માણુનારાઓ દર્પ, મનોરથ, અને ભાવિનાં સ્વપ્નોમાં ફાદલા પુટલા સમાતા નથી.

પરણનારનાં માતા પિતા બંધુ બહેનો અને મિત્રોને તો આ લગ્ન-અવસરના લ્હાવાની લગ્નની એટલી બધી હોય છે કે તેને માટે તો ક્યાંક ક્યાંક જાણે યુગયુગની તરસો ન લાગી રહી હોય ? અને ખુદ પરણનારના અતિ ઉજ્જવલ આતુરતાભર્યા પ્રાણપુર્ણ-અણુજોયા અણુમાર્ગા અણુઅનુભવના પશ્ચ નિત્ય શુદ્ધ રગરંગ ઉજ્જ્વળતા અતેરા અભિલાષ ! એ અભિલાષભર્યા અંતરાત્માના આનંદનાં માપ માનવ કલ્પનાનું કયું થર્મોમિટર કદાહી કે માપી શકે ? આવા મંગળ પ્રસંગે સૌ જાતનાં જે આનંદમાં તે પ્રસંગને વધુ ઉજ્જ્વળાણો, વધુ સુંદર આકર્ષક, ફળવતો કરવા, ગીતનાં ગુંજન એ ઉત્કૃષ્ટ સાધન જણાયું છે.

વર યા કન્યાના મંડપે ત્રણ સાત યા તેથીયે વધુ દિવસો પહેલાં ગોરિઓ ટોળે વળા હોંસે હોંસે ગીતો ગાય છે. ને લગ્ન-મંગળ પ્રસંગનો મહિમા, લગ્ન ક્રિયાના જુદા જુદા પ્રસંગોએ જુદા જુદા રાગોમાં ગોરિઓના ગીતો ભાવભર્યા લલકાર ગુંજી ઉઠે છે. તે લલકારના લયમાં કેટલી બધી ભાવનાઓ જન્મી-વિરમે છે તે વર્ણવી ન શકાય ! અનુભવગમ્ય વસ્તુને નીજીંવ વાણી રચાઈ નજ કરી શકે. વર કન્યા આપજનો મિત્રો

સખિઓના અતરના ઉડાણમા એ લગ્ન પ્રસંગે ગુણ રહેતા લગ્ન-ગીતોના ઝકાર શ્રવણે જે લિન્ન લિન્ન લાવનાઓના મહાસાગર ઉછળે છે, હેલે ચઢે છે, સ્વરગમા રેલાઈ રહે છે, તે તો તેના અનુભવનાર નાણી માણી સમજી શકે ! આમ લગ્ન પ્રસંગના મહિમાના મર્મની ગીતા સમાન-લપ્તયશાસ્ત્ર સમાન લગ્ન ગીતો કેટલા પવિત્ર મર્મભર્યા હિન્નત આશય અને આદર્શવાળા હોવા જોઈએ ?

આ પવિત્ર લગ્નગીત-ગીતાના પ્રત્યનને રચણે લાખા સમયથી ફટાણાઓની ફાજ જામી હતી. અસ્તાન-દેશ અને ધર્મા પ્રિયા ગદાતા ફટાણાઓએ આ મહાન પવિત્ર આનંદભર્યા અનસરોને અલગાવી તેને સ્થાને તકરારો મારામારી અને સગાઓના દિનમા કટુતા ભરી મુખી હતી

જે મગલ પ્રસંગે લગ્ન ક્રિયાના પવિત્ર મંત્રોચ્ચાર આવાહને મહાન તત્વો-દેવ દેવીઓ હાજર થાય, જે પ્રસંગે એ આત્માઓ એક થાય, જે પ્રસંગે અનેક હૈયાના બધ બધાય ને કેવળ આનંદનાજ વાતાવરણ ઉછળે તે પ્રસંગે તે સ્થળે એ પક્ષો સજ્જનો ન સાલળી શકે, એવા ફટાણાના ગાન ગાય એ કાનને કેટલા કર્ણુ કંટુ ને અપ્રિય લાગે ?

પણ આજના પ્રગતીશીલ સરકાર પામતા જતા સમયમા જેમ સમાજમા સેવા સરકૃતિ અને શાંતિના નુતન સર્જન સરમય છે તેમ જીવનના પ્રસંગો અને તે માણુવાની રીતોમાયે સરકાર અને નવિનતાના પડ જામતા જાય છે, લગ્નગીતોનુ યે પણ એમજ છે. આજના પૂનાન યુનતી-અરે સમગ્ર સમાજ એ જરીપુરાણા કર્ણુકંટુ ફટાણાઓને ફગાવી દઈ આ મગલ પ્રસંગ સન્કારભર્યા સદ્લાન અને સૈનીથી ઉજવવા માગે છે અને ગુજરાતના ગ્રામજૂન ગીત જેવા લગ્નગીતો યે હવે તો ઉત્તરોત્તર સુસરકૃતિને પામતા જાય છે નવિન રીતોમા પ્રાચીન ગૌરવ અને લાવના વ્યક્ત કરતા આજના ગીતો-સરકારી જનતી જતી ગરવી ગુજરાતભ્રો હૈયેને હાથે ઝીને છે,

ઝીલાવે છે, હવે તો કવિ હૃદય ગંગાઓના સ્રોતમાંથી પણ સુંદર ગીતો પ્રકટે છે, ગુજરાતની લગ્નગીત સમૃદ્ધિ સમૃદ્ધ થતી જાય છે.

લગ્ન એટલે બે હૃદયોનાં જોડાણ. ઉભય અંતરની એકતા ! અનનુભૂત લાવનાઓને પોષતી પ્રગળ શક્તિ ! અને એને માટે તો એટલુંજ કહીયે કે લગ્નનો સાચો સમર્થ અને પવિત્ર આશય એકજ છે કે લગ્ન વડે જીવન વિકાસને પરિણામે આત્માનો પરમાત્મા સાથે સંબધ થાય, અને સ્ત્રી, પુરુષ સાથે રહી ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ સાધે.

રનેહથી લગ્નને યરા, આત્મજ્યોતિ કલા પૂરે,
ઉગ્મળે ગૃહસંસાર, દંપતી રસસિદ્ધ એ.

લલિત.

આમ માનવખાળના ધર્મમાર્ગ સમાન, પ્રાણુ વિકાસના વૃત્ત સમાન, પ્રભુતા પૂર્વા-સ્વાર્થત્યાગની મહા પાઠશાળા સમાન લગ્ન, વરને વધુ ને વધુને વર આપે છે. ‘આત્મા ઓળખે તે વર’ એમ આત્માની સાચી પિછાનવાળી વ્યક્તિ મેળવી આપનાર લગ્ન છે; કૌમાર-વૃત્તનું ઉદ્ઘાગન ઉજવવાનો મોંઘામૂલો પ્રસંગ તે લગ્ન. અને એવા અણુમૂલા પુનિત પ્રસંગના ઉદ્ઘાપન સમયે ગુર્જરી રસકોકિલાઓના ટહુકાર તે લગ્ન ગીતો.

ગુજરાતમાં વસંત અને ક્રોધ; શરદ અને ચંદ્ર, વર્ષા અને કલાપી એ જીવંત સૌંદર્ય અને સૌંદર્ય વિભુતિઓ છે, આ પદ સૌંદર્ય મુર્તિઓ ન હોત તો ગુજરાતના કવિઓનાં કાવ્યોધાનો સૂતાં સૂતાંજ લાગત. વસ્ત્રાલંકાર પિહોણાં શરીર જેમજ લાગત, અને એમજ લગ્નગીત વિના કૌમારવૃત્તનાં ઉદ્ઘાવન-લગ્ન અવસરીયાં ઝાંખાં ઝાંખાંજ લાગત. માટેજ લગ્નગીતોનાં સાહિત્ય સજ્જયાં-ગવાયાં-ઝીલાયાં-વિકસાયાં અને સર્વદેશીય કરી દેવાયાં-લેવાયાં; લક્ષ્યક્રિયા અને લગ્નસાહિત્ય એ

તો તે દેશના સમાજની સંસ્કૃતીનું ચર્ચોમીટર છે. એ જોટલું સમૃદ્ધ અને સંસ્કારી તેટલોજ તે દેશ અને સમાજ સમૃદ્ધ અને ઉન્નત.

તમારે સ્વભાવતઃ આપણને આપણા ગુજરાતના લગ્નગીત સાહિત્ય અને લગ્નક્રિયાઓ તરફ મીટ માંડવા મન થઈ જાય, અને એ મીટ મંડાતાં શું લાધે છે? ગુજરાતી અને સૌરાષ્ટ્રના લગ્ન-ગીત અને ક્રિયા વીધિ વિધાન સાહિત્યસાગરમાં કુળકી મારતાં નીચેનાં મૌકિતિકાં સાંપડે છે:—

લગ્નવિધિ-તથા લગ્નગીતોના સંગ્રહો.

- અ : નાગરીક ગીતાવલી, લાનુરાંકર, ૨. શુકલ, જુનાગઢ સને ૧૮૮૯
- ૧ જૈન વિવાહ પદ્ધતી રોઠ લલ્લુભાઈ ચોકસી, મુંબાઈ ૧૯૦૧
- ૨ જૈન લગ્નવિધિ અને } મેસર્સ એમ. એ. લલ્લુભાઈ, મુંબાઈ ૧૯૧૨
જૈન વિવાહનાં ગીતો
- ૩ લગ્ન મિતાક્ષરી ટી. કે. ગજજર, મુંબાઈ ... ૧૯૧૩
- ૪ માંગલિક ગીતો ખેન જસકર કુંવરજી આણંદજી, ભાવનગર ૧૯૧૪
- ૫ લગ્નવૃત્ત રા. કેશવ હ. રોઠ, અમદાવાદ ... ૧૯૧૭
- ૬ મંજલ ગીતાવલી (પ્રતોરા સાતિની) દેવશંકર વૈદ્ય
ભટ, ભાવનગર ૧૯૧૭
- ૭ લગ્નાદિ પ્રસંગનાં કાઠીયાવાડી ગીતો હરિશંકર
મા. ભટ, મેરખી ૧૯૨૦
- ૮ લગ્નગીત રા. પાદરાકર, પાદરા ... ૧૯૨૩
- ૯ લગ્નગીત મણિમાળા રા. પાદરાકર, પાદરા ... ૧૯૨૪
- ૧૦ જન વિવાહ વિધિ શ્રી. પન્નાલાલ બાકલીવાલા, જયપુર ૧૯૨૪
- ૧૧ પ્રતોરામાં ગવાતાં ગીતો, અ. સૌ. લાલલક્ષ્મી

ભટ, ભાવનગર ૧૯૨૫

- ૧૨ લગ્ન ગીતાંબલી બહેન સરલા મ. દિવાનજી, સુરત ૯૨૬
- ૧૩ લગ્નાદિ પ્રસંગે ગવાતાં માંગલીક ગીતો, જૈન સરતી
વાચનમાળા, ભાવનગર ૧૯૨૯
- ૧૪ ચતુરવિલાસ ગરબાવધો, (ભા. ૧૮ મો) મ. રા.
જગુષ્ટે અમદાવાદ ૧૯૩૦
- ૧૫ ઉમા ગિતાંબલી શ્રી. જ. ના. વર્મા, મુંબાઈ ૧૯૩૧
- ૧૬ ચુંદડી ભા. ૧ શ્રી. મેઘાણી, રાણપુર ૧૯૩૩
- ૧૭ ,, ભા. ૨ ,, ,, ૧૯૩૪
- ૧૮ જૈન વિવાહ વિધિ જૈન ધ. પ્રચારક સભા, ભાવનગર ૧૯૩૪
- ૧૯ મહિલા ગીતસંગ્રહ પા. જૈન કેન્દ્રાશાળા, જામનગર ૧૯૨૯
- ૨૦ જૈન વિવાહનાં ગીતો સ્વ. મગનલાલ યુનીલાલ વેદ વડોદરા.
- ૨૧ લગ્નગીત સંગ્રહ સા. જી. અમદાવાદ.

લગ્ન વિધિવિધાન તથા લગ્નગીત સાહિત્યસાગરનાં ઉપરોક્ત (લાખમાં તેટલાં) ૨૧ રત્નો ગુજરાતને ઠીકઠીમ લગ્ન ગીત સાહિત્ય પ્રેર પાડે છે. છતાં આજના યુવાનહૃદયોની લગ્ન-ગીત-સાહિત્ય પિપાસા તેથી તૃપ્ત થાય તેમ નથી એ હૃદયોની જીગ જીગ જીની હોય તેવી લગ્ન-ગીતોની પ્રજાજ ક્ષુધા પિપાસા હજી તો બહુજ અતૃપ્ત છે.

માટેજ જીની માધવીની વેશી પર નવિન પુષ્પવલ્લિની ફલમ મદાવતાં તે બંનેથી નીરાળાંજ પુષ્પોથી ફલવતી થાય તેમ: લગ્ન-ની જીદી જીદી લાવનાઓથી મદાયલા જીદા જીદા ક્રિયા પ્રસંગોને અનુકુળ એવાં આજની ગોરિઓના કંઠ અને કાળજીને માફક આવે એવી રીતી લાવના અને રાગોમાં આ મંગલસૂત્રનું પ્રત્યેક ગીત આલેખાયેલ છે. સંસ્કૃતીની ટોચે પહોંચેલ ઉચી કેળવણીથી વિભુષિત અને માત્ર ચારજ ચોપડી શીખેલ સ્ત્રી વર્ગ આ ગીતો વાંચી સમજી ગાઈ ગવરાવી શકે એવી કાળજી રખાઈ છે. કારણ સૌ ગીતોનું મહાગીત તે

લગ્ન-સર્વ' રસ રસાયણોનું મહાસત્ત્વ જીવનના તત્ત્વોનું તત્ત્વ-તે લગ્ન રવય' એક અનાદિ અનંત સંગીત છે.

હવે આપણે વિવાહનો વિચાર કરીએ.

વિવાહ શા માટે ? નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યવ્રતને નહિ જીવનનાર જનો માટે વિવાહ જીવનને જીવતું રાખનાર છે. લગ્ન-જીવનના વિગ્રથી વીરાત્મા આત્મ સાધનના પગથીયે ચઢવા પાત્ર બનેલ હોય છે, અને તેનો આધાર મહત્ત્વાશ્રમ પર ટકી રહ્યો છે. ને મહત્ત્વાશ્રમનો આધાર ગૃહિણી ઉપર છે, વિવાહ આટલા માટે હચિત ને આવશ્યક છે.

અને-વિ-વહન તે વિવાહઃ વિશેષવહન એ વિ-વહનઃ સસારમા દંપતીએ એક કાર્ય-એક જીવન રચી તેનું વહન કરવું તે વિવાહ :

એવા સુદર ભાવનાયુક્ત 'વિવાહ'ના પશુ આઠ પ્રકાર છે. સાહુ, તેખકુ, ચોખકુ, વિક્રય, લખિત, કૃષ્ણાપંથ, નીપજી કન્યાનો બદલો ને વરને પછેરામણી વડે કન્યા અર્પાય તે, આ એક મત છે.

બીજા મત પ્રમાણે વિવાહના આઠ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે. બ્રાહ્મ, દૈવ, આર્ય, પ્રાણપત્ય, આસુર, ગાંધર્વ, રાક્ષસ, અને પૈશાચ

સદ્ગુણી વિદ્વાન વરને તેના વગર માગ્યે " પુત્ર નહિ તો પુલની પાખડી " જે કાષ્ઠ મળ્યું તે અલકાર આદિ આપીને કકુ ને કન્યા કહેવરાની કન્યાદાન દેવું એ 'બ્રાહ્મ' વિવાહ. ૧

યજ્ઞાદિમા જે ઋત્વિજ હોય એને કન્યાદાન દેવું તે દૈવવિવાહ. ૨.

કન્યાને પાછી આપવા, કે યજ્ઞાદિ માટે એકાદ બે ગાય લઈને કન્યાદાન દેવું તે આર્ય વિવાહ. ૩.

'સાથે રહી ધર્માચરણ કરો' એવા વચન પુર્વક યથાશક્તિ અવંકાર સહિતનું કન્યાદાન તે પ્રાણપત્ય વિવાહ. ૪

પૈસા લઈ કન્યા દેવી તે આસુરી વિવાહ. ૫.

એક ખીજના અનુરાગ અને અનુમતિથી લગ્ન થાય તે ગાંધર્વ વિવાહ. ૬.

મારામારીથી કે હરણ કરી ને પરણવું તે રાક્ષસી વિવાહ. ૭.

નિદ્રામાં પડેલી કે બે લાન બનેલી હોય તેવી સ્ત્રીને ઉપાડી જવી તે પૈશાચ વિવાહ. ૮.

આજ ગુજરાત કયા પ્રકારના વિવાહ-લગ્નને સ્વિકારે છે ? સત્કારે છે ? આજ મહાગુજરાતનું લગ્ન-નાવકું કંઈ દિશાયે હંકારાય છે ? આજ લગ્ન સંસ્થા કયા પાયા પર ખડી છે ? જે દિવસે ગુજરાત શુદ્ધ સનાતન લગ્નપ્રથાથી બંધ હતું, લગ્ન સંસ્થા પૂર્ણપણે સત્કારાતી હતી, લગ્નએ પ્રભુ પ્રેમાં મંગલાશિર્વાદ પ્રાપ્ત મંદિર । એ ભાવનાના ખિતરમાં લગ્ને અર્પાયાં તે શ્રવનભર માટેજ; આત્મા શરીરથી જુદો ન પડે તેજ રીતે લગ્નનાં બંધને બંધ દંપતી જુદાં ન પડી શકે એ ભાવના બીના તે સમયના મહાગુજરાતમાં આજે કયાં પરિવર્તનો પ્રવર્ત્યાં છે ? આત્મા આત્માને ઓળખી-પ્રભુતામાં પગથી પાડી અંતર એકાકાર કરી પ્રભુની ખાંધી બેસડી જેમ દંપતી એક અભેદ થવાની ભાવના રગરગે બાપી હોવાનો દંભ સેવનાર વિદ્વાનો શીશુદેશ શ્રીમતો યુવકો સાક્ષરો કવિઓ નીગ્ધરો રામ અને રંક આદિનાં આગનાં લગ્ન પ્રત્યે કેવાં માનસ છે, તે મહા.ગુજરાતથી કયાં દેવે અગણ્ય છે ? સમાજ પથ દુશ્વળ તો પશુતાથી મુક્ત નથી. જેને હૃદયો પારખવાની બુદ્ધિ, શક્તિ આંખ કે હૈયાં ન હોતાં ને નથી. કળેશાં બાળલગ્નો વૃધ લગ્નો ને વરવિક્રમ-કન્યાવિક્રમ જેવા અમુરો શ્રવંત છે. તે સામેની ડાહ્યાઓની ભડત ચાલુજ છે. અને ઉપરથી આગના ઉપરોક્ત વર્ગનું વિકૃત માનસ સમજી હૃદયોને ચથરાવી રડાવે છે' ને અંતરના પોકાર ઉડાવે છે કે દા ! સમાજ !

જની કેળવાયલી સ્ત્રીએ ફરી લગ્ન કરતાં-તે સ્ત્રીને નિરાધાર કરી દેતાં-દેવાનો દોહ કરતાં, નવી આવવી, મહાલક્ષ્મીના સૈદ્ધ્ય દીપકની

આસપાસ ખાર ખાર ગાઉ અંધકાર દેખનારને લગ્ન થા પ્રેમ સખ્દ ઉચારવાનો શો હજી છે ? અરે ! અરે ! લગ્ને આપેલી સ્ત્રીને છોડી દેતાં તો મુખ પથ કંપે ! જરા મિબજ ન જળવાય, સવડ ન સચવાય, સો ડોહુ યા ભોઠ લાગે-ભારૂપ યા અગખામણી લાગે એટલે પગરખુ બદલવાની પૂખતે સો બદલવાની તમ-ના ભગે ત્યાં લગ્નની પવિત્રતા ક્યાં સમજાય યા સચવાય ? જે દેશ, પત્ની મૃત્યુ સાંભળતાં સતી થવાની તાણાવેલી સેવનાર સતીઓ વડે ચનગનતો, તેજ દેશમાં પત્નીમૃત્યુ યતાંજ નવા પત્નીની શોધખોળ ચલાવનાર, છડેઓક પરણવામાં મોજને સાર્થક્ય માનનાર પત્નીઓ પાકે ત્યાં લગ્નની પવિત્ર ભાવના ક્યાં ટકે ? આવાજ માનસના ગર્ભમાંથી રાજવીઓને લગ્નવિચ્છેદક કાયદા ઘડવા પડે ને ?

જો સમાજને આંખ હોય, હૃદય હોય, અરે મનુષ્યત્વ હોય તો લગ્ન બંધને બંધાયેલ કેટલાય યુવક યુવતીઓનાં નેત્રે વરસતી લોહીની ધારાઓ અંધકારમાં વરસી પહોં જતી અને સાથે સાથે દેશના ગૌરવ સાથે લઈ જતી જોષ સકશે.

પતિ મૃત્યુ સાંભળતાં હાથ ! એટલાજ શબ્દે ગ્રાહ્ય કાઢી નાંખનાર જ્યદેવ કવિની પત્ની પદ્માવતીનો પતીજ એને સજીવન કરવા આજ અવની એક કરે ! એતી યથગાથાઓ ગાનાર મહાગુજરાતમાં ટળવળી મરતી પત્નીના મૃત્યુના પડથા અણશુદ્ધ થતાં પહેલાં લગ્ન-પુનર્લગ્ન થા થેનકેન પ્રકારેણુ પત્ની પામી જવાની ઉતાવળમાં મરતી પત્નીની આસોયે ન સાંભળી રાકે ? તો તેને મટિ જો આંસુ તો ક્યાંથીજ સારી રાકે ? ત્યારે હવે આપણે મહાગુજરાતના મંગળ લગ્નમંદીરનાં પગથીયાં ક્યાં સુધી અમડાવીશું ? સુખી સંસાર અને સાચાં ભારતીય સંતાનો ક્યાંથી પામીશું ? પાછાવળો-મહાગુજરાતનાં મોંધિરાં પરમધન સમાં ગુર્જર-રાષ્ટ્ર વાસી લગ્નના-પત્નીઓના-પતીઓનાં હિમેદવારો ! દેશની સંસ્કૃતિ-સમૃદ્ધિ

શકિત-શાંતિ અને શાખને ખાતર પણ ! આંખો ખેંચી ખેંચીને જરા પાછા વળી થોડાંક વર્ષો પાછળ નજર નાંખો. શૂંતકાળનાં લગ્ન રમરેણી વડે ધુલાઇ રાચવાને બદલે તેને અપનાવે. જીવનમાં ઉતારો, તો તમારા માનસની વિકૃતિ દ્રષ્ટિમર્યાદામાં તરતીજ નહિ, પણ ઉછળતી નજરે આવશે ને તમને ધક્કા મારી મારીને સાચા રસ્તે-પવિત્ર લગ્નમંદિરના દિવ્ય દરવાજાના પુનિત પંથે દોરવી જશે. ત્યાં તે મંદિરમાં તો સ્વાર્પણ-પવિત્રતા-પ્રજ્ઞતા-પ્રેમ અને અભોદતાજ પ્રકાશે છે. ત્યાં પુનર્લગ્ન મા છુટાછેડા (Divorce) નાં દર્શન ન થશે. કન્યાવિક્રય-વરવિક્રય-વૃદ્ધ-બાળલગ્ન, પુનર્લગ્ન છુટાછેડા આ સૌ બધાઓથી મુક્ત એવા પુનિત મહાગુજરાતનાં દર્શન-ઇતિહાસમાં કરતાં જાણ્યારો કે સારેજ મહાગુજરાત તે સાચું મહાગુજરાત હતું. આજે વાણીમાં-કલમમાં-ઇતિહાસમાંજ એ મહાગુજરાત છે. મહાગુજરાત બનાવનાર મહાગુજરાતીઓના લગ્ન-સાહિત્ય અને માનસ વડેજ એની મહત્તાનાં મૂલ્ય અંકાવાનાં ! પતિ દેવ અને દાસ બનતો-પત્નિ દેવી અને દાસી બનતી. એજ લગ્ન હતાં. ને સારે તો-દંપતીનો અર્થ પણ કેવો સુંદર હતો ?

પતિ-પત્ની માટે સસકૃતમાં એક શબ્દ ‘દંપતી’ છે. એનો અર્થ-દમ : એટલે ધર, અને “ પતી ” એટલે માલીક. એટલે ધરનાં બે માલીક : આપણા પ્રાચીન કાળના રૂઢિમુનિઓની પતિ-પત્નીના સંબંધની કેટલી ઉત્તમ ઉજવણ અને અખંડ ભાવના હતી ? અને ત્યારે પતિ-પત્નીના લગ્ન-પ્રસંગે શી આશિર્વાચનની ઝડીઓ વરસતી ?

સીતાજીમાં શીયળ પામી વધુ ! પૂળજો !
 ને રામની વિભૂતિયે વરજી ! સુદાજો !
 તે ધર્મ, પ્રેમ તમ સારાનમાં સમાજો !
 તે સત્ય નિજ કુળવાસ વિષે વિરાજો !

સંસારમા સુર સમા સરળવી સ્વર્ગ,
 સંસારમા તિમિરથી વિકસાવી ભર્ગ.
 ભર્ગે તપો અચળ । દપતી ! દેવ ભાવે ।
 આશિષથી અમર યુગલને વધાવે ।

આ આશિષો આજના સડેલા લગ્નો માટે સહવે છે ખરી ? આજની અર્ધદગ્ધ ફળવણી, ધાર્મિક સંસ્કારોની બાધાવસ્થાથી રખાતી વડિલો તરફની ઉણપ, અને બેદરકારી, હલકુ કુટિલ પણ સસ્તુ વાચન, અને વિદેશી ફેશનની અછત વિનાની નકલ આને માટે જવાબદાર છે. અને એ તરફ એટલી જ સમાજની બેદરકારી દોષપાત્ર ગણવી પડે છે. આમ હોવાથી જેમ નવું અમર પાશ્વત્ય બધુંજ ખરાબ નથી તેમજ જીવુ યા પુરાણ પછુ બધુંજ ખરાબ ન સંભવે । ગામડાના-વૃદ્ધોના-દેવા તપાસો ત્યાંની મીઠાસ-કુદરત-પ્રેમ-વાતસલ્ય અને દેવાના ઉમળકા કયાય જડશે ખરા ? સારે લગ્ન ભાવનાઓનું પણ એમ જ. સજન જીની-પ્રભુ પ્રેમી-શાસ્ત્રે ઓવેલી અને યુગયુગથી પૂર્વજેએ ઝીંવેલી અખડ મગળ લગ્ન ભાવના-એ સામાન્ય તુચ્છ ફગાવી દેવા જેની વસ્તુ નથી. એમાથીયે લુપ્ત મતી જતી મીઠાસ-જેટલી ટકા તેટલીયે ઝીનવા હજી ચેતનનન્તા પ્રાણો તલમે છે મહાશુન્નગતિ તો એ ભાવના-કાળના પગિવર્તને પચાટતી છતાં-ઝીનવામાજ ગૌરવ અને ઉન્નતિ જોવા છે ને જીવે છે

લગ્ન ભાવનાની પવિત્રતા-વચ્ચે ક્રિયાઓનું શક્તિય તેનું મહત્ત્વ ને આવશ્યકતા અવગણી ન સકાય એમ માનનાર વિચાળવર્ગ શહેરો કરતા નહાના ગામો, જે મહાશુન્નગતતા દેવા સમા ગણાય-ત્યા પથરાયલો પડ્યો છે અને શહેરોને પોતાનું નિવાસ સ્થાન બનાવી રહ્યો છે માટેજ લગ્નગીતો ક્રિયાઓ અને સાહિત્ય અને એની આવશ્યકતા રિવકારતો મોટો સમુદાય તેની સામે મોટ માડી રહે

જાણ્યો છે અને હવે તો આપણે। યુવાન મુશિક્ષિત અને રસીક વગ માને છે કે લગ્નની જીની ભાવનાઓ-ક્રિયાઓ-સાધનો-અને સાહિત્ય પછટા લે-નવી સરકૃતિ પામે-ફાને પુલે અને તેમના રસ તરસ્યા હૈયા તૃપ્ત કરે

ફેટાણા — લગ્ન જેવા મગળ પ્રસંગને વધુ સુદર સુરસમય પ્રેમભર્યો આનંદ પુણ્ય બનાવવા વરન્ધ્યાના સ્વજનો રનેદિ સખિ મિત્રો સગાઓ હાજર રહ્યે છે એમનું સાન્નિધ્ય એ પ્રસંગે વગ્ગ-મા અને લગ્નાતા ધરવાળા સૌને બહુ પ્રય લાગે છે લગ્નના પ્રત્યેક પ્રસંગ, પ્રત્યેક ક્રિયા, પ્રત્યેક અંગ મહત્વના હોય છે એની શુચણીજ પુનઃ પુરુષોએ એવી સુદર સચોટ અને રસીક રીતે કરી છે કે તે જોટવી રનાભાવિક તેટનીજ મહત્વની લાગેજ દ પતીના પરસ્પર અર્પણ ચતા પહેલા-હસ્ત મેળાપ પહેલા ને પછી ચતી તમામ ક્રિયા એ ઉભય દ પતીને પોતાની ફરજો, અને શું કરી રહ્યા છે તેનું સગસ લાગ કરાવે છે દ પતી હૈયામા કર્તવ્ય પ્રતિપાલન જાગૃત યજ્ઞ-ત્યા કાષ્ટક અતિ મીઠી મધુર સુવાણી લાગણીઓ પ્ર ગી-રંગે રંગે પ્રસંગી રહે છે જાણે અજાણ્યે સુખના અમૃત સાગરમા પ્રવેશના પોતાને જીએ છે, અને અવનવી કલ્પનાઓની પાછે ઉડી ભાવિના ભિતરમા ભુમ્કે ભારતા જગથે અચકાતા નથી તમામ વીધિ વિધાનમા પ્રજૂની પ્રેરણા અને આદેશ તેમની દષ્ટિએ તરવરે છે પવિત્રતા અને પ્રજુતાના અદ્ભુત આદોનનો તેમને ઘેરી વળે છે અને લગ્ન કરતા પોતે નવિન સૃષ્ટિના સદચર પ્રવાસીઓ બનતા હોય-સૌ બનાવતા હોય એ નર્મ નમ્ર સત્ય તેમને પ્રતીત થતુ જાય છે, એમ્લા માનવ ધ્વજનોજ નદિ પણ મહાનૃતત્વો અને દેવ દેવીઓ-જાણે પ્રભુ પેતે પણ ત્યા હાજર હોય એમ લાગે છે પોતે પરમ પુરુષ અને પરમ નારી બની રહી છે, પોતાના જીવનમા અદ્ભુત અનેરો અને દેવિ રસ મિચાય છે અને હવે એકલ વિદારી નહી પણ સન્નેડીને જીવવાનું-બવ સિધુમા તરવાનું અને

ઉત્તમ આસા ભાયાં ભાવિની દિવાલો ચીરી સફળ જીવન મંદિરે
પહોંચવાનો પરવાનો પમાતો લાગે છે.

અટુટ-અખંડ-અનંત પ્રેમ બંધન-લગ્ન બંધનમાં તે જટકાપ
છે, તેને વિષ્ણુદા પાડનાર ક્રોધ શક્તિ વિશ્વમાં અસ્તિત્વમાં નથી,
હઝારો સમજી સ્વજનો વડિલો પોતેજ હાજર રહી આ-મે દેખાં એક કરી
દેનાર મહાન ક્રિયા કરાવે છે-પુણ્ય વિશ્વાસથી એક તેજસ ચંદ્રિકા પોતાના
અંતર મંદિરે અગ્રહણ જ્યોત પ્રકટાવવા-અંતર ઉત્તમવા તેને મળે છે.
એ ચંદ્રિકા એની-એનીજ સર્વાંશે એનીજ-અન્ય કોઈનીયે નહિ!
એમ તે જાણે માને માણે અનુભવે છે, સારે એમના હૈયાના ચનમનાટ
કલાસિદ્ધ કળાવલ મોરના ચનગનાટને મહાત કરે એવાં હોય છે. કુમારી
અને કુમારે સેવેલાં સ્વપ્નો, ધડેલા આદર્શો અને વાંચેલા અભિલાષની
સફળતા તેમનાં હૈયાને પ્રગુલ્લ અને હળવાં પુલ કરી મૂકે છે; આ વખતે
તેમનો લક્ષમંડપ સ્વર્ગ સમાન, સ્વજનો દેવ દેવિઓ સમાન,
અને જીવન સ્વર્ગિય બની રહેલાં લાગે છે; ધડિકે ગંભિરતા, ધડિકે
આનંદ વિનોદ તો ધડિકેમાં ધમાલ એવા વાતાવરણમાં જાણે તરતાં હોય
તેમ થાય છે; આવા મહામોંઘામૂલા પ્રસંગને આવા સુંદર સ્થળને અને
આવા પિલાવથી મહાવલ હૈયાને કર્તવ્ય-આનંદ-એને રસીકતાથી
શૃંગારવા ગોરિઓ ગીત ગાય છે; અને પ્રસંગને વધુ રસપ્રદ માંગલીક
ગૌરવવંતો બનાવે છે.

એક સમય વચ્ચે એવો વીત્યો કે જ્યારે આવા રસાળ પ્રસંગને
મધુર પ્રેમભર આનંદપુર્ણ લક્ષગીતો વડે પૂજવાને બદલે તેને કુટિલ કથુ-
કટુ દ્વેશભર્યા ફટાણાથી અભણવચામાં આવતો હતો. બન્ને વેવાછનો સ્ત્રી
સમુદાય પરસ્પર પ્રસંગ પ્રસંગનાં ગીતો ગાવામાં પરસ્પર અગ્રિય
અગ્રિય ગાજો વડે વિજીતીતી ગીતો (ફટાણા) ગાઇ-પરસ્પર વેવાછઓનાં
મન ઉંચા કરાવતાં-તો ક્યાંક તો દંપતી હિરકુંજેમાંયે કુસંપ-દ્વેશ અને

વેરઝેરનાં કાંટાળાં અંખરાં ઉગાડી દેતાં અને એનાં પરિણામની પુર્ણતાને
જુસતાં વર્ષો પિતતાં.

ફટાણામાં શરૂઆત ઓછાં ને આછાં મહેણાંથી થાય છે. આમાં
ખાસ કરીને હકકથી મહેણાં ખનાર બનેવી-સાળા-જમાઇ-નણુદોષ્ટ
આદિ મનાયલા છે ને એમના પર મહેણાં-(યા-ગાળો) વરસતાં વરસતાં
છેવટે વરપક્ષવાળાં કન્યા પક્ષને લાંડવા માંડે છે.

વરઘોડો આવ્યો, વર તોરણુ યમા, ને ચોરીમાં બેઠા પહેલાં તો
વરપક્ષનો સ્ત્રી વર્ગ જાણે કેવાક હક્કથી, ગાજી ગાજીને, લાંબા હાથ કરી
કરીને કન્યા પક્ષનાં બને તેટલાં સ્વજનોની સાત પેઢી ઉથલાવી નાંખવા
માંડે છે.

પીડી ચોળતાં વર પક્ષની સ્ત્રીઓ ગાય છે.

પહોલી પીડી ચઢશે રે,

મારા જમાવરને.

ઉતરતી ચઢશે રે,

ઓલી છાડીને.

જાણે મંડપમાં બીડ બહુ છે. ઉન્હાળો છે (હોય કે ન હોય તો
પણ) વરરાજા જાણે કેવાક કોમળ-રાજવંશી ન હોય તેમ તેમનાં
ઓવારણાં લેતી વરપક્ષની સ્ત્રીઓ બોલવા માંડે છે—

આવા ઉન્હાળાંતા દહાડા—

કે છોડી વીઝણુલો રોં ના લાવી

તારી માય ધરાણે મેલ્ય—

કે છોડી વીઝણુલો રોં ના લાવી ?

પણી તો કન્યાની માને-બેનને-આપ-દાદા દાદી આદી સાને ધરણે
મુકાવે છે, તો ક્યાંક વર તોરણ ચનાંજ નળે દુરમનો ચઢી આવ્યા હોય
તેમ વેવાણો તેમનાં વચનપુષ્પો (૧) વેરવા શરૂ કરી દે છે, જે સાંભળતાં
પુરૂષ વર્ગ શરમાઈ મુંઝાઈ અકળાઈ, ગુસ્સે ચઢી આ દેવીઓની કિંમત
આંકતો મૈાન સેવે છે.

કંસાર જમતાં પશુ આ મહાદેવીઓ—

લાડો લાડી જમે રે કંસાર, લાડીની માડી ટળવળે રે.

દીકરી મને આંગળી ચટાડ-કંસાર કેવો ગળ્યો લાગે રે. વિગેરે

વર તોરણ ચતાં તો-સુરત જેવા સંસ્કારી શહેરની ગોરિઓ પશુ—

વેવાણુ ઉતરની છું હોડી રે, તારે પેટ પડી છે બેટી રે.

તારા મુલા પાછળ મારો રે, તને દીકરી જણ્યાનો વારો રે.

તું તો દીકરી જણી જણી થાકી રે-આંખાની ફેરી પેટે પાકી રે.

X X X વિગેરે

તારા આંગણે તલાવડી રે, છત્ર છત્રીયાં પાણી.

ત્યાંથી X X X વેવાઈ લપસ્યા રે. છત્ર-

આવતે કેડ કચરાણી રે-છત્ર

X X X

જેવી માછલી મંધાય તેવા X X X મંધાય,

જેવી માછલીનાં રૂપ એવાં X X X નાં રૂપ-

X X X

મડપ ઉપર આરસી વેવાણુને લઈ જાય પારસી

મારી નવલી વેવાણુ

X X X

આથી આગળ વધતા કૃતાણીની દુર્ગંધ વધુ ગાઢ અને બદમેા
મારતી બની ઉઠે છે

X X X

મડપ ઉપર દીવો વરરાગ ધણુ જીવો
મારી વેવાણુ દવાણુ તારે ઘેર છે

ફળા ને રોટલી કરી-વેવાણુને જમવા તેડી
મારી વેવાણુ-દલાણુ તારે ઘેર છે,

ખનાય એટલી ખાધી ધાધરાને નાડે ખાધી
મારી વેવાણુ દનાણુ તારે ઘેર છે.

X X X

તમારા તે નાના મોટા મેલતા જા જો
X X X કરતા જૈયર મોટી-દા જી રે ! હરિ આ જી રે !
ચોખા કરતા કણકી મોટી-દા જી રે ! હરિ આ જી રે !

આપી દીકરી-ખાધી ખીચડી—
તોય લડધા માડન હેઠ રે !

આપ્યો હીરો-ખાધો શીરો,
તોય લડધા માડના હેઠ રે

X X X

આના આવા કૃતાણુના ફાગ ખેનાતા હોય ત્યા સાચો લખ-
માણુનાની પ્રેમ ભાવનાની લહેરો કયાથી દહેરે ? જ્યા કેવળ આનંદ
શાંતિ અને અભેદ ભાવનાના આરાધન દ્વારા જો હૃદયોને એક-અખડ-
અભેદ-મનાવવાના મદાયજી રચાઈ-નેની સફળતા માટે સૌ કાંઈ
કરવાના ભગીરથ પ્રયત્નો સેવાઈ ગયા હોય જ્યા કેવળ પ્રેમ-પ્રેમ-પ્રેમ
પોતાના અપાર્થિવ-અદ્વિતીય-અદ્વિત-દૈવિ આ-દોનનો વેગી ના

૧૫ ત્યાં ફટાણાં-એ એક મદાન કલંકજ આ પવિત્ર લગ્નવીધિ પર હવું. એ દુર ચતુ જાય છે. તે પૂર્ણતયા દુર કરી-લગ્ન-પ્રસંગની પવિત્રતાને વધુ ઉજવણ કરવા આ મંગલસૂત્ર યોજાયું છે.

મંગલસૂત્ર ! દાંપત્યગીતા ! લગ્ન શાસ્ત્ર ! સૃજનશ્રુતી લગ્ન પ્રથાનાં ગૂઢ રહસ્યોનાં નિદાન કરી દેનાર લગ્ન સિદ્ધાંતોની સમિક્ષાનો પ્રવચનકાર (૧) તે મંગલસૂત્ર !

લગ્ન પ્રસંગે દંપતીના અદ્વૈત સંકેત રૂપ તેમનાં કંઠમાં એકજ મંગલસૂત્ર નાખવામાં આવે છે તે મંગલસૂત્ર ! આ ભાવના આ પુસ્તકના નામથી ફલવતી થાય છે.

એક મંગલસૂત્ર સૌભાગ્યવતીના કંઠમાં પહેરવાનો દાગીનો પણ થાય છે તે ભાવના અત્રે નથી એ સ્પષ્ટ કરી લઉં છું.

હવે આપણે મંગલસૂત્રમાં ગુંથાયેલ તારોની ચોખ્ખવટ કરશું કારણ આમાં લગ્નનાં વિધિ વિધાન અને મંગલ પ્રસંગ ઉજવવામાં લગ્ન પ્રસંગ પૂજામાં-એને વધુ ઉજવણ જનાવવામાં મુખ્ય રહાયક પ્રસંગ પ્રસંગનાં ગીતો છે.

આદિ અનાદિથી સરજાયેલ માનવ બેલડી વિશ્વને અસંકૃત કરતી સંસારના વ્યવહારને ચલાવતી-વિદ્યાને વિચાર કરે છે. એ વિશ્વને આંગણે ઉતરી ગૃહજીવનના કલ્પોલ કલ્પોલતી ગૃહકુળોમાં મધુર પરિભળ પ્રસરાવતી, માનવતાને વિકસાવતી-પ્રજ્ઞતામાં પદસંચાર કરતી-પ્રભુ સ્વરૂપ થવા મથે છે-અને વિરમે છે.

પશુ પંખીએ બેલડી બુખ્યાં હોય છે. એ બેલડી વિધિનિર્માણને વશવર્તી સરજાય છે. બંધાય છે ને એ બેલડીને બાંધનાર બંધ એ લગ્ન.

જ્યારે યૌવન આવે છે, હૃદયનાં ઉડાણમાં સદચરીની શુભ જાગે છે, જીવન એકલવાયું-અદુલ્લુ લાગે છે, ત્યાર કુમાર હોય કે કુમારી;

તેને હૈયે અવનવા કાઠ જાગે છેજ, ત્યારે તેના અંતરના અણુ ઉધડ્યાં દારોની તરાડોમાંથી જીવનસહચર-જીવનસહચરની માગણીનાં આ-દેલનો બહાર આવવા ઉછળી રહે છે અને ત્યારે એ સહચર કેવો જોષએ ? એની વિચરણા જાગી ઉઠે છે.

કેટલાક સ્થળોએ કન્યાને સાત થા નવ વર્ષે પરણાવી દેવાની આમ્રહક્ષરી અપીલો પ્રકટે છે, અને એક સમય એવો આવી ગયો કે જ્યારે કન્યાને વહેલી પરણાવી દેવી એ ઉચિત અને આવશ્યક મનાતું, ત્યારે બાળલક્ષ્મી બેઠકક શિષ્ટ મણતાં, એનાં પરિણામો ચાખ્યા પછી મહાગુજરાત સૌરાષ્ટ્ર બાળલક્ષ્મીની બેઠી તોડવા તૈયાર થયેલ છે ઇતિહાસ તો પોકારે છે કે-બાળલગ્ને જોડાયેલ વરકન્યા ભાગ્યેજ આદર્શ દંપતી નીવડે છે. અને મોટી ઉમ્મર સિવાય-કન્યા પોતાને કેવો વર જોષએ તેની કલ્પના થે ક્યાંથી કરી શકે ? આપણા જીવનમાં લગ્નગીતોમાંથી કન્યાએ માતાપિતા થા સખિઓને કેવો વર સારો એની વાતો-ગવાય છે. ત્યાં બાળ લક્ષ્મી સંભવતાં નથીજ.

મંગળસૂત્રની કુંવારી કન્યા તો જન્મલના ચોકમાં આવી પોકારે છે:—

દિલના દરિઆવ અમે ગોતીએ રે લોલ.

અમેજો ઉધાડે ઉર કુંજ જો !

નયને આંખ ઉરે પ્રીતિ ઝરે રે લોલ.

હૈયા તમે તેજ પુંજ જો— દિલના.

રસુલને છુલાવે આત્મા ઝાળખે રે લોલ.

કરી દે નિજનમ આત્મ પ્રીત જો !

આટલું સમજનારી, રોધનારી કન્યા સાત કે નવ વર્ષની નજ હોય એને તો—

વિશ્વને વિસારી વિશ્વે જીવતા રે લોલ.

રગ રગ ચેતન ચમકાર જો.

મુર્તિ પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મની રે લોલ.

કર્મયોગી શાની અવતાર જો-દિલના.

(કુંવારી કન્યાના કાઠ)

આવા આવા કાઠ સેવતી કુમારીકા પરણવા-એલડી બાંધવા
આતુર છે, ત્યારે આપણો કુમાર ! યોવનના આંગણે પગથી માંડતો,
ઉંચા ઉંચા અભિલાષ સેવતો બ્રહ્મચારી ગુર્જરના સોરાષ્ટ્રીય કુમાર !
એને કેવી પત્ની જોઈએ છે ? એનાં હૃદય મંદિરમાં સ્થાપવા-પધરાવવા
કેવી સજીવ-દેવી-મુર્તિ જોઈએ છે ? એના અભિલાષો વધુ ઉજવળ-ઉત્તમ
ઉત્કટ છે. એને તો—

શુષ્કિલ રસસુંદરી ને ગાત્રીયે રે લોલ.

નયને લજ્જના ઘેરાં ઘેન જો !

હલકે ઉરે પ્રીતિ સરોવરો રે લોલ.

શશિવદન અમી ભર્થા નેન જો !

એને તો શુષ્કિલ-રસીક-સૌંદર્યશાલીની સુંદરી અપે છે. એને
લજ્જણ-મર્યાદાવાળી પ્રેમભર દેવાવાળી ! અને શશી વદની છતાં
અમૃત હલકાતી આંખડીવાળી ! આજનો કુમાર ઢોંગલા ઢોંગલીનાં
ફારસ કરી-ગમે તેમ, ને ગમેતેવી કન્યા વરને ગળે વળગાડવામાં
આવે તે રિવકારવા તૈયાર નથી, એ પોતાની પસંદગીની પત્નીનું મોડેલ
પણ ધડી રાખે છે. ઉચિત સ્વતંત્ર્યના દેવિ વાતાવરણે વિશુદ્ધ કરેલ
હૈયાના ધબકારે ધબકારે એ 'ઢાઢની ગળે ઢાઢી બેસાડેલી તોફ' પોતાના
ગળે ઓળવવા તૈયાર નથી, પરણવું છે એને, સાથે જીવન ગાળવું છે
એને-અને કન્યા માળાપ, પસંદ કરી આપે એ આજના યુવાનને ન
ગમે, વડિલોની મર્યાદા-તેમની આજનો રિવકાર અને એમના વર્ચસ્વને

શિરોધાર્ય કરવાનું ડહાપણ યુવાનો નજ બૂઝે-તેમ કુમાર પુત્રની ઉચિત સ્વાતંત્ર પ્રિયતાને પણ વડિલો ન છેદે એ ન જીવવા જેવું નમ્મ સત્ય છે.

કુમાર, પત્નિને તાબેદાર ગુલામડી બનાવવા નથી માંગતો એતો એને પગલે પોતાને સોભાગી માને છે—

સોહૈ સૌ ભાગ્ય એને પાસે રે લોલ.

× × × ×

પ્રેમ જીવન જીવીને જીવાડતી રે લોલ.

એ પત્નીના સહચારમાં પ્રેમજીવન જીવવા માગે છે એ એને—

માલણ મઠ કુંજની મહા ભાગ્યો !

કુમાર પોતાના ગૃહકુંજની એને માલણ બનાવવા ઇચ્છે છે-વળી રાકડી-પત્નીના ગમે તેવા જીલ્લોને મુગે મહોડે સડી લેતી અગર પત્ની સામે અમર્યાદ કઠોર વચન બોલતી પત્ની નથી ખપતી એને તો

નિડર સત્ય મિષ્ટ વચન બોલતી રે લોલ.

એવી નિડર-સત્ય પથ્ય અને પ્રિય વચન ઉચ્ચારનારી જોષએ છે. એમ છતાં અનુચીત સ્વતંત્રતા અને વિકૃત વિચારો વડે સ્વામિને પગવ-નારી પણ નથી માંગતો, એ એને તો—

થાયે અનુકુળ આત્મા ઓળખી રે લોલ;

અનુકુળ ભાર્યા એ માગે છે-અને

આત્મા ઓળખે તેવર-તેવીજ રીતે

આત્મા ઓળખે તે સ્ત્રી સુંદર=આ સૂત્ર એ સરજે છે સિંધ કરવા મથે છે.

એને માયકાગથી-મડદાલ-પામર-ખોટી સત્તા-લોભ-વિકારો યા પ્રલોભનોથી પરવશ નથી જનાર નહોં પણ,

ખાંગરે ન ખામરતા સ્વપ્નામાં રે લોલ :

એવી છતાં એ એને શુભામડી નથી સમજતો એકલી સેવિકા નથી
સમજતો-એ પોતે પણ સેવાભાવવાળો છે,

કરીએ પરસ્પર સેવને : અને એ પત્નીને

ધરતી હૃદરડી યા પમતુ પગરખુ નથી માનતો-એને તો એની પત્ની—

શૂદ્રરાજ્ય રાણી બની રાચતી રે લોલ,

અનંતાત્મ સાધન વિલાસ જો.

એને મન પત્ની-અનંતાત્મ સાધન વિલાસ : છે, વળી,—

દરિઆવ દિલ બહુ ગુણુ ભરી રે લોલ.

મણિ એ અંતર અભિલાષ જો.

(કુમારના કેસ.)

સંકુચીત દષ્ટિવાળી-કૃપણ-કોડીયાં જોટલા પેટવાળી નહીં પણ
દરિઆવ દિલની : જેને આગળે અતિથીઓ, સતો, બ્દાલાં સગાંઓ,
નોકરો, રોકો પોસાય : તૃપ્તિ પામે; ગરીબીમાયે ટુકડામાથી ટુકડો આપી
સામાને સતોપનાર : એકલી પેટભરૂં નહિં પણ બીજાને સતોથી રાચનાર
દયાળુ, મોટા મનની, અને બહુ ગુણુવાળી પત્ની : કુમારના અભિલાષ
આવી કન્યા પરણવાના છે.

આવા ઉર અભિલાષ સેવતી કન્યા કેવો વર ગમશે એ કૈયા સાથે
નક્કા કરી પોતાની માતાને હવે તે કહેવા બેસે છે પણ સમાજની રૂઢિ-
ઓથી ટેવાયથી, વળી અચકા જાય છે. અરે આવી વાત કહેવાય ?
અતુલ્ય ધડાયથી માતા કલાની કલાની-પુછે છે, ને દીકરીના પેટની
ગુપ્ત વાત કલાવી લે છે. એ માતાને દિલની વાત કહેતાં કેવો વર
ગમે છે તે જતાવે છે.

માડી અમને એવા વરની હોય અમને

ભણ્યો ગણ્યો ને નિર્દોષ

જોતા કાળજ હિમાજલ જ્યમ હરે રે.

એકલો ભણેલો નહીં—જણેલો પણ—અનુભવી—હરેલ ઠાવકો સમજી
વેદીયુ ઢોર નહીં કાળજા હરે એનો, એને કાળો જોખી ન ખપે, દુર્બળ
કદરૂપો કાંધી કેમ ગમે ?

માડી વરજો માવડીયો હોય

એ શુ પુરે મારા કોડ

હૈયે આપકર્મી મોરડીયો રમે રે

કુળવાનનો કટકો હોય, પણ માવડીયો હોય એ વર શુ કરે ?
પણ ભલે ગરીબ હોય—કુળવાનનો કટકો ન હોય છતાં આપકર્મી હોય
તો એનો સસાર ઉજળો યશી કારણ—

માડી જોતો ગરીબ દિવ દરિઆવ

તમે મુખ પ્રેમ ને પ્રભાવ

વર તો સાચો આત્માને ઓળખે રે

ગરીબ હોય પણ ઉદાર—વિશાળ હૃદયનો હોય, એના મુખપર પ્રેમના
પ્રકાશ હોય, અને મહારા આત્માને ઓળખી શકે તે વર પરણાવ—છેવટે
એ બોલી નાખે છે માતા વધુ શુ કહવું ? એને તો—

માવડી એવા વરની જુખ,

જોતા હરે ઊરના દુખ.

મણિ—સમોવડીયો વર જોતજો રે

(સમોવડીયા વરની જુખ)

એના હૈયા દારે એવો સમાન વધનો વર ગમે છે, નાનો ઢીંગના
જેવો યા તો તાડનો ત્રીજો ભાગ—એવો હોનો નહીં પણ સમોવડીયો
વર ગમે છે.

આવો વર શોધ્યા પછી કન્યા વરને કાગળ લખવા બેઠી-કન્યા વરને પત્ર લખે એ સમયને દહા વિલંબ છે. આ પ્રથા-કુમારી કુમારને પરણવા માટે પત્ર લખે એ અથોગ્ય નથી. છતાં એ રીત પ્રચલીત ન હોવાથી નિંદા નથી. રૂકમણીએ શ્રી કૃષ્ણને પરણવા આવવા પત્ર લખ્યો-ઓખાએ અનિરૂદ્ધને શોધવા સખી મોકલી-અને સીતાજીએ રામચંદ્રજીને સ્વયંવરમાં આવવા પત્ર લખ્યાનું ગીતો અને અંથો કહે છે. આ પ્રથા પુર્વે હતી. જુનાં પ્રસ્તારા ગીતોમાંનાં ગીત જોઈએ:-

લાડલી તે લખી કાગળ મોકલે, રસ વરણા રે,
રાયા'વર વેગે પધારો લાડલુ રસ વરણા રે;
હું કેમ આવું એકલો-ર, વ.

મારો દાદાજી સીખન દે રે લાડલુ ર, વ.
જો વર નાવો એકલા. ર, વ.
તમારા દાદાજી સહિત પધારો લાડલુ ર, વ.

વળી આ પત્રો લખાતા હશે તે જમાનામાં તાર ટપાલ કે રેલ ન હોતા ત્યારે ખેપીઆ સાથે મહામુશીબતે આવા પત્રો પહોંચી શકતા. એવુંજ ખીજી ગીત જોઈએ:-

લગન બાજેઠીડા મોતીડે જડીયો.
કુંવારી કન્યાને કાગળ લખી રે મોકલીયો
વહેલેરો આવે ચોરાચીના રાજ
હું કેમ આવું સકળનીરે સણી.
આડા છે દરિઆને સમુદ્ર બરીયા.
બર્પા રે સમુદ્ર વચ્ચે બહાણ છોપાવો
વહાણે બેસીને વહેલા આવો વરરાજ વિગેરે

(મંગલ ગીતાવલી-પ્રસ્તારા)

આવુંજ ગીત સુંદીમાં જોઈએ.

ધડીયે ધડીયે લાડણુ વહુ કાગળ મોકલે,

રામવર વહેલેરો આવ !

સુંદર વર વહેલેરો આવ !

તારાં ધડીયાં લગન રામવર વહી જશે.

✽

✽

✽

લાડડા ! લાડલી છાના કાગળ મોકલે

વેવારીયા વર વેલો આવ્ય !

રવળા મોઢાની રઢયું લાગશે.

જવાબ—

લાડકલી ! હું કેમ આવું એકલો !

મારા હાથીડા હોય રે હઝાર.

રવળા મોઢાની રઢયું લાગશે.

આમ વર કન્યા પરસ્પર પત્રો લખે છે.

મંગલસૂત્રની કન્યા પશુ વરને પત્ર લખે છે—

વહેલા વહેલા આવો વરણાગીયા રે.

મહારા નાય સસુણા સોદામણા રે.

જોઈ વાટય હું લગ્ને પ્રાણુ રે !

સુકુળવંત, વહેલેરા પધારજો રે

✽

✽

✽

પછી એ લખે છે,

જન જોડી જો જીવન આધાર રે—સુકુળવંત !

✽

✽

✽

વળી વરને સાથે માતા પિતા ભાડુઓ સર્ગાવદાવાને સાથે લાવવા
લખતાં વરના મિત્રોનેયે તેડતા આવવા લખે છે

માત તાત બધું બહેનો લાવજો રે,
સગા બહાલા સબંધીને કહાવજો રે
સરખા સોળતીઓની સાથ રે.

સુકુળવંત—

જોયા મુહુરત જોશીડે ટીપણે રે,
શુભ લગ્ન નિર્ધાર્યા આગણે રે.
આવો બેઠી ધરી તમ ધ્યાન રે.

સુકુળવંત—

વળી એ વરને પત્ર પહોંચેથી જવાબ લખવા પશુ મૂચવે છે.
નહાની ઉમરની કન્યા અત્યુત્તર માગે એ અસંભવીત છે—એ લખે છે—

પત્ર પહોંચે ઉત્તર ઝટ આપજો રે
ચઢી ચોરીએ દસીને આપજો રે.
મણિમય કાંઈ મોકલો એ ધાણુ રે.

સુકુળવંત—

(કન્યાએ વરને લખેલ આમંત્રણપત્ર.)

એ ઉત્તર સાથે વળી પતિપ્રેમની નિશાનીરૂપ કાંઈક માગે છે.
પુખ્ત વયના લગ્નોમાજ આ સંભવે છે

ઉજવળ લાવિની મનોરથ સૃષ્ટિમા વિચરતા કુમારને અમૃતના
સાગર સમાન કન્યાનો પત્ર મળે છે એના મનોરથ ને મહોર આવ્યા છે.
એના રોમ રોમ વિકરવર બને છે એની નજર સામે કન્યા અવનવા
રૂપે અદ્રશ્ય છતાં સાક્ષાત્કાર કરાવતી રહે છે અને રૂબરૂ મળતા સુધી
આશ્વાસન દાતા સખા સમાન પત્ર લખી એને ધીરજ આપે છે ને
પત્રમાં પોતાનું હૈયું ખોલી નાખે છે.

મળી પત્રિકા પ્રેમભરી આજ ૧ કુલીન કુમારી રે,
શાણી ૧ સાચુ આમંત્રણ ખાસ ૧ લગ્નનું લારી રે ૧

કુમાર પ્રત્યુત્તર લખતાં કુમારીને લખના મર્મે સમગ્રવતાં
લખે છે—

જીવન રથ જગ પથે જોડી, યૌવન અથ પલાણુ રે,
પ્રવાસ વિકટ ઉભય રથ ચઢે, તું ને હું સુખખાણુ-કુલીન.
હૈયે હૈયાં એક કરીને અભેદ આત્મ વિકાસરે,
શુદ્ધ હૃદયને પવિત્ર જીવન રમ રમ પ્રેમ પ્રકાશ-કુલીન.

અને છેલ્લે કુમારીને લખમાં આવવા કશુલ કરતાં પોતાનાં લગ્ન
નિર્વિઘ્ને સફળ થાય તે માટે કુળદેવતાની આશિષ યાચી લે છે—

અમે આવશું લગ્ન પ્રસંગે 'જોડી જલદી જન રે,
મંગળ કરશે કુલદેવડીયાં મણિમય શ્રી લગ્નવાન-કુલીન.
(કન્યાને વરનો પ્રત્યુત્તર)

આ પત્ર પોહોંચતાં કન્યાને પોતાના લગ્નની ખાત્રી થાય છે અને
એ દિવસ રાત્રી લગ્નનાંજ સ્વપ્ના જોતી પુલકીત હૈયે લગ્નધડીની
વાટ જીવે છે.

જાન:—

જાનનો રીવાજ ધણો જીનો લાગે છે. વર પક્ષ પોતાનાં સગા
સંબંધીઓમાં જાન નીકળવા પહેલાં ૪૮ કલાક અગાઉ જાનનું નોંધાવ
કેરવે છે. વરપક્ષના માણસો ચોખ્ખા અને સોપારીઓ લઈ જોતરાં
દેવા નીકળે છે. અને જેને ત્યાં જાનમાં આવવા આમંત્રણ આવવાનું
હોય તેને ઘેર તેના ઉમરા પર ચોખ્ખાને મોપારી મુકે છે. આ માટે કેટલીક
વખત લટવાડમાં બોલાય છે—“હારે ઉમરે કાણુ ચોખ્ખા મુકવા આવ્યું
હવું ?”

વરના આંગણે (રહેવે નહતી ત્યારે) ગાડીઓ અને ગાડાં ખડકામ સગાઓ-જનૈયાઓને “ચાલો ચાલો લાઇઓ-વખત થઇ ગયો”-આમ કહી કહી સન્માન પુર્વક તેમના જયકાં સહિત ગાડાંમાં બેસાડી-વાજતે ગાજતે ગામના પાદરમાં (ભાગોળે) જન આવે ત્યાં સૌ ઉભા રહે, જનમાં ન આવનાર પણ વળાવવા આવે અને આવજો સંભાળીને જલ્દી લગ્ન નિર્વિઘ્ને ઉકલજો શાંતિ રાખજો આદિ શીખામણુ પ્રેમ પુર્વક આપે છે. તેમને સોપારી વિ. લ્હાણી અપાય છે. વરને મટે મારો યા સુખપાલ હોય યા રથ હોય અગર ઘોડા ગાડી પણ હોય વરની સાથે ખાસ કરીને તેના મિત્રો બેસે કે જેથી વરને રસ્તે આનંદ આવે રસ્તે જનૈયા મજા કરતા કરતા અને જનૈડીયો ગાતી ગાતી મસ્ત અને ધુળ ઉડતી હોય રસ્તે જમવાનો દાર્દ્રમ થતાં કેટલકિંમાં વાકળ જમાડવાનો યા લાથુ (લાડવા ચવાણુ) વહેંચવાનો રિવાજ હોય છે.

તળાવ યા નદીકિનારે વડ રાયણુ કે બીજા આડ નીચે જનજમ રોત્તજ પથરાય-મોટાં દામમાં પાણી ભરાય સૌ જનૈયા બેગા મળે અને વરપક્ષ સૌને જમવાની, ચઢાપાણીની સવડ આપે જનૈયા હકથી માંગે ને ખાય, રગશીમાં ગાડા આવે, કન્યાનું ગામ નજીક આવતાં સૌથી પહેલાં જે ગાકુ યા ગાડી કન્યા મંડળે પહોંચે તેને અને વરના વાહન (મારો યા ગાડી) ના જળદોને નાજો કરી ઘી પાવામાં આવે અને ગોળ ખવરાવાય, એ વાહનના જળદો વખણાય.

જન કન્યા મંડળે આવતાં અગાઉ ગામ બાહાર અટકે છે. ત્યાં કન્યા પક્ષવાળા વાજતે ગાજતે વરપક્ષનું બહુ માન કરવા સામૈયુ કરવા આવે છે, ત્યાં સૌ પરસ્પર મળે બેટે ખુશી ખગર પુછે : કેટલાકોમાં કસુંબા પીવાય-પવાય-અને સૌ બેગા મળી વાજતેગાજતે કન્યાપક્ષે જનનીવાસો રાખ્યો હોય ત્યાં જમ ઉતરે જનનીવાસામાં ગોઠાં પાણી, દીવાજતી, વિગેરે જનૈયા તથા વરને મટે હાજર હોય છે. કયાંક

તે સવડમા ખામી આવે તો જનૈયાઓ હકકથી એ સવડ મેળવવા મથે છે, તો ક્યાંક તકરારો પશ્ય થઈ પડે છે. ચાકમાપાકયા જનૈયા જમવાના તથા વર પરણવાના વિચારોમાં ડૂબી જઈ આરામ લેતા પડે છે.

પાટીદારો અને બીજી કેમોમાં જનનમાં સ્ત્રીઓને લઈ જવાની મધી હોય છે. તો કેટલાકમાં સ્ત્રીઓ હોય છે. પણ સ્ત્રીઓ વિનાની જનન ઝાબતી નથી. અને લગ્નમાં મજાદ આવતી નથી એમ ધણાક માને છે.

જાની વાસામાં વર પક્ષ પોતાની ગોત્રજ સીતરે છે ને ત્યાંજ રોતાનું સાડાત્રણ દિવસનું ધર બનાવે છે.

વરને ગામથી કન્યાને ગામ જવા જન નીકળે છે ત્યારે વર ધલાવો* થાય છે. ઘેરથી વરઘોડે ચઢે છે. સગા સ્વજનો ગામના રનેહી કેરાઓ તેમાં સામેલ થાય છે. હવે વર-વરરાજ થાય છે. ઘોડા પર તેને યદવાનું હોય છે. આને વર ઉધલાવો કહે છે. ઘોડા પર બેઠેલા વરરાજને ઝર ન લાગી જાય તે માટે તેની નાની બેન વરની પાછળ ઘોડા પર થઈ ઉતારવા બેસે છે. એ એનો હક છે. એ માટે એને દાપુ મળવાનું છે. લુણુ ઉતારવામાં વરની બહેન પોતાના હાથમાં ન્હાનકડી લોટીમાં ફિરી મીઠું નાખી તે રૂમાલમાં વીંટાળી વરના માથા પર હલાવ્યાં કરે છે. લોટીમાં મીઠું (લુણુ) હોવાથી વરને કોઈની ઝર ન લાગે એમ માનવાય છે. (દાપુ=હકથી લેવાનો લગ્ન યા અવસરનો કર Tith) આમ જા ઉધલાવાનો વરઘોડો વાજતે માજતે ગામ બહાર આવે છે ને ૧૫ ઉપડે છે.

જન જોડી જવાની બાજતમાં ઇશ્વર પારવતી વિવાહ, શ્રી શુનાં લગ્ન આદિ પ્રસંગો ગીતોમાં ગવાય છે એટલે જન લઈ કન્યાને

* ઉધલાવું (હાથન વર પોતાના વતનથી કન્યાને ગામ સેમોસ્ત્રાધન કરી) જાય છે માટે ઉધલાવો કહેવાય છે.

ત્યાં વર રવજનેા સહિત જાય એ એ પ્રથા પુરાણી લાગે છે. લારે રે, ને
ન હતી ત્યારે—

દ્વારકાથી ચાલ્યા જાવરાય-રૂકિમણીને પરણવા રે.

રથમા સારા જળવીર રૂકિમણીને પરણવા રે. વિગેરે

વળી દશરથ રાજાએ શ્રી રામચંદ્રજીને લગ્ને રાજ જનકરાય ને
ત્યાં જવા જાન જોડેલી તે વધુ વતા કવિ કહે છે—

દશરથ તણી જાન જાય, હરતીનો બેઉ કળ ન માય રે.

લીલા પીળા ને રાતા ધણાં, સુંદર છે મહારાજ તથા,

લીલા રે તંબુ તાવ્યા, ત્યાં તો અધુગજ મધુગજ બાંધ્યાં.

રાજવાળી રાજ રથના ધણી, જાન વખાણું રાજ રાધવ તણી

આવી જાન રાજ દશરથની ને તેમના વેવાઈ રાજ જનક તેમને
સન્માનવા સામ્રે આવે છે.

ભારે રે રોપ પાતાળે ગયા, ખેદે ચાંદ ને સુરજ અંખા પડ્યાં.

એક ક્ષણમાં પહોંચ્યા રે દશરથરાય, સામ્રે રાજ જનક જાય.

આ પછી ચાક્યા પાક્યા વર તથા જાનવાને ગળ્યાં એલચી
બેળચાં પાણી ક્યાંક ક્યાંક પવાય છે.

આલ્યા જનક બોલ્યા વાયક, નાણું લઈ ચાલો નાયક.

એલચી વાર્યાં રે જળ આણીયાં; ખાંડ પાણી પાઈ જાણીયાં.

જ્યારે જાન ઉઘડી કન્યાના ગામ તરફ નીકળે છે. ત્યારે આપણે
કન્યા મંડપની ખજર લઈએ.

અહિં તો કન્યાના ગાતા પિતા દીકરીનાં લાખેણું લગત નિરધારી
બેઠાં છે. તેમણે બહારાં સગાંઓને આમંત્રણો મોકલ્યાં છે. વરના બાપ
કરતાં કન્યાના બાપને કામનો બોલો ને ચિંતા વધુ રહે છે. કારણ વર
પક્ષને તો તૈયાર સામગ્રી પર કન્યાના ઘેર નિરાંતે મહાલવાનું જ્યારે

જનની સેવા ને વરરાજને સાચવવાનું કામ કન્યા પક્ષને માથે હોય છે. આથી કન્યા પક્ષવાળા બહાલાં સગાઓ-માંડવે કમર બાંધી કામ કરનાર સ્નેહી સગાઓ કન્યાનાં મોસાળીયા કન્યાના પિત્રાદિ ગોત્રાદિઓ સાથે આગ્રહ કરી તેડાવવામાં આવે છે ને તેઓ વધુ સંખ્યામાં આવે તેમ બહુ સારૂ લાગે છે ને મનાય છે. આવાં આમંત્રણ લખતાં લખાય છે,

અમે લાખેણાં લગ્ન નિરધારીયાં રે.

આમ દુર દેશાવરમા રહ્યાં રે.

સુના સુના મંડપ અમ આજ રે.

સ્નેહી ! લગ્ને વહુલેરા પધારજો રે.

વળી બધાં કુટુંબીઓને તોડતા આવવાનું પણ લખતા લુલતા નથી.

સ્નેહી પત્ની બાળકોને લાવજો રે.

ભાઈ ભાંડુને તુત બોલાવજો રે.

સ્નેહી મંડળ વિસારો ન ખાસ રે.—સ્નેહી.

અને છેવટે બહાલાં સગાઓને બોલાવવામાં ખાસ સ્વાર્થ નથી પણ સ્નેહીની વૃદ્ધિ અને આનંદમાં સહચાર લેવાદેવાનીજ ભાવના છે, અને તેમને સાચા દિલથી બોલાવાય છે એ દર્શાવતાં લખે છે—

તમ સ્વામતે સ્વાર્પણ આપશું રે.

મળી સ્નેહ વધારી મગન થશું રે.

આવો મણિમય લગ્ને રાજ રે.—સ્નેહી.

૧ વરરાજ-સાગ્રાજી દિવસના રાજ ત્રણ દિવસ જન રહે તે, અર્ધા દિવસ રસ્તાનો જન ચલામણીનો હકના ૩ દિવસનો રાજ તે વરરાજ.

૨ સાચવવા વરરાજ જેવા મોટા માણસને કન્યાના માંડવે ખાવા પીવા વિ. સૌ બાજતોમાં શ્રેષ્ઠતા આપેલી હોવાથી તેમનું બધું ખાસ ખાસ હીસાજે સચવાય છે. તેથી વરને સાચવવા-એમ બોલાય છે.

આમ આમંત્રણ-કુંકુમ પત્રિકા-ક કોત્રીઓ લખાઈ છે. અને કોણ કોણ આવશે ? કયા ઉતારશું ? આ વિચારોના આદોલનો કન્યાના પિતાના આગણામાં અવનવી લાવનાઓ ઉછળે છે.

હવે લગ્નતાં ધરમા લગ્ન નિર્વિધન ઉકલી જાય તે અર્થે કેટલીક શાંતિદાયક ક્રિયાઓના વિધાન છે. તેમાં મુખ્ય ગણેશ સ્થાપન છે. કલ્યાણના અધિષ્ઠાતા ભોળા અને ભદ્રીક લગવાનના વર પામેલા અને વિધનવિદારક એવા શ્રી ગણેશનું સ્થાપન પૂજન થાય છે. શ્રી કૃષ્ણનાં લગ્ન પ્રસંગે પણ ગણેશ પૂજન થયા એમ ઇતિહાસ બોલે છે. ગણેશનું સ્થાપન કરતાં શા બાવ ઉછળે છે ?

શુભ મંગલ લગ્નને અવસરીયે.

સખિ ! આજ ગણેશ નમું દું નમું.

કરી સ્થાપન અંતર મંદિરીયે ! સખિ !

તળે વિધન વિનાયકના વરથી-સુખશાંતિને આનંદની અવધિ.

શુભ લગ્ન સમ અન્ન પ્રસંગ નથી.—સખિ.

X

X

X

મારે આગણ આબ્યાં અવસરીયા—

હરે વિધ ગણેશ મહેશ બધાં.

મણિ મંગલ લગ્ન કરે સુખદા—સખિ.

(ગણેશ સ્થાપન.)

સુદડીમાં પણ—

પરથમ ગણેશ બેસારો રે !

મારા ગણેશ દુંદાળા.

ગણેશ દુંદાળાને મોટી ફાંદાળા.

ગણેશજી વરદાન દે જો રે.

મારા ગણેશ દુંદાળા.

આમ ગણેશ સ્તવંતાં ગણેશજી રીસાઈ જતા હશે કે નહિં તે
ખબર નથી પણ ખાસ કરીને

વીના અધરણીને જનન જનોઈ

પરચમ ગણેશ બેસાયે

મારા ગણેશ દુંદાળા

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ગંગળ અવસરનો પ્રારભ ગણેશ સ્થાપન
પૂજનથીજ થતો આવ્યો છે.

નાગરોમાં પણ—

લાઈ જનાર જન પુછે તમે-કોને રે ગણપત દેવને

કીયા દેવ વૃદ્ધ સણી આવ્યા ને-કીયાં વર ભેટવા કાગ.

અને—

દુંદાળોને દુઃખ ભંજન નામ-સંભુ કુંવર સુખ ધામ રે

રૂડો ગણેશ દુંદાળો.

ગૌર વદન ગજવદનો અવિનાશી-સર્વ સુખનો રાશી રે...રૂડો.

× × + ×
ચૈાદ વિદ્યા ગુણ ગણ સુગણ-સુર મુનિ કરે છે વખાણ રે...રૂડો.

પ્રેમાનંદ કહે આનંદકારી પુજે ગણપતી બિહારી રે....રૂડો.

(નાગરીક ગીતાવળી.)

ગણેશ સ્થાપન પછી ઘરમાં વડી પાપક કરવા માડે છે. એ વડી
અને પાપક જાનને જમણુ આપે ત્યારે તેમાં વાપરવાના હોય છે.
સાસુને, જમાઈને, ને જાનને જમાડવામાં વડી પાપક મુદ્દાની ચીજ
લાગે છે. પકવાન કરતાયે તે વખતે તે વધુ મોંઘાં મનાય છે હવે
લજનાં વડી પાપક શેર બશેર ન હોય વધારે પ્રમાણું હોય આથી
સગાઓ રનેહીઓ ને શેરી મોહોદલાની કુળવંતી સૌભાગ્યવંતીઓને
આમંત્રણે બોલાવાય છે, શેરી વચ્ચે ચોકમાં યા ઘર પાછળ ખુલ્લા
વાડામાં જાજમ બિછાવી વચ્ચે ચણુનો ખાટલો મુકી તે ખાટલાના

આમ આમંત્રણ-કુંકુમ પત્રિકા-કંકાત્રીઓ લખાઈ છે. અને
કોણ કોણ આવશે ? ક્યાં ઉતારશું ? આ વિચારોના આદોલનો કન્યાના
પિતાના આગણ્યમાં અવનવી ભાવનાઓ ઉછાળે છે.

હવે લગ્નગતિ ધરમા લગ્ન નિર્વિઘ્ન ઉકલી જાય તે અર્થે કેટલીક
શાંતિદાયક ક્રિયાઓના વિધાન છે. તેમાં મુખ્ય ગણેશ સ્થાપન છે.
કલ્યાણના અધિષ્ઠાતા જોળા અને લદ્દીક લગવાનના વર પામેલા અને
વિઘ્નવિદારક એવા શ્રી ગણેશનું સ્થાપન પૂજન યાય છે. શ્રી કૃષ્ણનાં
લગ્ન પ્રસંગે પણ ગણેશ પૂજન યથા એમ ઇતિહાસ બોલે છે. ગણેશનું
સ્થાપન કરતાં શા ભાવ ઉછળે છે ?

શુભ મંગળ લગ્નને અવસરીયે.

સખિ ! આજ ગણેશ નમું હું નમું.

કરી સ્થાપન અંતર મંદિરીયે ! સખિ !

ટળે વિઘ્ન વિનાયકના વરથી—સુખશાંતિને આનંદની અર્વા
શુભ લગ્ન સમ અન્ય પ્રસંગ નથી.—સખિ.

x

x

x

મારે આંગણ આબ્યાં અવસરીયા—

હરો વિઘ્ન ગણેશ મહેશ બધાં.

મણિ મંગલ લગ્ન કરો સુખદા—સખિ.

(ગણેશ સ્થાપન.)

ચુંદડીમાં પણ—

પરથમ ગણેશ બેસારો રે !

મારા ગણેશ હુંદાળા.

ગણેશ હુંદાળાને મોટી હુંદાળા.

ગણેશજી વરદાન દે જો રે.

મારા ગણેશ હુંદાળા.

આમ ગણેશ સ્તવતાં ગણેશજી રીસાઈ જતા દશે કે નહિં તે
ખબર નથી પણ ખાસ કરીને

બીવા અધરણીને જનન જનોઈ

પરથમ ગણેશ બેસાપરે.

મારા ગણેશ દુંદાળા

આપી રૂપટ થાય છે કે ગંગા અવસરનો પ્રારંભ ગણેશ સ્થાપન
પૂજનથીજ થતો આવ્યો છે.

નાગરોમાં પણ—

લાઈ જનાર જન પુછે તમે-કોને રે ગણપત દેવને
કીયા દેવ વૃદ્ધ સણી આવ્યાં ને-કીયાં વર ભેટવા કાજ.

અને—

દુંદાળોને દુઃખ ભંજન નામ-રાંબુ કુંવર સુખ ધામ રે
રૂડો ગણેશ દુંદાળો.

ગૌર વદન મજવદનો અવિનાશી-સર્વ સુખનો રાશી રે...રૂડો.

ઝાંઝાલ વિદ્યા ગુણ ગણ સુગણ-સુર મુનિ કરે છે વખાણ રે...રૂડો.

પ્રેમાનંદ કહે આનંદકારી પુત્રે ગણપતી બિહારી રે....રૂડો.
(નાગરીક શીતાવળા.)

ગણેશ સ્થાપન પછી ઘરમાં વડી પાપક કરવા માંડે છે. એ વડી
અને પાપક જનને જમાણુ આપે ત્યારે તેમાં વાપરવાનાં હોય છે.
સાસુને, જમાઈને, ને જનને જમાડવામાં વડી પાપક મુદ્દાની ચીજ
લાગે છે. પકવાન કરતાયે તે વખતે તે વધુ મોંઘાં મનાય છે હવે
લગ્નનાં વડી પાપક શેર બશેર ન હોય વધારે ગ્રમાણું હોય આથી
સગાઓ રતેછીઓ ને શેરી મોહોદલાની કુળવંતી સૌભાગ્યવંતીઓને
આમંત્રણે બોલાવાય છે. શેરી વચ્ચે ચોકમાં યા ઘર પાછળ ખુલ્લા
વાડામાં જાજમ બિછાવી વચ્ચે ચણનો ખાટલો મુકી તે ખાટલાના

ઉપર સફેદ ચાદર પાથરી તેની વચ્ચે કંકુનો સાથીઓ કરી ચોખા સોપારી મુકી તેની આસપાસ ગોરિઓ કુંડાળે બેસી થોક, થોક વડી મુકવાનું ખીર હાથમા લઇ લગ્ન પ્રસંગના આગમનનાં મગજગીતો ગાતી ગાતી વડીયો મુકે છે. ને વચમા વચમા વર, કન્યા તેના સગાઓ વેવાઇ, જમાઇ બનેલીઓને મીઠી મસ્કરી બિશ્રીત ગીતોદ્વારા તેમને સળવળાટ ઉપજાવે છે ને ગોરિઓ પાપડ વણવાનું પણ એવાજ ભાવથી શરૂ કરે છે. જમવાની કાસાની થાળાઓ હાથી વાળી તે પર પાપડનાં શુદ્ધાં લઇ વેલણુ વડે દબાવી રોટલીની પેઠેજ વણે છે. વણનારીઓને શુદ્ધાની દહાણી અપાય છે. વણનારીઓ વિનોદમાં હાથી થાળા ઉપર વેલણુની ચકરડી ફેરવી 'આ તારી સાસુનું નાક, આમ કહી કન્યાને જરા ટોળમા હસાવી દે છે આવા વિનોદાત્મક પ્રસંગે ગીતો ગવાતા જાય વડીઓ મુકાતી જાય પાપડ વણાતા જાય અને આવતા મંગલ લગ્ન પ્રસંગના આછા દર્શન ક્ષીતિજમા થતાં જાય.

શરે ! આજ મેં તો ચોળા ચોપે નહોતર્વા રે.

ચોળા ચતુરા હાથે વડીયો મેલવા ભેગ.

મારે આગણુ સ્વજન ટોળે મળ્યા.

શરે આજ મેતો, અડદા હોશે નોતર્વા રે.

અડદા મોઘા મારા પાપડ વણવા ભેગ

પાપડ વણવા સ્વજન સૌ આવીયા.

(વડી પાપડ)

હવે વિવાતા ઘરમા લગ્નનીજ વાતો થાય છે. આવતા અવસરીનાં પાને સફળ જનાવવા, વર્ષો સેવ્યા કેડ પુરવા ઘરવાળા રાત દિવસ દત્તચત બને છે. વડી પાપડ ગાટલે લરાય છે. આમ તો આડે દહાડે પણ વડી પાપડ વણાય. પણ આ મગજ પ્રસંગના વડી પાપડ પ્રત્યે પણ જુદી અવનવીજ ભાવનાઓથી ભેવાય છે, એ પ્રસંગની જુદીજ વાત છે ના !

હવે રોજ આવતા લગ્નને સ્તકારતાં હોય તેમ વીવાતા ઘેર રોજ રાત્રે ગીત ગાવાનું ચાલુ થાય છે. ધર ન્યાતિ સગા રનેહિઓના ધરનો સ્ત્રી સમુદાય રોજ રાત્રે વીવાતા ઘેર ચોક યા આંગણામાં ગીત ગાવા ટોળે મળે છે. ગીત ગાય છે અને છેવટે પુર્ણાદ્વતીમાં તમામને બદામ પતાસાં અગર એવીજ દહાણી બહેંચાય છે. આ ગીતો લગ્નથી પુર્વે પંદર દશ સાત કે છેવટે ત્રણ દિવસ અગાઉથી ગવાય છે. તેને વરધ કહે છે. વરધ એટલે લગ્ન પુર્વના દિવસો. હવે લગ્નને સાત વરધો રહી એમ બોલાય છે. હવે ગીત ગાનાગ ગોરડીઓ જામે છે, ગાય છે.—

આવો આવોને શાણી બહેન, ગીતડા ગાવાને.

ભર્યા નયનોમાં લગ્નનાં ઘેન, ઘેઘાં થાવાને.

અમૃતના અવસરતો લગ્નો, રસસાગર ઉભરાય રે.

નયણા એતન રગરગ પ્રકટે, લોચનીયા સ્થેરાય.

ગીતડાં ગાવાને.

×

×

×

અવસર આજે ઉજળો ઘેર આવ્યો.

દૈયે હેંશ ધરીને વધાવ્યો—અવસર.

ધર આગણે ઉજળા અવસર આવે ત્યારે કેવી બાવનાઓ વીવાતાં ધરવાળાને દૈયે ઉભરાય છે ? કેવા અવનવા અભિલાષ જાગે છે ?

સખિ ! સહિયર સૈને બોલાવો,

સગાં વ્હાલા ટોળે મળી આવો,

હોય રીસાયા સૈને મનાવો—અવસર.

ખરેજ ! જેમને આગલી પાછલી સંભારી જરા ભારેખમ યતુ હોય તેમને લગ્ન પ્રસંગજ લાધે ને ? આ અવસરીયે રીસાયલાં વ્હાલાં સગાંઓને ગમે તેમ કરી મનાવી લેવાય છે.

કંકુ છાંટી કાગળીઆં લખાવો.
સગે બહાલે સદેશડા કહાવો.
લેવા મોઘેરા લખનો દહાવો—અવસર.

(મંગળ અવસર)

આમ આનંદ મંગળથી ગાજતું ધર જાણે કાંઈ અવનવા દહાવા
લેવા લાયક પ્રસંગનું પ્રત્યક્ષ ધામ જની રહે છે.

હવે લખને સાત વરષ રહી છે, ત્યારથી તો, ક્યાંક તથા વરષ
પહેલાંથી રાજ સવારે પ્રભાતીયાં ગવાય છે. લખાતું ધર, સૌ કામગરં
જની રહેલાં, કામનાં ઢગલા પડ્યા છે. રહવારનો મંગળ પ્હોર છે
ધરમાં ઝોરડે ધરની કુલ કામીનીઓ ગોરસ વલ્લોવતાં ધમધમાટ મચાવી
રહેલ છે. ત્યાં પ્રભાતને પ્હોર પ્રભાતીયાનાં મીઠા મંજુલ ગુંજન એ
ધર વીવાતું છે એ જાહેર કરે છે.

પરભાતીયાં ક્યાંક ક્યાંક તો ખરા બપોરે પણ ગવાય છે ને તે
પ્રભાતીયાં ગણાય છે, એમાં માત્ર દહાણી લેવાનોજ આશય હોય છે,
આવાં પરભાતીયાં કામવાર કે રૂઢિ પ્રમાણેનાં પ્રયત્ન પ્રયત્ન હોય છે.
તેમાં નાગરોમા—

સુખે થયાં સંતજનને રહવારાં કે, શ્રી હરી સુરજ ઉગીયા.
તાહારે માયાના અધકાર કે, શ્રી હરી સુરજ ઉગીયા.
હરખે ઉધડ્યાં રે સંતજન રૂપી કમળ કે, શ્રી. સુ. ઉ.
ખીડ્યાં ખીડ્યારે કુમતી કુમોદીની જળ કે, શ્રી. સુ. ઉ.

x

x

x

સુરજ ઉગ્યો રે કેવડીયાની કરણે કે,

વેણુલાં જાલે વાયાં રે.

મુતા જાગે રે લક્ષ્મીજનના કથ કે, વેણુલાં.

(નાગરીક ગીતાવળી)

પ્રભોરા નામોનાં પરભાતીયાં—આ ગીતો ઘણાં જીનાં છે
 એટલે કે જાણવા પ્રમાણે અર્ધાં કે પોણી સદી ઉપરાંતની વૃષ્ઠાએ પાસે
 સંત્રહકાર શ્રી રમાજીને પટ્ટનીએ સાંભળી લિતારી લીધેલાં છે. એટલે
 તે સૈકા જીનાં સંભવે છે. જો કે અત્યારે એ ગીતો જીદા જીદા લેખાસ
 પહેરી આપણા વચ્ચે નથી ગેહાર છાપો લગાવી પરિભ્રમણ કરે છે.

આજ શમણામાં મેં તો ક્ષીરસર સમુદ્ર દીઠો રે,
 બહેતીને ગંગા રે જોશીડા મેં દીઠી.

આજ શમણામાં મેં તો શ્રીકૃષ્ણ આંખો દીઠો રે,
 વન કૃષ્ણને વાડી રે જોશીડા મેં દીઠી.

આજ શમણામાં મેં તો ઘેમર હાથી દીઠો રે,
 ઉપરને અંબાડી રે જોશીડા મેં દીઠી.

આજ શમણામાં મેં તો તાડાં બેઠાં દીઠાં રે,
 ઉપરને છુઝારાં રે જોશીડા મેં દીઠાં.

આજ શમણામાં મેં તો ઝળહળ દીવો દીઠો રે,
 હસતી રે સુવાસણ જોશીડા મેં દીઠી.

આજ શમણામાં મેં તો પારસ પીપળો દીઠો રે,
 તળશીનો ઠ્યારો રે જોશીડા મેં દીઠો.

શમણું ને વિચારો રે જોશીડા જોધપુરના રે
 શમણું ને વિચારો રે જોશીડા રાજગઢ રાહોલના.

ક્ષીરસર સમુદ્ર દાદિજી તમારો રે,
 વહેતીને ગંગા રે માતાજી તમ તણા રે.

(પ્રભોરા મંગલ ગીતાવલી)

સિંદુરી વર્ણીના સુરજ છગીયા રે.

આંધવીયા વરણી કાંઠ આંધવીએ પેલી તીરે

x

x

x

ફંગરડાની કડલે રે સુરજ ઉગીયા. ।

ઉગ્યા છે રાણો બીનલે વાન રે.

કંકુડાના વરણા રે દણીયલ રવ ચઢયા.

જગાડો રે મારે કમ વહુના કંથરે.

X

X

X

સુરજ ઉગ્યો રે કેવડીયાની કૃષ્ણે

કે વાણેલાં લલે વાયાં રે.

X

X

X

જાણેલાં વાયાં ને સુરજ ઉગીયા.

જયમલ શુ કરે રે કીયો ભાઈ પાન વિના.

જમને જગાડો રે કીયા વહુના ના હોલા.

X

X

X

(પ્રતોરા લગ્ન ખીતાવલી)

આજની ગોરિઓ મંગળસૂત્રનાં પ્રભાતીયાં ગાઇ વીવાતાં ધરને

* ગળવર્તા ગાય છે—

સુરજ ઉગ્યો રે વાયાં વાયાં પ્રભાત કે—વીવાતા ધર મ્હારાં રે ।

સાસુ જયારે ઉઠો યજ્ઞે રજિયાત કે—વીવાતાં.

દાતણ કરીમે રે મ્હારા જીવન વિશ્રામ કે—વીવાતાં.

મુખકુ ધોળો રે પ્રેમામૃત જળધાર રે—વીવાતાં.

પીળો પીળો રે કઢીયલ દુધ સવાર કે—વીવાતાં.

લીધાં લીધાં રે ધડીયાં લગ્ન અમધામ કે—વીવાતાં.

સુતા ઉઠો રે મણિમય મ્હારા સ્થામ કે—વીવાતાં.

(મંગલ સૂત્ર-પ્રભાતીયું)

X

X

X

X

સુરજ ઉઝો રે સવાલાખ કળામે
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે,

સુતા હિટો રે સગી સાસુના નંદ
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

x x x x

લેન્ને લેન્ને રે મણિ જડીયા જળ લોટા
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

ઘાતણુ ' કરજ્યોરે હૈયાને ઓવારે
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

x x x x

નહાવણુ કરજો રે, નમનામૃત નીર
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

મણિ મોંઘા રે ! જગો જગો લગીર !
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

આવાં આનાં પ્રભાતીયાંના મંગળ અને સુંદર સુરશ્રવણે જાગી
છેલું એ મહદ્ભાગ્યજ ગણાય-પત્ની પોતાના પતીને હમેશાંજ આવા
સુંદર સુકોમળ કંઠમાંથી મવતા સંગીત વડે હિટાડે તો તે અસ્વાભાવીક
નથી બલકે એ ભાગ્યશાળી પતીની દેવીએ ઇર્ષ્યા કરે.

હવે ટુંક વખત રહો માંડવા મુહુરત કરવાનો નક્કી દિવસ આવ્યો
છે. કેટલાંક ધણા નીકટનાં સગાં દીકરીઓ બહેનો જમાઈઓ બનેલી,
અંગત મિત્રો તો સપરિવાર આવી મયા છે. જુદા જુદા ઓરડાઓમાં
અગર ખાસ મકાનોમાં તેમને હિતારા અપાય છે. તેમનાં માટે ખાનપાન
વિશેરે તમામ વ્યવસ્થા ખાસ કાળજી પુર્વક થાય છે. મંડપ મુહુર્ત થાય
તે દિવસથી ગામનાં ને ન્યાતનાં સગાંઓ કન્યાના ઘેર જાય છે-જો કે

કન્યાને અને વરને પશુદશ પંદર વર્ષ પર વાનોળા જમવા મળતા હતા. સિમંત વખતે સિમંતીની ને સગાઓ જમવા તેડે તેને વાયણાં કહેવાય છે, ન્યારે સગાઓ લગ્ન પહેલાં વર કે કન્યા ને જમવા તેડે તેને વાનોળા કહેવાય છે. પશુ મોટા શહેરોમાં તો હવે વાનોળા નીકળી ગયા છે. અને તેને બદલે સગાઓ લાલ લાડુનાં ડોઘલાં અગર તે નીમિત્તના રોઝડા રૂપીઆ ૧-૨ આપે છે.

હવે ચદતે પછારે મંડપ મુદ્દરત (માંડવા મુરત) છે. પરમ દિવસે તો લગ્ન જાન આવશે. મંડપ મુદ્દરત ગોરદેવતા વિધિપુર્વક કરાવે છે. કન્યાના માતા પિતા અગર મોટા લાઈ ભોળાઈ અગર નીકળના સગાને હાથે તે વિધિ થાય છે. માંડવા મુદ્દરતમાં સગાં બહાણાં ભેળાં મળે છે. ધર આંગણમાં એક વળીનું પુજન કરી ચાર પરણેલા-ઓના તથા વિધિ કરનાર દંપતીના હાથે તે દટાવવામાં આવે છે. એ માફવો બાંધવાની શરૂઆત થઈ તેજ પ્રમાણે માણેકસ્તાંભ (જુઓ ચિત્ર પૃ. ૩૭) રોપવાનો પશુ વિધિ થાય છે. હવે આજથી ખરેખર લગ્નના પુરા વાતાવરણવાળું ઘર બને છે. આજથી તવી અગર કલેક્ટ ધરના ચુલે ન ચઢે, રોટલી રોટલો પુરી ન બનાવી શકાય. હીરાગળજ ખાવાનું ને બહાણાં સગા આજથી વીવાતા ઘેર જમે, એજ પ્રમાણે ગૃહસ્થાંતી પશુ વિધિ પુર્વક કરવામાં આવે છે. સૌ મહેાને ગૃહપતી નોતરે છે કે જેથી તે પ્રસન્ન ચતાં લગ્નમાં વધિકર્તા ન બને.

સમય મહત્તાતિનો સખિ આજે,

મળુ મેર કરો મને છાજે ! સમય.

મહારે આંગણ સૌ મહ આપો

શુભ ચકિતઓને વરસાવો.

કૃપા કરજો મને મને લહાવો ! સમય.

આમ ગ્રહદેવતાઓને નિમંત્રી તેમને સ્થાપી પૂજન કરતાં.

રવિ ચંદ્ર મંગળ બુધ મળીઆ.

શુક્ર શુક્ર શની કેતુ ભળીઆ.

રાહુ નવ ગૃહ મંડપે વધીઆ ! સમય.

X

X

X

અમે માનવ સ્વાગત શાં કરીએ ?

સાચી શાંતિની કામના કરીએ !

હરે વિઘ્ન ચરણ શિર ધરીયે ! સમય.

X

X

X

ગ્રહદેવતા સૌ મળી આવો.

શાંતિ શાંતિ બધે પ્રસરાવો.

મધ્યમય સખી ગ્રહને વધાવો. સમય.

અટલભાવપૂર્વક લગ્ન નિર્વિઘ્ન કરવા ગ્રહને સ્થાપવા, પૂજવા. પછી તેજ દિવસથી વર-કન્યાને પીકી યોગવાની શરૂ થાય છે. જુદાં જુદાં કીમતી વસાણાં તેલ અત્તરોને મુળીઆંની બનાવેલી પીકી વરને લગ્ન પહેલાં થોડા દિવસથી યોગવામા આવે છે. શરીરમાં સ્ફુર્તિ શાંતિ શક્તિ અને તેજ વધારનાર તે હોય છે. વરને તથા કન્યાને પોતાના સ્વજનોની સૌભાગ્યવતીઓ તે યોગે છે અને યોગતાં યોગતાં વિનોદપૂર્ણ ગીતો ગાઇ સૌ વર યા કન્યાને આનંદ આપવા પ્રત્યન કરે છે.

*

*

*

સજની મોરી લગ્ન મંડપ છે રચાવ્યા રે,

સજની મોરી પીકી કન્યાના વીગ લાવ્યા રે.

સજની મોરી કેસર કસ્તૂરી ઘોળાવ્યાં રે.

સજની મોરી અત્તર અગર સુદાવ્યાં રે.

સજની બેળા કપુર બરાસ સાથે લાવ્યા રે.

X

X

X

સજ્જની વાળે વાનને તેજ વધારે રે
સજ્જની પીડી કુડાં વિધનને નિવારે રે।

x

x

x

સજ્જની પીડી સાત
સૈનેયે સવારોર રે.

x

x

x

સજ્જની એતો ભાગ્યશાળીને અંગે ચોળે રે।
સજ્જની ચોળો સૌભાગ્યવતી મળી ટોળે રે।

આમ કીમતી પીડી ચોળાય છે.

હવે લગ્નનો વખત-ગળા આવવાનો વખત જેમ જેમ નજીક આવતો જાય છે તેમ તેમ કન્યા મંડપે ધમાલ આતુરતા વધે છે. પરચુનારના હૈયાંના ધમાકાની ગતી અનિયંત્રીત બની રહે છે. કોઈ અણુડીઠ-અણુજણી અણુઅણુભવી મીડી મુઝવનારી લાગણીની થરેરાટીયો તેમના હૈયામાંથી નીકળી જતી હોય છે. ઉળગરા સહેજે કરાઈ જવાય છે. આવતા દીવસની ગોઠવણો, લાવવા મુકવાની વાતો, જાનના ઉતારા, તેમની સૌ સમવડ, જમણની ગોઠવણો સૌ ભાંજળડો સામટી એ સ્વરૂપે ખડી થઈ જાય છે.

લગ્નનો દિવસ! તમામ તૈયારી થઈ ગઈ, થઈ જાય છે. કન્યા ખડેની પીડી ચોળેલાં ઓરડામાં રાજ્ય જમાવી બેઠેલાં હોય છે, તેની સખિઓની મીડી મરકરીઓ સહન કરવાનો તેનો એ દિવસ! આજ એને પરચુવાતું, નવા સહવાસીની સહચરો ચવાતું, પિતૃશ્રદ્ધ તજ સાસરે જવાતું, એના જીવનમાં અનેક પરિવર્તન ચવાનાં. એ કન્યા મટી પડતી ચવાની:

લગ્નના દિવસે ઉકરડી નોંતરવાની ક્રિયા કરવાની હોય છે. ઉકરડી નોંતરવાનો રિવાજ-એ પશુ એક ક્રિયાજ બની રહેલ છે. ઉકરડી એ

આમ દેવતા થાતો ગામના અધિષ્ઠાયકનું યા ઉચ્ચેષ્ટ મણિપતીનું સ્વરૂપ કેટલાક ખતાવે છે. પણ ઉકરડીમાં-પૃથ્વી-જળ આદિ જીવનદાયક મહાતત્ત્વોનો નિવાસ છે, પ્રાણ દેહાવનાર અન્ન પેદા કરનાર જીવંત રસાયણસમા ખાતરનો સંચય છે. આ અષ્ટેશ્વારે ઉકરડીને મોટું માન અપાયું લાગે છે. નહિં તો ગોરિઓ સુંદર વસ્ત્રાભૂષણ વિભૂષિત બની રામજીવીઓ લઈ મંદિરોજરા ઉકરડાને માનપૂર્ણક આમંત્રણ આપના બધ એ અસ્વાભાવીક લાગે. પણ ના ! એ ક્રિયા મહત્વની ને અર્થ-સૂચક હતી ને છે. નોંતરનારીઓ ગાય છે:—

ઉકરડીને નોંતરો, મેધાડંબર ગાળે,
જીવો ઉકરડો ગોખર ભર્યો—મેં.

ઉકરડીના નોંતરે બહુ મેદ બરેલા.
સા સા કારણ એને નોંતરો-કહો ડાહ્યાં દરેલાં.

ઉકરડી પૃથ્વી તત્ત્વ છે-મેં.
સંસાર સરિતું સ્ત્રવ છે-મેં.
પૃથ્વી તત્ત્વમાં માટી છે-મેં.
જાણ ને રજ ઇમાદિ છે-મેં.
ખંચ તત્ત્વ એમ પુણ્યમાં-મેં.
માટે ઉકરડીને નોંતર્યા-મેં.
આવો ગોરિ માઓ ગીત્યાં-મેં.
મણિમય નોતરી ને વળ્યાં-મેં.

(ઉકરડી નોતરવાનું ગીત)

ઉકરડી નોંતરતાં સૌભાગ્યવતીઓનું ટોણ જાય. મોવડી હોય તે માથે ગોડ (મુગટનું સ્વરૂપ) ઝુકે. હાથમાં રામજીવીવડો બળતે રાખે-હાથમાં જળ-પુનન વીધીને સામાન હોય છે. સાથે કંઈક કપાં.

ગોર પશુ હોય. ઉકરડી નોંતર્યા પ્રમાણે વીવાહ વીત્યે તેને વિદાય પશુ દેવાય છે. તેને ઉકરડી ઉઠાડી-ઉકરડી વળાવી એમ કહેવાય છે.

જન આવી ગયા પછી તરતજ વરને કલવો ખવરાવવાનો વિધિ કન્યા પક્ષની સૌભાગ્યવતીઓ કરે છે. કલવો વરને ચાક્યો પાક્યો છુપ્યો હોવાથી શીરામજી માટે દહીયરા વિગેરે (તીખુ ખાટુ નહિ) ગળ્યુ મોળુ ખાવાનું લઈ જવામાં આવે છે. (કચલ) કાળીઓ : કાળીઓ દેવાય છે તેને કલવો કહેવાય છે.

હવે સાંજ પડી છે. થોડા વખતમાં વર ઘોડે ચઢી વરરાજા પરણવા જવાના. કન્યાને માંડવે તમામ તૈયારીઓ થઈ ગઈ છે. કન્યાના મામાને ત્યાંથી કન્યાસુડો-કપડાં વિગેરે આવે છે. વરને પોપાક (ધોતીયુ-ઝામે) યા કાટ-ટોપી યા મંઠીલ વિગેરે) આવે છે. તે પહેરી પરણવાનું હોય છે. વરઘોડા ચઢતાં પહેલાં નમણું કરવામાં આવે છે. નમણું એટલે વર-રનાન.

વરરાજા તેમજ કન્યા બહેની લગ્ન માટે તમામ વસ્ત્રાલંકાર પહેરતાં પહેલાં ખીડી ચોળ્યાં શરીર રનાન કરી શુદ્ધ કરે છે. આ રનાન-મોંઘામુલુ-જીવનમાં કવચિત્ જ આવતી તક જેવું ન્હાવણુ-એને નમણું કહેવાય છે.

વર યા કન્યા પેતાના ઘેર (વર-જનીવાસે) એકમા બાજે પડે બેસે છે. ને મુંગધી જળ વડે સૌભાગ્યવતીઓ તેમને ન્હરાવે છે. જીવનમાં આ એક અનેરો દહાવ છે. મીઠી મળકલરી-વિનોદપુર્ણ વ્યંગ ભાષામાં ગીતો ગવાતાં હોય, વરજી યા કન્યા બહેની દિલમાં સુલસુલીયાં પેદા કરે તેવી ભાવનાઓ ભર્યા વાતાવરણમાં ન્હાય છે.

કન્યાના રનાનનું જળ વરને ત્યાં લઈ જવામાં આવે છે તે જળમાં વરજીના ત્યાંના શુદ્ધ સુવાદીત જળ ઉમેરી વરસ્નાન કરે છે.

નિર્મળીઆં કાંઈ પાળીકાં મંગાવો ?
 રાયવર ન્હાવણીયે ઉભા રહ્યા-
 ન્હાવણીયે કાંઈ બાળેદ મંગાવો-?
 જીવાવર ન્હાવણુ ન્હાવણુ કરી રહ્યા.

X

X

X

આમ રાયવર અને કન્યાને રનાન કરાવવામાં આવ્યા પછી રવન્દ્ર કપડે ડીલ લુછી લગ્નનાં કપડા પહેરાવવામાં આવે છે. આ વસ્ત્ર પરિધાનમાં વર-કન્યાના મિત્રો સાહેલીઓ ખાસ ઠામે લાગી જાય છે. કન્યા વસ્ત્રાલંકારે વિભૂષિત બની યોગીમાં જવાને-વર વરઘોડે ચઢવા તૈયાર થતાં પુર્વે તો કેટલીયે વાર ઉતાવળાયા ગોરને રવન્દ્રનો કેટલી વાર છે ? ઉતાવળ કરો ! એવા પોકારે એ પ્રસંગનું મદત્વ વધારી મુકે છે.

હવે વરઘોડો ચઢે છે. ગજા પ્રમાણેનો આડંબર-સાગ્ગર અને રથજ સમય ને સયોગ પ્રમાણે વરઘોડો ગામમાં ફરી કન્યા મંડપે હાજર થાય છે. કન્યાના મંડપે તો સાગ્ગરને સ્તકારવા બિહાયત બિહાવી કન્યા પદાનું સાગ્ગર તૈયાર હોય છે. વરને તોરણે ઉભો રાખવામાં આવે છે. સાગ્ગર મંડપમાં ગોઠવાઈ જાય છે. કન્યાની માડી વરને પોંખવા, કન્યાની બહેની માગરબેડીવાથી આવકાર અ.પવા અને ગોર બીજા વિધી કરી લેવા આવે ત્યાં સુધી સાગ્ગરના પ્રસંગના નેતા-વરરાજાને ખડે પગે સિદ્ધા અમતા અપરાધીની આફ તોળે હાથમાં શીશ મોપારી સ્વીત જાળે કન્યા માગવા આવ્યા હોય એમ ઉભા રહેવાનું થાય છે. અને ત્યારે કાંઈને યે ઉતાવળે તેને પેકવા ના જાદીએ બેસારવાની બાબેજ પડી હોય છે. વર સાથે અજુવર (એટલે વરની પાછળ ચલનાર વરનો નાનો બાઈ) (મનુષ્ય ઉપરથી) એ વરનો એડીકાં-હોય એવી ફરજ હોય છે. તે તથા વરરાજા મિત્રો

વરને પડખે રહે છે અને મીઠી મજાક સાથે તેની તમામ સવડો સાચવી લે છે. તેને પાન ખવડાવતા જાય છે અને પોતે અણુવર તથા વર મિત્રો હોવાનું અભીમાન જાણે ચૈરવ પુવંક લે છે.

હવે વર તોરણ ચાલે છે કે પુવંજ કન્યાપક્ષમાંથી એક નાની છોડી (કન્યાની ન્હાની બહેન ઘણું કરીને) માથે કળશ ઉપર શ્રીકૃષ્ણ મુકી વરના સામે જાય છે. (આ વખતે વરના આગળ અંતર પટ રાખવામાં આવે છે) અને તેના કળશમાં વરપક્ષ તરફથી રૂપીઆ નાંખતા તે પાછી વળી જાય છે. આ પછી કન્યા મુખમાં તાંબુલ ચાવતી આવે છે અને અંતર પટ પર તાંબુલનો રસ છાટે છે. આમાં અમારા માનવા પ્રમાણે વર કન્યા પરસ્પર પીછાની ચક્રે ને જે છે તે તેજ એમ ખાત્રી કરવાની રસીક યોજના ઘડાયેલી લાગે છે. ને વરવધુ પરિક્ષામાંયે તાંબુલ છંટાવી તાંબુલના રસરંગ જેવો આપણો પરસ્પર પ્રેમરસ-રંગ અચળ રહો આ ભાવના પણ અંતર્ગત હોય છે.

વર તોરણ આવે છે તે વખતે જાણે લગ્નનું વાતાવરણ જમણું હોય તેમ લાગે છે. બન્ને પક્ષનો સ્ત્રી વર્ગ ગીતની ધ્રુમ મચાવે છે. સંસ્કારી કુટુંબોમાં સુંદર અને મંગળ ગીતો ગવાય છે. અસંસ્કારી કુટુંબોમાં ફટાણાંથી મંડપ અને મંગળ અવસર અલગાવી કલહ-કલેશ ઉછળે છે.

ગોરીઓ ગાય છે. આ વખતે જાણે સમચંદ્ર સીતાના લગ્ન પર આવ્યા હોય એવો ભાવ લાવી સ્ત્રીઓ—

સીતાને તોરણ રામ પધાર્યા,

લેજે પનોતી પહેલું પોંખણું.

તોરણ ચઢીયા છે વરરાય રે. પોંખે છે ઉમીયાની માય રે,
ધોંસળ મુશળને રવિ ત્રાક રે, વર પોંખી તાણ્યાં છે નાક રે.

(ઇશ્વર વિવાહ)

હવે સાસુ વરને પોખવા આવે છે તે પુજન સામગ્રી સાથે હળ, મુસળ, ત્રાક, રવૈયો, વિગેરે લાવે છે અને વરપુજન કરી વરને ત્રાક હળ મુસળ રવૈયો બતાવે છે, અને કાઢની સળીઓ વરને માથે ઉતારી ચાર દિશાએ નાખી દે છે.

આ માટે કેટલાકના મતે વરને આ વસ્તુ દ્વારા તમારા ગળે સસારરૂપી ગાડાનું ધુસળ મુકાય છે, મુસળ પેટે ખડકો ત્રાકથી વિધારો અને રવૈયા પેટે વનોવાઈ જશે. માટે જો હજી ચેતવું હોય તો આ ચોરીના ચાર દરવાજા નાસી છુટો નહીં તો પછી પેકતી વખતે સાસુ જમાઇનું નાક તાણીને કહે છે કે નકદા બની પરણે.

અમારા નમ્ર મત પ્રમાણે આ બધા સાધનો બતાવી તે તે સાધનોની વ્યવહારમા જરૂર પડશે તેમા નિષ્ણાત બનજો હળ વડે ખેતી, ત્રાક વડે કાતવાનું, શવન ઉત્તળવાનું છે. પરાયા આશ્રયે રહેવાનું નથી ઉદ્યોગ ધર્મોજ ઉત્તમ છે ઘર આમળ ગાય બેરોનું ગોરસ નીપજવજો ને તમારા ઘેર વનોણા કરજો જેથી બજારના ઘી કુધ મલાઈ માખણ છાશ ખાવા ન પડે અને નફ્ટ નોઝરી કરવા જશે તો નાક ખોરો અને બીજાઓના મેણા ટોણા ખાઈ વેતરા કંગી ખાઈણીયે મુસળ પેરે ખડકો અને વ્યવહારીક કુશળતાથી શવન વિતાવતા ધર્મ, અર્થ, કામ, અને મોક્ષ સાધવાના છે તે ચોરીના ચાર છોડ અને ચાર દરવાજાથી બનાવે છે આમ સુદર વસ્તુનાયુક્ત પોખણ કરતા વરના પગ પાસે સપુટ મુકવામા આવે છે (સપુટ જીવો ત્રીજ ૫ ૮૪) સપુટ એટલે માટીના કોડીયામા ચોખા તથા બીજા દ્રવ્યો મુકી ઉપર બીજી કોડીયુ ઉધુવાળી તે પર લાલ નાડા છડી ગાધી તેવાગ કરવામા આવે છે. તે સપુટ ને વરના પગ પાસે મુકવામા આવે છે વર તે પર પગ મુખી તેના સુરા કરી નાખે છે તે સ્થળે છે કે જેમ આ સપુટ જાગી

ચુરા કર્યા તેમ સંસાર બ્યવહારમાં કર્તવ્ય બળવતાં આવતી ઉપાધીઓ મુશ્કેલીઓ ચુરી નાંખી આગળ વધીશ.

આ વખતે પરણનારના હેયામાં શું શું ભાંજગડો ચાલતી હશે તે પરણનારાજ જાણે. તેને એક નવો સાથી-જીવનભરનો સહચર લાધે છે, કેટલી જવાબદારી તેને માથે પડે છે તેનો ખ્યાલ કરવાનો હોય છે, આમ વિચારમંત્ર ગંભીર મુદ્દાવાળો વર માંયરા તરફ પગલાં માડે છે, માંયરામાં ગોત્રજ હોય છે. ત્યાં માંયા માટલું ભરેલું હોય છે. ત્યાં યોગ્ય વિધિ થયા બાદ વરને ચોરીમાં બેસાડવામાં આવે છે.

ચોરીનાં ચાર ત્રીક-(તથુ તથુ વાંસ વચ્ચે ચીત્રેલી, ૭ માટલીઓ ખાંધી ચારે બાજુ તેવા છોડ હિસા કરવામાં આવે છે તે) વચ્ચે માટી વડે વેદીકા બનાવી તેના ઉપર અગ્નિ પ્રકટાવી તેમાં ઘી નાંખવામાં આવે છે. બે પાટલા પર વર કન્યા બેસે છે. વામ ભાગે કન્યા-જમણા ભાગે વર બિરાજે છે. વર કન્યાના માતા પિતા બે પાટલે બેસે છે અને પરણાવનાર ગોર પથુ ત્યાં હાજર હોય છે. વરના પડખે તેના મિત્રો તથા વરની પાછળ લુણુ ઉતારનાર તેની બહેન. જ્યારે કન્યાની સખિઓ કન્યાના પડખે હાજર રહે છે. ઉપરાંત નાણું કાયળીવાળો કૃશીયર તથા હીસાબ લખનાર હાજર હોય છે.

વેદીકાની આસપાસ આ પ્રમાણે સૌ બેસે છે. ગોર મંત્રોચ્ચાર વડે લગ્નની શરૂઆત કરાવે છે, ગોરીઓ ગીત ગુંજન ગુંજવા ભાગે છે. દેખાવ-સુંદર બની રહે છે. આ પ્રસંગની લબ્યતા પવિત્રતા ગાંભીર્ય અને વૈવિધ્ય ભારતવર્ષ શિવાય અન્ય રચને ભાગ્યેજ જોવા મળે.

આ પ્રસંગે કન્યાનો પિતા માતા, વરના તથા વરનાં માતા પિતાના પગ દુધ અને દહીના મીઠાણુ વડે સાતવાર ધુવે છે અને તેમને

બહુમાન આપે છે અને વર કન્યા વેદિકા આસપાસ ફેરા ફરવા માંડે છે ને ગોરિઓના ગીતની રમઝટ ઉછળે છે.

ચોરી રચના કનક રત્ને જડી—

બેઠાં દંપતી સૂર્ય સન્મુખ—મંગળ ફેરા ફેરવે,

વામ જાગે કન્યા છે ગિરાજીયાં—

જમણે વરરાય સોદાય,

સાસુ દરખાય—મંગળ ફેરા ફેરવે.

દરેક ફેરે વરનો સાળો સુપડામાંથી ધાન્ય આપે છે તે લઈ ગોર વેદિકામાં હોમતા જાય છે અને સાળો કટારી મા તલવાર લઈ બાજુમાં ઉભો રહે છે તેને સાળા કટારી કહે છે. મુસ્લીમ અમલમાં કન્યાઓને ઉપાડી જવામાં આવતી તે વખતે કન્યા રક્ષણ માટે કન્યાનો જાઈ રક્ષણ માટે ઉભો રહેતો હશે એમ લાગે છે. આ વખતે નવ મહત્ત્વ પૂજન કરવામાં આવે છે. આ પ્રસંગે પંચતત્વ-વર કન્યાના વડીલો સ્વજનો સૂર્ય ચંદ્ર ગુરૂની હાજરી હોય છે. તેમની સાક્ષીથી હસ્તમેળાપ થાય છે. દરેક ફેરે વર કન્યા જે પહેલા પાટલા પર બેસી જાય તેનું રાજ્ય ગૃહરાજ્યમાં ચવાની ભવિષ્યવાણી ઉચ્ચરાય છે અને ચાર ફેરા ફરી હસ્તમેળાપ થયા બાદ વર તથા કન્યાપક્ષની ચાર ચાર સુવાસણો કન્યાને 'અખંડ સૌભાગ્ય' ના આશિર્વાચન તેના કાનમાં સંભળાવી જાય છે. જ્યારે ખીજ બાજુ મંગલાષ્ટકના છુલંદ સૂરો ગાજી ઉડી વર કન્યાને શિરે અનેરા લાવલમાં આશિરવાદો વરસાવે છે. આજ વખતે સપ્તપદી પથ્રુ યોજાયલી હોઈ વર કન્યા પરસ્પર પ્રતિજ્ઞાદ્વારા જીવનપર્યંતનાં બેઠા બાંધે છે. સમજી વર કન્યા હોય તો સમજે છે ને અણસમજી માટે બધું દોંગ જેવું લાગે છે. અને વર કન્યાને એકજ સાળમા કંસાર જમાડવામા આવે છે.

હસ્તમેળાપ પતી જતાં ગોત્રજ પાસે જઈ ત્યાં ફેટલાક વિધી વિધાન કરવામાં આવે છે અને પછી કન્યાના પિતા તરફથી વર કન્યાને આપવાની પહેરામણી (યા શીખ) આપે છે અને સૌને પગે લાગી આશિરવાદોની વૃષ્ટિ વચ્ચે કન્યાને વરની સાથે વિદાય અપાય છે.

આ પ્રસંગે અતિ કરુણાજનક ચમત્ રહે છે. કન્યાના પિતા માતા અનેક આશિષો સહિત કન્યાને શીખામણના શબ્દો કહેતાં ગદ્ ગદ્ કંઈ બની દીકરીના ભાવિ વિયોગે દુઃખ પામે છે. જે ગાડીમાં કન્યા વિદાય થાય છે તેનું પૈકુ સિંચવામાં આવે છે. પૈડા નીચે શ્રીફળ મુકી તેને ફેડી નાખવામાં આવે છે, વિધન વિદારક પૈડા સિંચનની ક્રિયા બાદ સૌની વિદાય લઈ સાજન જનના ઉતારે જાય છે. કન્યાના સગાં વિદાયગીરી આપી શેરીના નાકિથી ભારે હેમે આંસુ લુછનાં પાછાં વળી ઘેર આવે છે.

બીજે દિવસે કન્યાના માંડવે વરને પંચોલું જમાડવામાં આવે છે. વરના પાંચ મિત્રો તેના યાજમાનજ ભેગા જમવા બેસે છે. (પંચોલુ શબ્દ. (પંચવલ્લભ) ઉપરથી પંચવલું-વર સાથે વરના પાંચ ગોઠીયા જમવા બેસે તે) આ પ્રસંગે આખી જન કન્યાના માંડવે જમવા આવે છે.

આમ જાનીવાસે આવ્યા પછી વરની ગોત્રજ પાસે કાંકણદોરા છોડવાની એકાએકા રમવાની સાટકા મારવાની ક્રિયાઓ થાય છે; વર-કન્યા વરનાં વડીલોને ચરણે પડે છે અને આશિર્વાદ પામે છે.

પ્રથમ લગ્ન કરી વર-કન્યા જનવાસે આવે ત્યારે ટોળ-મજાહ પ્રણય કલહનાં ગીતો ખાસ ગવાતાં તે સમયનાં અનેક ગીતો પૈકીનો એક નમુનો આપીએ છીએ.

આગીત સૈકા જીનું સંભવે છે. તે નાગરીક ગીતાવળીમાં ૧૮૮૯ ના ચૈત્રમાં છવાયેલું છે. જેમાં પ્રકાશકો સાફ જણાવે છે કે આ નાગરી ગીતાવળીમાંનાં ગીતો સૈકા જીનાં છે. કારણ કે તે વૃદ્ધ ડોશીઓ કે જેમણે તેમના વડીલો પાસે સાંભળી કંઈક રચ રાખેલાં તે સાંભળી

પ્રકારકે આમાં મહાપરિશ્રમે લીધાં છે.

લવંગ કેરી લાકડીયે, કંઈ પીયુડે ધણને મારી રે,
કુલ કેરે દુલડે વળતાં વેર વાળ્યાં રે.

પીયુડાં તમારા અવગુણીએ હું છાની મહિયર જાઓશ રે,
તું જો જાઓશ છાની મહિયર; હું સાસરીયે આવોશ રે.

પીયુડા તારે અવગુણીયે હું દેવપુતળી યાઓશ રે,
તું જો યાપશ દેવપુતળી, હું પુંજરો યામીશ રે.

સુખડ ધસી ચંદન ચડાવીશ સેવાનાં ફળ હ્યોશ રે,
ઉપર ચઢાવીશ પાતરીને પુજનાં ફળ હ્યોશ રે.

પીયુડા તમારે અવગુણીયે હું જળ માછલી યાઓશ રે,
તું જો યાપશ જળ માછલડી. હું કાચબો યાપશ રે.

પીયુડા તારે અવગુણીયે હું કાળી કાયલ યાપશ રે,
તું જો યાપશ કાળી કાયલ હું મુડલો યાપશ રે.

પીયુડા તારે અવગુણીયે હું જખક વીજળી યાપશ રે,
તું જો યાપશ જખક વીજળી હું મેદુલો યાપશ રે.

આ અને બીજાં આવાં અનેક પુરાણાં ગીતો નવાં લેખાસમાં
અવનવી મ્હેરે છાપે લગાવી લખણાં ગુજરાતી સાહિત્યમાં દર્શન દઈ
રહ્યાં છે.

મંગલસૂત્રમાં લખના પ્રસંગ પ્રસંગને લગતાં ગીતો માત્ર ચારજ
દીવસમાં લખી નાંખેલાં છે અને રાગ તમામ લખનાજ લીધા છે.

ચોખવટ (પરતાવના) લખવા માંડી ત્યારે અનેક અભિલાષ હતા.
ચોખવટની ચોખવટ કરવાના અભિલાષ અધુરા રહ્યા. તબીબના
સુધારવા મુંબઈ હોડી રાજકોટ રહ્યા હતા. તબીબત નરમ, બીજાનામાં

૧૦૪-૧૦૫ ડીઝી તાવમા પળલીથરના ઉધગણીના કડક પત્રોને વચ્ચે આ ચોખવટ અધુરી-નીચ-બની ગઇ એ ચોખવટ કરી લઉં છું. મુકે સુધારવામાં પણ અનેક જલો રહી છે. વળી બીજી આવૃત્તીમાં વધુ ચોખવટ :

પ્રકાશકો એ મદારા મંગલ સૂત્રને મુંદર રૂપે પ્રકટ કરવા લીધેલા પરીશ્રમ અને તેના મુશોભન માટે મન મુકી ખરચેલાં નાણાં માટે તેમને ધન્યવાદ.

છેવટે વિશ્વના તમામ પરણુનાર દંપતીઓને મદારા અંતરનાં ઉદાહરણમાંથી આશિષ દઇ લઉં કે,

જ્ઞાનને લક્ષ્મીનીમાળા, દંપતી મંગળ કરે,

પ્રભુની ભદ્ર આશિષો, દંપતી જીવન ભરે.

રાજકોટ-સીવીલ સ્ટેશન
ઉત્તમ નિવાસ.

}

પાદરાકર.

પચીસ વર્ષો થયાં પ્રજામાં વખણાયેલ
અસલ

લક્ષ્મી
છાપ

હીંગની
ડબીઓ

વાપરો.

રસોઈને સ્વાદીષ્ટ ત્યા પાચક બનાવે છે.

== દરેક ગાંધીને ત્યાંથી મળશે. ==

અ થાણાંને માટે અસલ ધરાની રસના ખડાની
હીંગ અમારે ત્યાંથી મળશે.

ડા. રણછોડદાસ એમ. કાનાણી
હીંગવાળા.

દરેક જાતની હીંગના વેપારી.

વડગાદી, માંડવી, મુંબઈ નં. ૩.

લગ્ન-ફંડ

શિક્ષણ ફંડ-કુટુંબ સહાયતા ફંડ-વિગેરે ફંડોની
અમારી યોજનાનો પૂર્ણ પલ્લે વિચાર કરી અમારી
સોસાયટીના મેમ્બર બની તમારું તથા તમારા
કુટુંબનું હિત સંભાળો.

ચાલુ સગાસહો
રૂ. ૨૫૦૦૦

રીઝર્વ ફંડ
રૂ. ૨૫૦,૦૦૦

ગવર્નમેન્ટ પાસે રીપોઝીટ
રૂ. ૩૫૦૦૦

ધી સિંધ પોપ્યુલર પ્રોવિડન્ટ ફંડ સોસાયટી લી.
મુખ્ય શાખા:—રમેશ એન્ડ કું.
૧૪, હમામ સ્ટ્રીટ કોટ, મુંબાઈ.

ગરવી ગુજરાત જી. માટે

ગુજરાતનાં જીનાં ગીતો

કિંમત ફક્ત ૦-૮-૦

અચકો મચકો કારેલી.
જેવાં ગીતોથી માંડીને દરેક
પ્રકારનાં જીનાં ગીતો,
ઉખાણાં, કોયડા, વિગેરેની
વિપુલ સામગ્રીવાળું ઉત્તમ
પુસ્તક

જીનાં ગીતો
એ
લે

શેરીનું સાહિત્ય.

લખા:—એન. એમ. ઠક્કરની કું.

૧૪૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨.

આર્ટીસ્ટીક ફોટો ગ્રાફ એ
હંદગીનું અમર નામ છે.

અમારા સ્ટુડીઓમાં ફોટો ગ્રાફીનું
તમામ વર્ક તથા આઇલ પેન્ટીંગ તથા
ફીનીશ વર્ક વિગેરે ગમે તેવા જુના
ફોટા ઉપરથી પણ કરવામાં આવે છે.

વધુ માટે સ્ટુડીઓમાં એક વખત
પધારી ખાત્રી કરો.

લક્ષ્મી આર્ટ ફોટો સ્ટુડીઓ

૨૯૪, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ, ૨. - - -

ધ ડી પળનું જોખમ

કુટુંબી જાળણી પુરૂષ પોતાના ધનનું રોકાણ ગમે તેવી સરસ જગ્યાએ કરે તો પણ જ્યાં સુધી એણે પોતાની જાંઘળીનો પુરતો વિમો લીધો નથી ત્યાં સુધી એ સમયની સાથે અને પોતે જોને ચાહે છે તેના ભવિષ્યની સાથે સદેા ખેલે છે એમ ચોખ્ખું કહી શકાય.

આ પ્રમાણે કહેવાનું કારણ એમ નથી

કે બીજી જગ્યાએ કરેલું ધન રોકાણ જોખમવાળું જ હોય છે, પણ બચાવીને તેમજ સારી રીતે ધનરોકાણ કરીનેજ એરેટ એકઠી કરતાં ઘણાં વરસો વહી જાય છે. આવતી કાલ અનિશ્ચિત છે એટલે પ્રિમિયમ ભરી પોલીસી ચાલુ કરી પોલીસી રકમની એરેટ એકઠમ નક્કી કરી લો.

શ્રી લાઈફ એસ્યુરન્સ કું, લી.

ફાઈ એમ્પર્સ ૬-૧૦ ડીન લેન, મુખર્ધન, ૧
સારા ગુજરાતમાં એજન્સીઓ છે.

પ્રેમદેવનાં આરાધન

• લૂન એટલે? *હુ to Join* જોડવું. એ આત્માનાં જોડાણ તે લૂન. પ્રેમ સિવાય એ આત્માનાં જોડાણ કદી ન બને-પ્રેમની મહતા વિશાળતા-પવિત્રતા-અને પૂર્ણતા સર્વ કાળમાં, સર્વત્ર અવનત સિદ્ધિ અને ઉદ્ધારતા હોયે રિવકારાયાં છે. દેવો યોગીઓ માનવો પણ પક્ષિ સ્ત્રી યા પુરૂષ, બાલ યા વૃદ્ધ, રાય, રંક સૌ પ્રેમદેવની આશુ સદા ક્રમ્પુતે છે. પ્રેમના સામ્રાજ્યથી ચઢીયાતું કોઈ સામ્રાજ્ય સરળથું નથી. એ દેવનાં બાધ્યાં બંધાયલાં છુટી શક્યાં નથી. એ દેવનાં રંગાયલાં અનોખા સ્વર્ગમાં માણે છે. દંપતી ઉરમાયે આજ પ્રેમના ઉદ્ભવ પ્રકટે તોજ સાચુ દાંપત્ય જીવન ચનગને-*Love is God and God is Love* એ સૂત્રાનુસાર પ્રેમ એ ખુદ પ્રભુજ છે. અરે! ઇશ્વરના અવતારો પણ - પ્રેમદેવના ચરણે લોટયા છે. પોતાનાં હૈયામાં આ દેવને રમતા જોવા પ્રાણીમાત્ર અતિ આતુર રહે છે. અધિરા બને છે. વિશ્વની મહાન સત્તા-મહાન તત્ત્વ-અકળ અચળ અસખ્ય અનંત છતાં સત્ત્વ, મહાન તત્ત્વ પ્રેમ-એને લૂન જોવા મહામંગળ પ્રસંગે લૂનાતાં ધર આગણે સ્થાપવાં, એ સૂઝે એ મહાલાભ્ય-અને માટેજ મંગલસૂત્રનાં ચુંથનનો મંગળ પ્રારંભ પ્રેમદેવના આરાધને કરી દેવાય છે.

પ્રેમદેવનાં આરાધન.

(ભમરાના વધાવાનો...ઢાળ)

નમ્ર પ્રેમ પરમ પરચક્ષને !
જેના અગમ અગોચર રૂપ !
સગને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

પ્રેમ ચૈતન્યે સચગચર થનગને !
જેના જ્યોતિ જ્વલંત ને અનૂપ !
સગને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

મૂગે મૂગે અચળ એની નામના !
દેવો માનવો યોગીયે તદ્રૂપ !
સગને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

ઉરમંદિરીયે સિંહાસન રાજતાં.
પ્રભુ પોતે વિરાજે પ્રેમસ્વરૂપ,
સગને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

દેવ ! દેવતી ઉર નૂર આપના—
જગે-જાગે ને થાય ચિદ્રૂપ.
સગને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

મહારે આંગણુ ઉત્સવ પ્રેમદેવના !
તમ ચરણે સ્વાર્પણુ ધર્મા ધૂપ !
લખે સવાગત મણિ-પ્રેમદેવને !

भागी राजલक्ष्मी—आमर भरवर आक्षीयां रे
 ब्दाक्षी अंतरे लक्ष्मी—दीक्षरी थाओ विद्या
 शाष्ठी आभरीयुं सोदावणे रे.

મંગળ સૂત્ર

મંગળસૂત્ર ! ઈપ્ત્યગીતા ! લમશાસ્ત્ર ! સૃજનજુની લમપ્રથાનાં
ગૂઢ રહસ્યોનાં નિધાન કરી દેનાર; લમસિદ્ધાંતોની સમીક્ષાનો
પ્રવચનકાર તે મંગળસૂત્ર !

એ આત્માને એક કરનાર પરમતત્ત્વની જાણના એ લમ,
પ્રજુતામાં પગલી મંડાવનાર, આત્મવિકાસનું સાધન અને દંપતી-
વ્યવહારનું શિક્ષણ દેનાર મહાપાઠશાળા તે લમઃ ત્યાગ, તપ ને સ્વાર્પણ
મંત્રની સાધના સધાવનાર મહાસાધ્ય તે લમઃ જીવન કર્તવ્યમાં પ્રજુતા
પુરી કુલવટ ને શિલવટનો સોદાગ સગવનાર તે લમઃ અને વિશ્વના
આદિબનાદિ કારણરૂપ પરમેશ્વર પરમતત્ત્વ તે લમઃ

આવા આદર્શલમની જીવલતા, ચેતનતા, અસિનવતા-
અનંતતા-રહમજીવનાર આ મંગળસૂત્રઃ

લમ પ્રસંગે દંપતીના અદૈત સંકેતરૂપ તેમના કંઠમાં એકજ
મંગળસૂત્ર નાંખવામાં આવે છે. એ દંપતી માત્રનું મંગળ કરો :

(ત્રીજી ઝરમર વરસે મેઢ-દાળ)

ઝમર યૌવન રસામૃત રસાળ,
મંગળસૂત્ર સખિ !

આત્મઐક્ય દેહદિલડાં રસધાળ,
મંગળસૂત્ર મખિ !

પ્રભુ દીધાં જે પ્રેમ પરમધન, ઉદ્ધલવ-સ્થાન વિશાળ રે,
 અનંતયુગની તૃષા છીપાવે, દિલ-દિલ પ્રાણે-પ્રાણ. મંગળ-
 પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મ પરાત્પર, દંપતીના વ્યહવાર રે,
 સ્વાર્પણ તપ ને ત્યાગ મંત્રના-બળવે ઉલય સિતાર. મંગળ-
 પ્રભુતામાં પગલી લગ્ને તો, હેતાં નર ને નાર રે,
 કુળાચાર કર્તવ્ય શુંથાયાં, સૂત્રજ તારે તાર. મંગળ-
 આત્મવિકાસ જીવન રસબ્યોતે, ઉઘડે દિલનાં દ્વાર રે,
 અનંત આશિષ પુલકાં મ્હોરે, દેવ કરે જયકાર. મંગળ-
 કમનીય કૌમાર્યે જ્યાં નિતરે, પુનિત પ્રેમ રસધાર રે,
 ભરો જીવન કર્તવ્ય પ્રભૂતા-શિલવટ કુળ આચાર. મંગળ-
 સૃજન જુની એ લક્ષ ચંદ્રિકા કરે કલા વિસ્તાર રે,
 અજવાળાં દંપતી ઉરકુંજે, હો મહિમય સુરસાળ. મંગળ-

કુંવારી કન્યાના કાઠ

કદ વચન મોનનાર નથી અપતો - દિવનો પૂજારી, શરીરનો નહિ કારણ
ભાવનામાતો - "દિવનો પૂજારી ચર્મ ના ચહેરે લોલ" [પૃષ્ઠ ૫ સામે

માનવ માત્ર વિવિધ કોડ કદપત્રું જીવે છે ને એ કોડની સફળતામાં રાચી ફાલે પુલે છે. કુંવારી કન્યાએ એમજ કરે છે. એનેયે એના આખા જીવનનો સાથી-સહચર મેળવવાનો હોય છે. તે ચેતનના ધબકારે ધબકારે પોતાના કોડની અવનવી સૃષ્ટિ રચી રાચે છે. કેવો વર સારો? કેવો વંર હોય તો ગમે? એવા મનોરથોના કિલ્લા કન્યાવસ્થામાં તે સદૈવ રચતીજ હોય છે. એને તો દિલનો દરિઆવ-વીર મઈ-વાસનાને જલ્દે આમૈક્ય સાધી સધાવનાર-પૂર્ણ પ્રેમી-હૈયે હિંચોળે એવો-ચેતનના રાસ ખેલી ખેલાવનાર-પ્રભૂતામાં પગલી પાડી હું-તું ના બેદલાવ જૂલી-પરમ પ્રેમ પર પ્રહારની મૂર્તિ સમો જની રહે તેવો, દયા, દેશ અને ધર્મના દાસ સમોવડીયો વર જોઈએ છે. એના માટે એ ઘેરીવૂર જાતી છે છે.

અખોલે ઉધારે ઉર કુંજ જો—

અને

વચન બેરાય પુખ્ત પાંખડી રે લોલ—

—એને કદુ વચન બોલનાર નથી અપતો. દિલનો પૂઝરી-શરીરનો નહિં-કારણ એની બાવનામાં તો—

દિલનો પૂઝરી ચર્મ ના ચહુ રે લોલ !

વળા એ માંગે છે

કર્મચોગી જ્ઞાની અવતાર જો !

એને આવો વર ગમે છે ને તેવાનેજ—

દિલની ન્યોછાવરી તે દિલને રે લોલ-
કરશું બનીને ઘેલાંતૂર જો :

અને

આવા આવા કેડ કષ કન્યાયે નથી સેવ્યા ?

○

○

○

○

(જનનીની જોડ સખી-દાળ)

દિલના દરિઆવ અમે ગોતીએ રે લોલ,

અખોલે ઉઘાડે ઉર કુંજ જો;

નયને અમી ઉરે પ્રીતિ ઝરે રે લોલ,

હૈયાં તમે તેજપુંજ જો.

દિલના

રંગરંગ રસામૃતોને સિંચતો રે લોલ,

નયને ભરી દે ઘેરાં બેનજો;

વચને વેરાય પુષ્પ પાંખડી રે લોલ,

ફારે પ્રેમના પરાગ દિન રેનજો.

દિલના

સ્થૂળને બુલાવે આત્મા ઓળખે રે લોલ,

જગવે પ્રભૂતા રસ જ્યોત જો;

છવનનાં લક્ષણ લઈ અર્પતો રે લોલ,

કરી દે નિખતમ ઓતપ્રોત જો.

દિલના

પાઠવે પયગામ મહા બળે સર્થા રે લોલ,
અનંતાત્મબળનાં એંધાણુ ને;
જેની દિલાવરીમાં ડૂબતાં રે લોલ,
વણુમૂલે તનમન ધન આણુ ને.

દિલના

દિલનો પૂજારી ચર્મ ના ચહેરે લોલ,
હૈયાં હિંચોળવાના કોડ ને.

સાથે સહચાર આણુ આણુના રે લોલ,
શેષે ન વાસનાની સોડય ને.

દિલના

મહાબળ હઠાવે ફ્રાજ કામની રે લોલ,
ખેલાવે ચેતનના રાસ ને;

સાચો પુરુષ વજ્ર દેહનો રે લોલ,
દયા દેશ ધર્મ પ્રેમ દાસ ને.

દિલના

વિશ્વને વિસારી વિશ્વે છવતા રે લોલ,
રગરગ ચેતન ચમકાર ને;

મુર્તિ પરમપ્રેમપ્રદાની રે લોલ,
કર્મચોગી-જ્ઞાની અવતાર ને.

દિલના

પગલી પ્રભૂતામાં પાડતો રે લોલ,
હું-તુંના લેહ કરે દૂર ને;

દિલની ન્યોછાવરી તે દિલને રે લોલ,
મણિ-કરશું ઘનીને ચેલાંતુરને.

દિલના

થનગતતા લોહીવાળો, યુવાનીનાં આંગણે ઉભેલો અનેરા આદર્શમાં
ખેલતો કુમાર ધરમાં-કાલેજની બોર્ડિંગમાં-કે મિત્રોના વૃંદમાંયે,
ભવિષ્યની પોતાની ચનાર પત્નીની. કદપના મુર્તિ ખડી કરી કાળજી
મદતો હોય છે. પ્રત્યેક માનવ હૈયે હાથ મુકી જોશે તો પોતે અનુભવેલ
આ સત્ય ત્યાં હસી ઉઠશે. એની કદપના સૃષ્ટિમાં એને કેવી પ્રમદાના
સહચારની સુખ હોય છે ? એને તો રસ સુંદરી ખપે પણ તે શુષ્કિયલ.
સન્ન્ય ધુંધટ્ટામાં નહિં પણ નયનમાં રાખનાર, પ્રીતવાળા-પુષ્પ
પરાગ વેરતી વાણીવાળા-કઠોર હૃદયની નહિં પણ કશ્યાવાળા છતાં
કલાભરી અને પોતાના હૈયે ઓતપ્રોત બની રહેનારી મમે છે. અને
એને પગલે પોતાને સાલાગી માને છે. સ્વાર્પણ અને સેવાના મંત્ર
ગુંજતી ને સુખ દુઃખમાં રિધરઃગૃહકુંબની માલજી છતાંયે—

નિહર સત્ય મિષ્ટ વચન બોલતી રે લોલ.

નિહર-બીર નહિં : સેવિકા બની શકે તેમ સ્વામીની પણ બની
શકે એવી-સત્ય અને મિષ્ટ ભાષી :

ખાંગરે ન પામરતા દવખમાં રે લોલ.

એને તો સિંહણ સમી-સ્પરક્ષણ કરે તેવી-ધંપત્યના દિલ્લાની
રખેવાળ જેવી, એવી ઓ મળે તો—

કરીએ પરસ્પર સેવ જો.

એ એકલી સેવિકા નથી શોધતો, એ તો એનીયે સેવા કરવા તૈયાર છે. સ્ત્રી એટલે પગનું પગરખું ને ધરની ઉદરડી નહિ—પંથુ આજનો યુવાન પોતાના સંસારનાં બેઉ ચક્રો સમાન માંગી રહ્યો છે. એને તો—

ગૃહ રાજ્ય રાણી બની રાચતી રે લોલ.

અનંતાત્મ સાધન વિલાસ બે:

ગૃહની ગુલામડી એ નથી શોધતો—ગૃહ રાજ્ય રાણી ગોતે છે. એને અનંતાત્મ સાધનના વિલાસ વિલસાવનાર ખપે.

આવા મહાભિલાષ સેવતા આપણા કુમારને સંસ્કારી ગુણીય-પોતાનો મલાજો ને દરજ્જો સાચવનાર, સાંકડા મનની નહિ—કબેશ ને કુરતાબરી નહિ પણ દિલની દરિઆવ પત્નીની ભુખ છે. અને રગરગમાં એકજ મનોરથ છૂપાવી રાખે છે કે—

ગુણિયલ રસમુંદરીને ગાતીએ રે લોલ:

ગુણિયલ રસમુંદરીને. ગાતીએ રે લોલ,

નયને લલ્લનાં ચેરાં ચેનુજે;

છલકે ઉરે પ્રોતી સરોવરો 'રે લોલ,

શશિ વદન અમી લયાં નેન બે—

ટહુકે વેરે પરાગ પુષ્પના રે લોલ,
દિલડે ઠરણા-કલાની જ્યોત ને;
સૌદર્ય બુધ્ધિ તણા કામણે રે લોલ,
હેયે મુજ હોય જોતપ્રોત ને!

ગુણિં

સોહ સૌભાગ્ય જોના પાવલે રે લોલ,
સ્વાર્થણે અજવાળે ઉર કુંજ ને!
પ્રેમજીવન જીવીને જીવાડતી રે લોલ,
સેવાના મંત્રે તેજપુંજ ને!

ગુણિં

વૃત્તિ અચળ સુખ દુખમાં રે લોલ.
માલણુ ગૃહ કુંજની મહાભાગને.
નિઠર સત્ય મિષ્ટ વચન જોલતી રે લોલ.
ધરતી દિલ ઐક્યતા સોહાગને. ગુણિં

થાયે અનુકૂળ આત્મ જોળખી રે લોલ.
અંતર મંદિર અધિદેવ ને
પાંગરે ન પામરતા સ્વપ્નમાં રે લોલ
કરીએ પરસ્પર સેવ ને. ગુણિં

ગૃહરાજ્ય રાણી બની રાચતી રે લોલ,
અનંતાત્મ સાધન વિલાસ ને.
હરિઆવ દિલ બહુ ગુણ ભરી રે લોલ,
મણિમય જો અંતર અભિલાષ ને ગુણિં

મીઠો મહેરામણસમો માવડીનો ખોળોઃ જ્ઞાલસોષ દીકરી એ ખોળે ડાળીપરના ગુલાબ સમી બેડી છે. કોયલ ટહુકતી હોય તેમ કાલાથેલા બોલડીયે માનાં હૈયાં હસાવે છે. એવે એકાએક બોલતી બંધ થતી દીકરીને જોઈ અધિરો માતા આ અબોલનું કારણ પૂછે છે. ત્યાં દીકરી હૈયું ખોલે છે. એક મા ને બીજી સખી, ત્યાંજ હૈયાના ગુપ્ત પટારા ઉઘડે ને? મા! મારે માટે કેવો વર શોધશો? મને પૂછો તો—મને તો લણ્ણેલો ને સાથે ગણ્ણેલો પણ—જેને જોતાં કાળજી ઠરે એવો, કાળો છુત કે જહોમી ન જોશો, પણ રૂપાળો અને પ્રભાવ-શાળી મુખવાળો, એકજા ધોળા તો કાઢીયા પણ હોય! વળી હાડપીંજર સમો દુર્બળ, કદરૂપો અગર કોપીતો નજ જોશો હો! વળી રખે કોઈ ખાનદાનીના નામે પૂછાતો માવડીયો ગોતતી! એ મહારા હૈયામાં બાંધી રાખેલા મનોરથ શું પુરશે? મારા કાડ તો મહાસાગર સમા છે હો! બલે ગરીબ હોય છતાં આપકર્મી ને દિલનો દરિઆવ ને જોતા મુખપર પ્રેમના પ્રભાવ રમતા હોય ને જે આત્માને જોળખે એવો વર પરજીવાની મને હોંશ છે. આત્માને એવા આત્માની ભુખ છે કે જે મહારા હૈયાનાં દુખ ટાળે. હૈયું જોળખે! ઓ માડી! મારા માટે એવોજ વર જોજો હો!

જહોની બેઠાં માડી ખોળા માંછ-બેઠાં—

કાલા થેલા બોલે કોયલ ટહુકતી રેઃ
જહોની બોલતાં રહી રહી જાય! (૨)

માવડી મનમાં મુઝાય! (૨)

પહેનડી! અળોલા કયમ ધારીયા રે!

માડી અમને એવા વરની હોંશ—અમને.

ભણ્યો ગણ્યો ને નિરદોષ,

નેતાં કાળજ હિમાળજ જ્યમ ઠરે રે!

શ્યામળો વર ંહેમી નવ જોય (૨)

તેજલ રૂપે મઢ્યો હોય (૨)

દુખળો કઠરૂપે કોધી ના ગમે રે,

માડી વર જો માવડીયો હોય (૨)

એ શું પૂરે મારા કોડ? (૨)

હૈયે આપ-કર્મી મોરલીયો રમે રે!

માડી ગોતો ગરીબ દિલ દરિઆવ. (૨)

તમે મુખ પ્રેમને પ્રભાવ. (૨)

વર તો સાચો આત્માને ઓળખે રે.

માવડી એવા વરની બુખ. (૨)

નેતાં હરે ઉરનાં દુખ. (૨)

મણિ-સમોવડીયો વર ગોતજો રે.

કન્યાયે વરને લખેલ આમંત્રણ પત્ર

હા અં પહેલાં કન્યા વરને પત્ર લખે એ પ્રથા પહેલા હતી એમ પ્રતિદાસ કહે છે—વચ્ચે સમય આ પ્રથા વડિલોએ ફગાવી દીધી હતી—પણ હમણાં એ પ્રથાના પગલાં મંડાતા લાગે છે. એ કદપના આ ગીતમાં દોરવા પ્રયત્ન છે. આવા ભાવ વાળું હૃદય ૮ કે ૧૦ વર્ષની બાલિકામાં ન ખીલ્યું હોય. એથી બાળકને નજ સંભવે : આટલું સમજવા નેટલી વય વાળા કુમારીકાજ પરણના યોગ્ય ગણાય, ને તેજ આવા પત્ર પરણનાર પતિને લખી સકે પત્રનો જવાબ પણ માંગે છે એ એનું ઉચિત સ્વાતંત્ર્ય દર્શક છે.

(તમે અનુપયા અમે જાણીએ—દાજ)

ઠહિલા ઠહિલા પધારો વરણાગીયા રે!

મહારા નાથ! સલુણા સોહામણા રે!

જેઈ વાટય હું લગ્ને પ્રાણુ રે!

સુકુળવંત, વહેલેશ પધારભે રે!

લીધાં લગ્ન લાખેણાં ઓ નાથલ રે!

મહારા હૈયામાં હોંશ માલી નથી રે!

જન જોડી ઓ લવન આધાર રે! સુકુળવંત

માવડી મનમાં મુઝાય! —
 બહેનડી ! અણોલા કયમ ધારીય
 માડી અમને એવા વરની ।

ભણ્યો ગણ્યો ને નિરદે
 ભેતાં કાળજ હિમાળજ વ્યમ ઠરે

શ્યામજો વર બહેમી નવ ભેય (૨)
 તેજલ રૂપે મઠયો હોય (૨)
 દુખજો કદરૂપો કોધી ના ગમે રે,
 માડી વર ભે માવડીયો હોય (૨)
 એ શું પૂરે મારા કોડ ? (૨)
 હૈયે આપ-કર્મી મોરલીયો રમે રે!
 માડી જોતો ગરીબ દિલ દરિઆવ. (૨)
 તજે મુખ પ્રેમને પ્રભાવ. (૨)
 વર તો સાચો આત્માને એળખે રે.
 માવડી એવા વરની ભુખ. (૨)
 ભેતાં હરે ઉરનાં દુખ. (૨)
 મણિ-સમોવડીયો વર જોતભે રે.

કન્યાયે વરને લખેલ આમંત્રણ પત્ર

૧. અ પહેલા કન્યા વરને પત્ર લખે એ પ્રથા પહેલા હતી એમ ઇતિહાસ કહે છે—વયલો સમય આ પ્રથા વડિયોએ ફગાવી દીધી હતી—પણ હમણાં એ પ્રથાના પગલા મંડાતા લાગે છે એ દર્શનના આ ગીતમાં દોરવા પ્રયત્ન છે. આવા લાવવાળું હૃદય ૮ કે ૧૦ વર્ષની બાલિકામાં ન ખીલ્યું હોય, એથી બાળલગ્નો નજ સહવે : આટલું સમજવા જેટલી વય વાળી કુમારીકાજ પરણવા યોગ્ય ગણાય, ને તેજ આવા પત્ર પરણનાર પતિને લખી શકે પત્રનો જવાબ પણ માગે છે એ એનું ઉચિત સ્વાતંત્ર્ય દર્શક છે.

૦ ૦ ૦ ૦

(તમે અજાણ્યા અમે જાણીએ—દાજ)

ઠહેલા ઠહેલા પધારો વરણાગીયા રે!

મહારા નાથ! સલુણા સોહામણા રે!

જેઉં વાટય હું લગ્ને પ્રાણુ રે!

સુકુળવંત, વહેલેશ પધારજો રે!

લીધાં લગ્ન લાખેણાં ઓ નાથજી રે!

મહારા હૈયામાં હોંશ માતી નથી રે!

જન જોડી ઓ જીવન આધાર રે! સુકુળવંત

કન્યાને વરનો પ્રત્યુત્તર

કુન્યાએ વરને આપેલ આમંત્રણનો જવાબ વર આપે છે. વર
 દેખવાયેલ-પુખ્ત ઉમ્મરનો-જણાય છે. પત્નીને કુલીન કુમારી
 કહી સંબોધે છે. વિકટ સંસાર પંથ વટાવવા જીવન રથ જોડ્યો
 છે-યૌવન અશ્વો એને ખેંચે છે અને એ રથનાં બે ચક્રો-તેઓ
 બન્ને-બંને તે માટે દૈયે દેયાં એક કરી અભેદ ભાવથી આત્મવિકાસ
 કરવા શુદ્ધ હૃદય અને રમરમમાં પ્રેમ પ્રકાશ ભરવાનું અને એવું
 મોંઘામુલુ, જીવન રચવા માટે પવિત્ર લગ્ન પ્રબંધ યોજવાનું સૂચન
 કરે છે કે એવા લગ્ન માટે અમે જરૂર આવશ્યું અને કુળદેવડીયાના
 મંગલશિર્વાદ માંગી લે છે.

(જીણા ઝરમઝરમે મેલ—દાળ)

મૂળી પત્રિકા પ્રેમભરી આજ ! કુલીન કુમારી રે !
 શાણી ! સાચું આમંત્રણ ખાસ ! લગ્નનું ભારી રે !
 કુળવંતી તમે કુશળ કુમારી, પ્રભુ આજ્ઞા શિર ધારીરે !
 મુજ હૈયાની મોહનમાળા, લગ્નઘડી બહુ ખારી. કુલીન
 જીવનરથ જગ પંથે જોડ્યો, યૌવન અશ્વ પટ્ટાણુ રે,
 પ્રવાસ વિકટ ઉભય રથ ચક્રો, તું ને હું મુખખાણુ. કુલીન

હૈયે હૈયાં એક કરીને, અસોદ આત્મ વિકાસ રે. :
 શુદ્ધ હૃદય ને પવિત્ર જીવન, રગરગ પ્રેમ પ્રકાશ ! કુલીન
 એવાં અણ્ણમુલ જીવન રચવા, પવિત્ર લગ્ન પ્રણામ રે !
 એક પ્રાણુ-તન અતંતતાના, સહચારે મતિમંત ! કુલીન
 અમે આવશ્યું લગ્ન પ્રસંગે, જોડી જલદી જાનરે !
 મંગળ કરશે કુળદેવડીયાં, મણિમય શ્રી લગવાન. કુલીન

લગ્નમાં આમંત્રણ

લગ્ન પ્રસંગ ઘેર આવ્યા છે. ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર આગણે લગ્ન આવ્યાં એટલે તેનાં હૈયા લગ્નના મોંઘાં અવસરીયા માણવા યત્નગતે છે. બહાણાં સગાંઓને તેડાવવા અગાઉથી કાગળો લખાયા તેમના હિતારાની તજવીજો થાય. જમવા જમાડવાની પેરવીઓ આવે. લાખેણીં લગ્નમાં બહાણાંઓ દૂર દેશાવરમાં છે. તેમની ગેઠહાજરીમાં લગ્નમંડપ સુના પડે માટે વહેલા આવવા આ હૈયાના ઉભરાતા બહાણનાં આમંત્રણ છે. તેમને સહકારવા લગ્નમાં તેમનો સહકાર મેળવવાના અવનવા કેડ સેવતા બહાણાંઓને સહકુટુંબ પરિવાર મિત્રમંડળ સહિત પધારવા વિનવતા તેમને આવવાની સગવડો પથ લખી નાખે છે. લગ્ન પ્રસંગ બહાણાં સગાંઓ વિના ન શોભે એ ભાવનાની વિચાળતા સૂઝન જીવની હોષ હજી તેવીજ જ્વલત છે પથ મોટે ભાગે તેની તિવ્રતા શહેરો કસ્તાં યે નાનાં ગામોમાં વધુ અમકે છે.

(તમે અમણ્યાં અમે જાણીયે રે...એ ઢાળ.)

અમુમે લાખેણીં લગ્ન નિરધારીયાં રે,

આપ દુરદેશાવરમાં રહ્યાં રે;

સુના સુના મંડપ અમ આજ રે,

સ્નેહી ! લગ્ને વહેલેરા પધારજો રે.

અમે ઉતારા મોટે ઉતારશું રે,
વળી સાધન સર્વ વસાવશું રે;

તમ આખે રહેશે અમ લાજ રે—સ્નેહી.

તમે મોંઘા મહેમાનો અંતરતણા રે,
મારા મનમાં મનોરથ છે ઘણા રે;

વહેલા આવોએ અંતર અવાજ રે—સ્નેહી.

ઉંઢી ઉંઢી રસોઈઓ જમાડશું રે,
ઢૈયા હાર ગણીને હુલાવશું રે;

મોંઘા મૂલા દેશું મુખવાસ રે—સ્નેહી.

સ્નેહી-પત્નિ બાળકોને લાવજો રે,
ભાઈ ભાંડુ ને તુર્ત યોજાવજો રે;

સ્નેહી મંડળ વિસારો ન ખાસ રે—સ્નેહી.

તમ સ્વાગતે સ્વાર્થણુ આપશું રે,
મળી સ્નેહ વધારી મગન થશું રે;

આવો મહિમય લગ્ને રાજ રે—સ્નેહી.

ગણેશ સ્થાપન

કા. ઇપણુ મંગલ પ્રસંગ નિર્વિધે પૂર્ણ થવાની ભાવના કોને ન હોય ? તેમાં પણ લગ્ન જેવો અણુમૂલો કવચિત્ આંગણે આવતો મહામંગલ પ્રસંગ-તેમાં કોઈ દુભાય નહિ-વેવાઈ-ઓમાં રનેહભાવ કાયમ રહી, આનંદ અને શાંતિપૂર્વક લગ્ન ક્રિયા ઉકલી જાય-કોઈ માંદુ ન પડે-કોઈની આંખનો ખૂણો લાલ ન થાય-અહવાર ક્રિયાઓ, આપવા લેવાનું દાપા-દાયળ-શિરપાવ શીખ સૌ આનંદપૂર્વક ઉકલે એ માટેની તિવ્ર ભાવનાવાળા આંગણે લગ્ન માંડનાર-શ્રી ગણેશ સ્થાપન પ્રયત્ન પગલેજ કરી-તેની કૃપાથી પોતાને સલામત માને છે. અને શ્રી ગણેશને પોતાના અવસરીયે પધારવા વિધના નિધારવા અને લગ્નમાં મંગળ કરવા ભક્તિપૂર્વક વિનવે છે. કહેવાય છે કે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ જેવાના લગ્ન પ્રસંગે પણ મંગલમૂર્તિ શ્રી ગણેશને પધરાવવા પડેલા.

(એક જવાલા જડે તુજ નેતનમાં...એ ઢાળ.)

શુભ મંગળ લગ્નને અવસરીયે,

સખિ ! આજ ગણેશ નમું હું નમું.

કરી સ્થાપન અંતર આંગણિયે. સખિ !

ટળે વિધિ વિનાયકના વરથી-સુખશાંતિને આનંદની અવધિ.

શુભ લગ્ન સમ અન્ય પ્રસંગ નથી. સખિ !

ધર આંગણુ કુમ્કુમ પૂર્યા—સગાં સ્વજનથી આગણીયાં છે ભર્યા,
રોખ્યા મંડપ ચેરી સોંસરવા. સખિ !

સખિ ! ધવલમંગલ ગાતી ગોરડીયો, પરભાતીયાં ટહુકે સુંઢરીઓ,
પહેરી પટકુળ ને ચીર સુંઢડીઓ. સખિ !

મારે આંગણુ આવ્યા અવસરીયાં—હરે વિષ્ણુ ગણેશ મહેશ બધાં,
મણિ મંગલ લગ્ન કરે સુખદા. સખિ !

વડી પાપડ

સત્ર મસગે આરંભમાં કેટલોક વિધી કરાય છે. તેમાં લગ્ન અગાઉ કેટલાય દિવસો પૂર્વેજ લગ્ન માણવાના અમેલા કેડ સેવતી કન્યા યા વરની માતા બહેનો વિગેરે દાદીપુલી સમાતી નથી. વડી પાપડ વાસ્તવીક રીતે ગમે ત્યારે કરી શકાય છે પણ આ તો લગ્ન નિમિત્તે ખાસ લગ્નોના જન્મણે માટેનાં વડી પાપડ. ને વડીઓ મુકવામાં ન્યાત ગામ શેરીની ઓછોને ખાસ આમંત્રણે બોલાવી મંગલ ગીતો ગાતાં ગાતાં-આવતા લગ્નની મીઠી ઠેકડીઓ કરતાં કરતાં વડીઓ મુકાય છે. એમાં પણ ખાટલામાં સારી સ્વચ્છ ચાદર પાથરી તેની વચ્ચે કંકુનો સ્વસ્તિક કરી તે પર સોપારી-ચોખા મુકી તેની આસપાસ ગીતો ગાતાં ગાતાં બૈરાં વડીઓ મુકે તેજ ભાવનાઓ ભરી કુલકામીનીઓ પાપડ વણવા ટોળે મળે. ને ગાતાં ગાતાં-મીઠી મગકા ઉડાવતાં-હસતાં વધને પાપડ વણે. ને એ ગીત ગવાતાં સાંભળી આંગણીએ લગ્ન માંડનારાના ધરનેાં સ્ત્રી પુરુષ સમુદાય હર્ષથી રાચી ઉઠે. પાપડ વણ્યાપ્ત રહ્યા બાદ દરેક પાપડ વણનાર સ્ત્રી ને યોગ્યક “ગુલાં” પાપડ વણવાની વસ્તુ ધેર લઈ જવા ભેટ મા ફાણી તરીકે અપાય છે. આ ગીતમાં મગ, અડદ, ચોખા, ધઉ જેવી નીજીંવ ચીજોને પણ જોતરવાની ભાવનાઓ-લગ્ન માણવાની ભાવનામાંથી જન્મી લાગે છે. પણ તે મીઠી લાગે છે.

જીરે! આજ મેં તો ચોળા ચોંપે નોતર્યાં રે,
ચોળા ચતુરા હાથે વડીયો મેલવા ભેગ;
મારે આંગણુ સ્વજન ટોળે મળ્યાં.

જીરે! આજ મેંતો અડદ હોંશે નોતર્યાં રે,
અડદ મોંઘા મારા પાપડ વણુવા ભેગ;
પાપડ વણુવા સ્વજન સૌ આવીયાં.

જીરે! આજ મેંતો સક્ષઈ મગલા નોતર્યાં રે,
મગલા તમે હુમારે પીઠી ચોળવા ભેગ;
પીઠી ચોળણુ સૌ ટોળે મળ્યાં રે.

જીરે! આજ મેંતો ગરવા ઘઉંલા નોતર્યાં રે!
ઘઉંલા તમે છો મહારા પકવાન કરવા ભેગ;
પકવાન ખાશે સ્વજન ટોળે મળી રે.

જીરે! આજ મારે કંઈ બા જહેની નોતર્યાં રે,
જહેની તમે છો મહારે સ્વજન મેળાવા ભેગ;
લગ્ને આનંદ મંગળ વાધીયો રે.

જીરે! આજ મેંતો કયા લાઈ લગ્ન નોતર્યાં રે,
લાઈ તમે છો મારે લગ્ન મહાલણુ ભેગ;
મણીમય લગ્ન અમુલ્ય આંગણે રે.

લગ્નમાં મંગળ ગીત

૬ રેકે શુભ પ્રસંગ કાર્યમાં ઇષ્ટદેવ-કુલદેવ-ને વદન કરીનેજ તે કાર્ય આરંભાય એ પ્રાચીન પ્રથાઃ લગ્ન-પ્રસંગ નિર્વિઘ્ને સફળ કરવા પ્રભુ, ગુરુદેવ, શારદા માત-સ્વદેશ અને કુળદેવતાને ભક્તિ ભાવપૂર્વક સ્મરી મંગળ આશિષ ઉચ્ચરાય છે.

(ભમરાના વધાવવાનો-ઢાળ.)

સજની! પ્રથમ નમું શ્રી પ્રભુ પ્રેમથી.
જેનાં સ્મરણોથી વિધો જાય.
મેંતો લગ્ન અમુલ્ય નીરધારીયાં
સજની ખીજે નમું શ્રી ગુરુદેવને. "
સહ મંગળના કરનાર....મહે' તો.
સજની ત્રીજે નમું શ્રી શારદા માતને.
ખગ બુદ્ધિ અંતર ભરનારમહે' તો.
સજની ચોથે નમું હું મહારા દેશને.
મહારી જન્મભુમિ સુખકારમહે' તો.
સજની પાંચે પરમેષ્ઠી કુળદેવતા.
જેથી લગ્નમાં હોય જ્યકારમહે' તો.
સજની મંગળ લગ્ન સુખદાયલો.
આશિષ મણિમય એ ઉચરાય.... મહે' તો.

લગ્ન ગીત

આંગણે લગ્ન આવ્યાં છે. જહાજી સખિઓને વીવાતાં ઘેર ગીત ગાવા બોલાવાય છે. લગ્નગીત ઘેલી રસીકાઓનાં નયનોમાં ઘેલા બનાવનાર ઘેન ઉભરાય છે. કારણુ લગ્ન એ તો અમૃતના અવસર, એમાં તો રસના સાગર ઉભરાય, લોચનીયાં હોરાયઃ લગ્ન એ તો અંતરના બધન બાધનાર અને અનંતતાની ઉજવણ દારીથી અંગે અંગ એક કરી દેનાર મહા મોંઘા મૂલી વસ્તુ છે. લગ્નથી વર કન્યા હૃદયના સુંદર સદ્યાર સાધી લવાટવી તરવા જીવન રથ જોડે છે. ઉત્તમ માનવ અવતાર તો શિક્ષ ને કુલવટથીજ શોભે. અને ખરેખ પતિ પત્નિના સાચા પ્રેમામૃતથી ત્રિવિધ તાપ તપ્ત સંસાર પથુ સ્વર્ગ સમોવડિયો બની રહે. આવાં અનુપમ લગ્ન પ્રસંગનાં ગીત ગાવાનું સૌ લગ્નગીત ઘેલી ગોરિઓને આમંત્રણ છે.

(ત્રીણા ઝરમર વરસે મેઢ—દાળ.)

આવો આવોને શાણી જહેન, ગીતડાં ગાવાને,
ભર્યાં નયનોનાં લગ્નનાં ઘેન, ઘેલાં થાવાને.

અમૃતના અવસરતો લગ્નો, રસસાગર ઉભરાયરે,
નવલાં ચેતન રગરગ પ્રકટે, લોચનીયાં હોરાય—ગીતડાં.

અંતરનાં બંધન બંધાવા, અનૂપમ લક્ષ પ્રસંગરે,
અનંતતાની ઉલ્લસ ઢોરી, બાંધે અંગે અંગ-ગીતડાં.

સુંદર શા સહચાર હૃદયના, સાધે વર કન્યાયરે,
ભવ સાગર તરવા જીવન રથ, જોડે જોડે સદાય-ગીતડાં.

કનકરત્ન જડિયો માનવભવ, શિલકુલ વટ સોહાયરે,
પતિ પત્નિના પ્રેમામૃતથી, વિન્ધ સ્વર્ગ થઈ જાય-ગીતડાં.

ધર્મ નીતિ ને સ્વદેશ પ્રીતિ, પતિ ભક્તિ સંગાયરે,
પાળે કુળ વધુને કુળ દીપક, રમરી ત્રિભૂવન નાથ-ગીતડાં.

શાંતિ પ્રકટે દિલ દિલ દૈવી, ઉલ્લસ પ્રેમજી જ્યોતિરે,
જીવનને અજવાળે મોંઘાં, પવિત્રતાનાં મોતી-ગીતડાં.

શશી કિરણ શી શાંતિ ઉછળતી, મંગળ અવસર માંદા રે,
મહિમય મંગળ ધર્મતરૂની, સદાય શિર હો છાંય-ગીતડાં.

મંગળ અવસર

લ અ સમાન બીજો મંગળ અવસર કયો હોઈ શકે ? એ પ્રસંગ ઉપર સૌને આમંત્રણ અપાય છે. સગાબહાલાં કદી રીસાયાં હોય તો મનાવીને પણ બોલાવાય છે. કંકુ છાંટીને કુંમકુમ પત્રિકાઓ લખાય છે. વળી ક્યાંક ક્યાંક સગેવહાલે સદેશા પણ મોકલાય. લગ્નના ધરનાં આંગણીયાં ધોવરાવી કંકુ ને ચોખ્ખા વડે ચોક પુરાવાય. સાથીયા પડાવાય. મંડપ રચવાની તૈયારીઓ થાય. પાણી છંટાવાય. ગાલીચા બિછાવાય. ચંદરવા બંધાવાય. તરીયા તોરણ લટકાવાય. ધર આંગણે વાળાં વાગે અને આ પ્રસંગમાં સ્વદેશી વસ્ત્રો વપરાય એવા લગ્નનો દહાવો લેવો એ પણ સહભાગ્યજ ગણાયને ?

(માલણ ગુંધી લાવ ગુણીયલ ગજરો...ઢાળ.)

અવસર આજે ઉજવો ચેર આંચો.

હૈયે હોંશ ધરીને વધાવ્યો ! અવસર.

સખિ સહિયર સૌતે બોલાવો,

સગાં બહાલાં ટોળે મળી આવો;

હોય રીસાયાં સૌને મનાવો. અવસર.

કંકુ છાંટી કાગળીઆં લખાવો,

સગે બહાલે સદેશડા કહાવો;

લેવા મોંબેરા લગ્નનો દહાવો. અવસર.

આળે આંગણીયાં ધોવરાવો,
કંકુ અક્ષતે ચોક પૂરાવો;
રૂઝ સ્વસ્તીક કુમકુમ કરાવો. અવસર.

મોંઘા મંડપ વહેલા રચાવો,
જળધારા શિતળ છંટાવો;
સાજણુ કાજ ગાલીચા બિછાવો. અવસર.

ચોંપે ચંદરવાયે જાંધાવો,
તરીયાં તોરણુ તો લટકાવો;
મહોત્સવ મંદિરીયે કરાવો. અવસર.

વાળાં હોંશ ધરી વગડાવો,
રૂડાં વજ્ર સ્વદેશી સોહાવો;
મોંઘા મશ્તુમય લગ્નનો લઢાવો. અવસર.

પ્રભાતીયું

લખનાં દિવસોમાં, લખના દિવસ સુધી રોજ વિવાતા-લખાતા-
ધેર.આંગણે સવારમાં પ્રભાતીયાં ગવાય છે. મંગળ દિવસોનું
પ્રાયશ્ચિક કાર્ય મંડાણ મંગળ પ્રભાતીયાંથી કરાય છે ત્યારે બહુજ
સુંદર ભાવભીતું વાતાવરણ જામે છે. પ્રાતઃકાળને સુંદર મીઠો સમય
હોય-આંગણે ગોરિઓ સુંદર વસ્ત્રાભૂષણમાં સજ થઈ મધુર કંઠે
પ્રભાતીયાં ગાય ત્યારે જાણે આંગણે ટંકારખાનું વાગતું લાગે છે. અને
લખ જેવો પ્રસંગ છે એવી પ્રતિત થાય છે. ધણીવાર આ પ્રભાતીયાં-
નામ માત્ર રહી બપોરના પથ્ય પ્રભાતીયાં ગવાય છે ત્યારે લ્હાણીતું
કરજ ચુકવવાજ જાણે પ્રભાતીયાં ગવાતાં લાગે છે,

સુરજ ઉગ્યો રે-વાયાં વાયાં પ્રભાત કે,
વીવાતાં ધર મહારાં રે !

અને પ્રભાતમાં—

લઈએ પ્રભુજીનાં નામ કે—

એ બહુ રઠિયાળું લાગે છે. વીવાતા ધરતી મોવડી સ્ત્રી, નીજ
કંથને, લખાતું ધર-હવે લખ આવ્યાં, વહેલાં ઉઠો. દાતણ કરો.
કઠીપલ દુધ પીઓ (ચઢા નહો) પાન ખાઓ ને લખકાર્મમાં લામી
જાઓ એ સૂચન કરે છે. ને એમ ગાઈ પતિને ઉઠાડે છે. કારણ-
આપણે ધેર લખ આવ્યાં છે.

સુરજ ઉગ્યોરે—વાયાં વાયાં પ્રભાત કે,
વીવાતાં ઘર મહારાંરે.

સાસુ જાથારે—ઉઠો થઈએ રજિઆત કે,—વીવાતાં.

ઢાતણ કરીએરે—મહારા જીવન વિશ્રામ કે,—વીવાતાં.

મુખડાં ધોળેરે—પ્રેમામૃત જળ ધાર રે,—વીવાતાં.

પીળે પીળેરે—કઢીયલ દુધ સવાર રે,—વીવાતાં.

લેળે લેળેરે—શીરામણ આણુધાર રે,—વીવાતાં.

ઉપર ખાળે રે—પ્રીતિજર રસ પાન રે,—વીવાતાં.

લીધાં લીધારે—ઘડિયાં લગ્ન અમ ધામ કે,—વીવાતાં.

સુતાં ઉઠોરે—મણિમય—મહારા રયામ કે,—વીવાતાં.

પ્રભાતીયાં

ધેર લગ્ન છે. ચાકચોપાકચો પતિ પ્રભાતના શિતળ પવનની
 હોરમાં નિદ્રા લ્યે છે. અધીરી પત્નિ તેને કેમ સુવા દે ?
 દીકરીના બાપને ? વળી લગ્ન જોવા મહત્વના પ્રસંગે ? તે અવિરત,
 પ્રેમથી ઉભરાતા હેયે પ્રભાતીયું ગાઇ પતિને ઉઠવા વિનવે છે. ક્રાંત
 ભાવ્યશાળીનેજ સંગીતને સાદે ઉદ્ધતા પતિને ઉઠાડનાર સ્ત્રીરત્ન
 સાંપડે ને ? સ્વામિનું સૂરજદેવ તો સત્રા લાખ કળાયે ઉઝ્યા ને બહાણું
 વાઇ ચુક્યું ! હે સગી સાસુના જાપા ! ઉઠો ! ઉઠો ! સૌ જાગ્યા છે !
 આ હૈયાના ઓવારે દાતથુ કરો. મોહું લુછો ને પ્રભુનાં નામ લ્યો !
 અને પછી કાળજી બાળી નાંખનાર મ્હા નહિં પથુ કેશરી દુધ
 પીઓ ને પાન ખાઓ : અને મ્હારા પ્રેમભર્યાં નવનોની ધારે-સ્નાન
 કરો : હે મહા મોઘા મૂલા પીપ્પણ ! જગો જગો !

સુતા જગો રે + વહુ કેરા કંથ કે :

સુતા જગો રે + બહેનીના વીરા કે :

○ ○ ○ ○

સુરજ ઉઝ્યો રે સવા લાખ કળાયે,

કે બહાણેલાં લલે વાયાં રે !

+ આ રચને બીજાં ગાનારાઓ ત્યાં ગોઠવું નામ મુકી ગાય.

સુતા ઉઠો રે સગી સાસુના નંદ કે ! જ્ઞાણલાં !
 તમે જાગો રે, જાગ્યા સઉ લોક કે ! ,,
 લેલે લેલે રે મણિ જડિયા જળ લોટા કે ! ,,
 દાતણ કરલે રે હૈયાને ઝોવારે કે ! ,,
 મુખ ધોલે રે કેવડીયા જળ આરે કે ! ,,
 મુખ બહોલે રે મહારાં હીરચીર ચારે કે ! ,,
 નામ લેલે રે ! યદુ નંદના પ્યારે કે ! ,,
 ખીલે ખીલે રે દુધ કેશરી ધારે કે ! ,,
 લેલે લેલે રે મુખવાસ તંબોળ કે ! ,,
 સુતા જાગો રે—વહુ કેરા કંથ કે ! ,,
 સુતા જાગો રે—બહેનીના વીરા કે ! ,,
 જ્ઞાવણ કરલે રે, નયનામૃત નીર કે ! ,,
 મણિ-મોંધા રે ! જાગો જાગો લગીર કે ! ,,

“આ રચને ખીલનં જાનાગઓ ત્યાં મોક્ષનં નામ મુકી માવ.

લગ્ન ક્રિયાઓમાં મંડપ મુહુરત એ અતિ અગત્યની ક્રિયા છે. વર યા કન્યાના આંગણે લગ્ન પહેલાં મંડપ મુહુરત થાયજ. પોતાના આંગણે કેવો મંડપ રોપવો? જેમાં મારોક હીરાને હુમ જડયા હોય? મનહર કારણીમાં હંસને મોરલીયાની જોડયો હોય? શ્રીમંત ન હોય છતાંયે પોતાના આંગણે સર્વોત્તમ મંડપ બાંધવાના કાડ સૌને હોય છેજ. આ મંડપ બાંધતાં પહેલાં તેની ખાસ વિશિષ્ટ ક્રિયાઓ કરાય છે. કુળગોર આવે. આંગણે સ્વજનો ભેળા મળે, વાળ વાગે, બે પાટલા નંખાય. ઘરનો મોવડી પત્નિ સાથે પાટે બેસે-અને નિવિંધે લગ્ન થાય તે માટે કુળ દેવતાઓને આવાહન કરી તેડે-મંગળ મંત્રોચ્ચાર સાથે દેવોનું પૂજન કરાય-ગોરિઓ હલકા પથુ મીઠા સૂરે ગીત ગાય-ને એક વળીનો ઘંડો લઈ તેની પૂજા કરી તેને નાગર-વેલનું પાન મીઠળ વીગેરે લાલ નાડાઝડીથી બાંધી નાનકડો ખાડો બોલી પતિ પત્નિ તથા પાંચ પરણેલા સ્વજનોના હાથે તે વળીને ખાડામાં ઘટી તે પર માટી નાંખે. માંડવો નાંખવાની પ્રાથમીક ક્રિયાને માંડવા મુહુરત કહે છે. આ પ્રસંગે હાજર રહેલા સ્વજનોને સોપારી શ્રીફળ પતાસાં કે બદામની દહાણી અપાય છે. તેજ દિવસથી 'વીવાતાં' ઘેર સ્વજનો લગ્નની પૂર્ણાહુતી સુધી જમે છે. અને દંપતીને મંગલ શિષ આપે છે.

(ભમરાના વધાવવાનો...દાળ.)

બહેની ! મંડપ રાખ્યો મંગળ માળનો,

જેની શોભા છે અપરંપાર રે !

શુભવંતી ગોરી ! મંડપ ગીત રજિઆમણાં !

સજની ! મંડપ ચોક્યો આજે ચોકમાં !

જેમાં જડિયાં છે માણેક હીરા હેમ રે !....શુભવંતી.

બહેની ! મંડપમાં મનહર કોરણી.

કોયા હંસ ને મોરલીયાની જોડ રે !....રસવંતી.

સજની ! આરે મંડપમાં બહેની પરણ્યો !

જેનાં કુળશીત પુણ્ય કાકજમાળ રે !....શુભવંતી.

બહેની ! દેવો એ દેતા વધામણાં !

કરજો રક્ષા મંગળ મંડપ માંછ રે !....રસવંતી.

સજની ! સદ્ગુણને વિસારીયે !

જેને હૈડે ઉભરાય નવલાં શાન રે !....શુભવંતી.

બહેની ! મંડપ સુદુરત મોંઘા મૂલનાં !

આજે કરીયાં થઈને રજિયાત રે !....રસવંતી.

સજની ! દંપતીનું મંગળ હજો.

દેજો આશિષ મણિમય આજ રે !....શુભવંતી.

લગ્ન ક્રિયાઓમાં મંડપ મુહુરત એ અતિ અગત્યની ક્રિયા છે. વર યા કન્યાના આગણે લગ્ન પહેલાં મંડપ મુહુરત થાયજ. પોતાના આગણે કેવો મંડપ રોપવો? જેમાં મારોફ હીરાને હુમ જડયા હોય? મનહર કારણીમાં હંસને મોરલીયાની જોડયો હોય! શ્રીમંત ન હોય છતાંયે પોતાના આગણે સર્વોચ્ચ મંડપ બાંધવાના કાડ સૈને હોય છેજ. આ મંડપ બાંધતાં પહેલાં તેની ખાસ વિશિષ્ટ ક્રિયાઓ કરાય છે. કુળગોર આવે. આગણે સ્વજનો બેળા મળે, વાળ વાગે, બે પાટલા નંખાય. ધરનો મોવડી પત્નિ સાથે પાટે બેસે-અને નિવિંધને લગ્ન થાય તે માટે કુળ દેવતાઓને આવાહન કરી તેડે-મંગળ મંત્રોચ્ચાર સાથે દેવોનું પૂજન કરાય-ગોરિઓ હલકા પથુ મીઠા મૂરે ગીત ગાય-ને એક વળીનો દાડો લઈ તેની પૂજા કરી તેને નાગર-વેલનું પાન મીઠળ વીગેરે લાલ નાડાછડીથી બાંધી નાનકડો ખાડો બોલી પતિ પત્નિ તથા પાંચ પરણેલા સ્વજનોના હાથે તે વળીને ખાડામાં દાટી તે પર માટી નાંખે. માંડવો નાખવાની પ્રાયશ્ચિક ક્રિયાને માંડવા મુહુરત કહે છે. આ પ્રસંગે હાજર રહેલા સ્વજનોને સોપારી શ્રીફળ પતાસાં કે બદામની લઢાણી અપાય છે. તેજ દિવસથી વીવાતાં ઘેર સ્વજનો લગ્નની પૂર્ણાહુતી સુધી જમે છે. અને દંપતીને મંગલા શિવ આપે છે.

• • • • •

(ભમરાના વધાવવાનો...દાળ.)

બહેની! મંડપ રાખ્યો મંગળ માળનો,

જેની શોભા છે અપરંપાર રે!

શુભવંતી ગોરી! મંડપ ગીત રજિઆમણાં!

સજની! મંડપ ચોકચો આજે ચોકમાં!

જેમાં જડિયાં છે માણેક હીરા હેમ રે!....શુભવંતી.

બહેની! મંડપમાં મનહર ઠેરણી.

ઠાપ્યા હંસ ને મોરલીયાની જોડ રે!....રસવંતી.

સજની! આરે મંડપમાં બહેની પરણ્યો!

જેનાં કુળશીત પુણ્ય આકલમાળ રે!....શુભવંતી.

બહેની! દેવો એ દેતા વધામણાં!

કરજો રક્ષા મંગળ મંડપ માંઘા રે!....રસવંતી.

સજની! સદ્ગુણને વિસારીયે!

જેને હૈડે ઉભરાય નવલાં શાન રે!....શુભવંતી.

બહેની! મંડપ મુહુરત મોંઘા મૂલનાં!

આજે કરીયાં થઈને રજિયાત રે!....રસવંતી.

સજની! દંપતીનું મંગળ હજો.

દેજો આશિષ મણિમય આજ રે!....શુભવંતી.

હે વે મંડપમુદૂરત ચપ્પ મવા-મંડપ બાંધ્યો. કેવો? શેરી વચ્ચે
સોનાના થાંભલા, રૂપલા વાંસ, ને જરીયલ હીરસરનાં
કપડાં, ચદરવામાં નવલખ ચંદા, ફરતી આલર ભુટીની વેલડીઓ.
નવગ્રહ જેમ આકાશમાં શોભે છે તેમ મંડપાકાશમાં ખુમર-તકતા
આપના શોભે છે. તેમાં દીપકો તારા જેમ ચમકે છે. બેસવા મથરની
જાળમે, કાનખાખના ગાદી તકીયા બીજાગ્યા છે. હાશીલાની હોંચ
મંડપ બાંધીનેજ ચોભતી નથી. સાજન ગાદી તકીયે બેસશે. ગોરીઓ
જાળમ પર બિગળશે, મંડપમાં મેના પોપટ ને મધુરો પથ્થ હાજર
રહે છે ને કિલકિલાટ ને ટહુકા કરે છે. અને મંડપને જાણે દેવનો
દરબાર બનાવ્યો છે. આમ લગ્ન માણવાની ભાવના મંડપ બાંધી
મૂર્તિમંત કરે છે. લગ્ન એ પવિત્ર ક્રિયા હોય-સરખું-સાચું-
ત્રેમાળ-દંપતી યુગલ સંધાતું હોય-તો આપીયે વધુ સુંદર મંડપ બાંધે
અને ત્યારે અત્યારના 'આવા ખર્ચો નકામા છે' એમ કહેનારને તેના
વિચારો બદલવા પડે

સુંજની! આજ મારે આંગણ મંડપ રોપીઆ રે,
લીધાં લીધાં લગ્નો આનંદ અપરંપાર.

મેંતો આંગણ મંડપ રોપીયા રે.
શેરી ચાંપી ચાંખ્યા સોનલ મંડપ થાંભલા રે,
રૂપલા વાંસે બાંધ્યા હીરચીર જરીયલ તાર-મેં તો.

મંડપ ચંદરવામાં નવલખ ચંદા ચોઢીયા રે,
ફરતી ગાલર યુદ્ધી વેલડીઓ નહિ પાર-મેં તે.

જુમ્મર તક્તા ગોળા નવગૃહ જેવા દીપતા રે,
દીપે દિવડા આલસ તારલીયાનાં વૃંદ-મેં તે.

મેં તો બેસણીયે બિછાવી મચરૂ બજમે રે,
ગાદી તકીયા મોંઘા કીનખામે ઓપેલ-મેં તે.

સાદ્યખા સરખા સાથે ગાદી તકીયે બેસશે રે,
ગોરી ગરવા વાને બજમડીને કામ-મેં તે.

મેના પોપટ ટડુકે મોરલીયા કિલકારતા રે,
મંડપ મહિમય બાણે દેવતણે દરબાર-મેં તે.

૬૪ આંગણે આગ્યા છે. કન્યાના પિતાએ મેંધામૂલે

મંડપ રચ્યો છે. કન્યા ઉપરના વાત્સલ્યથી ઉઘરાતા

પિતાના હૈયામાં કાંઈ કાંઈ હોંશ છે. કન્યાની માતા પોતાની સખીઓ

સમંજોને પોતાના આંગણે કેવો મંડપ રચ્યો તે દેખાડતાં-તેનું વર્ણન

કરતાં, તેનું હૈયું દસી ઉઠે છે ને તેની કારીમરીનું રસભર વર્ણન કરે

છે. એ મંડપમાં વેચાઈનું સાજન વિગજશે, વચે રૂડી કનકની ચોરી

રચાશે-અરે આ લગ્ન પ્રસંગે તો પોતાનાં દિલ પણ રૂઝ થયાં છે એ

મુશન છે.

માંડવડો સોને રૂપે ને રતને જડયો,

હારે! રતને જડયો ને હીરલે મઢયો;

હારે! મુલે ઝીણી ઝીણી મોતીડાંની છુંળમાંડવડો.

હારે! એ તો કીનખાળ અંદરવે મઢયો,

હારે! સખિ મથરૂ મેંસપે ઓપી રહ્યો;

હારે! ચારે કોરે જરીયલ મુકી મુલ.....માંડવડો.

હારે! વાંસ-શેલડીયા ચારે ફેર રાખીયા,

હારે! મોતી ચંદનના હીર દોરે બાંધીયા;

હારે! બાંધ્યો ચતુરાઈ કરી અણુમૂત.....માંડવડો.

હારે! એમાં ગાલીયા ખીછાવ્યા મોંઘા મૂલના,

હારે! ગાદી તઠીયા મખમલ જરી સુવતા;

હારે! હાંડી સુખમર ઝગે છે મોંઘા મૂતમાંડવડો.

હારે! રૂડુ સાજન આ માંડવે બિરાજ્યે,

હારે! કનક ચોરીયે મધ્યમાં ગજ્યે;

હારે! મણિ જડીયાં લગને ફિલડૂત.....માંડવડો.

[illegible]

અમે માનવ સ્વાગત શાં કરીએ ।

પથમાત્ર—હુરે વિધન ચરણ શિર ધરીયે.

માત્ર વિધિ દ્વારા ને લગ્ન પ્રસંગે સ્ત્રી પ્રસારો એ લાગનાથી
મરોને વધારે છે.

(માલણ ગુંથી લાવ ગુણીયસ મજરો....દાળ)

સંમય ગૃહ શાંતિનો સજિ આજે !

પ્રભુ મે'ર કરો મને છાજે !સમય.

મારે આંગણ સૌ ગૃહ આવે.

શુભ શક્તિએને 'વરસાવે.

કૃપા કરજો મળે મને હજારોસમય

રવિ ચંદ્ર મંગ ગુધ બળીયા.

ચુક ચુક રાત્રી કેતુ બળીયા.

રાહુ નવગૃહ મંડપે વળીયા.સમય

અમે માનવ સ્વાગત શાં કરીએ !

સાચી, શાંતિની કામના કરીએ.

હરે વિખ ચરણ શિર ભરીએ.સમય.

ગૃહદેવતા સૌ મળી આવે.

શાંતિ શાંતિ બધે પ્રસરાવે.

મણિમય સખી ગૃહને વધાવે.સમય

કન્યાની પીઠી

૧ રકન્યાને પરણતાં પહેલાં પીઠી ચોળાય છે. અડદનો લોટ હળદર મુગધી અતરો તેના આદિનું મીઠાચુ અને પીઠી કહે છે. આ પીઠી ચોળવાથી લગ્ન પ્રસંગે તેમનાં અંગ પ્રકુલ-મંતિવાન-મુગસીન રહે છે. દેહકાંતિ જો સ્યામ હોય તો પણ પીઠીથી તે કાંતિવાન બને છે. પીઠીની ક્રિયા પણ ભગવાન શ્રી કૃષ્ણના વારાથી આવેલી આવેલી મનાય છે. આથી પીઠીમાં ગાવામાંતો કેસર, કસ્તૂરી કપુર બરાસ અગર તગર અંબર આદિ કીમતી વસાણાઓ પણ આવે છે. કન્યાના ભાઈ પીઠી લાવે એ પ્રથા છે. ને પીઠી વિધિ વિદારક ઘીજ મનાય છે. આ પીઠીમાં કેટલાંક જ્યોતષ્ઠી-મૂળાશ્વા-વનરપતિ મેળવી પૂર્વે વપરાતી હશે એમ લાગે છે.

આ પીઠી, કન્યાને સાદું વસ્ત્ર પહોરાતી-ધરના ચેક-વાડામાં-આંગણમાં લાકડાના બાજે પર બેસારી-સ્વજનવર્ગનો સ્ત્રીવૃંદ હાથમાં થોડી થોડી લાઇ માતાં માતાં ચોળે છે. ગાવામાં કન્યાને પીઠી મર્મેલરી વાણીમાં મળક કરતી-તેના ભાવિના અમર મુખમાંની માદી આપતી ગીત લહરીઓ ઉછળતી હોય છે. તો વળી ક્યાંક વરપક્ષને વખોડતી યા કપકાદેતી ભાષા પણ વપરાય છે વિચીષ્ટતા એ છે કે આ પીઠી સૌભાગ્યવતીઓજ ચોળે છે, અને પછી કન્યાને સ્નાન કરાવવામાં આવે છે. આ સ્નાન ધણી ભાગે પોતાના હળમની સ્ત્રી કરાવે ને પલાળેલ વસ્ત્ર લઇ જાય છે. દરેક કુટુંબને પહેલાં પોતાનો હળમ રહેતો તે હળમ વરને પીઠી ચોળે ને તેનું ધોતીયું

સષ જન્ય. અને તેની ઓ કન્યાને પીઠી એ જ ને તેના સાડસો લષ જન્ય.
આજના વીસમીસદીના જમાનામાં આ ક્રિયાને મહત્વ નહી રહે-
જતાં આ ક્રિયા હંડા ઉતરી તપાસતાં યોગ્ય ઉપયોગી અને રસીક
જણાય છે.

લખના દિવસે પીઠી ચોળ્યા પછી કન્યાને તાંબા મા પીત્તળની
કથરોટમાં સ્નાન કરાવી તે પાણી વરને ત્યાં લઈ જઈ વરને તે પાણીથી પ્રથમ
સ્નાન કરાવી પછી સારા પાણીથી હવરાવે છે. આ આ ક્રિયાને
નમણું કહે છે.

આ નમણાની ક્રિયા ઓના પતિપરના વર્ચસ્વની નિશાની કહેવામાં
હરકત નથી.

સાચી વિધીયુક્ત સર્વ વસાણાથી બનેલી પંચકલ્પાણી પીઠી
પીઠી સાત સોનેચે સવા શેર રે,
ખરેજ એટલી મેંઘી કિંમતની ચાવજ.

(૩૬મણી મહિયરીએ જઈ આવ્યાં રે...દાળ.)

સજની મોરી! ઉજળા અવસર બેર આવ્યા રે,
સજની મોરી! લગન મંડપ છે રચાવ્યા રે.
સજની મોરી! પીઠી કન્યાના વીરા લાવ્યા રે,
સજની મોરી! કેસર કસ્તુરી ચોળાવ્યાં રે!
સજની મોરી! અત્તર અગરની સુડાવ્યાં રે!
સજની સાથે કપુર બરાસ લેળાવ્યા રે.

સજની પીઠી વાસ દસે દિશ જહેકે રે!
 સજની એને ચોળે જહેની અંગ જહેકે રે!
 સજની વાળે વાન ને તેજ વધારે રે!
 સજની પીઠી કુડાં વિધનને નિવારે રે!
 સજની મળશે પીઠી તે પાદરા * શહેર રે!
 સજની પીઠી સાત સૈનૈયે સવા શેર રે!
 સજની પીડી મુઝવી ને મંગાવી રે,
 સજની પીઠી ખરચ્યાં છે હામ † ભાઈ રે.
 સજની પીઠી ઔપધ અમર વેણ ચોળી રે,
 સજની અંગે ગોરીઓએ સંગે ચોળી રે.
 સજની એ તો ભાગ્યશાળીને અંગે ચોળે રે,
 સજની ચોળે સૌભાગ્યવતી મળી ટોળે રે!
 સજની ગાતી મંગળ હાર્ય કહોલો રે,
 સજની ચોળી મણિમંચ કરે અંગેળ રે.

* અહીંઆ ગમે તે શહેરનું નામ મૂકી સકાય છે.

† અહીંઆ ભાઈનું નામ મૂકી માઈ સકાય.

વરની પીઠી

વરને પીઠી યોગવાની છે. રસીક, સુખી, પરણવાની હોંશથી મનમાં રાયતો કુમાર-એને તો આ મહા મેંઘેરો જીવનપ્રસંગ.

એને તો પંચકલ્યાણી પીઠી યોગવાની, તેની પીઠી તો દીલ્હી ને સુરતથી આવે છે. તેમાં તો અત્તર ગુલાબ કેસર કરતુરી ભારોભર નાંખ્યાં છે ને ઘોળા છે. ને સુવર્ણ કચોળે ભરી એ પીઠીના પરિમલ અનેરાજ છે. આવી પીઠી યોગતાં વરની માડીના દરખતો પાર નજ રહે. અહિં વરને પણ પીઠી તો સૌભાગ્યવતી પ્રમદાએજ યોળે છે અહિં પણ ક-પાની પીઠી પ્રસંગની જેમ ગીત ગવાય-મીઠી મસ્કરી મળાકા કરી લેવાય-વરને ભાવિ પત્નિના સબધમાં પરોક્ષ રીતે કંઈ કંઈ કુતુહલો-સંકેતો સંભળાવાય. વડિલ વર્ગે ગેરદાનર હોય-કેડ ભર્યો-ભાવિ જીવન સ્થાયીશીના સુખ સૌભાગ્યના કીલ્લા રચતો-અર્થમાં માર્મીક વિનોદી મીતનાં શ્રવણથી મસ્ત બનતો પીઠી યોળાવે છે ને એ ધન્ય પળને ઘોળા ઘોળાને પીચે છે. અને જો પસંદગીની યા તો ગમતી સો જોડે પરણવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું હોય તો પીઠી યોગતા પહેલુ નુ ને પછીનું વસ્તુ વજન કરાય તો વર જરૂર પીઠી યોળાવતાં ને પીઠી માણતાં એક બે ઘેર તો વજનમાં વધેજ.

(ભમરાના વધાવવાનો...દાળ.)

બહેની ! ચાલો ચોંપેથી પીઠી યોળવા,
પીઠી પંચકલ્યાણી મેંઘી દાદ;

રે! રંગીલી મજની, યાત્રો ચોંપેથી પીઠી ચોળવા.

પીઠી આણી દીકડી સુરતથી દોઢલી,

માંહી નાંખ્યાં અત્તરને ગુલાબ રે! રસભીની સજની.

ચેળ્યાં કેસર કસ્તુરી ભડી ભાતથી,

ભરીયા હુમકટોરા શો મહેંકાટ રે! ગુણવંતી સજની.

પીઠી ચોળથું પ્રેમે વરરાયને!

એની માડીનો હરખ ન માય રે! રસભેલી સજની.

લાઠો પીળી પીઠીથી ઉજળો થયો.

લાડી હરખ ઇ હરખાઇ ઓછી થાય રે! કુળવંતી સજની.

ઢેયાં ઢેરાં ઢચોળે પીઠી પ્રેમની,

ભણો મહિમય મોંઘી જગ માંદા રે! ચેતુડી સજની.

સન ઘેલી માતા-પોતાના ક યને હવે લગ્ન લીધું છે, માટે આજસ
ઉડડવા અને લગ્ન પ્રસંગ માટે જોઈતા સાજ તૈયાર કરી
દેવા સૂચવે છે. ૧૪ વરસ ક્યાં ઉત્તમ મળે એજ જોવાય છે, સસ્તી
ક્યાં મળે છે તે નહિજ, અલગ ત લગ્ન જેવા પ્રસંગમાં બધુંજ ઉત્તમ
જોઈએ, ને ઘડિયાં લગ્ન લીધાં—ચીજો દેશાવર મળે ને માટે તો પોતાના
પેદીના મુનીમને સંદર્શી માથે મોકલવા અને અડતીયાઓને કામજ
લખવા જણાવે છે તે સૂચવે છે કે તત્સમયના જુદાપારીઓને જુદા
દેશાવરમાં હતા અને તેમના આડતીયાઓ પણ ઠેર ઠેર હતા. અને
વિભાજનની વરસુ દિ-દના બજારમાં વેચાય તે લાવવું નહિ-પણ—

વરસુ નિપજે જ્યાં રૂડી પેર રે—

જોઈતી વરસુ જ્યાં નિપજે ત્યાંથીજ લાવવાની છે. આમાં
ભારત વર્ષમાં કદ ચીજ ક્યાં થતી ને થાય છે તેની ન્દાનકદી
ડીરકદરી આપવા પ્રયત્ન છે.

વરસુઓ ઉપરાંત રમોછા, મંડપ બાંધનાર, ચીનારાઓ, ચોઘડીયાં
પણ નયાં જુલાતાં, એ લગ્ન માણવાની રસીકતા ને મનોરથો સૂચવે
છે. બતાવ્યા તે ઉપરાંત રહી જતા સાજ માટે પણ સૂચવે છે કે—

બાપુ જે જે જોઈએ તે લીજ યે રે,

વળી—ઘેર લગ્ન હોસો જવ કીજ યે રે.

પુરૂષ તે પુરૂષજ ને! જરા કંજુસ જવ કરી લે—કાષ ચીજ
મંજાવરી જુલે મા અખડા કરે—કે હલકી લાવે તે માટે ગૃહદેવી તેને

તાંબા પીત્તળ બેડલીયાં શિહોરનાંરે, રૂડા રંગીન ધોરાજી ઢાલીયા રે,
તળાઈ કાજ કાનમના કપાસરે. કોડીલાં.

વળી પાટણ પટોળાં ન વિસરે રે, ઢાકા મલમલ તાકા સંઘરે રે,
બેઝવાડાની ખાદી તો ખાસરે. કોડીલાં.

મુત્રફેણી ને ભણ્યાં ખંભાતનાં રે, લાડુ મરકી તો અમદાવાદનાં રે,
ધારી બરફી સુરત બહુ રવાદ રે. કોડીલાં.

લીખા ચેવડા શહેર વડોદરા રે, વળી જમરૂખ જાંબુ પાદરા રે,
શહેર મુંબઈ હલવાનું ઉસ્તાદરે. કોડીલાં.

કચ્છ બાંધણી બરછી કટારીઓ રે, ખડ્ગ બાંધશે વરણાગીયો રે,
મુડી કાતર કચ્છ પેદાશ રે. કોડીલાં.

લાવો સુરતી રસોઈઆ રાંધવા રે, ભારે કારીગર મંડપ બાંધવા રે,
હાંડી શુભર અરિસા અપાર રે. કોડીલાં.

વળી પાન બનારસ મંગાવળે રે, ચોરવાડનાંયે ના વિસારશે રે,
ધર્મ માળવી હોય શ્રીકાર રે. કોડીલાં.

જયપુરના ચીતારા બોલાવળે રે, વાળાં સુરતનાંજ મંગાવળે રે,
ચોંઘડીયાં પુનાના તૈયાર રે. કોડીલાં.

બીજું જે જે ભેઈજે તે લીજીયે રે, ચેર લગ્ન દોલો જીવ કીજીયે રે,
મલ્હિમય યાય જયજયકાર રે. કોડીલાં.

ધેર લગ્ન લીધાં તો જરા દોલો જીવ કરવા માર્ગીક રીતે ફર્યાદિ છે.
કારણુ લગ્નમાં રાજ્ય ગૃહદેવીનુંજ વર્તવાનું હોય છે. આમાં ગૃહદેવી
લગ્ન માટે કેટલી હોંશીલી હોય છે. કેટલી ચીતટવાળી હોય છે અને
કંઈ ચીજ ક્યાં થાય છે ને કંઈ ચીજ જોઈએ તે જાણવા જેટલી ચતુર
છે. આજના Divorce ના હિમાયતીઓને વજ્રમંડિત-પવિત્ર-પ્રે-
રિત લગ્ન સંબંધની સાં ક્રિયાઓ તત્વાર્થ સહિત સમજાય-સાચાં
લગ્નો જોવામાં આવે તો તેઓ પણ ધડીક કાન પકડી લગ્નની
મહત્તા ને સાર્થકતા સમજે.

(તમે અજણ્યા-અમે જાણીએ...હાળ.)

લીધાં ઘડિયાં લગન અમે સાવથી રે,

મહારાં આંગણુ વિવાતાં સુણો પતિ રે.

વસ્તુ લાવો વિવાહની ઘેરરે, કોડીલા-લગન આવ્યાં હવે દૂકડાં રે,
મેલો સાંઢણી સાથ મુનિમને રે, લખો આડતીયાને કાગળ હવે રે.

વસ્તુ નિપજે છે જ્યાં રૂડી પેર રે. કોડીલાં

કંકુ શ્રીનગર ગોવા શ્રીફળ મળેરે, મુક્તતાનમાં-દ્રાખ અંજીર,
સિતાફળ પાદરા શહેર રે. કોડીલાં

શેત્રંજી સુંવાળીતો આગરા રે, મળે મુજની વીરમગામ ચાકળા રે,
કમ્હી ઘોડા બળદ નાગેર રે. કોડીલાં

વાસણુ વીસનગર સોહામણું રે, લેલે વિશ્રામ ત્યાં ન થયો ઝીણા રે,
પાન પેટી લાડકડીને ઠાજ રે. કોડીલાં

તાંખા પીત્તળ બેડલીયાં શિહોરનાંરે, રૂઝા રંગીન ધોરાણ ઢાલીયા રે,
તળાઈ કાજ કાનમના કપાસરે. કોડીલાં

વળી પાટણ પટોળાં ન વિસરે રે, ઢાકા મલમલ તાકા સંઘરે રે,
બેઝવાડાની ખાદી તો ખાસરે. કોડીલાં

મુત્રફેણી ને ભાળ્યાં ખંભાતનાં રે, લાડુ મરકી તો અમદાવાદનાં રે,
ધારી બરફી સુરત બહુ સ્વાદ રે. કોડીલાં

તીખા ચેવડા શહેર વડોદરા રે, વળી જમરૂખ જાંબુ પાદરા રે,
શહેર સુંબઈ હલવાતું ઉસ્તાદરે. કોડીલાં

કચ્છ ખાંવણી બરછી કટારીઓ રે, ખડ્ગ ખાંધશે વરણાગીયો રે,
મુડી કાતર કચ્છ પેદાશ રે. કોડીલાં

લાવો સુરતી રસોઈઆ રાંધવા રે, ભારે કારીગર મંડપ ખાંધવા રે,
હાંડી સુમ્મર અરિસા અપાર રે. કોડીલાં

વળી પાન બનારસ મંગાવળે રે, ચોરવાડનાંચે ના વિસારશે રે,
ઘઉં માળવી હોય શ્રીકાર રે. કોડીલાં

જયપુરના ચીતારા બોલાવળે રે, વાળાં સુરતનાંજ મંગાવળે રે,
ચોંઘડીયાં પુનાના તૈયાર રે. કોડીલાં

ખીલું જે જે બોધએ તે લીલયે રે, ચેર લખ દોલો લવ કીલયે રે,
મણિમય યાય જયજયકાર રે. કોડીલાં

ઝેનનાં મોસાળાં

ઝેનનાં લગ્ન પ્રસંગે તેના મામા (મોસાળપક્ષ) તરફથી વસ્ત્રા-ભૂષણ વિગેરે ભેટ આવે છે તે જાહેરમાં અપાય છે ને આ સ્ત્રીએ એક મોટા વાસણુ યા ટોપલામાં મુકી-રાખતે માજતે વરધેડાના રૂપમાં ફેરવી તે કન્યાને અર્પાય છે. આ વસ્ત્રાભૂષણુ સરેલ ટોપલાને છાળ દહે છે. તે છાળ કન્યાની મામી યા મોસાળપક્ષની કોઈ સ્ત્રી માથે લઈ વરધેડામાં ફેરવે છે. જેમ છત્રમાં ભારે કોમતી સ્ત્રીએ તેમ મોસાળ વખણાય ને કન્યાની માતા ફાતીપુલી ન સમાય. આંમ તમામ વસ્તુઓ-દાગીના કપડાં-કાજળ ડળી વેણી અત્તર મેંદો સોફામ, કંક, સુડી, ચાક અને છેવટે ઝેનીના આ સૌ સ્ત્રીજીવાર મુકવાના પટારા ને મારવાનું તાણું સુધાંત લાવવામાં આવ્યું છે. અને દુકમાં.

શાહી સોહાગણના શણગાર,

વીર લાવ્યો છે અપરંપાર;

માણ મોસાળું મન હરનાર.—ઝેનડીયાં.

કન્યાની માતાનો ભાઈ (કન્યાનો મામે) આ મોસાળું લાવે છે. 'ને પોતાનું' કર્તવ્ય જગતી ઝેનને સંતોષવાનાં અને વ્યવહારમાં યશ્ન પ્રાપ્ત કરવાનો સંતોષ માણે છે.

(માલણ ગુચી લાવ ગુણીયલ મજનો....દાખ.)

ઝેનડીયાંને આવીયાં રે મોસાળાં,

હમ હીરા મોલી પરવાળાં.....ઝેનડીયાં.

રૂઠું બંગડી મોહન માળા,
 લરી છાન વીરો મરમાળાં;
 આભૂષણ મહિમય રઢિયાળાં.....બહેનડીયાં.

અમુલખ અંબર ચણીયા ને ચોળી,
 આણી સુદડી રંગ ઝમોળી,
 બેતાં હરખી ઉરે બહેની બોળો.....બહેનડીયાં.

દેશેદેશ ફરી વેરી લાબ્યા,
 કંઈક કારીગરથી કરાબ્યાં,
 તેણી દીલડી કાજળ ન વિસાર્યાં.....બહેનડીયાં.

લાબ્યા સોનેરી રૂપેરી સાળુ,
 સાચી વેણી કનક પુલ લાળુ,
 નથી લુપ્ત પટારાનું તાળું.....બહેનડીયાં.

કંઠ કચ્છી સુડી મેંદી ચાક,
 ઉઘાં અત્તર મેંદી સોહાગ;
 રહેબે બહેની અખંડ સૌભાગ્ય ...બહેનડીયાં.

શાણી સોહાગલુના શણગાર,
 વીર લાબ્યોછ અપરંપાર;
 મહિ મોસાળું મન હરનારુંબહેનડીયાં.

બેનનાં મોસાળાં

જુહુ નનો ભાઈ જન્મર મયો છે. બેનના લગ્નમાં-મોસાળામાં જોઈતી વસ્તુઓ લાવવાનો છે. હજી આખો નથી. જોઈતા કરે છે-હજી વારો ન આપ્યો. માફી જાયો ન આપ્યો. ભાભી, ભાઈ આવે તો મને તરત ખબર કરજો કે હયાટ મટે-ભાઈ આવે છે, મોસાળામાં આપવાની ચીજો લાવે છે, તે જુવે છે-પોતાના શ્વસુર પક્ષમાં સૈને આપવાની ચીજો જુવે છે, સાસુ સાસરા જોઈયેર જોઈણી દેરાણી નહુંદ નહોત સૈને સંભારે છે. અત્યારથીજ જુહુન પોતાના સાસરીયાને સંતોષવા રીઝવવા મથે છે. કારણ હવે તો સાસરું તેનું ખરૂં ઘર થનાર છે પછી એણે પડે તો પોતાને મહેલમાં સંભળવા પડે ને પિતાનું ખોટું દેખાવ પણ બેનના જીવને સંતોષ મયો અને—

હવે હરખ્યાં રૂં જુહુની જોઈને સાજ કે—

(મુરજ ઉચોરે કેવડીવાની ફાંસે ...દાળ)

સુણ્યો સુણ્યોરે તાત ઘેર વધાવો કે,

સાહેબો રંગરસ ભર્યો રે.

બીજો ગાજ્યો રે—માત મેડી વધવો કે,....સાહેબો.

ગુંજ્યો ગુંજ્યો રે—ત્રાંજો વીગ્ને આવાસ કે,....સાહેબો.

ચાથો બહેકે રે—મહારી જહેનીને ખા'ર કે,....સાહેબો.
 ચોક પુચા રે—માથીઆ ઘર બહાર કે,....સાહેબો.
 જહેની ચઢીયા રે—મેડી વીરને માટ કે,....સાહેબો.
 લાશી કહેજો રે—આવે મટશે ઉચાટ કે,....સાહેબો.
 વીરા આબ્યા રે—ત્રાબ્યા મોસાળા સાજ કે,....સાહેબો.
 સસરા કાજે રે—ત્રાબ્યા પેંઠણ પાથ કે,....સાહેબો.
 સામુ કાજે રે—ચીર મુઝડાં છે લાખ કે,....સાહેબો.
 જોઠ કાજે રે—શેલાં દિયરને સાલ કે,....સાહેબો.
 સાડી નેડી રે—જોઠાણીજીને કાજ કે,....સાહેબો.
 સાણુ મુલબ્યા રે—મોંઘા ફેરાણીના જ કે,....સાહેબો.
 નણુદી કાજે રે—ધરયોળાં ને ઘાટ કે,....સાહેબો.
 નણુદોઈ રે—પહેરે થેપાડા પાટ કે,....સાહેબો.
 હવે હરખ્યાં રે—જહેની નોંધને સાજ કે,....સાહેબો.
 મણિમૂલાં રે—કર્યા મોસાળા સાજ કે,—સાહેબો.

ઉકરડી નોંતરવાનું ગીત

ઉકરડી નોંતરવાનું મહત્કાર્ય કયા લગ્ન પ્રસંગે નહીં થતું હોય ?
મદો—મેસો—ગોજર ભર્યો—ગામને છેડે આવેલો ઉકરડો

(જે ખેતરમાં ખાતર તરીકે પાક પકવવામાં અમૃત જેવો છે) અને
લગ્ન પ્રસંગે દેરીઓ જેવી ગોરિઓ લગ્નમાં હાજર થવા માન ભેર
આમંત્રણ કેમ આપતી હશે તે અગમ્ય કાયડો ઉકલવા થોડા મથ્યા
લાગે છે. અને એનું સ્વરૂપ પણ તેટલું જ ગૂઢ જણાય છે—કલ્પના કહે
છે તેમ—લગ્ન પ્રસંગે સૂર્ય, ચંદ્ર, વરુણના પિતા માતા, મોસાળીઓ
નવે ગૃહો, સ્વજનો, કુળગોર અને પરમાત્માની હાજરી અને સાક્ષી ભેદ
છે તેમજ પાંચ તત્ત્વોની પણ હાજરી જરૂરી છે. અને ઉકરડામાં છાંણ
માટી આદિ તત્ત્વો છે. માટીથી વેદિકા ચણી પૃથ્વી તત્ત્વ—તેમાં છાંણ
હારી અગ્નિ પેટાવી અગ્નિ તત્ત્વ, જળની ધારા કરી જળ તત્ત્વ, ખૂલ્લામાં
ચોરી બાંધી વાયુ અને આકાશ તત્ત્વો—હોંતરાય છે. અને આમાંનાં
મધ્ય તત્ત્વો ઉકરડામાં સમાય છે ઉપરાંત ઉકરડો એ ખાતરના રૂપમાં
મનુષ્ય જીવન ટકાવનાર—દશમા પ્રાણ રૂપ અજ પેદા કરવામાં અમૃત
રસાયણ સમો હોઇ—ભારતવર્ષ—ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર ખેતી પ્રાધાન્ય દેશ
હોવાથી ઉકરડાને યથાર્થ મહત્ત્વ અપાયું લાગે છે.

પ્રારંભમાં ઉકરડી—હોંતરાય છે તેમજ લગ્ન પૂર્ણ થયેથી પછી
ઉકરડી વિદાય કરી વિસર્જન પણ કરવાની ક્રિયા કરવામાં આવે છે—આ
ક્રિયા સ્ત્રીઓજ કરે છે.

(મેઘાડંબર ગાળે...કાળ)

આવો ઉકરડીને ન્હોતરો....મેઘાડંબર ગાળે,
 બુવો ઉકરડો ગોળરભર્યો.....મે. ગા.
 ઉકરડીના ન્હોતરે, બહુ લેલ ભરેલા,
 શા શા કારણ એને ન્હોતરો....કહો કાઠ્યા ઠરેલાં !
 ઉકરડી પૃથ્વિ તત્વ છે.....મે. ગા.
 સંસાર સારનું સત્ત્વ છે.....મે. ગા.
 પૃથ્વિ તત્ત્વમાં માટી છે.....મે. ગા.
 છાણ ને રજ છત્યાદિ છે.....મે. ગા.
 માટીની ચોરી ને વેદિકા.....મે. ગા.
 છાણું વડે ભરી પીઠીકા.....મે. ગા.
 ધૂતને પુખ્તો હોમવો.....મે. ગા.
 અગ્નિ રૂઠો પ્રકટાવવો.....મે. ગા.
 જળધારા અન્ન હોમવાં.....મે. ગા.
 પંચ તત્ત્વ એમ પુણ્યાં.....મે. ગા.
 માટે ઉકરડીને ન્હોતર્યાં.....મે. ગા.
 આવા ગોરી ગાઓ ગીતડાં.....મે. ગા.
 મણિમય ન્હોતરીને વળ્યાં.....મે. ગા.

અંતરીયાં ડગમગે રે

આ લોકગીત પ્રસિદ્ધ છે. અને લાવ ૨૫૪ છે.

૦ ૦ ૦ ૦

(આયમણી ડગમગે રે...ઢાળ.)

હૈયાં સરવર હેત જળ ભર્યાં રે!

ઉડેરી પ્રીત ચેવાળ.

અંતરીયાં ડગમગે રે,

હું તમને પુછું કમળા વહુ રે.

કેમ રે ભગુભાઈ દુખળા રે,

રાતે વાંચે પ્રેમપોથીઓ રે.

હહાડે બબરોનાં કામ,

અંતરીયાં- ડગમગે રે.

હું તમને પુછું લાલી શામળાં રે,

કેમ રે બંધવ ચેરી આંખ.....અંતરીયાં.

હૈયે હિંચે માઝમ રાતડી રે!
 હહાડે બાણે પ્રેમશાસ્ત્ર,
 અંતરીયાં હગમગે રે.

હું તમને યુધ્ધ રાજલહસંહી રે,
 કેમ રે તુજ હંસલ હરખાય.....અંતરીયાં.

લાલન રમે રાતે સોગહાં રે,
 દિવસે બાણે રસશાસ્ત્ર;
 મહિમય ધનગને રે.

વરના આગળે લગ્ન મંડપ રચ્યો છે. વરનાં માતાપિતા મંડપનીએ સ્વજનો સાથે લગ્નના ભાવિ મનોરથો ઘડતા વાર્તાલાપ કરે છે. ત્યાં પ્રિયતા દેવદૂત સમે સફેદ રાજસૂદસ અને હંસી હિડતાં હિડતાં આવી ચડે છે. ઓ આજ્યા ! ઓ ગયા ! પાછા મંડપમાં આવી ચડે છે. વરના તાત તેમને જોઈ કહે છે કે આ તો રાજહંસ છે. દેવી સરસ્વતીના માનીતા છે. એમની આશિષથી તો સૌ દુખડાં ટળી જઈ પરશુનાર દંપતીની અલાખલા ટળી જશે. વળી એ હંસ પોતાની પ્રિયા હંસી સાથેજ હંમેશ હોય છે. તેની આશિષથી આ દંપતી પણ અમર એકત્વ અનુભવો. જા ! જા ! હંસલ ! અમારા વેવાઈને ત્યાં જળે તને જોઈ તેઓ હરખાશે. ત્યાં જઈ કહોજે કે, હું ! વેવાઈ “શાને મુંઝાય છે ? શું મ્હારાં વેવાણુ બહુ ખાઉધરાં છે તેથી ?” આમ વિનોદમાં પાઠવેલ સંદેશનો કલ્પીત ઉત્તર વેવાઈ માની લ્યે છે કે “વેવાઈ થાડી જાય છે તેથી મુંઝાય છે પણ આપને ત્યાં દિકરી દધને તો હરખાય છે. આમ આ વિનોદપૂર્ણ વાર્તાલાપ કરતાં હંસલ-હંસીના રસ ભર્યાં અશ્વિવદિ માનસીક રીતે યાચી લ્યે છે.

(બમણું ઓ આવે ઓ જાયરે—બમણું ફામટ ફેરા ખાયરે...દાળ.)

હંસલ ઓ આવે ઓ જાય રે,

હંસલ માંડવડે સોહાય રે.

હંસલ આશિષ દુઃખડાં જાય રે,
દંપતી અલાખલા દૂર થાય રે.

હંસલ-હંસી સાથ સદાય રે,
ફરતાં વેવાઇને ચેર જાય રે.

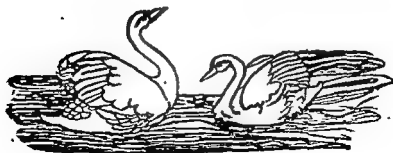
હંસલ ધોળા દુધ જણાય રે,
વેવાઇ વેવાણુ ભોઈ હરખાય રે.

હંસલ વેવાઇ રેં અંખવાય રે,
વેવાણુ મણુમણુ લાડુ ખાય રે.

હંસલ આવીને કહી જાય રે,
વેવાઈ યાકી યાકી જાય રે.

હંસલ હોંશભર્યો હરખાય રે,
વેવાઈ દીકરી દઇ મલકાય રે

હંસલ-હંસી મળૂનાં ખાળ રે,
મણિમય આશિષ દે સુરસાળ રે.

ભગવાનું ગીત

આ ગીત જીત જીતું દદ અને રપ૪ અર્થભાવ વાળું છે. અને લખ પ્રસંગનુંજ પ્રચલીત ને જીતું ગીત છે.

● ● ● ● ●

ભગલું ઝો આવે—ઝો જાય રે,

ભગલું ફાગટ ફેરા ખાય રે.

ભગલું અજાણલા લઈ જાય રે,

પાછળ દુખડાં દોડ્યાં જાય રે.

ઝો મારાં વેરીડાં લઈ જાય રે,

ઝો મહારા હૈડમાં સુખ થાય રે.

ઝો મહારેં જીવન જોલાં ખાય રે,

ઝો મહારા—જાઈ હરખાય રે.

ભગલું ધોળું દુધ જણાય રે!

ઝો મહારા વેવાઈને ઘેર જાય રે.

ઝો મહારા વેવાઈ તો હરખાય રે,

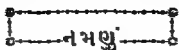
વેવાણુ મલુમણુ લાડુ ખાય રે.

ઝો મહારા વેવાઈ થાકી જાય રે,

મલિમય દીકરી દઈ હરખાય રે—ભગલું.

અહિં જાનારને ગમે તે નામ મુજી સકાય છે.

પરણવા જવા વર ઘેડે ચઢે તે પહેલાં વરને સ્નાન કરાવવામાં આવે છે. કન્યા પીકી ચોળાવી ન્દાય છે તે પાણી કથરોટ જેવા વાસણમાં ઝીલ્યું હોય છે. તે પાણી કન્યાને ત્યાંથી વરને ત્યાં આવે છે. તે પાણીથી વરને પ્રથમ ન્હવરાવે છે. અને પછી સારા પાણીથી ન્હવરાવે છે. થા તો કન્યા-સ્નાનજળ મીઠોતજળથી ન્હવરાવે છે. આવા જળસ્નાનને નમણું કહે છે. આ નમણું વરપક્ષનો ઓર્ગ કરે છે. અને સ્નાન કર્યા પછી વરના અંગને લુછી પછી વઆભૂષણ સજી વર વરઘોડે ચઢે છે.

આમાં વરરાજને ન્હવરાવવાના છે. બાળેઠ પર શ્રીમાન ઉભા છે ને ન્હાવાની રાહ જુવે છે. તે માટે નિર્મળીયાં જળ આવે છે તે માનસસરનાં (હેવાનાં પ્રેમનાં) એ જળમાં ગુલાબજળ, ફેસર, કરતુરી નાંખ્યાં છે. કુલકામીનીઓ મંગળ ગીત ગાતી હોય છે ને વરજી સ્નાન કરી મખમલીયા દુરાલથી ઢીલ લુછી ફાડામણાં ઢીરચીર પહેરે છે અને આભૂષણ સજે છે. કેવડા, હીના, મોચરા આદિ અત્તર લગાવે છે. સરખે સરખા મિત્રો આવે છે ને વરને વરઘોડામાં લઇ જવા તૈયાર થાય છે. આમ નમણાની ક્રિયા પૂર્ણ થાય છે. આપણા લખ કરનાર કુમારને માણી લેવા જેવો એક વિધિ છે.

(માંડવડે કાંઇ મેલોને બાળેડી...હાળ)

નિર્મળીયાં કાંઇ પાણીડાં મંગાવો....કે,

રાયવર ન્હાવણીયે ઉભા રહ્યા.

નહાવણીયે કાંઈ બાજોઠ મંડાવો....કે,
 છયાવર નાવણુ નાવણુ કરી રહ્યા.
 પાણીડાં કાંઈ માનસસરનાં લાવો....કે,
 રાજહંસ મરકલડે મન હરી રહ્યા.
 નાવણુમાં જળ ગુલાબનાં લેળાવો....કે,
 કેસર કરતુરી સોહામણાં.
 ગોરિઓ સૌ મંગળ ગીતડાં ગાવો....કે,
 નમણે નવચા તો નીતરી રહ્યા.
 મખમલીયાં ડીલ છુછણીયાં મંગાવો....કે,
 હીરચીર પહેરણીયે કોડામણો.
 આભૂષણુ કાંઈ અંગે તો સોહાવો....કે,
 રાયવર નમણેથી ઉઠી ગયા.
 અતરીયાં કાંઈ કેવડીયા ને હીના....કે,
 મોગર અંગે તો પહે'કી રહ્યા.
 શાઈખ'પો સૌ સરખા સરખા આવો....કે,
 વરને વરચોડામાં લઈ જવા.

વરધોડાનું ગીત

હવે નવ શા-પા શા નહિ એક શા-નહિ પણ નવ શા-વરરાંજન-
વરધોડે ચઢે છે. ગોરિઓ ગીત ગાય છે. ઢોલ,
ચરણાઈ, ચોધડીયાં ને વાળાં વાગે છે. સાજન ટોળે મળેલ છે.
હવે વર પરણવા જાય છે. વરની માતાના જેટલો દરખ આજે
ખીજ કાને હોય ? નવમાસ ગર્ભમાં રાખેલ-લણેલગણેલ-અનેક
અભિલાષ ભર્યો-માતાપિતાની આંખનો તારો માતાના આજે
કાઠ પુરે છે. એ લાખેણી લાડી-ઓછવનનભનો તારો-સાસુની
કલામરી વહુ લાવવા જાય છે. આજે માડી ઓછી ઓછી ચાય છે.
બહેન તો બેલું બેલું ચપ રહી છે. માડી જાયો વીર આજે
પરણે છે. પિતા ગંભીર બની પણ અંતરથી તેમનો હર્ષ ઉભરાય છે.
મિત્રોને તો મીઠી મસ્કરી કરવા જેવોજ પ્રસંગ ! વરને ઘોડે
બેસાડવાનું કાર્ય તેનાં મામાનુઃ એક મા એ મા ને બે મા
(મા-મા) એ મામા-બે મા જેટલું વાત્સલ્ય ધગવનાર મામા
મોઘાં ચાય છે ને વરને ઘોડે ચડાવી દે છે. આજે વરજીને કાઠ ખમીસ
ટોપી પાટલુન કે ટાઈ કાલર નથી આજે તો એને અગે જરકરી
જમો-માથે પાધડી ખંભે રોલુ હીરકારી ધોતીલું પગમાં જરી
પુલવાળી મોજડી (ડોસુનનાં શુટ નહિ) અને કપાળમાં પુત્રધેશી માડીએ
કરેલ તિલક. ને રદિયાળા વરને કાઠ બજાની નજર ન લાગી જાય
માટે ગાસે જરા-ન્હાનું શું કાજળ ટપકું અને ગળામા નાભિ પોહોંચતી
મોજરા ગુલાબની પુષ્પમાળા સોબે છે.

મંદપ જવા વરધોડા નીકળ્યો તે જોવા લાડખી કન્યા પોતાના
પિતાના ઘરની ઉંચી અટારીએ ચઢે છે ને પોતાના ચનાર પતિને

આવા ઠાઠમાં આવનો જોઈ યનગને છે. વરઘોડો આંગણે આવી પહેંચતાં
હવે મંડપ વિધિ શરૂ થાય છે. પ્રથમ વરને મંડપ દ્વારના તોરણે ઉભા
રાખી તેમનાં સાસુ પોંખવા આવે, તે પહેલાં કન્યા સખિઓ સાથે
કારી ચુદડી પહેરી મોઢામાં તાંબુદ્ર આવતી આવે છે. વરના આઠો
સ્વચ્છ સફેદ કપડાનો પડો રાખવામાં આવ્યો હોય છે તે પર કન્યા
તાંબુદ્રની પીચકારી મારે છે ને એ સંકેતથી જણાવે છે કે આ
તાંબુદ્રની પીચકારીના રસની જેમ આપણો પ્રેમ રંગ અચળ હો-હું
તમારા પર આમ પ્રેમરંગ છાટીશ અને આપણું દંપતી જીવન આવા
અભિન્ન દંપત્ય-પ્રેમ ભાવના રંગે રંગાએક સદાકાળ રાખીશ.

(લાડી ઉભી છે અટારીયે-લાડો પરણવા જાય રે...દાળ.)

આનંદ મંગળ આંગણે, રૂડાં ગીન ગવાય રે,
વસ્ત્ર સહ વર શામળા, આજે પરણવા જાય રે. આનંદ.
માવડી મન મલકાય છે, હૈયે હરખ ન માય રે,
ખેડેની જોણું જોણું થઈ રહી, વીરો પરણવા જાય રે. આનંદ.
તાત બન્યા રજિયાતને, જંધુ હવે ભરાય રે,
મિત્રો કરે મીઠી મરકરી, વરણ પરણવા જાય રે. આનંદ
હય હણુંહણું પગાણીયો, મોંઘે માજ મંડાય રે,
વરણને ઘોડે બેમાડતાં, મામા મોંઘા શું યાય રે! આનંદ.
ચરણે ધરી રૂડી મોજડી, જરી પુલડાં મોહાય રે,
તિલક કરે માતા ઘેલુડી, પુત્ર પરણવા જાય રે. આનંદ.

સેહુ ખલે લાર જરકસી. ખીસે જહેકે રૂમાલ રે,
 મોગર ગુલામનો હારલો, વરકઠે બુઝાય રે. આનંદ.
 ઉઘડી વરઘોડે નીકળ્યા, વરજી મંડપે જાય રે,
 લાડકડી ચઢી રે અટારીયે, ખાંતે નિરજે વરસાય રે. આનંદ.
 ગોરી પહેરી ફોરી ચુંદડી, તાંબુલ છાંટવા જાય રે,
 મણિમય રામસીતા સમાં, વરકન્યા જણાય રે. આનંદ.

તોરણનું ગીત

વર પક્ષ.

અ રીઠ પત્રવ-આશો પાલવનાં પાનને દોરીમાં સરખી
હારમાં બાંધી બનાવેલ તોણુ ખાસ લખ જેવા મંગલિક
પ્રસંગે લગ્ન-ગૃહ-દાર પર લટકાવતું એ મંગલ ચિન્હ છે. મંડપના
મુખ્ય દારે આવુજ મોટું તોરણ લટકે છે. મંડપ દફની મર્યાદા
ખતાવતા રથને વર હાથમા શીશું સહીત બાજે પર ઉભા રહે છે.
વરધોડાના સાજનો સ્ત્રી પુરુષ સમુદાય મંડપમાં ગોઠવાય છે. તે પ્રસંગે
બંને સંસ્કારી પક્ષે હોય તો સાર-મીઠા-ગીનો ગાય છે, નહિં તો
આ પ્રસંગે બંને પક્ષને ફટાણું ગાઇ લેવાનો-સામા પક્ષને પેટ ભરીને
માઝો દઇ લેવાનો અવસર મનાય છે ને આનાં ફટાણું ધણીવાર વ્હાલાં
સગાંઓમાં કાયમનાં વેર ઝેર પ્રકટાવી ફટલીકવાર દંપતી જીવનમાં-પણ
કટુતા ઉત્પન્ન કરે છે. અહીં વરની માતા કન્યાની માતાને પ્રેમપૂર્વક
સન્માનપૂર્વક અભિનંદી કહે છે કે—

વેવાણુ તમે અમે અંતર આજે વહેંચીયાં રે,
ચંદ્રશું આપણુ સરખાં સૈયર કેરી જોડ.

હું વરની મા તેથી તમથી ઉંચી એ ભાવના ભુલી આજે બંને
વેવાણો અંતર વહેંચી સરખાં સૈયર જોડ બની રહે છે. અવે પોતાના
સાજનમાં મોટા મોટા આવ્યા છે ને વેવાણનો મંડપ શોભાવે છે
તેમને માટે શાલદુશાલા તથા જનડાંચો માટે મોંઘામૂલી સાડીઓ
માંગી વિતોદ કરી પોતાનો હક્ક સ્થાપે છે. જ્યારે વરના દાદા દાદી

આદરમાન તથા ગાલીયા બેસણુ માગી પોતાની નિસ્પૃદતા દર્શાવે
 અને વેવાણુને જરાયે બુદ્ધાઈ ન રાખવા સમજાવે છે. અને
 પર બેટા બેટી વરાવ્યા તેથી હૈયાં હળવા થુવ થઈ ગયા-હવે હે
 ય તમારા તોરણુ આવેલા જમાઈને પ્રેમથી પોકવા (to
 COME-સ્વાગત કરવા) બાબો, કારણુ આજ તો જમાઈ આવ્યેજ
 રા મંડપ તેજથી તજતજે છે. વળી વેવાણુ પાસે આવા લગ્ન પ્રસંગમાં
 પક્ષ તન્હથી વિનોદમાં-વ્યવહારમાં તેમને કાઈ ખોટું લાગે
 બોલાય તો ક્ષમા કરવા વિનનિ કરી પોતાની સમાનતા
 સૈજન્ય દાખવી દ્યે છે, અને કન્યાની માડીના અંતરના
 મલાય પૂર્ણ થવા હૃદયાશિષ ઉચ્ચારે છે.

●

●

●

●

(કન્યા કમળાનૌરિ....દાળ.)

વેવાણુ આવ્યાં અમે નવલો વર પરણાવવા રે.

આવો આવો પ્રેમે હેવા આદરમાન—

મહાર્કં મોંધુ સાજન આવીયું રે.

વેવાણુ! તમે અમે અંતર આજે વહેંચીયાં રે,

થઈયું આપણુ સરખાં સૈયર કેરી બેડ. મહાર્કં.

વેવાણુ! સાજન માંહે મોટા મોટા આવીયા રે,

મંડપ શોભે જેથી લગ્ને ઝાકઝમાળ. મહાર્કં.

વેવાણુ ! લાવો લાવો મોંઘામૂલી સાડીયો રે,
કાંઈ લાવો દેવા શાલ દુશાલા બેડ. ૨૬૩.

વેવાણુ ! વરના દાદા હોયે આવીયા રે,
એતો માંગે માંગે અતર આદરમાન. ૨૬૪.

વેવાણુ ! વરની દાદી મોટાં માને આવીયાં રે,
તેને બેસણુ દેને ગાલીયા અણુમૂલ. ૨૬૫.

વેવાણુ ! અમે તમે જુદાઈ ન જાણુયો રે,
દીધાં બેટાબેટી હૈયાં હળવાં પુલ. ૨૬૬.

વેવાણુ ! આવો આવો પોંકો વરને પ્રેમથી રે,
એને 'આવ્યે તમારાં મંડપ છે ઉજમાળ. ૨૬૭.

વેવાણુ ! બાળ્યું ચાલ્યું માફી અમે માંગીયે રે,
લગ્ને પૂરણુ હોલે મણિમય તમ અભિલાષ. ૨૬૮.

તોરણનું ગીત

(કન્યાપક્ષનું)

કુન્યાની માતા વરની માતાને વિનોદ-કટાક્ષમાં કહે છે-કે હું
 કેવેવાણુ કેમ મોડા આવ્યાં ? અંતરના બારણું ખોલી દેવાની
 સાચી વાત કહો. (શું મારા વેવાઈ સાથે કાંઈ જામી છે શું ?)
 મ્હારા ત્યાં લગ્ન જેવા અમૂલ્ય અવસર આવ્યો છે. તમે અને પધાર્યા
 તમને તમારા મોઢા પ્રમાણે અને અમારા ગળા પ્રમાણે મોંઘા મૂલી
 સાડીઓ ને શાલદુશાલા જે તમે માંગ્યા તે જરૂર આપીશું. વળી તોરણ
 પ્રસંગે તમને અમારા હૈયાનાં વધુમા વધુ માન આપીએ છીએ. કારણ
 આજે આપણે અંતર જુએ છીએ. તમે અને તમારા સાજન માટે-તમારાં
 પુનિત પાવન પગલાં માટે ગાત્રીયા બિછાવ્યા છે. આવો-અલે પધાર્યા !
 તમે અમને ખરેખર ધન્ય-કૃતાર્થ ક્યાં છે. કારણ મેં તો દીકરી આપી
 ને તમારો દીકરો મ્હારો કરી લીધો છે ને ? વળી પરાયુ ધન-સાપમે
 ભારો દીકરી-લઈને અમારા હૈયાનો બાર ઓઠો કર્યો છે. વળી તમારા
 સ્વાગતમાં-લગ્નની ધમાલને લીધે કંઈ ઉણપ હોય તો-તમે સાગર
 પેટાં-મોટા મન વાળાં લાભા કરજો. અને અંતરમાં કુળદેવડીવાંને સમરસી
 કે જેથી આપણુ સૈના મંગલ કોડ-લગ્ન માણવાના કોડ પૂર્યું કરે.

વેવાણુ સાચું બોલો, અસુરાં કેમ આવીયાં રે,

શાણાં અંતર ખોલો ! સાચી કહોને વાત.

મ્હારે અમુલ્ય અવસર આવીયાં રે.

તમને દદ'શું પ્રેમે મોંઘા મુલની સાડીયો રે,
 ગુણિયલ કહો તો દેશું, શાત્ર દુથાલા નોડ-મ્હારે.
 વેવાણુ તોરણુ દેશું, માન અમુલળ આપને રે,
 વહેંચ્યાં અંત-આજે, પુત્ર ધરીને કોડ-મ્હારે.
 કહો તો સાજન માટે ગાલીયા ળીછાવીયે રે,
 આજે પગનાં કીધાં, પુણ્ય પનોતાં આપ-મ્હારે.
 વેવાણુ આવો આવો ભડે તમે પધરીયાં રે,
 કીધાં અમને આજે ખરેખરાં રજિયાત-મ્હારે.
 વેવાણુ દીકરી દઇને-દીકરો અમે પામીયાં રે,
 આજે હળવાં હૈયાં કીધાં આવી આપ-મ્હારે.
 વેવાણુ રાગતમાં ને ભૂલ્યાં માણી આપશે રે,
 શોભ્યાં સાગર પેટાં આપ સમાં બડલાગ-મ્હારે.
 વેવાણુ કુળ દેવડીયાં અંતરમાંહિ ધારીયે રે,
 પુરે આપણુ સૌના મલિમય મંગળ કોડ-મ્હારે.

પોંખણાનું ગીત

૧૨ તોરણ આવી ઉભા રહે તે પછી કન્યા તબોલ છાંટી મયા
આદ કન્યા પક્ષની એક સૈજામવતી માથે મોઢ ખંભે
ચુંદડી ને હાથમાં રામણ દીવો લમ વડને પેખા-આવે છે. આ
ક્રિયામાં પોંખણું વરને માથે ફેરવી પછી અક્ષત-ચોખા ને પાણી
વરના માથે ઉતારી ચારે દિશાએ તે નાખે છે, તે ચારી લાવનાથી કે
ચારે દિશાનાં ઠાણપણુ અમ મળ-અનિષ્ટ વરને ન નડે તે કુશળ રહે.
ને લમ નિર્ધિષ્ટ સફળ થાયો વળી પોંખનારી ગોર ઠાણ આવે
છે ! તે કેવી છે !

માથે ભોલી મોઢ સાથે રે ? અને

* * *

પુખણું સોવન થાળમાં રે !

રત્ન કંઠાવટી હાથ રે !—સાહેલી.

આરી પોંખનારી સુવર્ણ થાળમાં પુખણું-રત્ન કંઠાવટી
હાથમાં અક્ષત તથા પુખણુસાજ કુશળ મુશળ રવેયે ત્રાક આદિ સાજ
લમ આવે છે. અને વરની અમામતા ઉતારી ત્રાક-ચાર સળીઓ
ચારે દિશાએ ફેંકા દે છે. પછી વરને સ્વાગત દેતા તેને લાસે કુંકુમ
તિલક કરી ઉપર ચોખા ચોદી વધાવે છે. આ વરના વરપણાનો
ચોખ્ખો સ્વિકાર દર્શાવવાનો વાધિ પણ ગણાય-કારણ કેટલાંક તકરારી
લમોમાં વરધોડે ચઢી આવેલ વર તોરણથીજ પાછા વળે ૭ ૬

વળાવાય છે. આ પછી વર જન્મવો. ૫મ ઉપાડે તેવાજ તે ૫મ નીચે સંપૂર્ણ (બે માટીનાં કોડીયાંમા વચ્ચે ચોખ્ખા સોપારી વિગેરે મુકીને બે કોડીયાં લાલ નાડાછડીથી બાધી લીધેલ હોય છે તે) મુકતા તે ૫૨ વર ૫મ મુકી તેના ચુરેચુરા કરી નાંખે છે ને વિજેતા તરીકે આગળ વધે છે. ને માલરા-લગના અંતરગૃહમાં પ્રવેશ છે ને લગ્ન વિધિ આગળ ચાલે છે.

હવે આપણે પોંખણામા અક્ષત-કંકુ-ધુસળ મુસળ રવૈયો, ત્રાક શા માટે તે વિચારીયે:

અક્ષત—અખંડ મ્વેત રક્ષિત શા ચોખ્ખા દાંપત્યજીવન અખંડ પવિત્ર રહો એ સૂચન છે: કંકુ એ પેણુ અખંડ સૌભાગ્ય ને મંગળ સૂચક છે: ધુસળ-બળદના ખંબે મુકાવું ઝુંસર બતાવી સંસાર રથનો ભાર વહન કરવા તત્પર રહેવાનું સૂચન. મુસળ: સામેલુ-ધાન્ય ખાડે તેમ સંસાર બ્યહવારના અટપટા પ્રસંગોમાં ખંડાવા છતાં દાંપત્ય જીવનમાં નિશ્ચલ રહેવા સૂચન: રવૈયો-વલોણું કરવાનો રવૈયો બતાવી સંસાર રૂપી ગોળીમાં જીવન-ગોરસમાંથી કર્તવ્યરૂપી માખણ કાઢવા દાંપતીને વલોવાવવું પડશે. અને ત્રાકથી વિધાવું પડશે એ સૂચવે છે-જે આ સૌ કસોટીઓમાં પાર ઉતરવા તૈયાર હો તો તમારી સંસારીક મુશ્કેલીઓ આ સંપૂર્ણ માફક ચૂર્ણ થઈ જઈ તમે દાંપત્ય જીવનમાં સફળ થશો. જ્યારે એક વર્મ એમ પણ માને છે કે-વર ચોરીમાં જઈ પરણી સંસારમાં જકડાય તે પહેલાં તે ધન્યચારી. કુમારને હજી આત્મકલ્યાણ સાધવું હોય તો નાસી છુટવા અવસર છે, નહિં તો આ ધુંસરી ખંબે મુકાશે. ખંડાશો. વલોવાઈ જશો ને વિધાઈ જશો. ને આ સંકેત ન સમજો તો પોખતાં સ્વપ્ન વરતું નાક ખેંચી તેને નકટો જાહેર કરી સૂચવે છે કે હજી ચોરીના ચાર રસ્તા

ખૂંટલા છે. નહાસે. છતાં ન નાસે તો તેને ગળે વરમાળ નાંખી તેને નાથી
 દે છે એટલે તેને માટે અઘર્યું થાતો આત્મકલ્યાણનો માર્ગ ખબર
 થાય છે.

સુરસ્વતી સ્વામીને વિનવું રે, ગણપતી લાગું પાય રે,
 સાહેલી! રાયવર તોરણ આવીયા રે.

છાટિને તંબોળ લાવનાં રે, પુંખવાને ગોરિ કોણ બંધ રે. સા.
 નાકે વાળી હીરા હેમની, માથે મોતી મંડ સાથ રે! સા.
 નવલખ ચુંદડી ચોભતી રે, ગળે હીરા મોતી હાર રે! સા.
 પુખણું સોવન ધાળમાં રે, રત્ન કંઠાવટી હાથ રે! સા.
 અક્ષત રવેત અખંડ છે રે, પુંખણનાં લઈ સાજ રે! સા.
 ધુસળ મુસળ રવૈવા ઘડી રે, ત્રાક તિરે પુજો રાય રે! સા.
 ઇડા પિંગલા ઉતારીયે રે, નાંખી દિશાએ ચાર રે! સા.
 કુમકુમ તિલક ચોખા ચોદીયા રે, વધાવીયા વરરાય રે! સા.
 સંપુટ પર ધરી પાયને રે, વર ચાલ્યા માંછરા માંછ રે! સા.
 પુંખણ પ્રેમ ઘડી ધયું રે! મણિમય હૃદય ન માય રે! સા.

કન્યાની દામણી

લગ્ન મંડપમાં સૌ સાજન આવી ગયું છે. ચોરીમાં વર પણ આવી ગયા છે. આ પ્રસંગે લગ્ન માણવાના અમૂલ્ય કોડ સેવતી કન્યા પીડી ભયાં શરીરને રનાનથી રવચ્છ કરી ઢીલ લુછી વસ્ત્રાશ્રુય સજો છે. દિસના પહેરેલ આશ્રુભો ઉતારેલાં હતાં તે બધા પહેર્યા—માત્ર રહી દામણી ! ભાલ પ્રદેશ પર પહેરવાની સવા લાખ દામની મોઢા મૂવી દામણી તેને હાથ આવતી નથી. તે મુંઝાય છે—સખિઓ ઉતાવળી થય છે. લગ્ન સમય વલો જાય છે. મંડપમાં સૌ આતુર નયને કન્યાના આગમનની રાહ જુવે છે. કન્યા દામણી શોધતા વ્યાકુળ બની ઉડે છે. વળી મંડપમાંથી વાજાંતના અવાજે તેને ઉતાવળ કરવા સૂચવે છે. દામણી ? પણ કન્યાના હૈયામાં તો માત્ર—

સખિ ક્યાંદે ખોંવાણી મહારી દામણી ?

એજ વિચારો ઘેળાયાં કરે છે. તે વિચારે છે, દામણો તો મારા શિરછત્ર જેડી, એક શિરછત્ર પતિદેવ બીજી શિર પર વિરાજતી દામણી ! એને ધારણ કર્યા ફિના લગ્ન મંડપમાં કેમ જાઉં ? તે વિચારે છે ! હું હૃદય ! જો પ્રિયનમ આવી શોધે તો તરત જડે ! પણ તે કેમ બને ? તેઓ નો ચોરીમા બેઠા છે તેને કોણ ખોસાવે ? કેમ આવે ? આ વિચાર રકુ-તાંજ રેટિયે બે-વેનો દામણો નજરે પડે છે—હૃદયથી ઉભરાતા હૈયે તે દામણો માથે ગાધી દ્યે છે ને વિચારે છે ! હાં પ્રભો જેના રમરણ માત્રથી દામણી જડી એ મહારા પતિને ધન્ય છે ! પિયુ નામ રમરણની પવિત્રતા, મહત્તા, ભારતની રમણો કેટલાં રહમજે છે તે રહમજવા જેવું છે.

(મારે આજની ધડી તે રળિયામણી ને...દાળ)

સુખિ! ક્યાંરે ખોવાણી મારી દામણી? ને

કોઈ લાવો જડયાની વધામણી નેસખિ.

પીઠી ચોલણ અલંકાર કાઢીયા ને.

કયું નાવણ ને વાળ મે તો હોળીયા નેસખિ.

પહેરી સાડી આભૂષણ ઓપતાં ને.

પણ દામણી મળે ન થયે ગોતતાં ને.....સખિ.

સવા લાખની દાદાએ દીધી દામણી ને.

એતો ખોવાણી ચોધી ઘણી ઘણી ને.....સખિ.

એક શિરછત્ર નાથ છે મુગટમણિ ને.

ખીલ શિરપર ખિરાજે મહારે દામણી ને.....સખિ.

સાજન આંચું ને મંડપ છે ગાલયો ને.

કંથ આવી ચેરીમાં ખિરાલયો ને.....સખિ.

સૌ સખિઓ તો થાવી ઉતાવળી ને.

મારી દામણીએ કીધી બેળાકળી ને.....સખિ.

પીયુ શોધે તો ઝટ જડી આવશે ને.

ચોરી બેઠા ને કેણુ બોલાવશે ને.....સખિ.

હા! હા! રૂંટીયે ભરવેલ મળી દામણી ને.

મણિ-હીરે જડી પીયુ નામથી ને.....સખિ.

ચૌરી

હું વે વર ચૌરીમાં પ્રવેશે છે. તે સંપૂર્ણ સુધ્ધ કરી આગળ પગલાં
 દેવા તત્પર છે. ચૌરીમાં તે આવ્યો. તથા વાંસ ત્રીકુણાકારે
 ઉભા કરી તેની વચ્ચે માટી યા ધાતુના વાસણો (માટીની જેવાં) કમવાર
 ઉભાં ગોઠવે છે એવા ચારે બાજુ ઉભા કરેલા ત્રીકુણાને ચૌરી કહે છે
 તેની વચ્ચે ગોર વર કન્યા અને કન્યાદાન દેનાર કન્યાના પિતા માતા
 વા બાપ બોળાપ પાટલા પર બેસે છે અને વચ્ચે માટીની વેદિકા ચણી
 લખ તેના ઉપર છાયાનો અગ્નિ પ્રકટાવી તેમાં ઘી અન્ન વિગેરે હોમાય
 છે. આ ચૌરીમાં લગ્ન-દરત મેળાપ થાય છે. આ ચૌરી બાંધવા માટે
 કન્યાના કુંજા હૈયામાં કેવા ભાવો ઉભરાય છે. ને પોતાના તાત-વીરા
 માતા દાદા દાદી મામા આપિને જુદાં જુદાં સહેરો ને બદરેથી મોંઘા
 મૂલાં મોતી-સાડીઓ ધર્યોળાં કકું અતર પટકુલ પટોળાં અને
 બનારસી સાડીઓ બસતા મંગાવે છે કારણ મોટાની દોકરી, ભાણેજ
 બહેની પરણે છે. આમાં કંઈ વસ્તુ ક્યાં મળશે તે પણ સચવી દ્યે છે.
 આમ ચૌરીમાં લગ્ન વાંધી શરૂ થાય છે.

બહેની કે' દાદા સુરત બહાણ છીપાવે રાજ,

સુરતની આછી ઝરમર સાડીયો મંગાવે રાજ;

આજ રે મોટાંની કુંવરી ચૌરીમાં બેઠાં રાજ !

ખેની કે વીરા મુઁખં ંહાણુ છીપાવે રાજ,
 મુઁખંનાં મોંઘામૂલાં મોતી મંગાવે રાજ;
 આજ રે મોટાંની ખેની ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

ખેની કે માતા મોઘા બહાણુ છીપાવે રાજ,
 મોઘાનાં મોંઘા ઘરચોળાં મંગાવે માત;
 આજ રે મોટાંની બેટી ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

ખેની કે નવાનગરે વેલ્યો બેઠાવે રાજ,
 નવાનગરનાં ઠેરાં કંકુ મંગાવે રાજ;
 આજ રે મોટાંની દીકરી ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

બેની કે દાદી દિલ્હી સાંઢણુ ચપાવે રાજ,
 દિલ્હીનાં મોંઘાં મૂલાં અત્તર મંગાવે રાજ;
 આજ રે મોટાંની કન્યા ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

બેની કે મામા પાટણુ મોડા દોડાવે રાજ,
 પાટણુનાં પટોળાં ને પટકુળ મંગાવે રાજ;
 આજ રે મોટાનાં ભાણેજ ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

બેની કે' બાપુ બનારસ વેલ્યો હંઠારે રાજ,
 બનારસી સાડી ને બસ્તા મંગાવે રાજ;
 આજ રે મહિમય કુંવરી ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

કન્યા કહે છે પતિને પ્રેમથી, ઘયાં આજથી એકાકાર,
અંતર એકતાર. મંગળ.

ચંદ્ર સૂર્ય અગ્નિ પ્રભુ સાક્ષીએ, બાંધ્યા લગ્ન સબંધ આવાર,
સંસારનો સાર. મંગળ.

ચિત્ત ચોખે ચોથું મંગળ વર્તીયું, કહે પાળીશ કુળ ધર્માચાર.
શાળી પુરો ચાર. મંગળ.

જોડું અવિચળ રહેજો વિશ્વમાં, સુખ સૌભાગ્યના નહિ પાર,
પુત્ર પરિવાર. મંગળ.

વરકન્યાની અનુપમ જોડલી, પ્રભુ મહિમય રક્ષણહાર,
આનંદ અપાર. મંગળ.

લગ્નમાં સાસરીયાંની પધરામણી

પોતાનં લગ્ન જેવા પ્રસંગમાં પોતાના સાસરીયાને પીયેરના મડપમા ગિરાજેન જોઇ કન્યા ઓછી ઓછી થઇ જાય છે, તે દેવે હાથ રાખી સખિને પુવકીત વદને પોતાનો આત્મ-સતોય જ્વર કરતા કહે છે—હે સખિ ! મારા આન દત્તો આજે પાર નથી મારાં તમામ સાસરીયા આજે હાજર છે-વળી મડળમા હું કાર જ્વના ચાલી રહ્યા છે, વળી મહારો દિવડો-પ્રિયતમ પણ હાજર છે મહારા ભાગ્યનો આજે પાર નથી પ્રભુ અમારી જોડ અખંડ રાખો એ મંગલ કામના કરતી કન્યા પ્રભૂની અખંડ દયા વાચે છે.

● ○ ○ ○ ●

(સખિ જ્યારે સુખના વાયુ વાય હાળ.)

છહેની આજે આનંદ અપરંપાર—લગ્ન નિર્ધારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી મંડપચોભા અપાર કે સસરા સાધુ પધારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી જેઠ જેઠણી સંગાથ કે કાર્ય સુધારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી ઊં ઊં મંત્ર જપાય કે વિધિ વિદારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી નણદોષ નણદી સાથ કે આંગણ આવીયાં રે લોલ.
 છહેની મારે આંગણ ફિલના દીવડા તિમીર હઠાવીયાં રે લોલ.
 છહેની મારા ભાગ્ય તણે નાહું પાર કે સઉ પગલાં થયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી મિમય અમ્મર જોડ કે અખંડ પ્રભુ દયા રે લોલ.

૧૮ મંડપમા ગીરદી પુષ્કળ: તાપથી વ્યાકુળ સાજનીઆઓ
 પંખો પંખો કરી રહે છે-ત્યાં વરને તો ચોરીમાં અમિ
 સન્મુખ બેસતા વધુ તાપ લાગે-તો વરને માટે ખાસ વોઝણો-કન્યાના
 પિતા હાજર કરે છે. જે સોનાનો છે. મોતી હીરે જડયો અને ચારકાર
 ફરતી ધુરરીને રચકાર કરતો ફરતી કિનારીએ મણિ-માણેક મટ્ટો
 જેમાં મીનાકારી કામ કરેલ છે. અનિ હોંશયી તૈયાર દરાયો છે-ચોરી
 અહયા વર તાપે વ્યાકુળ વ્યાકુળ થતાં તે વોઝણો ધમધમ ધુમી
 રહ્યા છે. પરચુતાં પરચુતા આવો અનુપમ કારીમરીવાળા રદીયાઓ
 વોઝણો જોતા વર તે પર મોહી તે પોતાને આપી દેવાની રદ લે છે.
 એને સમજાવવામાં આવે છે કે તમે આ શું કરો છો? પણ તેતો
 હાથી ઘેડા ગામ ગરાસ હીરા સુવર્ણ કાંઈ નથી માંગતો-માથું છું
 માત્ર વોઝણોજ! સૌ કોઈ આશ્ચર્ય પામે છે-પણ મમં સમજેતાં
 સૌ મૌન બને છે. તે પવન નંખાતા વોઝણોને નહોં પણ કન્યા રૂપી
 વોઝણોનો અભિલાષી છે. સંસારના ત્રોવિધ તાપથી તપ્ત બનેલ પતિને
 પ્રેમ અને સેવારૂપી શીતળ વાસુ નાંખી શિતળ શુવન કરનાર પત્નિ એ
 સાચો શુવંત વોઝણો છે. આથી કન્યારૂપી વોઝણો આપી વરને
 સતોપતાં આનંદ મંજળ વર્તાવે છે.

●

●

●

●

(પુલનો વીંઝણો રે...રાયજીને ચિર ઢળે....ઢાળ)

સોનલ વીંઝણો રે! મોતી હીરે જડયો!

ગાળે ધુધરીનો રણકાર રે!

ફરતો કોરણ! મણિમાણેક મઢયો!

મીનાકારી કામ અપાર રે! સોનલ.

વર તો ચોરીયે ને! સાજન મંડપે!

આકુળબ્યાકુળ તાપે થાય રે!

એ વીંઝણલો રે! ધમધમ ધૂમતો!

વરને વાવલીયા ઢોળાય રે! સોનલ.

વરજી મોઢા રે! વીંઝણલે વળ્યા!

અમને વીંઝણલો હો આજ રે!

ના હું પરણું રે! ના ઉલો ગુહું!

અમને વીંઝણના અલિલાય રે! સોનલ.

ના માણું હાથી રે! ના માણું મોડલા!

ના માણું હું ગામ ગગમ રે!

ના માણું હીરા રે! ના માણું સોનલા!

અમને વીંઝણલાની આશ રે! સોનલ.

કન્યા બહેની રે ! વીંઝણેલો થલે !

જગ તાપે કંથલ મુંઝાય રે !

પ્રેમળ સેવા રે ! વાયુ ઢાળલે !

શિતળ જીવન જગ જીવાય રે ! સોનલ.

કન્યા વીંઝણે રે ! વર છે હીરલો !

વીંઝણે માંગે છે વરરાય રે !

વીંઝણે આપી રે ! વર સંતોષીયા !

મણિમય આનંદમંગળ થાય રે ! સોનલ.

હસ્ત મેળાપ

હે વે ઝોરીમાં વરકન્યાનો હસ્તમેળાપ-પાણીગ્રહણ થવાનો સમય છે. રામ સીતાના જેવી સરખી જોડણી પરણે છે. હાથમાં હાથ ઝુલી રહ્યા છે. અંતરમાં હાથ હાથદ્વારા પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મનાં રસ રસાયણનાં ચેતન રંગરંગ વ્યાપી રહે છે. જન્મ જન્મના બેલાં બાંધનાર આ પવિત્ર હસ્તમેળાપ છે. આજે દંપતિ અબેદલાવ-અદૈતનાં વૃત ધારણ કરે છે. સ્વદેશ સેવા અને સ્વદેશી વસ્ત્રો વાપરવાના શુભ સંકલ્પો સમ્પૂર્ણ છે. સત્યધર્મના રાજમાર્ગમાં આજે નિર્દોષ જીવનરથ જોડી મહા પ્રયાણ આદર્યોમાં આવે છે. કન્યા, સંસારનાવકુંચ ચલાવવા નિર્દોષ કુશળ નાવિક-પતિ પામી છે, તો સખિઓ કન્યાને શિશ કર્તવ્ય ને સતોષપી જીવનપ્રેમ ઉગ્મળયા શિખ આપે છે. જીવનત ભસ્તકે કન્યા તે અંતરમાં ઉતારી અમૃતપાનની જેમ પીયે છે. આમ અતિ આનંદપૂર્વક હસ્તમેળાપ થાય છે અને તે દ્વારા દંપતિનાં અંતર એકાકાર ગની રહે છે. હસ્તમેળાપ સાર્થક બને છે.

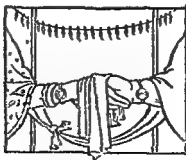
○ ○ ○ ○

(મહારે સોના સમો રે મુરજ ઉગીયો...દાળ.)

સૂજની! રામ સીતાની જોને જોડણી,
થાયે વર કન્યા હસ્ત મેળાપ રે! રંગોલી સજની! રામસીતા.
સજની! હાથમાં હાથ ધરી દીયે,
વર કન્યાને અંતર પ્રેમ રે! શુભવંતી ગોરી. રામસીતા.

સજની ! જન્મ જન્મનાં બેલાં બાંધીયાં,
 માંબ્યાં અંતરથી અંતરના બંધ દે ! રસબેલી સજની. રામસીતા.
 સજની બેદ ન લવલેશ આજથી,
 ધાર્યાં અભેદભાવ કેરાં વૃત્ત દે ! શુણ્વંતી બહેની. રામસીતા.
 સજની સેવા સ્વદેશની સ્વિકારજે,
 વળી વસ્ત્ર સ્વદેશી ધરી હોંશ દે ! રંગીલી સજની. રામસીતા.
 સજની સત્ય ધર્મના ધોરી પંથમાં,
 જોડી જીવન રથ નિર્દોષ દે ! શુણ્વંતી બહેની. રામસીતા.
 સજની સંસાર નાવ ચલાવજે,
 પામી નાવીક કુશળ નિર્દોષ દે ! રસબેલી સજની. રામસીતા.
 સજની જીવન પંથ ઉભાવજે,
 ધરી શીલ-કર્તવ્ય ને સંતોષ દે ! રંગીલી સજની. રામસીતા.
 જોમ હૃસ્તમેળાપ થયે રંગથી,
 ધયાં મણિમય અંતર એકાકાં દે ! રસબેલી સજની. રામસીતા.

કેરાનું ગીત

લ અ પ્રસંગે ચાર ફેરા યા ચાર મંગળ વર્તાય છે. અગ્નિ પ્રજ્વલ્યોત વેદિકાની આસપાસ વરકન્યાહાયમાં હાય ગ્રહી અન્ને ગળામાં એકજ સુતરની વરમાળા પહેરી ચાર ફેરા ફેરે છે. આ મંગળ કાર્યને મંગળ ફેરા પણ કહેવાય છે. દરેક ફેરે ગેર પવિત્ર મંત્રિવ્યાર દ્વારા વરકન્યા શું કામ કરી રહ્યાં છે તે દર્શાવતા જાય છે. દરેક ફેરે વરકન્યાના હાયમાં ચોખ્ખા સોપારી આદી દ્રવ્યો આપી-સાળાએ સૂપડેથી આપેલ ધાન્ય હાયમાં રખાવી પવિત્ર દાપત્ય જીવન કોની કોની સાક્ષીએ થાય છે તે મંત્રિવ્યાર દ્વારા જણાવી વરકન્યાને પાટલે બેસારવામાં આવે છે. વર આમળ ચાલે છે ને વર સાથે છેડા ગાંઠણે બંધાએલ કન્યા પાછળ ધીમે કુમ કુમ પગલી દે છે. ને વર પહેલો પાટલે બેસી જાય છે કે કન્યા તે કુતુહલપૂર્વક સૌ જોઈ જો પહેલાં બેસી જાય તેનું રાજ્ય ગૃહરાજ્યમાં ચવાનાં અગમ લાખે છે. આમ ચાર ફેરા કોની કોની સાક્ષીએ ફરાય છે? આ લગ્ન રિવકારના અમર પટા પર કોની કોની સીતો વાગે છે? પ્રભુ, ચાનીશુર, પાંચ તત્વો, અંદ્ર, સુર્મ, દેવ, દેવીઓ, અગ્નિ, રવજન વર્ગ, રાજા, કુળગેર, માત તાત બંધુવર્ગ આટલાની સાક્ષીએ આ બે દપતી બને છે. ફેરા ફરતાં પહેલો ફેરા અગ્નિ દેવની સાક્ષીએ ફરાય છે. ને ફેરા ફરતા ઉભય દિશમાં અનેરાં જીવન તત્વની જ્યોત જગી ઉઠે છે. જીવ, જગત્, કર્મ, અને યોગસંયોગ અનાદિના છે અને એજ આ ઉભયના દાપત્યના કારણ જીત છે. વળી લગ્નસૂત્ર પણ અનાદિ છે. જીવન ઉપાસનાના મહત્કાર્ય અર્થે-આત્મ સંતૃપ્તિ પુર્વક ચૌવન દિક્ષાનો રિવકાર એ લગ્ન:

સંસારવાડી વિકસાવવા, ધર્મ પથે ગતિમાન થવા—શુખ, દુઃખ, શાંતિ
અશાંતિના બેદ સમજી તે સહેવા—ને શાંતિનાં સરવરીયે ઝીલવા—જીવન
સંગ્રામમાં એક એકની હુક ને સહચાર સાધવા—લેવા દેવા. દેશ-
સેવા કરવા આ લગ્ન સફળ હો : અને રસરાજ અને રસરાણી સમાં
દંપતીને ચાર ફેગ ફૂગ ખાસ સૂચવાય છે કે તમે ઉભય અન્યે અન્ય
અર્પાઓ : એક થાઓ : તમારી જીવન વાટિકામાં કર્તવ્ય અને પ્રેમના
અનેશ પુનિત પરિભલ પમરો. વરને દુષ્ટ નજર ન લાગી જાય તેથી
વરની નહાનકડી બહેન એક નાની લોટીમાં પૈસો સોપારી થોડું મીઠું
વિગેરે નાખી તે લોટી વડે વરને લૂણુ ઉતારે છે.

(મેઘાડંબર ગાજો...દાળ.)

પહેલો ફેરો ફરી દંપતી અગ્નિ-દેવની સાથે,
જીવન તત્વની જ્યોત શી ! દિલ દિલ માંહી જાગે.
જીવ ને જગત્ અનાદિ છે, કર્મયોગ અનાદિ,
સંયોગના એ હેતુ છે, લગ્ન સૂત્ર અનાદિ.
માનવ બેલડી આ પળે, યૌવન દિક્ષા સ્વિકારી,
જીવન ઉપાસના કારણે, આત્મ સંતૃપ્તિ ધારી.
પ્રભુ પરમ શુદ્ધ જ્ઞાનીની, દેવ દેવીની સાથે,
અગ્નિ અને નરનારની, ભૂપ ગોરની સાથે.

સ્વજન અને માતતાતની, બંધુ વર્ગની સાથે,
સાક્ષી કરી આ સ્નેહથી, થયો સંબંધ હાથે.

પ્રેમ સંબંધે હંપતિ, એક અંગથી થાયો,
સંસારવાડી ખિલાવવા, ધર્મ પંથ સુહાવ્યો.

સુખ દુઃખ શાંતિ અશાંતિના, લેક બંને જાણ્યો,
શાંતિતણા સુખ સાગરે, નિત્ય હંપતી માણ્યો.

જીવનના સંશ્રામમાં, યેલડી જની રહેજો,
સત્કરબર્થા સહચારથી, પ્રેમ લેજો-દેજો.

દેશસેવા ધર્મ હંપતી, નવ સ્વપ્ને વિસારો,
રસરાજની રસરાશી હો, પતિ હો મૂવ તારો.

આર દ્રેરા ક્ષત્રી હંપતી, અન્યોઅન્ય અર્પાવ્યો,
મહિમય જીવન વાટિકા, પરિમત્ત પ્રસરાવ્યો.

કન્યા દાન

પુત્રીવત્સલ પિતા-માતા કન્યાદાન દેવા બેઠાં છે. તેઓ આવેલા વરપક્ષના સાગ્રનીયા-વરના સ્વજનવર્ગને વિનિત ભાવે હૈયાનાં ઉડાણુમાર્થી ગદ્ગદ કંઠે કહે છે. હે મોંઘા મહેમાનો! અમારા આમંત્રણે તમે બહોળે પધાર્યા, આજે આપણે પ્રેમપ્રતિતથી અંતર જીત્યાં. કારણ તમોને અમે યોગ્ય અને સુપાત્ર માન્યા છે. કન્યાદાન દેવા માટે તમારાં કુળ અમે ઉત્તમ ઉજળાં ગણ્યાં છે. અને કન્યાદાનથી અધીક કયું સન્માન હોઈ શકે? સત્જનન શિરોમણિ! આ મહાર્ અમૂલ્ય કન્યારત્ન જડ નહિં પણ ચેતન છે-તે કામળ-હૃદયના પુષ્પ જેવું છે. એ મહારા આંગણની અમરવેલ-હૈયાના અમૃતે સિંચી પાળા પોષી મોટી કરી છે. અને અમારા વાત્સલ્યથી એ વેલ આજ ચૌવનને આંગણે ઉભી છે. એ અમરવેલ હે સત્જનન! આજ હું તમારે આંગણે રોપું છું. એને પિતાના વાત્સલ્યે પોષણે-કરમાવા ન દેશો. હે શુણ્વણ! એને સ્નેહામૃતે સિંચજો. જો કે અમે એ કન્યાને ડાહી, શુણ્વણ અને સમજી બનાવી છે છતાં તે ન્હાની-ખીનઅનુભવી નાદાન છે. તમે સંસાર વ્યવહારમાં પિતા બનજો-એના દોષ સામુ ન જોતાં પુત્રી પ્રમાણે પાળજો. ને વિનય વિવેક શિખવજો. જાન જૂને તો ક્ષમા દેવા જોટલા ઉદાર થજો.

“કન્યા પરાયુધન, તે દાનમાં દેવી” એ શબ્દોએ અમને તો ખુંચે છે. કારણ એ અમારું જીવન ધન છે. છતાં વિધિ નિરમ્યાં સ્નેહ બંધનો એ અંતર અને દેહનાં સાક્ષ્ય બંધનો કદાચે નાતુટે તેવાં છે. જેવી પુત્રી અમારી તેવાજ તમો પણ આજથી અમારા થાઓ છો.

તો હવે પોતાનાને વધુ શું કહીયે? પણ એ રનેહનિધાન સાચવજો.
એને તો તમે ભગવાન રામચંદ્ર સમાં સસરા અને દેવી સીતા સમાં
સાસુ મળ્યાં છે. પછી પુત્રીને કહે છે ૧-હે પુત્રી! આજે કન્યાદાન
દેતાં તું પુત્રી મદી ગૃહરાણી થાય છે. તું સાસરે સન્માન પામજો. અમારી
અંતરાશિય છે, પુત્રી! કે તમારું શ્વસુરગૃહ પુણ્ય પ્રયાણ સફળ થજો. પ્રભુ
તમારું કલ્યાણ કરજો. બહુ સુખ, સંતતી, સપતી પામજો અને તમારો
દંપતીપ્રેમ મૂલતારા જેમ અવિચળ રહેજો. બેટા! આ પ્રભુ પ્રેરી
આશિષો મફળ હોજો! અને તમારું પ્રયાણ સફળ-સુખદ-મંગલમય હો! !

○ ○ ○ ○ ○

(તમે અગ્નિદેવતા અને ગણેશદેવતા....દાજ.)

સૈ. મહેમાનો મોંઘા પધારીયા રે! .

અમ આમત્રંણને સ્વિકારીયાં રે!

તમને શાં દઈએ સન્માન રે!

દઈશું કન્યાદાન અતિ હોંશથી રે!

બાંધ્યાં અંતર સંજન પ્રીતથી રે!

બાંધ્યાં બંધન પ્રેમપ્રતીતથી રે!

ગણી ચોગ્ય સુપાત્ર સમાન રે!....દઈશું!

તમ . કુળ અમે ગણીયાં ઉજળાં રે!

• દેવા કન્યાદાન સુસુહૃતમાં રે!

જોથી મોટાં કયાં સન્માન રે!....દઈશું!

કન્યા રત્ન અમારું અમૂલ્ય છે રે!
જડ નહિં પણ ચેતન તુલ્ય છે રે!
કેમળ અંતર પુષ્પ સમાન રે!....દયશુ!

વેલી પાળી પોષી મોટી કરી રે!
પ્રેમ પરિમલથી ફાલી ફળી રે!
હવે રાપું છું તમ ઉદાન રે!....દયશુ!

મોંઘી વેલી પ્રીતથી પાળજો રે!
કરમાવા ન દેશો સંભાળજો રે!
સ્નેહામૃત સિંચી શુભવાન રે!....દયશુ!

અમ કન્યા ડાહી શુભવાન છે રે!
સમજી પણ નાની નાદાન છે રે!
એના દોષ ન જોશો મહેમાન રે!....દયશુ!

તમ પુત્રી ગણી એને પાળજો રે!
એને વિનય વિવેકે વાળજો રે!
હોય જ્ઞાન ભૂલી કે જોજ્ઞાન રે!....દયશુ!

માળા કેળવતાં ને જણાવતાં રે!
હોય કસુર સુશુભ ન ગણાવતાં રે!
ક્ષમા દેજો ચતુર સુજાણ રે!....દયશુ!

“કન્યા પારકું ધન દેવી, દાનમાં”
શબ્દો રે ખૂંચે અમ આણુમાં, રે!
એતો છે અમ જીવન સમાન રે!....દયશુ!

વિધિ નિરખ્યાં જે બાંધનો સ્નેહનાં રે !
 એતો સાક્ષ્ય અંતર દેહનાં રે !
 નવ તુટે શાસ્ત્રો પ્રમાણ રે !....હૃદય !
 પુત્રી તેમ તમોએ છો અમ તણાં રે !
 કહો કહીએ વચન શાં અતિ ઘણાં રે !
 સાચવજો એ સ્નેહ નિધાન રે !....હૃદય !
 ભેડી વર-કન્યાની અવિચળ રહો રે !
 મિષ્ટ જીવન પરાગ દેવી વહો રે !
 ગાળો મિષ્ટ મંજુલ ગૃહગાન રે !....હૃદય !
 રામચંદ્ર સમાં સંસાર મળ્યા રે !
 સતી સીતા સમા સાસુજી અહા રે !
 તેની સેવામાં પામો કલ્યાણ રે !....હૃદય !
 બહાલ બરીયાં નણુદી દેરાણી અહા રે !
 જેઠ જેઠાણી દીવર ઘર દીવડા રે !
 દેવો લેવો સુખ સ્વર્ગ સમાન રે !....હૃદય !
 કન્યાદાન દીધાં આજે પ્રેમથી રે !
 પુત્રી મટતાં ગૃહરાણી તુતો થતી રે !
 દીકરી પામશે સાસરે માન રે !....હૃદય !

ઉંચી સ્વર્ગ લૂવન શી અટારીઓ રે!
 ત્યાંથી અંતર આશિષ ઉચ્ચારીયે રે!
 પ્રભુ પ્રેરી આશિષ સમાન રે!....હૃદયું!

ખાળા મહારી જીવનપથ સંચરો રે!
 હોળે પુણ્ય પ્રયાણ સફળ અહો રે!
 કરે પ્રભુ તમ સૌનું કલ્યાણ રે!....હૃદયું!

સુખ સંપત્તી સંતતી પામળે રે!
 અવિચળ સુખ હંપતીને હુળે રે!
 'મણિમય' હોળે સફળ પ્રયાણ રે!....હૃદયું!

કંસાર પીરસવાનું ગીત

ચાર મંત્રણ ફેરા ફરી-ધર્માર્થ કામ મોક્ષ સાધનાર્થે લગ્ન
રી રહી વર કન્યાનું કંસાર જમણુ લગ્ન મંડપમાંજ યોગ્યું છે.
જેટલા સાક્ષીઓ લગ્ન પ્રસંગે હોય છે એ સૌની હાજરીમાં વર અને
ન્યા બંનેને એકજ યાળીમાં બેગાં કંસાર જમવા બેસાડવામાં
આવે છે. વર કન્યાના સાચા અને સદાના મંગળ સહચારના સંકેતરૂપ
આ વિધિથી વર કન્યાના અંતર અને બહારના આત્મમૈક્યને સાધ્ય
ગણેલ છે. કન્યાની મહત્તા કંસાર પીરસી ઉપર ઘીની અખંડ ધારા
વરસાવી ઉછળતે હૈયે અને મહકાતે મુખડે દીકરી જમાઈને જમાડે છે.
આ હાલો સૌને અનેરો અને અલૌકિક માણવા લેખ છે. જીવનમાં
જવદ્વેજ માણવા મળતી નવલ વધુ સાચેના અમૃત કંસાર આરોગવાની
અમોલી ધરિષળ । બે જીવાન જીવો અને રીલાં બનેલાં અમૃત
દષ્ટિભર્યા વડીલો અને આ સ્વર્ગિય દ્રશ્ય જોનાર સ્વજનો, સૌને આ
સમય અમોલો અનોખો-વીરલ છે. જ્યારે ગાનારી સ્વજન વર્ગની
કુલ કામીનીઓ આ પ્રસંગે કાઢીલ કંઠે વર કન્યાને—

‘સાકર સમ જીવન’ જીવવા મુશ્કેલી ‘અખંડ રહેલો વર
કન્યાની જોડ’ નો આશીર્વાદ દઈ દે છે. અને ‘સદૈવ પ્રેમ સહચાર’
સાધવા સ્વધર્મ આચાર પાળી કુળને ઉજળવા અને મનુ જીવનનાં
કર્તવ્યો બજાવી આ આત્મમંથન કાળમાં ‘પ્રજુતામાં પગલી’ ભરી
કંસાર સાર્યક કરવા કહી આગના પ્રસંગને વર કન્યાના કાળને વજ્ર
લેપ જેવો જડી દે છે અને વર કન્યાની જોડ અખંડ અચળ રાખવા
પ્રજુને પ્રાર્થે છે.

(આબો આબો ચાટકાનો ચોર....ઢાળ.)

વૃરકન્યા જમે છે કંસાર, મંગળ ઘડી આજની રે,
 ઉપર થાતી ઘીની અમૃત ધાર, લાખેણી ઘડી આજની રે;
 સાકર પીરસી પ્રેમ ધરીને કોડ, સાકર સમ જીવન થલે રે,
 અખંડ રહેલે વરકન્યાની જોડ, સ્વધર્મ સંભારલે રે.
 સદૈવ કરલે પ્રેમતણા સહચાર, પ્રીતી અમૃત આરોગલે રે,
 પાળી શુદ્ધ સ્વધર્મના આચાર, કુળને અજવાળલે રે;
 પુરા થાલે પ્રેમ દયા પ્રતિપાળ, ભુખ્યાંને સંતોષલે રે,
 આ તો આત્મમંથનનો ઠાળ, કુળવટને સંભાળલે રે,
 ઉચ્ચ જીવન ચેતનવંતા પ્રાણ-દંપતી રગરગ ભરે રે.
 પ્રભૂતામાં પગલીનાં લેલે હાણ-કંસાર સાર્થક કરે રે,
 જમે જમે કેસરીઆ કંસાર, સંસાર સુધારલે રે;
 થાલે જગ ધન્ય અવતાર, સ્વદેશ ન વિસારલે રે,
 આનંદ મંગળ જીત્યાં જગની હોડ, શ્રી શારદાને પામલે રે;
 મોંઘી મણિમય વરકન્યાની જોડ, અખંડ અચળ હલે રે.

જામણને કંસાર જમાડવાના હૈયે લાગી રાખેલા કોડ આજે સફળ થતા સાસુ તો ઝોછી ઝોછી ચપ્પ જાય છે સોનાના રત્ન જાળા પાટલા, હીરે જાળા બામ્બેઠ ઢાળી સાચા સોનાના થાળ માડી, રૂપલા દોચણીયા ગોઠની વર કન્યાને જમવા પ્રેમામૃત ભરેલો કેસરીઓ કંસાર પીરસે છે, અને હૈયાના હેત સમી અખડ ઘીની ધાર કરી, ઉપર સાસુ સાકર પીરસે છે, આવો દેવ દુર્લભ કંસાર વર કન્યા કાળીએ કાળીએ પરપર ખવરાવે છે. જો કે વર કન્યાને બીજે પ્રસંગે તો આપણો સમાજ આમ નજ જમવા દે, પણ આ તો દપતીના બારિ જીનન વહેનના સંકેત રૂપ આ ક્રિયા આવશ્યક ગણાત્ર માત્ર ભૂતકાળની આખી કરવા પુરતીજ ચાવરા દેવાય છે જમી મણી-રત્ન જડેલ જળા ઝારીથી દપતી હાથ મોહું ધોઈ હાથ લુછવાને બ્હાને વરરાજ સાસુનું મોઢા મૂલુ પહેરેલ અખર-તેનો પાયવ પકડે છે. કારણ દેવિ જમણુ જમ્યા હાથને લુછણું પણ દેવિજ ધટેને ? આ પ્રસંગે વરને કન્યા પણ દાપુ-આપે એ રીવાજ છે. જે કણુવાય ત્યારેજ વર સાસુનો પાલવ છોડે છે. આ પ્રસંગે સાસુ હમી હસી વરરાજને કહે છે કે, હું જમાણરાજ ! તમને મહારા કાળગાની કાર જેવા મોઢા મૂલી દીકરી આપી તોય ન ધરાયા ? હો તો ઉપર મારો હીરાનોહાર આપુ છું, હવે સતોષ પામે ! આમ વિનોદ આનંદ માણુતા માણુતા દપતી અને સ્વજનો લગ્નના અન્ય વિધિમા જોડાય છે.

(અગગ્યંદનના ઓરડા...દાળ.)

કુનક રતન જડયા પાટલા, હીરલે જડીયા ધાતોડ રે,
સાચા સોવન થાળ માંડીયા, રૂપલા લીચણીયા હેઠ રે;
પ્રેમ અમૃત ભર્યો પીરસ્યો, કેસરીયો કંસાર રે,
હૈયાના હેત સમી રૂડી, ધીની અખંડ ધાર રે.

સાસુડી પીરસે હુસી હુસી, ઉપર સાકર ભરપુર રે,
વરકન્યા અન્યોઅન્યને, કોળીઆ દે ચતુર રે;
મણિજડી જળ ઝારીઓ, હાથ ધોયાનાં મૂલ રે,
જમી ઉઠ્યાં બેઠે દંપતી, લુછણ લુછણ અમૂલ રે.

પાલવ પકડે વર સાસુનો, કરો દાપુ કબુલ રે,
માંધામુલી આપી બેટડી, ઉપર હાર અમૂલ રે;
ગોરીઓ ગીત લહેંકારતી, મંગળ વરતાયાં ચાર રે,
મણિમય દંપતિ પરણીયાં, વત્યો જય જયકાર રે.

લભવૃતની મહાદિક્ષા

ઠો માર્થ વૃતની ઉજવણી; સ્વદારા સતોયવૃત, અરે ! પરસ્પર અર્પાઈ જવાની પ્રીતિ, અને આત્મા આત્માનાં ખેડાણ ! આ બધા લભવૃતનાં અંગ અને એ વૃત જીવનભર પાળવાની પરમતત્ત્વોની સાક્ષીએ લેવાતી પુનીત પ્રતિજ્ઞા તેજ લભવૃતની મહાદિક્ષા !

આવી અંસાર વ્યહવારથી પર, પ્રભૂતા ભરેલી, ઋષિમુનિઓએ રચેલી, સંસારને સ્વર્ગ બનાવનાર, ત્યાગ તપના આદર્શ રૂપ, પરમ જવલંત લભવૃતની મહાદિક્ષા હંપતી ટ્યે છે. આજથી હંપતી પરસ્પર સુખ દુઃખમાં ભાગીદારી નોંધાવે છે. એક, અડગ, અચળ, અખંડ યત્ના - રહેવા પરસ્પર કાલ આપે છે.

આવા સુજનજીના મહત્કાર્યમાં કુદરત, સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, વાયુ આદિ પંચતત્ત્વો સૌ દૈવિચિત્રીઓ રહાયભુત બને એમાં નવાઈ શું હોય ? કારણ આ તો હંપતીનો લભવૃત ! સ્વર્ગ રચનાનો મંગલ અવસર !

વિશ્વનાં તમામ હંપતી આવાં અદ્વિતીય લભવૃતની મહાદિક્ષા પામે : એ દિક્ષા કાલે, કુલે, રૂઝે :

(ભમરાના વધાવાનો...ઠાળ.)

સુજની ! આભરડે ચંદરવો બાંધીયો !

તારા તોરણ તજે મનોહાર !

આજે ! પ્રેમ સન્યાસ હંપતી ધરે !

સજની ! ચંદ્ર અમૃત વરસાવતો !
 પારિજાતકે વેરે શા પરાગ !
 આજે ! કૌમારવૃત ઉલ્લસ કરે !

સૂર્ય ! હંપતી ઉર ઉગ્મા ભરે !
 વાયુ-વરૂણ શીતળ ઢાળે વાય !
 આજે ! આત્મા આત્માને ઓળખી ઠરે !

સજની ! ચંદ્રી સંદેશે દેવો આવશે !
 પંચ તત્ત્વો છે સેવામાં તૈયાર !
 આજે ! હંપતી પ્રભુતામાં પગલાં ભરે !

સજની ! લગ્ન વિજ્ઞાને ચૌવન ચેત્યતા !
 આત્મ જ્યોતિ કલાને અંખાર !
 આજે ! હંપતીનો લગ્ન-યજ્ઞ છે !

સજની ! હંપતી સ્વર્ગ રચવા મથે !
 દયો, દયો, ઉર ઉછળ્યા મંગલ આશિરવાદ.
 મહિ મહા દીક્ષા લગ્નવૃત્તની ખરે !

પ્રેમ દીક્ષા

લખ એટલેજ પ્રેમદીક્ષા: એ દીક્ષા વડે દીક્ષિત થયેલ ખંને આત્મા જીવન પર્યંત એક અને અખંડ રહે છે. જ્યાં Divorce છૂટાછેડાના કુદાડા આ અખંડ પ્રેમદીક્ષાના મૂળમાં મારી શકે છે ત્યાં આ દેવી પ્રજુપ્રેરિત પ્રેમદીક્ષા અસંભવ છે.

એવો તો એકજ આપદેશ છે. જ્યાં પ્રેમદીક્ષાનાં પરમ ઉજ્જવળ તત્ત્વોપી જીવનનાં વાતાવરણ પવિત્ર બની રહે છે ને ત્યાંજ એ દીક્ષા વડે દીક્ષિત થયેલાઓજ, સારસ જેવડો સમા બની એકના વિયોગે ખીન્નુ દળવળી મરી શકે છે. દુનિયા દાખલા ઇતિહાસે ભર્યા પડ્યા છે પતિ-પત્નિનાં વિયોગે ઝુરી મર્યાના, અર્પાધ જવાના, કુરખાનીના, સર્વાર્પણના ભારતવર્ષમાં:

આ પ્રેમદીક્ષામાં તો, પ્રેમીઓએ પ્રેમમંદિર ઉભું કરેલું છે. ત્યાં પ્રજુપ્રેરિત ખેલડીઓ બંધાય છે ને તેઓ પ્રેમદીક્ષા લે છે અને દેવો આશિષ વરસાવે છે, ને યોગિઓ અસ્તુ અસ્તુ ઉચ્ચારે છે. કારણ અદ્વિતો અંતરધનની ભાગીદારી થવાની. જેમાં પોતેજ પોતાને જૂલી અન્યતુ બને, જ્યારે એ અન્ય પણ પોતાપણું જૂલી સામાનુંજ બની રહે છે. આ અદ્વિત એકીકરણનું પ્રયત્નગ્રસ્ત કરનાર ગણિતશાસ્ત્રી પૃથ્વિપટે, જન્મવા દહ બાકી છે, કારણ એમને એક ને એક મળી બે એમ ગણતાં આવડે પણ એમને એકને એક મળી એક થાય એ સત્ય જાણવા પચાવવાનાં માનસ અને દૈયાં નથી. આવા સ્વાર્પણના ભેખધારી આલ્લેક ગમ્ભીરતા પ્રેમદીક્ષા પામેલાઓને ચરણે કાઢિ કાઢિ વદન

(રક્ષમણી મહિયરીએ જઈ આવ્યાં રે...દાળ.)

રસ સાયરનાં નિર્મળ જળ વહી જાય રે,
મોતી પાળ્યો હીરલે તીર જડયાંય રે—રસ.

રાજલ હંસો આવે આવે ને ઉડી જાય રે,
મારસ જોડાં પ્રેમનો મહિમા ગાય રે—રસ.

સાયર તીરે પ્રેમ મંદિરીયું સોહાય રે,
એ મંદિરીયે પ્રેમ દિક્ષાએ દેવાય રે—રસ.

પ્રભુનાં પ્રેર્થાં જલડીયાં બંધાય રે,
દંપતી નવલાં પ્રેમ દિક્ષાએ પાવન થાય રે—રસ.

દેવો દેતા આશિષ અમી વરસાય રે,
યોગી અસ્તુ અસ્તુ કહી લેતા વિદાય રે—રસ.

પ્રાણે પ્રાણે પ્રેમ દિક્ષાએ એક થાય રે,
અંતરધનમાં ભાગીદારી ત્યાં નોંધાય રે—રસ.

પોતે બૂલે પોતાને એ એનો મહિમાય રે,
એક અને એક મળી એકજ થાય રે—રસ.

ધારી લેખ પ્રેમ આહ્લેક ઉચ્ચાય રે,
મણિ મસ્તક પ્રેમદિક્ષાને નમી જાય રે—રસ.

વર વધુ લગ્ન પ્રતિજ્ઞા

જા સમયે દંપતી મંગલ કુમકુમ પગલી પાડતાં સાથે ચાલે છે. એમને જીવન સહચાર કરવાની મંગળ આરંભ ધડી એ તો ! આ પ્રસંગે સાત પગલી ચાલતાં દંપતી પરસ્પર પ્રતિજ્ઞાઓ કરે છે. સા ક્રોમમાં આ સપ્તપદી પ્રચલીત છે અને તે લગ્નક્રિયાનું એક અતિ આવશ્યક અંગ ગણાય છે. એના લાવાર્ય ૨૫૪ સરસ અને ૩૬ છે.

૧. તું જીવન સહચારીણી, સુખ દુઃખ નિત્ય સહ-વાસ,
રક્ષા નિત્ય કરી પ્રિયે, પુરીશ સૌ અભિલાષ;
કે, આ નિઃસંસાર સમુદ્રના, જીવન તારણહાર,
અંતરમાં રાખી સદા, ગુંથીશ તારે તાર. ૧.
૨. ગૃહણી ગૃહદેવી પ્રિયા, કુટુંબના શૃંગાર,
મિત્ર સંખિ શાણી મને, ઉતારજે ભવપાર;
કે, અનન્ય ભાવે પ્રભુ પિયુ, દિલ દેવળના દેવ,
શાંતિ પ્રેમાનંદનાં, ઝરણુ વહાવું સદૈવ. ૨.
૩. એકનિષ્ઠ તુજથી રહી, સત્ય મંત્ર જપી જાપ,
પતિવ્રત આદર્શ મુજ, ત્યજીશ નહિ ઠદી સાથ;

- ક. સદ્ગુણ શીલવટ ચીર પ્રિય, ધારીશ હું સૌભાગ્ય;
સતિ ધર્મ આભૂષણો, ઉજ્જવળ મુજ સોહાગ. ૩.
- વ. પ્રાણ-પ્રાણની એકતા, એજ લગ્ન ઉદ્દેશ,
સન્માની સુખ દઈશ હું, પ્રસન્ન રાખી હમેશ;
- ક. કંઈ તરૂંવર વેલી હું, વીંટાઈ રહું દિનરાત,
સંતોષે સુખ હુંઝ વિષે, સહવાસે રંજિઆત. ૪.
- વ. છળ પ્રપંચને કલેશને, વિસરી સૌ અપરાધ,
બેલડી સંધે બાંધશું, જખી શાંતિના જાપ;
- ક. 'વર્તન' અનુચર વર્ગથી, રાખી શ્રેષ્ઠ સુખણ,
દયા-પ્રેમભર જીવનની, લઈશું પીયુ રસઢહાણ. ૫.
- વ. સ્નેહ બંધને સત્યથી, બાંધી અંતર તાર,
ઉઠાર દિલ ધરીને ક્ષમા, ઉભળશું સંસાર;
- ક. દિલ દેવળ પીયુ સ્થાપીને, કરું પૂજન હંમેશ,
તનમન વચ્ચે જની રહું, હું નિષ્કામ રસેશ. ૬.
- વ. પ્રાણ પ્રાણના ઐક્યથી, પૂર્ણ જનીશું પ્રાણ,
જીવન વિકાસ ગહન પથે, લેશું દંપતી ઢહાણ;
- ક. પાંખ પરસ્પર જની પીયુ, ઉડશું વિશ્વ આકાશ,
જન્મ જન્મ મણિમય મળો, આપણે જ સહ-વાસ. ૭.

લીલાં તોરણ આગો પાસવ તણાં
લીલી ઘાટડી કન્યા શિર અંગ
અખંડ સૌભાગ્ય હો.

લીલે વાને તે નામર વેશીયો
નીલાં તાંબુલ ગો પ્રાંતી રંગ
અખંડ સૌભાગ્ય હો.

સો સો શરદ છવો તમ દંપતી
વગ્ન ચુડી અમ્મર માંદલ ભાલ
અખંડ સૌભાગ્ય હો.

પ્રેમ સરવરીયે દંપતી ફૂળને
મણિમય હો મફળ વરમાળ
અખંડ મોભાગ્ય હો.

સત્પદી

સત્પદી-વરવધુનાં જીવન પર્યંતના પરસ્પર સ્વાપંશુનાં
મહાવ્રત લેવાં । આવી અને આટલી હિચ્ચ દંપતી જીવનની
ભાવનાવાળા પ્રતિજ્ઞાનો વિધિ અન્ય કોઈપણ રાષ્ટ્રમાં નથીજ, એતો
એકજ કારણ વર્ષ । જ્યાં માનવ દેવ બની રહે-દેવ જેવાં દંપત્યજીવન
જીવી શકે ! આ પ્રતિજ્ઞાઓજ એના હૃદય ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરે છે:—

નૃવલદંપતી સત્પદીને સાંભળો,
સત્પદીના મોંઘામૂલા મર્મ જો;
પતિ પતિને કહે છે, પતિ પતિ વળી,
લગ્નજીવનના ધારો અંતર ધર્મ જો. નવલ. ૧

વરકન્યા સુખ દુઃખ સંગાથી આજથી,
પતિ હોય ત્યાં પતિ કેરો વાસ જો;
એક સ્થિતિમાં પતિધર્મથી જીવવું,
ગતિ સતીની પતિ વિષે છે ખાસ જો. નવલ. ૨

બાળ વૃદ્ધ સૌ કુટુંબને સંભાળવું,
આજ્ઞાનું અવિપાલન કરી તત્કાળ જો;
ગૃહિણી ધર્મવર્ણાં વૃત્ત આજે ધારીયાં,
વરી ખુશીથી આરોપી વરમાળ જો. નવલ. ૩

પતિભક્તિમાં ખામી તો આવે નહિં,
 પ્રીયભાવિણી વિનય હમેશાં ધાર જો;
 ઠરે પતિ તો ત્હારે ઠરવાનું રહ્યું,
 પતિ એજ તુજ જીવનનો આધાર જો. નવલ. ૪

રતુકાળે થઈ પવિત્ર પતિ ચરણે જવું,
 રમણ કરો જેમ કામ-રતીની જોડ જો;
 અન્ય પુરૂષનું ચિંતવન પ્રાણ જતાં નહિં,
 પતિવૃતાના પાતળ પૂરે કોડ જો. નવલ. ૫

પ્રભુ સાક્ષીએ સરળપણે પરણ્યાં તહિં,
 નથી થયો છળ કેરો લેશ પ્રવેશ જો;
 સત્ય પ્રેમની માળ ઉભય ક'ઠે ધરી,
 જીવનના સૌ સફળ થયો ઉદ્દેશ જો. નવલ. ૬

ધર્મકાર્યમાં વૃત્ત નિયમે સાથે રહી,
 આત્મધ્યાનમાં રહીશ નહિં તું દૂર જો;
 સુધર્મ પામી પરલવનેય સુધારવો,
 લેવા ઉત્તમ પ્રભુપદ કેશં નૂર જો. નવલ. ૭

એમ પ્રતિજ્ઞા સખતપદીથી છે કરી,
 લગ્ન હૃદયનું થયું ઉભયનું આજ જો;
 પાળી નિત્ય નિભાવી જીવન જીવશે,
 મણિમય એવા સુંદર શા સદ્ગુણ જો. નવલ. ૮

મંગલાષ્ટક

લંગલ તમામ ક્રમોમા લગ્ન પ્રસંગે મંગલાષ્ટક-ગીત એ આવશ્યક અને અણુમૂલ્ય ગીત છે નવપરિણીત દંપતીને શિરે હૈયાના ઉઝાણુમાથી અનેક અને અનેરા રુખાશિર્વાદની ઝડીઓ વગસાવનાર સજ્જન મેઘવ વાદળી એ મંગલાષ્ટક છે શુભ લગ્ન પ્રસંગે-હસ્તમેળા પ્રસંગે, જમણુ જમતા પગતમ અને હરકે છ મંગલ પ્રસંગે-તે તે પ્રસંગને અનુરૂપ મંગલાષ્ટકો ગાનાનો રિવાજ પરાપૂર્વથી આદ્યો આવે છે આ મંગલાષ્ટકમા નવલ વર વધુને લગ્ન મંગલ અને સુખદ થાઓ । એ ભાવના જાગૃત રાખવા પ્રયત્ન છે

દંપતી માત્ર પ્રણય સૂત્રથી પૂર્ણપણે બદ્ધ હોય તોજ લગ્ન સાર્યક થાય છે, પ્રણય, પત્નિ સાથે તેવોજ પ્રભૂ સાથે હોણ શકે અને સ્વયંપ્રણય પ્રભૂરૂપ છે એ પરન ગ્રેમપરધક્ષણે તેમજ પરમપિતા પ્રભૂનેય પમાડનાર છે, માટે પ્રથમ મંગલમા પ્રભૂ-પ્રણય દંપતીનું મંગલ કરો એ ભાવના

અનેક વિષ્ટ વ્યવહારથી ભરેના સસાર સાગરમા બે નિર્દોષ અણુષ-વર વધુ પોતનું જીવન નાવકુ ઝુકવે છે, પોતે કાયા ખતાસી છે, એમને દાપતયાભના આદર્શ રૂપ ત્યાજ અને તપથી સુખાંજિત પરમ ગ્રેમપરધક્ષણના ગુદ રહસ્યો, તેના નિદાન અને એ દિવ્ય જ્યોતના જવલત દર્શન કરાવી જીવનતૌકા કિનારે સલામત પહોચાડવામા રહાયમૂત યનાર પરમ ઉપકારી ગુરુ દેવ । દંપતીનું મંગલ કરો

આ પછી શારદા લક્ષ્મીની મંગલાશિષે। રેલાય છે પાંચમા
મંગલમાં :

અંતરના અણુમોલ અમૃતરસે પિતૃત્વને લેળવી;
નિજનું અર્પી નિજત્વ ખાલ ચરણે સ્વાર્ધણુ કળા કેળવી.
એવા વાત્સલ્ય મુર્તિ પુત્ર વત્સલ પિતા દંપતીનું મંગલ કરો.
છઠ્ઠા મંગલમાં:—

ગંગા માતૃભૂમિ થકીય ગરવી—
અને—વાત્સલ્યની વેલડી !

એવી માતા:

જેનું
હૈયું ધનગનનું નિહાળી, નવલી વરઠન્યા જોડલી,
એવી માતૃ મહાદેવડીની અમીલરી નજરોથી વરસતી
મંગલાશિષ-દંપતીનું મંગલ કરો.

સાતમું મંગલ:—

જનની જન્મભૂમિ માતા ભારતી;

અને આદ્યમું મંગળ ઉચ્ચારતાં લમ પ્રસંગે બેળા મળેલાં શુભ
ચહાનાર સૌ સ્વજનો તરફનો મંગલાશિર્વાદ દંપતી શિર ઉતરે છે કે:—

કંઠે સૌ સ્વજનાશિષોની વરદા—

મણિમાળ હો મંગલમ્.

આમ આ મંગલાષ્ટક સહજ સમગ્રાય તેવું સ્પષ્ટ અને સરળ
છે: એ મંગલાષ્ટક દંપતીમાત્રનું કલ્યાણ મંગળ કરો. ૐ

૦ ૦ ૦ ૦

જેની જ્યેષ્ઠ જ્વલંત દિવ્ય જગમાં સચરાચરે રાજતી,
લોકલોક અમોઘ એ અલખની દિપ્તીસમી વ્યાપતી;
બેરી શી ઉરકુંજ પ્રેમ કલિકા મૃદુ સ્પર્શ વિકસાવતી,
દૃષ્ટિ પ્રેમભરી પ્રભુ-પ્રણયની હો દંપતી મંગલમ્ ૧.

ગંધર્વાત લય્યાં લવાઞ્ચિ ઉદરે, દાંપત્ય નૌકા તરે,
પ્રીતીને નિર્દોષતાની પ્રતિમા, કાયા ખલાસી ખરે;
ત્યાગી ત્હોય સ્વરૂપ પ્રેમ-તપનું સ્થૂમભાવી દાંપત્યને,
તારે પ્રિયતમને પ્રિયા પરમ તે શુરદેવ હો મંગલમ્ ૨.

વીણાના મંકારથી જગવતી, ઉર ઉર સંસ્કારીતા,
દૈવિ તેજલ જ્યેષ્ઠ જે જગવતી, સત્તાનથી સર્વદા;
પુરી પ્રેમ રસાયણો વગરગે, કર્તાવ્ય દાંપત્યનાં,
પુલગ્દોરે ઉરકુંજને સજવતી, હો મંગલમ્ ચારદા ૩.

જે અદ્ભુત મહાન સાગરસુતા, કમલે જ કલ્પોલતી,
પ્રકટાવે સદૃશાવ માળ અરખી, નિજ કંઠ વિલોલતી;
કન્યા પત્ની માત આદિ સ્વરૂપો ખેલીય ખેલાવતી,
મેધાવી નવદંપતી સુખદ હો, કમલાક્ષી નયનામૃતમ. ૪.

અંતરના અણુમોલ અમૃતરસે પિતૃત્વને લેળવી,
 નિજનું અર્પિ નિજત્વ બાલચરણે સ્વાર્પણ કળા કેળવી;
 એ અંતરીયાં દંપતી ઉર લહે વાત્સલ્ય આશિષ શી?
 મંગલ લગ્ન પ્રસંગ પિતૃ-પ્રણ હો, દંપતી શિર મંગલમ્. ૫.

ગંગા માતૃભૂમિ થકીય ગરવી, વાત્સલ્યની વેલડી,
 નહવરાવે નિજ બાળ ંહાલ સરીતે, વિશ્વે ન જસ નેડલી;
 હૈયું થનગનતું નિહાળી નવલી વર-કન્યકા બેલડી,
 અંતર આશિષ લગ્ન મંગલ કરો, માતૃ મહા દેવડી. ૬.

પોખ્યા પિંડજ અન્નને ઉઠકથી, કણકણ કળા કેળવી,
 દેવી દેવ સદેવ અંક રમતા, તેત્રોશ કેટિ મળી;
 જેની નેડ ત્રિલોકમાં નથી-નથી, અવતારભૂમિ રૂઢી,
 મૈયા ભારતી જન્મભૂમિ વરદા નવદંપતી મંગલમ્. ૭.

તારેતાર વણાય અંતરવણી પ્રેમૈક્યતા દંપતી,
 સાચા સ્વાર્પણ મંત્ર સિધ્ધ કરવા-લઈ સખતપદ સંપત્તી,
 દાંપત્યે દીર્ઘાયુ ને અચળ હો સૌભાગ્ય શુભ સંતતી,
 કંઠે સૌ સ્વજનાશિષોની વરદા મણિમાળ હો મંગલમ્. ૮

મંગલાશિર્વાદ

લગ્ન થઇ ગયાં. સગ્ગેડીલાં-પ્રેમ ઘેલૂડાં-નવીન આદર્શ ધડતાં
રસની લૂંટ કરવા આતુર, વરકન્યા હવે પોતાનાં કૌમારવૃત્તની ઉજવણીમાં
વડિલો-સ્વજનોના આશિરવાદ ચાહે છે. અને અવનત મસ્તકે વડિલોના
ચરણે પડે છે અને મોટા મનના-અમૃત સાગર સમા-વાત્સલ્યભર્યા
માત તાત વડિલો સ્વજનો, તેમને પોતે માણેલા એવા જૂતકાળને નજર
સામે રાખી શતંજીવ-દીર્ઘાયુ, પુત્રવાન થવાના આશિર્વાદો વરસાવે છે.

આ દ્રશ્ય અરેખર રમ્ય અને સ્વર્ગિય જની રહે છે. આયં દેશની
લગ્ન અને આશિર્વાદ આપવા લેવાની લાવના ક્યાય ગોતી નથી જડતી.

ચૂલી સાહેલી ! કામ રતિ સમ વરકન્યાની બેલડી,
ઓ રસઘેલી ! મંગલ આશિરવાદ ચહે આ બેડલી.

કરી પૂર્ણ લગ્નવિધી પરવાર્યાં,
મંગળ ફેરા ફરી મન વાળ્યાં,
હૈયાં માળાય તણ્યાં કાર્યાં—અલી.

દંપતી વડિલ વંદન કરતાં,
મોટરે આશિષ ઉચરતાં,
હઈ નયનામૃત ગદ્ગદ થાતાં—અલી.

વર જનક જનની હર્યે સરીયાં,
 કન્યા પિતૃ માતૃ હૃદય ઠરીયાં;
 છતી ગઢ ઇકરીયો ઘર વળીઆં—અલી.

કુળદેવ-પ્રભુ મંગળ કરજો,
 પ્રભુચામૃત ઈપતી ઉર સરબ્યો.
 મણિમય સવસિંધુ સુખે તરજો—અલી.

લાલન ગૃહરાણી

હે વે વરકન્યા ચારે મંગળ ફેરા ફરી પરણી ઉતર્યાં અને કન્યા-
કન્યા મટી ગૃહરાણી બની રહી, અજાણ તો એ છે કે લાલન
કાલે તો અણુધ કુમારીકા હતી તે આજે ગૃહરાણી બની મધ્ય છે અને
મંગળ ફેરા ફરતાં મોરલીવા પાછળ જાણે ઢેલડી ફરતી હોય તેમ ફરવા
લાગી ગઈ. હે લાલન ગૃહરાણી ! ધ્યાન રાખજો ! આ કેલેયાકુંવર
જેવો ત્યારે કંઈ તને આજાણી સોપ્યો છે, તેને પ્રેમથી-હૈયાહામથી
જતન કરી જાળવજો. એ દુનીયાના સ્વાર્થ પ્રપચો સમજતો નથી
કુમાર છે. એનાં કામળ કાળજાં રખે દુલવતી. એ ગજસહસને ત્યારે
હૈયાના પ્રેમ સરોવરીયે ઝીંકાવજો ! તેની સેવા કરજો. અને તમે દંપતી
તમારા સંસાર આંગણીયે પ્રેમના પરિમલ પ્રસરાવી લગ્ન વખતે સમપદી
લક્ષ્મી લીધી પ્રતિષ્ઠાઓ પાળજો-શ્રીવીર નહિ-હે લાલન !

(ડોકો વાગ્યો ને લશ્કર ઉપડ્યું...દાળ.)

ફેરા ફર્યાં ને પરણી ઉતર્યાં—

લાલન ગૃહરાણી.

ચારે મંગળ વરતી રહ્યાં—

લાલન ગૃહરાણી.

કાલે તો હતી એ કુંવારિકા—

આજે ગૃહરાણી.

મોરલીયા પુઠે પુઠે દોડતી—

શું ટેલડી શાણી.

સોંચે કલેચે કુંવર આજથી—લાલન.

નળવજે હૈયા કેરી હામથી—લાલન.

ભેજે હુલવતી કોમળ કાળજાં—લાલન.

સમજે ન આજ પંખાજમાં—લાલન.

હૈયાને સરવરીયે રમાડજે—લાલન.

સેવા તું રાજલહસની સારજે—લાલન.

આંગણીયે પ્રેમ પરાગ ઉછાળજે—લાલન.

મણિમય લીધી પ્રતિજ્ઞા પાળજે—લાલન.

અમૃત રસ

આ ગીતનો લાવાયું સ્પષ્ટ અને સરલ છે.

(સાહેલીનો આંખો મેરીયો...ઢાળ.)

તાંબાકુંડી તે અમૃત રસભરી,
માંહી નાંખ્યાં રે કેસર ને ગુલાબ;
સાહેલી એ કેાણુ આરોગશે?

મહારો લાડીલો રસભર્યો રાજવી,
એને શોભે રે નીતિ પ્રેમના વેશ;
સાહેલી એ રસને આરોગશે.

સોના ઝારી તે દુધલડે ભરી,
માંહી નાંખ્યાં રે સાકર ને બદામ;
સાહેલી એ કેાણુ આરોગશે

મહારો હાંશીલો રાજલ હંસલો,
કાંઈ ચાહ્યો રે ગોરી વરવાને કાજ;
સાહેલી એ દુધડાં આરોગશે.

રૂપલા ધાળી તે પાનળીડાં ભરી,
માંહી મેઢ્યાં રે સોપારી લવંગ;
સાહેલી એ કેણુ આરોગશે ?

મ્હારો કેડીલો ચતુર શિશમણી,
ળાળે વેશે રે એ તો દેશનો દાસ;
સાહેલી એ પાન આરોગશે.

પુલ કોમળ ચંદ્રમુખી અલી,
ચારુ ઠન્યા ચતુર કુળવાન;
સાહેલી લગ્ને કેણુ પરણશે ?

રસ બેલો ચતુર શિશમણી,
જેને હૈયે રે માતૃભુમિની દાઢ,
મણિમય ગોરીને પરણશે.

સાસરે જતી દીકરીને માતાની શીખ

લગ્ન થઈ ગયાં. દીકરાના તોલની દીકરીને સાસરે વળાવવાનો વિયોગનો એ જીગ જીગ જીનો પ્રસંગ આવી ઉભો : પાળી પોષી-હંમેશ નજર સામે રાખેલી દીકરીને સાસરે વળાવતાં કષ્ટવૃથિ જેવા સર્વસંગપરિત્યાગીનેય શંકુતલાને સાસરે વળાવતાં જે વિરહ દુઃખ થએલું તેથી અધિક દુઃખ પુત્રો વત્સલા માડીને થાય છે.

કુળના દીવા સમોવડી દીકરીને, માતા, સેવાનો પરમમંત્ર સાધવા, પ્રેમનો અખંડ અનેરો આનંદ લેવા-આપવા, વિનય, વિવેક, સદાચાર અને મર્ષાદા સાચવવા બલામણુ કરતાં સ્વભાવ ઝરવો રાખવા શીખ દે છે. અને તેમ કરતાંયે—

હારો વિયોગ સાલે વરવો—એમ કહી
માંડીનાં હૈયાં મુજ મંદ મંદ રોશે;

એમ પથુ બોલી નાંખે છે એ એનાં હૈયાનાં ઉડાણુમાં ઉઠતા વિયોગ દુઃખને દાખી રાખનાંય ઉછળી જતું સ્પષ્ટ કરી દે છે.

સાસુ સાસગ જેઠ જેઠાણી આદિ સાસરીયાંનો વિનય કરવાનું અને સ્વામી સંસાર તણા નબનો સિતારો;

એ પરમ સત્ય તેના હૈયે જડી દે છે. અને એને પ્રભુ ગણી પૂજવાની શીખ આપી લે છે. આમ ઉત્તમ કુળવધુના આચાર—

સાસરમાં સૌનાં દિલ્લમાં છતીને—
ઉભય કુળ યશ ઉજળો કરવો;

એ મુજબનુનું સત્ય સંભળાવે છે. અને હવે ભારે હૈયે
 “દીકરી તું ગાહી છો—તને ઝાઝું શું શિખવીએ?” છેવટે પતિ
 સેવામાં એક ચિત્ત રહી—“મણિમય મુખમને આચરવો” એ છેલ્લી ને
 દુઃખીદય શિખ માઠી દીકરીને આપી—હૈયે આંખી પતિ સાથે ચાલવા
 મુચ્ચવે છે. ખરેખર આ વિયોગ દ્રશ્ય ભારતવર્ષમાંજ જોવા મળેને ?

૮ ૦ ૦ ૮

(કુંજવ્રદી રે સદેશો હમારો...દાળ.)

દીકરી દીવો તું મારા કુળનો ! ઓ ખડેનડી !
 પરણી ને જાય પતિ વાસે ! ઓ દીકરી !
 સેવા ને શાંતિનાં સરવર ઉછાળજે !
 પ્રેમને આનંદ જઇ ભરવો ! ઓ ખડેનડી ! દીકરી.
 વિનય વિવેક સદાચારથી સુહાવજો !
 મર્યાદા ને સ્વભાવ ગરવો ! ઓ ખડેનડી !
 માડીનાં હૈયાં મુજ મંદમંદ રેશે !
 તારો વિયોગ સાલે વરવો ! ઓ શાણી ! દીકરી.
 સામ્ર સાસરા એ માતતાત તાણરાં !
 એમનો વિનય તારે કરવો ! ઓ ખડેનડી !
 જેઠ જેઠાણી દિયર દેરાણી દોઢલાં !
 હશમો નીધિ વિવેક વરવો ! ઓ શાણી ! દીકરી.

સ્વામિ સંસારતણા નભનો સિતારો !
 પ્રભુ ગણી આણુ ચરણુ ધરવો ! ઝો ઝહેનહી !
 સાસરામાં સૌનાં યે દિલહાં છતીને !
 ઉભય કુળ યશ ઉજળો કરવો ! ઝો શાણી ! દીકરી.
 ઠાહી તું દીકરી ને શું શું શીખાવું !
 કુળાચાર ધર્મ ન વિસરવો ! ઝો ઝહેનહી !
 હરપળ-પતિનું ક્યાન કર્તવ્ય ધારવાં !
 મણિમય-મુધર્મને આચરવો ! ઝો શાણી ! દીકરી.

બહેનને વીરાની શીખ

સા સરે સિધાવતી બંધુવત્સલા બહેનીને અશ્રુભરી આંખે તેનો વીરો પણ હવે શિખ દે છે. બહેન! સાસરે સંપીને રહેજે, કાષ્ટને કડવું વેણ ન કહેજે, હૃદયે સૂરે અમર્યાદ એક પણ વેણ ન ઉચ્ચારીશ. સાગર જેવું મોટું પેટ કરજે, કાષ્ટનું શુભ-છૂપી વાત ખૂશી ન કરતી, 'વગર બોલાવે બોલે તે તરણને તોલે' એ ન જૂલજે, સાથે સૌભાગ્ય પામી પણ અભિમાન ન કરીશ, છતાંયે કષ્ટ સમયે ધર્મને પ્રાણાંતે પણ ન તજવો; સ્વજન તથા નોકર સ્વર્જને જમાડી જમજે; તેમ છતાં સ્વધર્મની ક્રિયાઓ કરતી રહેજે; જીવ માત્ર પર દયા ભાવ રાખી અને સંયમ-વૃત્ત-નિયમ આચરી બન્ને કુળની કિર્તી વધારજે. વળી સાધુ સંતોની ભક્તિ ન જૂલજે; કારણ તને વારંવાર કહેવા અમે ક્યાં આવશું, કારણ પર ઘેર વળાવી આજથી હવે અમે પરાયાં થશું.

ઓ બહેન! હવે વધુ બોલાવું નથી કારણ તારા વિયોગે અમારું હૃદય હાથ નથી રહેતું અને આંસુકાંથી ઉલરાતી આંખ તને જોવા કે બોલવા નથી દેતી, ઓ બહેન વહેલાં વહેલાં પાછાં આવજો, તમારી વાટકી જોતાં રહેશું. અમારા ધરની કીર્તિ વધારનાર બહેની! તમારો ચાંદલો ચુડી અખંડ રહેજો. તમારો જીવન રથ હંકારો બહેનાં : તમારું મંગળ થાઓ, જાઓ : જીવો આ ચાસ પક્ષી ઉડે છે તે ઉત્તમ શુકન છે માટે બહેનાં થાઓ; બહેન! પુધારો આવજો! ને મારી શિખ હૃદયે ધરજો.

(આજા તે ધૂધટ ખેનને જાલેરા લાગે. .દાળ.)

ઠહાલેરી ખેનને શિક્ષા વીરા દે આજે !
શાણી સાસરીએ જાતાં સુણજે ! ઝો ખેની મારી ! ઠહાલેરી !
સાસરીએ સમજી ખેની સંધીને રહેજે !
કડવું વચન કદી કેને ન કહેવું !
વિનય વિવેકે સુખ દુઃખ રહેવું ! ઝો ખેની ! ઠહાલેરી !
ઉચ્ચે સૂરે તો એક વેણ ન જોલો !
સાગર શાં પેટ ધરવાં, ગુંજ ન જોલો !
વગર જોતાવે જોલે તરણાને તોલે ! ખેની ! ઠહાલેરી !
સૌભાગ્ય પામીને ગર્વ ન ધરવો !
કષ્ટ સમયે નવ ધર્મ વિસરવો !
રાખી સ્વભાવ બહુ ગરવો ! ઝો ખેની ! ઠહાલેરી !
સ્વામિની સેવા સાચા હૈયે તું કરજે !
સ્વજન નોકર સૌને જમાડી જમજે !
ધર્મ ક્રિયાએને ન વિસરજે ! ઝો ખેની ! ઠહાલેરી !
અવંઘ્યા ને વૃત્ત સંયમ ધારી !
સ્વસુર પિયરની કીર્તિ વધારી !
સાધુ સંતોની સેવા સારી ! ઝો ખેની ! ઠહાલેરી !

સમજી જહેની ઝો! તને ઝાઝું શું કહીએ!
 પરચેર વેળાવી અમે પરાયાં થઈએ!
 શાણી શો બોધ ઝાઝો દઈએ! ઝો જહેની! બહાલેરી!
 આવલે જહેની હૈયાં હાથ ન રહેતાં!
 આંસુડાં ટપકે અદકાં અખડી ફોડાતાં!
 રહીશું તમારી વાટય બેતાં! ઝો જહેની! બહાલેરી!
 અખંડ રહેલો તારાં આંહલો ને ચૂડી!
 હંકારો છવન રથને ઘડિં પળ રૂડી!
 “મહિમય” શુકન આસ દે છે ઉડી! ઝો જહેની! બહાલેરી!

માતાની પુત્રીને વિદાય

પ્રાણથી જાણી પુત્રીનાં લગ્ન થઈ ગયાં. હવે તેને સાસરામાં જવાનો અવસર આવી ગયો છે. એને વિદાય આપતા માડીનાં દેવાં કેવાં ચીરાય છે તે તો માડીજ જાણે. 'મહાહૃતવાળી દયાળીજ મા તું' એવી પુત્રોધેલી માવડી આસરે જતી પુત્રીને ગદ્ગદ કંઠે ને આંસુ ભીની આંખે કહે છે:—મહારા હૃદય સરોવરમાં મીવનારી—રાજ કન્યા સમી રાજસ હંસી! હવે સાસરાથી સરોવરે આલી. હે મહારા અંતરની લક્ષ્મી! મહારં અતરધન! દીકરી! વિદાય થાઓ! બેટા! સાસરી મોઢાવો! તું દીકરી નહીં પણ દીકરો ગણી ઉછેરી છે પણ હવે તારું સ્થાન સાસર જ છે. પતિ હૃદયે જઈ વસો! અમે આજથી તારાં સ્વજનો મટયા, આજથી હવે સાસરીયા તારાં સ્વજનો. કારણ આજથી જે જે તારાં પતિનાં તે તે સૌ તારાં! પુત્રી! સાસરીમાં સમાવેશ કરવા દોલલા છે, છતાં વિનય પ્રીતિ અને મેવાથી સૌ વશ થઈ શકે છે. તો તું ચે આ વશીકરણ મંત્રથી સૌને વશ કરી સાસરીમાં સમાવે! મીઠી જીભ, મર્યાદાવાળી લજ્જા, અને અમૃત ભરી આંખડી—(હિદાયતા, વિશાળ હૃદય) આટલું તું રાખીશ તો મહીયર માદ નહીં કરવું પડે ને સાસરી સુખદાયક ધરી બેટા તું તો ભણી અને (ગણી) અનુભવી છો. તારા કર્તવ્યો સમજે છે તો આપણું અને સાસરાનાં એમ જાનને કુળની આજર ને વશ તું સાચવજે. વળી સંકુચિત મન અને દ્રષ્ટિ ન રાખતી. મરતો સ્વભાવ અને મોઢું મન ગળી દયાની દેવી બનજે. સૌનીયે સેવા કરી છુટજે, અને ખાસ કરીને તારા ઘરના નોકર વર્ગ—આશરે પડેલાં

દુઃખી ન થાય, એમની આંતરડી ઠારને. વધુ શું કહેવું પણ બેટા
મારી કુખ અજવાળને ને સુખી થને. અમે તો તારા સુખનાં
બુખ્યાં. જાઓ બેટા ! જાઓ કહેતા જીલ નથી ચાલતી, હૈયું
ઉભરાઈ ભારે થાય છે. જીવનમાં પટલીજવાર હૈયાથી વિખુટી પડે
છે એટલે અમારા માવતરનાં હૈયા તો વલોવાઈ જાય છે, પણ
દીકરી ધન પરાયુ ! એટલે ત્હારું સાચું સ્થાન સાસરું ! ત્હારા પતિનું
ચરણ ! ત્યાં જાઓ ! સિધાવો ! બેટા ! ત્હમારી શાંતિ, સુખ, સૌભાગ્ય
અખંડ રહેજે ! જાઓ ! સુખી થાઓ ! બેટા પાછાં વળી આવજો !

(કન્યા કમળા ગૌરિ...દાળ)

મહારી, રાજલહંસી-સાસર સરવર ચાલીયાં રે

ઝહાલી અંતરલક્ષ્મી-દીકરી થાઓ વિદાય.

શાણી સાસરીયું સોહાવજે રે !

દીકરી દીકરો જાણી ઉછેરી અમ આંગણે રે,
આંજે પતિ હૃદય તુજ સાચું સ્થાન ગણાય. શાણી.

બેટા ! સાચું સસરા સ્વજનો ત્હારાં આજથી રે,
જે જે પતિના તે તે, ત્હારાં-ત્હારાં થાય. શાણી.

ઝહાલી સાસરીયામાં-સમાઈ જાવું દોષદુષ્ટ રે,
સેવા વિનય પ્રીતિથી-સૌ વશ રહેજે કરાય. શાણી.

વાણી મીઠી લલ્લન અમૃત વરસે આંખડી રે,
ભુક્તી મહિયરીયું ઘર સાસરીયું સુખદાય. શાણી.

ખેની ! લણી ગણી તું, કર્તવ્યે નીજ જાણતી રે,
કુળવટ ઉભય સુકુળની-સાયવળે તું સદાય. શાણી.

ગરવી મોટા મનની-દયા તણી દેવી થજે રે,
સેવા સાસરીયાંની-અનુચર દુખીયાં ન થાય. શાણી.

જાઓ ! વિદાય ! બેટા, ભારે હૈયે માતની રે,
મણિમય અખંડ રહેજે શાંતિ સુખ સૌભાગ્ય. શાણી.

‘પૂરણુ’ એટલે પ્રભુતામાં પગલાં માડવાં’ એ બોલવું કે

લખવું જેટલું ગ્રંથેલું છે તેટલું આચરણમાં મુકાવું રહેલું નથી. પુણ્ય અને સાચા સંસ્કાર વાળું દંપતીજ પ્રભુતામાં પગલી પાડે છે. લગ્ન યોગ્ય ઉમર-વિદ્યાભ્યાસ-ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ, ઉત્તમ પુરુષોની સત્સંગત-પૂર્વના પવિત્ર અને ઉચ્ચ સંસ્કાર વ્યાદિ સદ્ગુણોથી વિભૂષિત દંપતી સિવાય પ્રભુતામાં પગલી કેમ પડે? આ ગીતમાં પ્રભુતામાં પગલી પાડવા તમે પરણો છો. એ પગલી કેમ પડાય તેનાં નિદાન રપટ કર્યાં છે:—

હું દંપતી ! ઉતાવળા ન ચાઓ-આતો સુજનજીની પ્રભુતામાં પગલી પાડવાની મહા પાઠશાળા-લગ્ન છે. સમજો! પ્રેમ અને સ્વાર્થથી મંત્ર જપો તો પ્રભુતામાં પગલી પાડી ચકરો કારણ લગ્ન એ તો બંને હૈમાને મજબૂત વજ્રબંધ બાંધનાર દિવ્ય વસ્તુ છે, પ્રેમ પ્રભુની દીધેલી અમર લક્ષ્મી એ પાળવાની આ ધન્ય ધડિપળ છે. અને અન્યને અર્પાઈ જનાર-નેજ તે મળે છે.

બાપુ ! લગ્ન એટલેજ ત્યાગની મહા પાઠશાળા ! દુપણ ગુમાવી અન્યના બની જવું. એ મહાત્યાગ-પ્રાણના પરમ વિકાસનું મુળ એ લગ્ન-વૃત્ત ! દંપતી જીવનના સ્વર્ગ માર્ગે જવાનાં પથગીયા સંયમ પૂર્ણ લગ્ન ! ભુલરો નહિ !

પરમ પ્રેમપરબ્રહ્મ રૂપી દિવ્ય રસામૃત પામવા માટે લગ્ન-સમે ગુઢ સંબંધ તો સાંધન છે. સાધ્ય તો પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મ:

અને અનંતતાના બંધને બધાતાં પતિપત્નિ એ સાધક છે. એ મેઘાવી દંપતી; આ પરમ સત્ય તમાગ હૈયે ઉતારજો, કાતરી રાખજો; રંગે રંગે ભરી દેજો !

પતિના જીવન-આકાશમાં પત્નિ પરમ પ્રકાશીત ધ્રુવ તારલો છે. દંપતી જીવનનાં ભાવિને એ નિર્માતા છે. સંસાર સાગરમાં જીવન નાવકું સીધે રસ્તે થઈ સફળ જીવન રૂપી કિનારે લઈ જવામાં બ્યહવારીક અનેક મુશ્કેલીઓ રૂપી ખડકો-ખાડા-ટેકરાથી બચાવનાર પત્નિ તો ધ્રુવ તારો છે, અરે! પત્નિ-આત્મા, પતિ આત્માને અનુસરનારો છે. તોજ એ ધ્રુવતારલો સફળ બને છે, તેમજ પતિ આત્મા પત્નિ આત્માને અનુસરે તો સંસાર સ્વર્ગ બનાવે છે.

વળી હે દંપતી! પતિ સાચો એક પત્નિવ્રત વાળો હોય; જોવા રામઃ એને શિરે તો કર્તવ્ય રૂપી કાંદાળો મુગટ છે. કારણ આજથી પતિ વિશ્વની તમામ કુમારીકાઓ કે સ્ત્રીઓને પત્નિભાવે સાન્ય ગણી માત્ર એકનેજ અર્પાય છે, એ આજથી પત્નિનો બની રહે છે. એ પત્નિનો-પત્નિ એનીઃ સદાનાં પરસ્પરઃ આવા મહાન ગૂઢ દંપત્ય ધર્મના મર્મો જાણો અને એ જાણુશો તો હે દંપતિ ! વિશ્વે અસલ, પ્રેમપૂર્ણ, પ્રભુતા બહુ, દંપત્ય જીવન માણી શકશો. અને તેવાંજ દંપતી પ્રભુતામાં પગલી પાડી શકે; બાપલા ! વત્સો ! હે અનંત મુગનાં પ્રેમનાં શુષ્કમાં તરસ્યાં પતિ પત્નિ ! આ પ્રભુ પ્રેમાં લગ્નના અદ્ભુત આદર્શો તમને સમજાવ્યા તે પ્રમાણે ચાલો, પ્રભુતામાં પગલી પાડોઃ અને “ધર્મ”, અર્થ, કામ, મોક્ષ” તમે છેવટે પ્રાપ્ત કરી જીવન-અને લગ્ન સફળ કરો :

(માલણ ગુ થી લાવ....દાળ.)

ધીરે ધીરે દંપતી પરવરજ્યો !

પ્રેમે પ્રભુતામાં પગલી ધરજ્યો ! ધીરે.

લગ્ન ઉર-ઉર બંધન બાંધે,
પ્રભુ દીધ પરમધન લાધે;
પામે સ્વાર્પણ મંત્ર આગધ્યે. ધીરે.

લગ્ન, ત્યાગ તણી પાઠશાળા,
વૃત્ત પ્રાણ વિકાસ રસાળાં;
સ્વર્ગપંથ મંથન પગથાળાં. ધીરે.

સાધ્ય પ્રેમ પરમ પરબ્રહ્મ,
સાધન ગૂઢ લગ્ન સંબંધ;
સાધક પતિ-પત્નિ અભંગ. ધીરે.

પતિ જીવન નભનો સિતારો,
મંસાર સાગર ધ્રુવ તારો;
આત્મા આત્માને અનુસરનારો. ધીરે.

પતિ સત્ય પત્નિવૃત્ત વાળો,
ધારે કર્તવ્ય તાજ કાંટાળો;
. અર્પાય પત્નિને મહાનો. ધીરે.

ધર્મ-મર્મ દાંપત્યના જાણે,
સાચું તેજ જીવન જગ માણે;
મણિ-પ્રભુતામાં પગલી માંડે. ધીરે.

મોંઘલ-રાતડી !

સૂઝ પછી ઘેણડી પતિ પતિ સહવાસમા ગાળેલી પ્રથમ રાત્રી-પ્રણય રાત્રી-Honey moon ની રાત્રીનું રમરણ કરતાં મસ્ત બની ઉઠે છે. જીવનમાં કદી નહીં અનુભવેલ-સ્વર્ગ સુખદાયક. એ મોંઘલ રાત્રીની હકીકત પોતાની અંતરની સખીને ઉભરાતે અંતરીયે અને થનગનને હૈયે કહેવા બેઠી છે:—

હે સખિ ! રસની સરિતા સમાન એ રાતડી કયમ વિસરાય ? અરે એ વાત કરતાં મદારાં અગોઅંગ અને આંખે ઘેરાઈ જાય છે. ખડેનાં ! અમર યૌવનની દિક્ષા લીધેલાં અમે જન્મે માટે એ મોંઘલ રાતડી તો પરમ મંગલ અને સુખકર હતી. કાગળુ મને તો સમોવડીયો વર મળ્યો છે ને ? અરે ! એ નણુદલવીર ! મદારા અંતરનો આરામ : દિલનો દિવડો : એને મળનાં, અહીં સખી ! હૈયે કાંઈક ન સમજાય તેવી પથુ મધુર વાસણી જલ્દે વાગી ઉડી હોં ! અમે પ્રથમ તો હાથમાં હાથ લઈ બેઠાં. અરે ! ઘેડી તું શું જાણે ? પ્રાણે પ્રાણની અબેદતા થઈ અને યુગયુગની તૃપાતુર અમારી પ્રણયવેલને પતિસદવાસના પરમ અમૃતથી સિંચી અમે કૌમાર જત ઉજવ્યાં ! હા ! અરે ! હું તો લાલન-એનો આત્મા બની હતી : અને એ ! એની જ્વાલભરી આખડી પ્રેમના ઘેરા ઘેરા ઘેનથી ઘેરાતી, છતાં એના હૈયાની સુમધુર બંસી વાગ્યાજ કરતી : પછી તો અમે પરસ્પર જીવન પર્વત એક, અબેદ, અખંડ, અચળ, રહેવાના અમરકોલ આપ્યા અને લીધા બેન ! ખાત્રીથી અમે તે પાળશુંજ હોં ! કારણુ એ સાચા દિલના છે. વળી ખડેન ! આંખે આંખ અને પાંખે પાંખે મેળવ્યાં તે કેમ જૂલાય ? પંચ મહાતત્ત્વો

સૂર્ય, ચંદ્રની સાક્ષીએ લીધેલી એ પ્રતિજ્ઞાઓ જે સપ્તપદી બોલી, બાળી
સમજી કરી છે તે તો પ્રાણને સાટે છે. હા! મ્હારી આશા અમર
છે. મ્હારા એ સ્વામિ! તો આ હૈયાનો ગુપ્ત પટારો ખોલવાની
ચાવી છે ચાવી!

જો અક્ષી! અમે ચોરીમા બેસી હસ્ત મેળાપ સમયે કરપક્ષવીથી
પરસ્પરને પિછાન્યા! પછી એક થયાં. અને અમોઘ જીવન સાગરમાં
અમારું સૈયારું નાવકું ઝુકાવી બાજુ રસ સાગરમાં પ્રવેશ્યાં! એમાં
પ્રેમનાજ પરિમલ ફેરે છે. વળી અમારી આ જીવન-ભાગીદારીમાં
વરસેલી માતતાતની અમોલી આશિષોની ઝડીયો અમે નેત્રો અને
હૈયે ઝીલી લીધી છે.

અને બાળી લીધું કે—

દિલની અલેહતા ને પ્રેમમાં સર્વસ્વ દાન—

આ અંતરની અમર એકતા અને પ્રેમમાં સર્વ સમપૂર્ણ આ
પરમ પ્રતિજ્ઞા એ અમર મોઘલ રાતડીમાં લીધી છે. એ જીવન ઉપાના
મંગલ પ્રસંગે ઉજવેલી મોઘલ રાતડી કહું કેમ વિસરાય! બહેતડી!
એની પરમ રસભર ગુપ્ત વાતડી પથુ તારા જેવી દિલની સખિ વિના
કહિવાય પથુ કેને? અલી એ સખીરી! એરી અનેક આશાઓ ભરી,
રસ પૂર્ણ, પ્રજ્ઞતાભર મોઘલ રાતડી અમે ઉઠવી! હા! એની વાત તો
કાંઈ ઓર છે! ઓર!

■ ■ ○ ○

(કુંજવડી રે સંદેશો દગારો....રાજ.)

રૂસની રમરેલ સમી વિગરે ન રાતડી!

બેરાતાં આંગ અને આંખડી! સાહેલડી!

સરખી સાહેલી ગીત શુંજતી ને ગાજતી !
અજબ અમર ચૌવન જગાડતી ! ઓ જહેનડી ! રસની !

અંતર આરામ મળ્યો દિલનો એ દીવડો !
હૈયે મધુર વાચી વાંસળી ! રસવેલડી !
ચિત્તનો ચાંદલીયો ચમક્યો ઓ ગોરડી !
હાથ માંહિ હાથ રહ્યો હિંચી ! ઓ ચેલુડી ! રસની !

ઉજબ્યાં કૌમારવૃત—પ્રાણની અભેદતા !
માણી પ્રણયવેલ સિંચી ! અલખેલડી !
લાલન ! જહેરાય એની જહાલસરી આંખડી !
ખંસી અંતર ગાન શુંજતી ! ઓ ચેલુડી ! રસની !

હૈયાના કોલ અમર આખ્યા લેવાયા !
પાળથું એ પ્રાણે જોલાયા ! રસીકડી !
આંખોથી આંખ અને પાંખોથી પાંખડી !
મેળવી તે કેમ જાય વિસરી ! મદચેલડી ! રસની !

પંચતત્વ સૂર્યચંદ્ર સાક્ષી અખોલસ !
લાવિના લેહ લીધા સરી ! ઓ જહેનડી !
આંખોનાં દ્વાર અને હૈયા પટારડા !
ઉઘડ્યાં શા ચાવી એ અનેરી ! રસવેલડી ! રસની !

ચૌરી ચઢીને રસ સાગરે પ્રવેશ્યાં !
 પગલે પગલે શી. પ્રીત ફેરી ! રસીકડી !
 હૈયાની આશિષો માતાને તાતની !
 લીધી નયન ઉર ઠેરી ! ઓ બેલુડી ! રસની !

દિલની અસેહતા ને પ્રેમમાં સર્વસ્વ દાન !
 લીધાં-લીધાં એ અમર રાતડી ! અબોલડી !
 વિસરાય કેમ એવી “ મોંઘલ રાતડી ? ”
 “ મણિમય ” કહેવાય કેને વાતડી ! અવગેવડી ! રસની !

મધુ રજની

સૂરખી સરખી બે સખિઓ હિરના એકાંતની ગોઠડી કરવા બેઠી છે. એક સખિ તો હજી હમણાંજ પરણી ગઇકાલેજ લગ્નની પ્રથમ રાત ગાળી આવેલી છે. તેને સખિ એક ગુપ્ત વાત પુછે છે. કારણ તેની સખિએ એ રાત્રી કેમ વિતાવી તે જાણવાનું કુતુહલ તેને તેમ કરવા પ્રેરે છે. તે પુછે છે:—

અધી સખિ ! તું તો મધુરજની હિજવી ? તું હસે છે ? અને આ તારા મુખ પર તગતગતી લાલ્લી ચાની છે ? પ્રેમ રસની સાક્ષાત મુતિ સમે સ્વામિ સદ્ભાગ્યે તું પામી છો? તો તમારાં દિલ અબેદ બન્યા ?

પ્રત્યુત્તરમાં ચરમાતે મુખડે તે કહે છે, હું સખિ ! મારા હૃદય સરોવરમાં કદબોલતો અને મારા અનુભવ પ્રમાણે તો એ ગુપ્ત પ્રેમ રૂપી અણમુક્ત મોતીનો ચારો ચરનારો અને પોતાના હૈયે મને હુલાવનાર સાચો રાજલ દસજ છે. વળી તું પુછે છે કે પ્રેમ પાક-શાળામાં ગયા સિવાય હું બોળી બાળા અટપટા પ્રેમ માર્ગ કેમ જાણી શકી ? પણ બહેની મહારી ! પ્રેમના પવિત્ર ગસલર મર્મે શાળામાં થોડાજ શિખાય છે ? એતો રસના મહાસાગર સમા સ્વામિજી શિખવેને ? વળી આ પવિત્ર રાતલડીમાં અમે સ્થૂલ પ્રેમમા કુમવાને બદલે-દેહ પ્રેમને બદલે આત્મ પ્રેમનેજ વધુ મહત્વ આપ્યું. અમે કૌમારવૃત્ત હિજવવામાં પુનિત પ્રેમનાં વૃત્ત લઇ પરસ્પર પ્રાણમાં નવલા ચેતન પુરી સાચા અદ્વૈત બાવ લખ્યાં પ્રણયનાં રસામૃત પીધાં. કહે અમે આમ મધુ રજની હિજવી ! વળી આપણામાં પ્રથમ રાત્રી પ્રસંગે

અભણુ નવવધુ અભણુ સગાઓની શિખવણીથી રીસામણાં મનામણાં કરી પતિને પગની નિજીવ અલંકાર દે પૈસા મેળવવાની ચેષ્ટા કરે છે, પણ સખિ ! નિઃસ્વાર્થ પ્રેમમાં જ્યાં પરસ્પર આખાં અર્પાઈ જવાની તૈયારી હોય ત્યાં ક્ષુદ્ર અલંકાર તો પ્હાણુની માફક રોળાયાં કરે છે તો વાચક ચક્ર મુખે કાણુ બને ?

બેન ? મને તો સ્વામિ આખાયે-પોતાના હૃદય અને પ્રેમ સહિત મળ્યા ! બીજી માયના-અભિલાષા કરે તેવી ગાંડી હું થોડીજ છું ?

વાહ ! સખિ ! તને ધન્ય છે. તુંજ શુચિપદ અને કુળવંતી હોઈ સાચો પ્રેમ સમજનાર પ્રેમ સરવરની રાજલક્ષ્મી છો. અને ત્હારા જેવી પતિ પ્રેમ રૂપી સાચા મોતીનો ચારો ચરનારી લાલનજ આત્મૈક્ય પ્રેમૈક્ય-હૃદયૈક્યની બંસી બજવી શકે ! ત્હેં એવી બંસી બજવી !

વળી કહું કે ? સખિ ! અમે બંનેએ પ્રથમ રજનીયે, રાત્રી-એકાંત યૌવન, અને રચળ, સમય, સંજોગને સુલભ એવા વિકારને વશ ન થયા હોં ! પણ અમે તો આત્મવિકાસનાં સાધનમાં સ્થિર રહ્યાં હતાં. અને છેવટે પતિ ચરણમાં સ્વાર્પણ કરતાં હું તો પતિ હૃદયમાંજ સમાઈ ગઈ. સખિ ! એ અભેદભાવ એ સ્વાર્પણ એ પ્રેમની મરતી અને એ સૂક્ષ્મ પ્રેમનાં દહાણુ કોકજ માણી શકે. બહેની ! હું તો માણીને ધરાણી ! કારણ :

વિકાર ણાળી આત્મ વિકાસે, મધુ રજની મહેં માણી !

મણિમય સ્વાર્પણ પતી ચરણમાં-પતી હૃદયેજ સમાણી.

આવા વિકાર સહિત સાચા આત્મ વિલાસમાં મધુ રજની વિતાવનાર દંપતી ચરણે વંદન હજો હમારાં !

○

○

○

○

(મ્હારી સજની તું ક્યાં રમી આવી રજની સાચું બોલ બોલ બોલ...દાળ.)

ઝૂલી સજની! ત્હેં ઉજવી શું મધુરજની!

જરી બોલ બોલ બોલ.

કયમ હસતી! મુખ ઉજવળ લાલી રમતી!

હિલ બોલ બોલ બોલ.

પતી રસરાજ સમોતું પામી : મહા ભાગ્ય તુજ ફળીયાં,

પ્રેમ રાણી તું પ્રણય દેવ એ, દિલ દિલ કેવાં મળીયાં?

જરી બોલ બોલ બોલ.

રાજલહંસ સખિ મુજ સ્વામી-દિલ સરોવર કહોલો,

શુદ્ધ પ્રેમ મૌહિક ચરી ચારો, બુલાવતો દિલ ઝોલો

અણુબોલ બોલ બોલ.

કહે સખિ! ક્યારે તું ગઈતી, પ્રેમ પાઠશાળામાં?

અનણુ તું અટપટા માર્ગની, કાલી લોળી બાળા!

જરી બોલ બોલ બોલ.

પુનીત પ્રેમના મર્મ રસાળા, શીખાય નવ શાળામાં!

રસસાગર સ્વામિએ શીખવ્યાં, પ્રેમશાસ્ત્ર મર્મોળાં!

અણુબોલ બોલ બોલ.

મધુરજની મોંઘલ રાતલડી, કહે સખિ કયમ ગાળી?

અણુ વિકસી ઉર ઉર મંજરીયો, વીકસાવી રસમાળી?

જરી બોલ બોલ બોલ.

પરમ પુનિત આ રાતલડીમાં, પ્રેમ તણું વૃત લીધાં,
પ્રાણ પ્રાણમાં ચેતન પુરી, પ્રણય રસામૃત પીધાં.

અણભોલ ભોલ ભોલ.

રીસામણાંને મનામણાંમાં, અલંકાર કાંઈ પામી,
પ્રથમ મિલનમાં મનગમતું કાંઈ, આપી ગયા શું સ્વામી?

જરી બોલ બોલ ભોલ.

પ્રણય ઢલહ નિઃસ્વાર્થ પ્રેમમાં, યાચક મુર્ખજ થાતો,
અર્પાયા આખા પ્રિયતમ ત્યાં, અલંકાર અથડાતા.

અણભોલ ભોલ ભોલ.

ધન્ય સખી શુણીયલ કુળવંતી, પ્રેમ સરોવર હંસી,
પતી પ્રેમ મૌઠિતક ચરનારી, બખવી લાલન થંસી.

અણભોલ ભોલ ભોલ.

વીકાર બાળી આત્મવિકાસે, મધુરજની મેં માણી,
મણિમય સ્વાર્પણ પતી ચરણમાં, પતી હૃદયેજ સમાણી.

અણભોલ ભોલ ભોલ.

મહીયર

મહીયરીયું ! સ્ત્રીને મન મીઠા મેવા ! જે માત તાતની શિળી
 હાંપડી અને ખંધુ, બહેની, તથા સરખી સહીયરોના અમૃત સાગરમાં
 એ ઉછરી મોટી થઈ હમણાંજ સાસરીયે આવી છે, એને ધડિ ધડિ
 માતાનો ખોજો અને તાતનું બહાલ હૈયે ચઢી આવે છે. સવાર સાંજ
 એને એની ઝંખના સતાવે છે. મા શું કરતી હશે ? પિતા ભાઈ કે
 બહેનો, સખિએ! સંભારતાં હશે ? હવે એમના બહાલભર્યાં મુખ ક્યારે
 જોઈશ ? આવા આવા તરંગ ઝુમે ઝુલતી એ પોતાના હૈમાની વરાળ
 સખિ પાસે કહાડે છે—હવે સખિ ! પીયરની વાટ નથી જુલાતી. અંતર
 અકળાય છે. અહિં તો બધાં નવાં છે, બધા સાથે મન મળતાં વાર
 લાગશે. દિલ ક્યાં ખોલું ? માખાપે લાડ લડાવ્યાં, એમને ખોજે રમી,
 સરખી સૈયરો સાથે ખેલી, મારી બેનના કાલા ઘેલા ખોલ એ સૌ મને
 વારે વારે યાદ આવે છે ને રડી જવાય છે. બેન, મ્હારો બેન ઘેલૂડો
 ભાઈ આજે સુનો! સુનો ફરતો હશે, વળી મેડીમાં એડો મારા સુખ
 દુઃખના વિચારો કરતો ભારે હૈયે નિસ્વાસા નાંખતો હશે. વળી બહેન,
 શિયાળે પોંક પાપડો ખાતાં દયરા દિવાળીમાં મે હું તો સાસરે હાંપડ
 પણ મારા પિયરીઆં વાર તહેવારે મને કેવાં સંભારશે ? પીયરીયે
 રાજકુંવરી હતી અહીં રાણી છું. તહેવારે પિયર યાદ આવતાં રોવાઈ જાય
 છે. એ બહેની ! મારી પીયરની મીઠી દલાણ અમર રહેજો અને મારા
 માત પિતાને પ્રજ્ઞ અખંડ સુખ દેજો કે જેમણે મને ઉત્તમ રથને
 વરાવી સુખી કરી.

(આવો આવો જશોદાના કાન...ઢાળ)

સુખિ! મહિયર કેરી વાટ, મુજને ન વિસરે રે!
 મહારૂં અંતરીયુ અકળાય, પીયરીયું સાંભરે રે!
 ખેડ્યાં માતને જોળે તાન, લાડ લડાવ્યાં રે.
 સરખી સહીયરના સાથ, હૈયે આળ્યા રે!
 મારી બેનીના કાલા બેલ, પડધા વાગે રે.
 એનાં હેત અતોલ અમોલ, હૈડે જાગે રે!
 બેનીં ચેલુડો બંધવ આજ, સુનો કરશે રે.
 એની બેનડીનાજ વિચાર, મેડીમાં કરશે રે.
 અમે ખાતાં શિયાળે પોંક, પાપડી હાંશે રે.
 હશરને દીવાળી માત, મુને સંભારશે રે.
 હું તો સાસરીયાંની માંછ, આજ સમાણી રે.
 રાજ કુંવરી મહીયર માંછ, સાસરીયે રાણી રે.
 સખી લાંબી પીયરીયાની વાટ, નજર ન પોંચે રે.
 પણ હૈયું ઉડી ઉડી જાય, રોવાઈ જાયે રે.
 મીઠી મહીરીયાની હહાણુ, અમ્મર રહેજો રે.
 મલિમય મુજ માત ને તાત, સુખ પ્રભુ દેજો રે.

પતિ પ્રેમ રસામૃત!

આ ગીતમા આત્મા અને સુમતિની એકતા-લાલ અને લાલનની અભેદતા દર્શાવી પતિ પતિના આત્મકથન દર્શન કરાવવા પ્રયાસ છે. પતિને અર્પાયા પછી પતિન અમર બને છે અવધ-અલક્ષ્ય-લક્ષ્યમા ન આવી શકે એવો અનંત આનંદ અભેદતાનો આનંદ તે પામે છે અને આવા અનખ, અભેદ, અપૂર્વ પ્રેમરમયી રંગાલ આત્મ વિલાસના દ્વાર લેતા લાલન કહે છે-કે પૂરક રચક અને કુલકના દ્વારમા યજ્ઞ-એટલે આ ત્રિપુટી સાધી શુદ્ધિમા પ્રિતમ સ્થાયે એકતાન યજ્ઞ ગઢ-લ્ય પ્રભુ-પ્રભૂતાની પ્રાપ્તિની ખાત્રી થઈ ગઈ. સખિ! આત્મ-પ્રભૂનો એવો દેવદુર્લભ પ્રેમ કેમ જૂનાપ ? જે મનવાણીને કાયાના ત્રિકલ્ય થોડે સુમતિ આત્મા એક થતા જીવન મુક્ત થવાય એ-ના આત્મ વિલાસથી હું પાગલને બની. આત્મારામે ડાહી બનાવી દીધી અને હવે જીવનમા કાંઈ ઝંઝાર મીઠાસ આવે છે વળી હું પીયુષ એવી તો તદાકાર બની ગઈ કે હું પીયુષાળ સમાઈ ગઈ-હું મનેજ શોધી રહી છું પણ બાપના કાગળનું શુભ થયા તે વળી ફરી શોધ્યા જડયા સાલ્યા છે ? કાગળ બાલ્ય અમુ-ખોલતા જ્યાં ત્યાં મ્હારે બદલે મને પીયુ-આત્મારામ લાવ-જ નજરે પડે છે અરે સચરાચરમા પ્રાણજ આપેના જણામ છે ખરેખર! જે હું પણું શુભાવે છે ને આત્મ-રૂપ બની રહે છે, તેને અગમ-(અમ નહોતે તે) અને નિગમનું જ્ઞાન થતા તે અમર નની રહે છે અહીં બહેન! આવા અલૌકિક અદ્વિત રવ-આત્મ રવરૂપની દ્વાર અપાવનાર પીયુષી હવે કાલ્યુ પણ અનગ કેમ રહી શકામ ? એણે તો મને પામરને મરત બનાવી-કાળજાં વિધી નાખ્યા, પ્રાણ

પ્રાણ મિલાવી દીધા. સખિ ! એની તો વલુમૂલ્લી દાસી બની રહી-નયન મિંચતાં પ્રીતમ હૈયે ચઢી બેઠો દેખાય છે. પણ આ સ્થૂલ જગતને જોવાની આંખ ખોલતાજ પ્રિતમ દૂર ભાગી બચ છે, બાપુ, કહોતો કાષ્ટએ એ રસીયા વ્હાલમને-લાલનના લાલને જોયો ? હું તો ચૈદ બ્રહ્માડમાં ગોતી થાકી પણ એ દિલારામ ક્યાં છે તે જડયા નહીં. રખડી થાકી-ત્યાં એક મદાદાની યોગીરાજે મને એંધાણ આપી ભેદ બતાવી દીધો કે અલી પાગલ-લાલન ! ઘેઘી ચા માં ! જો એણે તો પોતાનો અહો ત્હારા અંતરમાંજ જમાવ્યો છે ! ત્યાં શોધ કર. જડશે ! ખરેખર ! અલી ! મ્હારા પ્રિતમ તો ત્યાંજ બાદશાહી ઠાઠથી બિરાજેલા મને જડયા અને તેઓ મળતાંજ સ્વાનુભવે-આત્માનુભવે-અનેરા પ્રેમ રસાત્મકમતાં સ્થાણુ અમે લીધાં.

પતિ પત્નિમાં આપી આત્મૈક્યતા-પવિત્રતા-પ્રભૂતા સ્વાર્પણુ અને ન્યોછાવરી હોમ તોજ દાંપત્ય જીવન સફળ ગણાય. દંપતી સમસ્ત આવાં પરમ પતિ પ્રેમ રસામૃત પામે.

[બ્રહ્મયોગ વિલાસ.]

(કુંજલડી રે સંદેશો હમારો...દાળ.)

દિલડાં દીધાં પતિ હાથમાં સાહેલડી !
 પ્રેમરસ પિયુજથી પીધા પીધા હુ રે !
 પ્રીતમ પીતાં ન ધરાતાં સાહેલડી !
 મરણવાં સહેજે કરી દીધાં દીધાં હુ રે ! દિલડાં !

આનંદ અનહદ અલખનો ખામીયાં !
 લેદલાવ દૂર કરી દીધા દીધા છ રે !
 રસીયા રસરાજ પ્રેમ રંગે રંગાયા !
 લાલન ! શું બહાવ લલિત લીધા દીધા છ રે ! દિલડાં !

પૂરક-રેચક અને કુંભના કારમાં !
 ત્રિવેણી તટ ડેરા દીધા સીધા છ રે !
 સેજડી શુશ્રૂમણીની સજની સુવાણી !
 પોદી અમર કાલ કીધા—લીધા છ રે ! દિલડાં !

પિયુછનો પ્રેમરંગ ભૂલાય કેમ ના !
 પાગલને કીધ અલી સીધા-વિંધા શી રે !
 તન-મન-ધન આણુ છવન ચરણે છે સોંખ્યાં !
 છવન જણાય હવે મીઠાં મીઠાં છ રે ! દિલડાં !

હવે કુંડ હું મળને સારા સંસારમાં !
 શુભ થયાં કાળજડાં દીઠાં દીઠાં છ રે !
 નજર કડે ત્યાં પિયુ પોતે જણાય છે !
 સચરાચરે અમે અદીઠાં—દીઠાં છ રે ! દિલડાં !

હુંપણું શુભાવી અલી પિયુંરૂપ ધધને !
 અમરરસ પાન ખ્યાલા પીધા પીધા છ રે !
 અગમ—નિગમની ખબર પેડે છે હાવાં !
 પિયુએ અમર કરી દીધાં દીધાં છ રે ! દિલડાં !

પ્રાણ મિલાવી દીધા. સખિ ! એની તો વણમૂલી દાસી બની રહી-નયન મિંચતાં પ્રીતમ હેયે ચઢી બેઠો દેખાય છે. પણ આ રથૂવ જગતને એવાની આંખ ખોલતાજ પ્રિતમ દૂર લાગી જાય છે, બાપુ, કહોતો કેાઈએ એ રસીયા બાલમને-લાલનના લાલને બેયો ? હું તો ચૈદ બ્રહ્માડમાં ગોતી થાકી પણ એ દિલારામ ક્યાં છે તે જડયા નહીં. રખડી થાકી-લા એક મહારાની યોગીરાજે મને એંધાણ આપી બેદ બનાવો દીધો કે અલી પાગલ-લાલન ! ઘેઝી થા માં ! બે એણે તો પોતાનો અહો ત્હારા અંતરમાંજ જમાવ્યો છે ! લાં શોધ કર. જડશે ! ખરેખર ! અલી ! મ્હારા પ્રિતમ તો ત્યાંજ બાદશાહી ઠાઠથી બિરાજેલા મને જડયા અને તેઓ મળતાંજ સ્વાનુભવે-આત્માનુભવે-અનેરા પ્રેમ રસાત્મિકમનાં હ્રદાય અમે લીધાં.

પતિ પત્નિમાં આવી આત્મૈક્યતા-પવિત્રતા-પ્રજ્ઞતા સ્વાર્પણ અને ન્યોછાવરી હોય તોજ દાંપત્ય જીવન સફળ ગણાય. દંપતી સમસ્ત બાવાં પરમ પતિ પ્રેમ રસામૃત પામે.

[બ્રહ્મયોગ વિલાસ.]

(કુંજલડી રે સંદેશો હમારો...દાળ.)

દિલડાં દીધાં પતિ હાથમાં સાહેલડી !
 પ્રેમરસ પિયુજથી પીધા પીધા જી રે !
 પ્રીતમ પીતાં ન ધરાતાં સાંહિલડી !
 મરજીવાં સ્હેજે કરી દીધાં દીધાં જી રે ! દિલડાં !

આનંદ અનહદ અલખનો પામીયાં !
 લેલ્યાવ દૂર કરી દીધા દીધા છ રે !
 રસીયા રસરાજ પ્રેમ રંગે રંગાયા !
 લાલન ! શું બહાવ લલિત લીધા દીધા છ રે ! દિલડાં !

પૂરક-રેચક અને કુંભકના દારમાં !
 ત્રિવેણી તટ ડેરા દીધા સીધા છ રે !
 સેજડી શુશ્રૂભણી સજની સુવાળી !
 પોદી અમર કોલ કીધા—લીધા છ રે ! દિલડાં !

પિયુછનો પ્રેમરંગ ભૂલાય કેમ ના !
 પાગલને કીધ અલી સીધા—વિદ્યા શી રે !
 તન-મન-ધન પ્રાણુ છવન ચરણે છે સોંખ્યાં !
 છવન જણાય હવે મીઠાં મીઠાં છ રે ! દિલડાં !

હવે હું હું મહેને સારા સંસારમાં !
 શુભ થયાં કાળજડાં લીધાં લીધાં છ રે !
 નજર ઠરે ત્યાં પિયુ પોતે જણાય છે !
 સચરાચરે અમે અલીધાં—લીધાં છ રે ! દિલડાં !

હું પછું શુભાવી અલી પિયુરૂપ થઈને !
 અગરરસ પાન ખાલા પીધા પીધા છ રે !
 અગમ—નિર્ગમની ખળર પેટે છે હાવાં !
 પિયુએ અમર કરી લીધાં લીધાં છ રે ! દિલડાં !

હાવે ! અલગ ઘડિ કેમે રહેવાય ના !
 મિલાવી આણેઆણે દીધા દીધા છ રે !
 મુખડું નિહાળતાં કેમે ધરાઈ ના !
 મરત કરી કાળજડાં વિધ્યાં-વિધ્યાં છ રે ! દિલડાં !

આંખો ઉઘાડતાં ભાગ્યા પ્રિતમછ !
 બાપુડીયાં બોલભે ! છે દીઠા ? દીઠા છ રે !
 ચૌદ ભૂવનમાં ગોત્રે ન સાંપડ્યા !
 દિલરામ ગયા કયાં ! એ મીઠા મીઠા છ રે ! દિલડાં !

લેહુ ગુફએ મને આપી એંધાણી !
 અંતર પ્રદેશે ડેરા દીધા દીધા છ રે !
 આત્મા પ્રભુ ત્યાં પુરા ઠાઠમાં ધીરાલ્યા !
 સ્વાનુભવે મણિ હડાવ લીધા લીધા છ રે ! દિલડાં !

શરમીલી

લમ પછી પતિ સહવાસીની પ્રિયતાની શરમની હા નથી. જાણે હવે જન્મતને શુ મોહુ ખતાનીય ? એ નિર્દોષ મુગ્ધાને જાણે પતિ મૂઠે પતિ સહવાસમા આવવુ એ શરમાવા સરખુ લાગે છે તે મોહુ ઢાળી ક્યારે કરે છે મુઝાય છે સરખી સખીઓ શું કહેશે ? જાણે જન્મત આપુ એને ચુટી ખારો ? એની મસ્કરી હિડાસો ? આવી આવી મીઠી મુઝવણીમા મુઝાતી મુગ્ધા ને એક સખિ મળી જતા, તે તેની મુઝવણી કારણ પુછે છે સારે એ શરમીની ન છુટકે અધુરી-અચકાતી વાણીમા હૈયુ ખોલવા મથે છે, તે કહે છે, ઓ બહેનડી ! હુ ખોલવા મથુ છુ પથુ બોનાત નથી-હિલ બોવાતું નથી એવી શરમાળ ને મરમાળ હુ છુ ખબુ ! દિલમા તો કાઠકાઠ ચાય છે, પથુ મોઢે બોલી ખતાવાતુ નથી અને અતરમા અમુગ્ધનો પાર નથી વળી તને કહેવા હેયુ ઉઝાળા મારે છે-કે બધુ કહી દઉં-પથુ મુખ તો મૈનજ ધારે છે વળી ઓ સખી તુ જાણે છે ? એમ મૈન રહેવા છતા તુ માર હૃદય સમજી શકીશ ? ના ! ના ! એ લાખ તો મ્હારો પ્રિયતમજ જાણે છે હો ! સખિ ! એ તો બધુ સાનમાજ સમજે છે ! તુ મારી શરમ નથી સમજતી ? બની પાછ ! લજ્જા તો નારીનો મણિમય ચણગાર છે લે હવે તુ ધરાઈ ?

૦ . ૦ ૦ ૦ ૦

હું તો બોલુ બોલુને ન બોલાયરે,
એવી શરમીલી જ્હેન

દિલ જોલું જોલુંને ન જોલાયરે,
એવી મર્મીલી પહેન;
દિલ માં કાંઈ કાંઈ થાયે,
મુખથી ન કાંઈ વદાયે.

પીયુ જોતાં—
અંતરીયાં અમુઝાયરે—એવી.

હેયું ઉછાળા મારે—
મુખડુતો મૌનજ ધારે,
એ લાપા—
તો પીયુથીજ સમજાયરે—એવી.

સ્વામિ સમજે સખિ સાને !
મહારી શરમ ન પિછાને !
નારી લક્ષ્મી !
એ મલિમય છે શૃંગારરે !—એવી.

સેવા કે સંસાર

આ એક સુજન જુનો પ્રશ્ન છે સસાર ઉત્તમ કે સેવા ? દંપતી જીવનમાં ઓ અને પુરૂષ બંનેને એવાના ક્ષેત્રો સસારમાં પુરતા છે અને સંસારમાં રહી એવા બળવનાર માટે સસાર ધ્વર્ગજ છે એ જ્ઞાન છે

(સખિઓ નીજનીજ નીતિ ધર્મ સદા સંભારજો રે ઢાળ)

ગુણિયલ રસસુંઠરી ઓ પુણું તમને પ્રેમથી રે !

દેજો ઉત્તર એનો અતર કરીને વિચાર,

ઉત્તમ સેવા કે મંસાર કહો આ વિશ્વમાં રે ?

સાખો: સેવા સ્વામિ પ્રભુ તણી માત તાતની થાય,

પુત્ર ગુરુ દીન હીનની માતૃભુમિની કરાય

સેવા ધર્મ સમજવો યોગીનેય અગમ્ય છે રે,

એમાં સુખ સગવડ ને શાંતિનોજ અગાવ.

ઉત્તમ.

સાખો: દ્વિપાવવા સંસારને, લગ્ન કરે નર નાર.

ગૃહને સ્વર્ગ બનાવવાં, ગૃહ જીવનના સાર

સેવા માથી તો સંસારીને છે દોહાલી રે !

માણે સંસારે તો સેવા ધર્મથી દુર

ઉત્તમ

સાખો: સસારે ગહી પણ પળે, કર્તાવ્યે લયલીન,

નિજત્વ નિજનું ભુલીને, બજવે સેવા બીન

તેને સેવા ધર્મે સ્વર્ગ મળે મંસારમાં રે,

મણિમય સેવાને સંસારે હોય અવીણ

ઉત્તમ

પીયુડો

પતિ ઘેરી પત્નિ પોતાના પ્રિયતમને પુછે કે-ઓ જ્ઞાલમ ?
 તું મારામા એવું તે શું જોયું ? કે તું સાનસાન ભુલી મનેજ
 જોઈ રહ્યો છે ? હુ તો સાવ સાદી બોળી અને પીતિની રીતથી તદ્દન
 અગ્નિ છું ને ? વળી પ્રેમના ચિકટ પથની અટપટી ગીતો પણ હુ
 તો ત્હારીજ પાસે શીખી ? વળી આ હૈયામા પરમપ્રેમપરબ્રહ્મની
 અણહણતી જ્ઞાનનંત જ્યોત પણ તુંજે અકટાવી ! અરે ! પ્રાણેશ્વર !
 હવે તો એ પ્રેમની પરમ રસાયણ સમી માત્રા ઘોળી પીધા પછી
 ત્હારા વિના બાવગી બની છું ને જ્યાં ત્ય તનેજ શોધતી ફરું છું.
 જ્ઞાલમ ! તું તો રસરાજ ને હુ તો ઘેલી વળી પહેલા નંબરની પાગલ
 તો રસરાજ ! તું મ્હારા પાછળ જીવિના ઘેનો બની ફર્યા કરે છે ?
 મ્હારા લાલ ! ત્હારી આ લાલનમા રતી-રસ-કે રૂપ કાંઈ નથી તો
 દિલારામ ! કહે કહે મ્હારા ક્યા રૂપ ગુણ પર મોલો છું બધા ?
 પ્રિય ! તમે પોતેજ ગુણના સાગર છો અને હુ તો અવગુણનીજ
 ઓરડી છું માગ અવગુણ તમને દેખાના ન હશે પણ મારા મેઢે એ
 બધા અવગુણ સા શા ગણુ નું ? અને છતાં જે થોડા ઘણા ગુણો તમને
 દેખાય છે તે તો તમારા પ્રેમનું પ્રતિબિંબ જ અગર તો તમારી આખે
 ચઢેલા પ્રેમ અને મારા પ્રતિના પક્ષપાતના ચશ્માને લીધેજ જણાય
 છે હો ! બાકી દિલગર ! હુ તો જેવા છું તેવી ત્હારી છું તું મ્હારો
 રહેજે ને મ્હને ત્હારીજ રાખજે હા !

○

■

○

○

(ભારતીમાં એવું છે શું ગાયું કનૈયા...દાળ.)

એવું એવું મહારામાં શું જોયું પીયુડા?

સાન લાન કહેને શાને જોયું પીયુડા!-એવું.

સાદી લોળી હું સાવ અનાણી પીયુડા!

પ્રીત્યુંની રોત્યું તુંથી જાણી પીયુડા!-એવું.

જોતી ખજર પ્રેમ પંથની પીયુડા!

શીખવી તેં ભાષા અગમ ગ્રંથની પીયુડા!-એવું.

ઢૈયામાં જગવી જળહળ બ્યોતું પીયુડા!

બાવરી બનીને તને ગોતું પીયુડા!-એવું.

તું તો રસરાજ હું તો ચેલી પીયુડા!

પ્રેમી પાગલમાં હું તો પહેલી પીયુડા!-એવું.

રતી રસ રૂપ હુંમાં છે ના પીયુડા!

બોલો શા ગુણે મુબ્બર મોઢા પીયુડા!-એવું.

તમે તો ગુણરત્નાકર જેવા પીયુડા!

મહારા અવગુણ શા શા કહેવા પીયુડા!-એવું.

જે જે દેખાય મુજમાં સારું પીયુડા!

મણિ પ્રેમગિંજ એતો ત્હારું પીયુડા!-એવું.

આંખડીનાં અમૃત

પ્રિયતમ-પ્રિયતમાને વિનવે છે. ઓ સખિ ! આ અસાર સંસારમાં અમર થવું છે. જરા તમારી આંખડીનાં-કૃપા દષ્ટિનાં અમૃતનાં બે બિંદુડા પાસો ? તમારા હૈયામાં તો એ અમૃતના હોળ લય્યાં પડ્યા છે. વળી ખીજાં સુગંધી પુષ્પોની યે શી ગરજ છે ? તમારી સુમધુર વાણીજ બસ છે અને જરા, ઓ રસસુંદરી ! પ્રેમતારે વણેલ આપણું આત્મકૃપા ઝળકાવતાં રહેજો હોં કે ।

કારણુ-આ આત્માને તો તમારા આત્માનીજ ભુખ અને તરસ જુગ જુગ જુની છે. તો આપણા સહચારમા ચાલો અદ્વૈત બનીયે. એથી તો સંસાર રવગાં બનશે ને દેવો બેઘડિ જોયાંજ કરશે. ઓ આત્મનૃ ! આત્માને આત્મા પિછાન્યાંજ કરવાનો.

પ્રેમ અને લાગ એ બે તો પ્રભૂતાં દીધાં પરમ ધન; માનવને મહાભાગ્યે લાંબ્યાં છે. એની જ્યોતિ હૃદય ઉજવળ કર્યાં કરે છે. સાચાં પ્રેમીઓતો સ્વાર્થ, રાગ, દ્વેષ, અને સ્તુત્ય શરીરની વાસનાની વિષવેલડી લાગી પરમ પ્રેમપરમ્પદમાં લીન બની પ્રભૂપદમાં ઠર્યાં રહે છે.

ઓ બહાલી ! પ્રિયતમા ! જે સાચેજ તમે દેવનાં દીધેલ હો । ને આ અંતરમાં ઉતરી પડ્યાં હો । તો પ્રાર્થના છે કે જેવાં આંખ્યાં છો તેવાંજ હૈયામાં સમાઈ રહેજો-કદી-કદીયે હૈયામાંથી બહાર ન નીકળજો; કારણુ એથી હું તમામ દુનિયાને ભુલીશ અને જગતને તું ભુલાવજો. પ્રાણ ! જગતને સ્વર્ગ બનાવી સાચી અલેક્ષતા સાધીશું. પ્રિયે ! લાલન । બે અંજલી આંખડીનાં અમૃત પાઓ । જુઓ ! હું તો તમારોજ ગુણ સ્તુતિનાં ગાન ગાઈ રહ્યો છું.

આંખડીનાં અમૃત પાણે સંખિરો,
 હૈયાનાં હેત હોજ છલક્યાં કરે;
 વાણીના પુલકે ફોરજો સખિરો,
 પ્રેમ તારે આત્મ ઐક્ય મલક્યાં કરે.—આંખડી.

ભુંખ તરસ આંતમાને—આત્માની પૂર્વની,
 સહચારે અદ્વૈત સાધ્યાં કરે;
 સંસાર સ્વર્ગ ધાય, દેવો લે વારણાં,
 આત્માને આત્મા પીછાન્યા કરે.—આંખડી

પ્રભુનાં પરમ ધન પ્રેમ અને ત્યાગ બે,
 બ્યોતિ બલતંત હૃદય અગક્યાં કરે;
 સ્વાર્થ અને રાગ દેષ વાસના વિષ વેલડી,
 ત્યાગી પ્રભુપદ કરતાં રહે.—આંખડી

દેવે દીધેલ હોય આવેલ અંતરે,
 આબ્યાં તો હૈયે સમાયાં કરે;
 ભૂલી ભૂલાવી વિશ્વ સ્વર્ગ તો બનાવજો,
 મહિંગાન લાલનનાં ગાયાં કરે.—આંખડી.

૧ લાલન—આત્મા—પ્રભુ:

પ્રેમ દાન

પત્નિને જુખ પતીપ્રેમની: પતી પોતાના પર અંતરનો હોડા સાથો પ્રેમ રાખે છે એ જાણતાં-માણતાં-પત્નિ કુલી સમાતી નથી. "સોને મદયા મુખપાલ"ની એને મન કશીયે કોમત નથી. એ પતીને પોતાના પર હૃદયનો પૂર્ણ પ્રેમ રાખવા વિનવે છે. ગૃહરાજ્યનો મંત્રીશ્વર તે પત્નિ-પતીને પોતાના પર અધૂરો નહિં-પૂર્ણ પ્રેમ રાખવા વિનવે છે. પત્નિ હૃદયના આ અમૂલ્ય અભિલાષ કદી પત્નિના વશ્યસેવ્યા હશે ?

(મધુરાંમાં ખેલ ખેલી આવ્યા ...દાળ.)

અધુરાં ન પ્રેમદાન હઈએ ! જો પ્રાણ ! પ્રેમ દાન હઈએ !

પ્રેમ પરમધન પ્રભુજનાં દીધાં.

દાને કંબુસ નવ થઈએ ! હો પ્રાણ !

મહીયરીયું અમે ભૂલ્યાં પ્રીતમજી !

અર્ધાં અર્ધાં થઈ જઈએ !

અખંડ પ્રેમહં અમ્મર અચળ હો !

અન્યને અર્પાય નવ સહીએ ! હો પ્રાણ !

પ્રેમ , । પરમપરબ્રહ્મ પરાતપર.
 હમંએ તો લાખ ઘણે! લઈએ!
 સીતા સાવીત્રી સતી દ્રૌપદી જેવી.
 પ્રમદાને પ્રેમ ભુખ હુએ! હો પ્રાણ !

પીયુષાં પરમપ્રેમ પ્રીયતમા પામે!
 દેવી દેવી એને કહીએ!
 દેનાર પ્રેમનો દેવથી અધીકડો.
 એનાં ચરણાંમૃત લઈએ! હો પ્રાણ !

આપણુ ઊભય એક પ્રેમ પૂનરી!
 વીસરી ન પ્રાણ કદી જઈએ!
 અર્પાયાં એકમેક પૂરણ પ્રેમથી!
 અલોહ મલિમય ધઈએ! હો પ્રાણ !

દાંપત્ય-આત્માની એકતા

પત્ની-પત્ની વચ્ચે શરીર કરતાં જે આત્માના સહચાર એ દાંપત્ય જીવનનું મુખ્ય ધ્યેય અને કર્તવ્ય: દેહના સંબંધો-જેમાં વાસના-કામ વિકારો અને તેને પરિણામે ઉદ્ભવતા અનેક રાગ દ્વેશના પ્રસંગો: આ વિશ્વમાં પ્રેમપરમપરબ્રહ્મનાં જવલંતજ્યોતિ કેવળ આત્મ સહચારેજ મકટે. આત્માને સાચી જુગ જુગ જુગી શુભ તો આત્માનીજ હોય છે ને? જડ કરતાં આત્મા-ચેતનની ઉપાસનાજ સાધ્ય છે. કારણ જીવન મંદિરના ઉજાસ તો આત્મદિપક વડેજ ચાલે ને? આથી દંપતીને અનંતાત્મજીની સાચી ખુમારી દેનાર-સાચા-સંયમી આત્મ-પૂજનનની અગત્ય જણાવવા, દેહ કરતાં આત્માના સહચારે લયલીન થવા સૂચન છે.

(હૈયાનાં સરવરીએ આવો-ઓ રાજહંસ....દાળ.)

આત્માના સહચાર સાચા હો પ્રાણુ! પ્રાણુ! આત્માના. દેહના સંબંધો સહ કાચા હો પ્રાણુ! પ્રાણુ! આત્માના. વાસનાનાં વિખડાંને કામ વિકારે, જીવનનાં જોમ જંખવાતાં, સૌહાર્ય મોહ તો દ્રોહ દેનારા, ચાર દીન ચટકાં એ થાતાં.

હો પ્રાણુ !

પ્રેમ પરમપરબ્રહ્મનાં જ્યોતિ, સર્વા ચેતન ચમકારા,
આત્માને આત્માની યુગ યુગ જુની, બુધ તરસ ભાંગનારા.
હો પ્રાણુ !

દેહની ઉપાસના કાચી ને કારમી, જડમાં ન હોય ઉલ્ખારાં,
જીવનમંદિર તો આત્મા ઉભળે, આત્મા વિનાનાં અંધારાં,
હો પ્રાણુ !

આત્માનાં જ્યોત્સ તેજલ ટપકે, રગ રગ પ્રેમજા ધારા,
અણુનાં પરમ ધન દામ્પત્ય જીવન, માણે રસાતમે રાચનારા.
હો પ્રાણુ !

અનંતાત્મ ઝળની સાચી ખુમારી, સંયમની સોડય સાંધનારા.
આત્મ સહચાર તો હંપતીના સાચા, મણિ ભવ તારણુદારા.
હો પ્રાણુ !

ગ્રેમ-રસ.

સગન એટલેજ ગ્રેમરસ પાગવાની હેવા-પરળઃ એ પરળે પામેલ ગ્રેમરસ તૃપ્ત દંપતીઃ પત્નિ, પતી પૂજન વૃત્ત ધારે છે. સેવાના ભેખ હ્યે છે અને ગ્રેમ-જીવન જીવવા પણ હ્યે છે. આ પણથી અધિક લહાવ ખીજા કયા હોઈ શકે ભણા ?

(ચાલો ચાલોને જળ સિંચવાં સાહેલી રે !....ઢાળ.)

મીઠા મીઠા રે રસ ઝીલજો ! સાહેલી રે !

ઝીલો ! ઝીલોને અભિધાર ! સર્વસ્વનો એ સાર ! મીઠા !

સાખીઃ સુંદર રજની શોભતી, બાણે શુષ્કિયલ નાર !

પતિવૃત્ત ચંદ્ર પ્રકાશતો, ખોલાવે દિલ દાર !

એવા અવસરને વધાવવા ! સાહેલી રે !

લેવા લાખેણા ઠંઠં લહાવ ! અંતરના સદ્ગુણાવ ! મીઠા !

સાખીઃ મંડપ શોભે સ્વર્ગ શો ? દેવ સમાં નરનાર !

ધુમે રમે આનંદથી ! છુટાવતાં રસધાર !

હુંદો હુંદોને રસરાજને! સાહેલી રે!
 હુંદો થયાં રે મશગુલ! જગત બધું ડૂલ! મીઠા!

સાખી: પતિ પૂજન વૃત્ત ધારીને! સેવા વૃત્ત રહી લીન!
 પ્રેમ ભર્યો જીવન તણું! બળવી તું તું ખીન!
 એવા તે સૂર સંભળાવતાં! સાહેલી રે!
 સુર શુંજે છે લગ્ન-ગીત! મેળવવ્યો નિતનીત! મીઠા!

સાખી: કમળા દેવી સોહામણાં, કર ધરી રસનો દૂપ,
 પાચ ખીચે સાહેલડી, રસ ઉભરાય અનૂપ.
 શશીની શિતળતાને પામવા! સાહેલી રે!
 લીધો મણિમય રસ બહાવ! અનેરા બળ્ય બાવ! મીઠા!

સાસરીમાં શશુગાર

કુ-પા-પરણી પત્ની બની સાસરીયે આવી ? એને “આજે શા શા શશુગાર સમુ ?” એ પ્રશ્ન મુંઝવી રહ્યો છે. ગુણિયલ, સંસ્કારી, ખાનદાન કુળની પતીધેત્રી પત્નીને સોનાનાં-હીરામેતીનાં જડ આભૂષણો નથી ગોઠતાં. એને તો ચેતનનીજ ભુખ છે.

મેંધાં દાટ અંબર, હીરચીર ને મચ્છ કાંચળા એને હૈયે પહોંચેલાં લાગે છે. પુલમાળ-ધડીકમાં કરમાય એવી નમ્બરઃ સુગંધી પદાર્થો ધડીમાં વાસ વિનાના ચવાનાઃ એ એને નથી રીઝવી શકતાં. અસંસ્કારી નીરક્ષર અને બોભાવતા સંસારના પદાર્થો એ તુચ્છ મણી દે છે.

એને બહુ વિચારને અંતે સત્ય સાંપડે છે. સાચા અલંકારો મળી આવે છે. મસ્ત બનાવનાર પતી વચન પુષ્પ, પતી હૃદયસાગર મંથન કરતાં મળતાં મેંધામૂલાં મોતી, હીરા, અને એનાં નયન-રનેહામૃત, એને ખુબ ગમે છે. તૃપ્તિ આપે છે.

એને કંઠે પતી એજ સાચો સૌભાગ્ય અમૂલ્ય હાર છે. પતી રમરણ્ય જીવનનું ધ્યેય અને જીવંત ચેતન અમકાર કરતાં પતીપ્રેમ પુષ્પોની અનંત-પરિમલ પ્રસરાવતી-મણિમાળ, એજ સાર્થક લાગે છે. કુલકામીનીને માટે આથી વધુ મૂલ્યવાન વસ્તુ પૃથ્વીપદે કદીયે સર્જાઈ નથી.

(ઓધવ નંદનો છોરા તે નમેરા ચયો જો...દાળ.)

સખિ ! આજે શણગાર હું શા શા સજી જો.

પગ સંસારીયે ના મુકયો હજી જો. સખિ !

હેમ આલૂપણો ન મને ગોઠવાં જો !

જડ પહેર્યે ચેતન જંખવાય જો !

હીરા મોતીથી આંખડી અંબાય છે જો !

હેયે ચેતનની ભુખ ઉલરાય જો ! સખિ !

મોંઘલ અંબર ચીરે મન લોભાય છે જો.

જાર હુંથી એના ન ઉચકાય જો !

ચણીયા મશરૂ ને કાંચળી કીનખાખનાં જો—

મહારા હેયે જો ખૂડ શા જણાય જો ! સખિ.

પુલ માળા પહેર્યાના કોડ થાય છે જો.

એય પહેર્યા પછી તો ઠરમાય છે જો.

અગર અત્તર બરાસે દિલ જાય છે જો.

પળ વિત્યે સુવાસ ઉડી જાય છે જો ! સખિ.

માળ બહાલમના વેણની બહુ મુલી જો.

એના પરિમલે મરત હું સૌ બૂલી જો.

ઉર સાથર મોતી ને હૈયું હીરલો નો. ૧
 નયન નેહ કેરા નીરમાં ડૂળી ડૂળી નો. સખિ.

મારે કંઠે સૈભાગ્ય અમૂલ્ય હાર છે નો.
 એને સ્મરણ આ જીવન જલિહાર છે નો.
 પતિ પ્રેમ પુષ્પ ચેતન ચમકાર છે નો.
 શુંધી ભણિમાળ ઉત્તમ શણગાર છે નો.

ગૃહીણી

(પત્ની પૂજક પતીના આત્મોદ્દગાર.)

મહારી ગૃહદેવી ! જીવનનો આરામ : અંતરની જ્યોત :
મહારા આધિજાની આંખ અરે જીવન સર્વસ્વ : એનાં શુશ્રુઘાન કરતાં
કોઈ રોકશે ના : પ્રપંચી સંસારના ખારા ખારા સાગરમાં-મહારા
હરનો વિશ્રામ ! મહારી ગૃહદેવી ! મહારા યાકયા હૈયાનો વિસામો :
અરે મહારં મનુષ્યત્વ ટકાવી રાખનાર સાચો ગૃહસંત : એની દિલાવરી ?
એની મહારા પ્રત્યેની સેવા ને સ્વાર્પણ : અરે ! એની પુનિત પગલી
પડે ત્યાં આ અંધાર છનાયાં હૈયામાં અખિલ બ્રહ્માંડ ઉગ્મળી નાંખનાર
દિવ્ય તેજ પાધરી દે ! એની વાણીની વિમલ મીઠાશ : મુખનાં
સ્વાર્પણભર્યાં દૈવિ તેજ ! એની અબોલે શાસ્ત્રનાં શાસ્ત્રો ભણાવી દેનાર
વિમલ પ્રેમભરી આંખડી ! ના પુછશો ! ના બોલશો . એ તો દેવી !
મહારી ધર્મ સહચારીણી ગૃહદેવીના શુશ્રુ ઝાવા મહારી જીભ અશક્ત
છે . આપં મહિલા ! મહારી મરવી પ્રેમભરી શુશ્રુિયલ ગૃહદેવી ! એ
બ્રહ્માડમાં નથી થવી ! એ તો એકજ : મહારી ગૃહદેવી ! અનન્ય
ભાવથી એને અર્પાઈ જનાર પતિજ નાણે છે કે ગૃહદેવીથી અધિક
પૃથિવપટે કાંઈજ ન હોઈ શકે ?

(મહારી ક્યારીમાં મેંક મેંક મેંકે....હાળ.)

મહારા અંતરની જ્યોત ગૃહદેવી : ગૃહીણી ઘર
અજવાળે અજવાળે.

ગૃહકુંજે કલ્લોલતી ગૃહદેવી : ગૃહીં

દિલની દિલાવરીથી દેવોયે રાચતા;

સેવાને સ્વાર્પણની સાચી ઉપાસના:

એના અંતરની ભાવના અણુખોલી: ગૃહી.

પાવલીયે પ્રેમજ્યોત હૈયે ઉદ્ભાસ સ્ત્રોત:

વાણીમાં હેત હાજ, મુખડે ઉરે ઉઘોત:

એની આંખલડી ખોલે અખોલી. ગૃહી.

આંગણું ઉભળતી ને હૈયાં ઉછાળતી.

શાંતિ વહાવતી, ને સુખડાં સોહાવતી

એણે હૈયાની હાટડી છે ખોલી. ગૃહી.

સમાજસેવિકા ને રાષ્ટ્ર ઉધ્ધારીણી.

સાચી સુહાસીની ને ધર્મ સહચારીણી.

મ છિ મ ય ગૃહ ભવનની વેલી. ગૃહી.

સા સુ

પૂરણી સાસરે આવેલી-કન્યા મદી પત્ની બનેલીની દૃષ્ટિએ 'સાસુ'નું આ પ્રયોગરૂપ છે. બાળકને બહીષ્કારવા માતા-પાતા અગર હાથે બોલાવે ને જે લાગણી બાળકને થાય તેથી અધિક સ્ત્રીને સાસુ નામના પ્રાણીના રમરણે થયેલી જોઈ છે. છતાં એ વખત ગયા-જ્યારે સાસુઓનાં જીવનમાં રાજ્ય સારાન વહુઓને કચડી નાંખતા. આજ તો સંસ્કાર અને સુશીલતાથી મદાઈ આવતી કન્યાને, સાસુ પ્રિય થઈ પડવા મથવા લાગી જણાય છે અને જન્મદાતા માતાને જુલાવી દે એવી ગંગા જેવી પવિત્ર-પ્રેમભરી-વહુ ઘેંલી-વહુને જોતાં અર્ધી અર્ધી થતી સાસુનાં રનેદામૃત વહુ ઝીલે છે. આવી સાસુનાં રનેદામૃત મહારા ગુજરાતના ધરધર-હિમર હિમરે ઉતારાય, એ વાંચના પ્રભુ પૂર્ણ કરે.

(મેંદી તે વાવી માળવે એનો રંગ મયો ગુજરાતરે-મેંદી રંગ લાગ્યો...દાળ)

ગંગા વહે મારે આંગણે, એનાં, નીરમળ નમણું નીર દે.

.

સાસુજી ગંગા સમાં દે.

એનાં છલકે સરવરીયાં પ્રેમના,

જેનાં જોતાં જણાય નહિં તીર દે.-સાસુ.

દિલની દિલાવરીથી દેવોયે રાચતા;

સેવાને સ્વાર્પણની સાચી ઉપાસના:

એના અંતરની શાવના અણુમોલી: ગૃહી.

પાવલીયે પ્રેમજ્યોત હૈયે ઉદ્ભાસ સ્થોત:

વાણીમાં હેત હંજ, સુખડે ઉરે ઉદ્યોત:

એની આંખલડી ખેલે અખેલડી. ગૃહી.

આંગણું ઉભળતી ને હૈયાં ઉછાળતી.

શાંતિ વહાવતી, ને સુખડાં સોહાવતી

એણે હૈયાની હાટડી છે ખોલી. ગૃહી.

સમાજસેવિકા ને રાષ્ટ્ર ઉધારીણી.

સાચી સુહાસીની ને ધર્મ સહચારીણી.

મ શ્ચિ મ ય ગૃહજીવનની વેલી. ગૃહી.

સા સુ

પુરણી સાસરે આવેલી-કન્યા મટી પત્ની બનેલીની દૃષ્ટિએ 'સાસુ'નું આ પ્રથક્કરણ છે. બાળકને બ્હીવરાવવા માતા-બાપો અગર હાથે ખોલાવે ને જે લાગણી બાળકને થાય તેથી અધિક ઓને સાસુ નામના પ્રાણીના રમરણે યથેચ્છી જોઈ છે. છતાં એ વખત ગયા-જમારે સાસુઓનાં જુદી રાજ્ય સાચન વહુઓને કચડી નાંખતાં. આજ તો સંસ્કાર અને સુશીલતાથી મદાઈ આવતી કન્યાને, સાસુ પ્રિય થઈ પડવા મથવા લાગી જણાય છે અને જન્મદાતા માતાને જુલાવી દે એવી ગંગા જેવી પવિત્ર-પ્રેમભરી-વહુ થેથી-વહુને જોતાં અર્ધી અર્ધી થતી સાસુનાં રનેહામૃત વહુ ગ્રીવે છે. આવી સાસુનાં રનેહ લ્હાણ મદારા ગુજરાતનાં ધરધર-હિમર હિમરે ઉભરાય, એ વાંચા પ્રજા પૂર્ણ કરે.

(મેંદી તે વાવી માળવે એનો રંગ ગયો ગુજરાતરે-મેંદી રંગ લાગ્યો...ઢાળ)

ગંગા વહે મારે આંગણે, એનાં, નીરમળ નમણાં નીર રે.

સાસુજી ગંગા સમાં રે.

એનાં છલકે સરવરીયાં પ્રેમના,

જેનાં જોતાં જણાય નહિં તીર રે.-સાસુ.

ચંદ્ર સૂરજ દેવ દેવીઓ, સૌ તિરથ એને ઘાટરે.—સાસુ.
 હું તો જુલી ગઈ મારી માવડી, જુલી મહીયરીયાંની વાટ રે!—સાસુ.
 તિમીર ભરી ભવ વાટડી, એમાં કાંટા ને લો ભણકાર રે!—સાસુ.
 અંધારાં સાસુ ઉલેચતાં, દોરે અનુભવને ઝળકાર રે—સાસુ.
 પહેરી ઓઢી ને પાચે પડું તો સાસુ, અર્ધાં અર્ધાં થઈ જાય રે—સાસુ.
 આશિષ હાથે ઉઠાડતાં, એની મોટાઈ કેમ મપાયરે?—સાસુ.
 સાચા સોહાગની રાખડી, મારી નવા જીવનની માત રે—સાસુ.
 સેવા કરી મુખીયાં થશું, થાય સફળ સહિ અભિલાષ રે—સાસુ.
 નણદીના વીરની માવડી, એના ચરણ સેવાના કોડ રે—સાસુ.
 મણીમય મુજ શિર રાજજો, ગંગા ગોદાવરીની જોડ રે—સાસુ.

સાસરીનાં જીવન દેહાણુ !

“મારીકુટીને નિશાળે મોકલવા પડતા ઠોઠ તોફાની નિશાળીયાને નિશાળે જતાં જે લયલરી લાગણી થાય તેથી હઝારોધણી વ્યાકુળ બનાવનાર લાગણી ઉભરાવનાર લયલયુ’ અચાત સ્થાન કન્યાને મન સાસરૂં” આ લાવના પછટો દ્યે-સાસરૂં સ્વર્ગ લાગેઃ ત્યાં “સાસરીયાંના જીવનની ઝડીયોને બદલે પત્ની અને સાસરીયાના પ્રેમ ધરાઈ ધરાઈને પીવાની પુણ્ય પરજ તે સાસરી” એ લાવના જાગે અને-

“સફળ જીવ્યું નારીનું એકજ સાસરૂંઃ
મણિમય એ મહારાજ્ય પીયુનું ધામ જો.”

એ લાવના-જગાવનાર સાસરી સ્ત્રીને માટે બની રહે, એ ધન્ય થકિ પળની જંખના કરતી કલમ આમ ચીતરી પોતાની મનોવાંચના પ્રકટ કરે છે.

(આધવજ સદેશો કહેને શ્યામને...દાળ.)

અંતરનો આરામ સખિ મુજ સાસરી!

બધાં વસીયો મુજ ગ્રાણુજીવન આધાર જો!

આનંદ સાગર અણુમૂલ લહેરો ઉછળે!

પ્રેમજ પરિમલ અંતર આત્મ વિહાર જો!-અંતર.

નવલખ તારા ચમકે મુજ દિલ-આબલે !

ઠહાલમ કેરા ફેરે અનૂપમ વાય જો !

લોચનીયાં હોરાય સખિ સંસારણે !

છલળલીયાં ઉર શીતળતાજ છવાય જો !-અંતર.

મસરા મહારા તાત થકીય દયાળ છે !

સાસુ જોતાં વિસરી ગઈ મુજ માત જો !

નહાની નણુદી મુજ અંતર આરામ છે !

સેવા સૌની કરે જની રળિયાત જો !-અંતર.

દીયર-જેઠનાં મન મોટાં સાયર સમાં !

દેરાણી-જેઠાણી ઘરની બ્યોત જો !

રસીયો મહારો રગ રગ રસ પી-પાય છે !

મને ગણે છે આંગણુનો ઉઘોત જો !-અંતર.

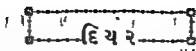
શુભધાર દયા ને ધર્મ વિવેક શા ?

અવનના સહચાર તણું સામ્રાજ્ય જો !

સફળ અબ્યું નારીનું એકજ સાસરું !

‘મણિમય’ છે મહારાજ્ય પિયુનું ધામ જો !-અંતર.

મો ટાભાઈ, માતા, પીતા, બહેનની કાટમાં ભાભીનાં વાંકતું ફરીયાદનામું ચોવીસે કલાક નોંધાવતો ફર્માન તે હિન્દુ સંસારનો “દિયર” પતીપ્રેમ પામી સંસાર સ્વર્ગ બનાવવા મથતી પત્નીના પ્રેમ પંથમાં ભંભેરણીના કાટા પાયરનાર અદેખો માનવી તે દિયરઃ ભાભીનું રાજ્ય થઈ જતા માતાનો કરજનો ધટવાની ભીતી રાખનાર દિયરઃ એનાથી એ ચોડલી ને ડરતી રહેતી પત્નીના હૈયાને ઉડે ઉડે દિયર બીકની મુતિ સમો બની રહે છે. સર્વત્ર એમ નથી હોતું, છતાંયે મોટે ભાગે એમ મનાય છે. લક્ષમણ સમા દિયર ઘેર ઘેર ક્યાંથી લાધે ?

અહિં દિયરને દપતી જીવમાં પ્રેમ-આનંદ-કોટુક કોડા અને અંધુતવની મુતિ સમો કદમ્યો છે. ઓને તો પીયરીયે મુકા આવેલો માડી જાયો વીર આ દિયર બની રહે અને દપતી એ બીન અનુભવી યુવકના ભાવિ જીવન પથનાં રાહજર બની રહે એ ભાવના રાખે છે.

“દેવે દીધેલ-પ્રજુના પરમધન” સમા દરિઆવ દિલવાળો દિયર આગળની ભાભીને ખપશે.

■ ○ ■ ●

મહારે મંદિરીએ લાખ લાખ દિવડા—

અમ્મરં રહો એની બ્યોત રે!

બ્યોતિ જગે ને એતો વેરે અજવાળાં—

મંદિર દિયરીઓ ઉઘોત રે!—મહારે

મહારી વાડીમાં લાખ લાખ મોગરા-
દિયરીયો મોગરાનું પુલ રે!

મીઠા પરાગ એના હૈયાં હસાવે!
હસતો એ હાસ્ય અણમૂલ રે-મહારે.

મહારા આલણટે લાખ લાખ તારલા,
ધૂવ તારો દેવર સદાય રે.

બયોતિ બવલંત એના ઉર અભિલાષની,
મરકલટે અભિ ઉલ્લાસ રે-મહારે.

મહારે આંગણીએ બહેરે સરવરીયાં,
લાખ લાખ કમળો બહેંકાય રે.

નહાનો દિયરીયો શુંજે લમરલો,
શુંજતો 'ભાલી' સદાય રે-મહારે.

મહારે મંદિરીયે લાખ લાખ માનવ,
બંધુની ખોટય જણાય રે.

ભાવ લીનો નહાનો નમણો દિયરીયો,
પામી હું વીર વરદાય રે-મહારે.

મહારે મંદિરીયે સસરાળ રાજ,
દીયરીયે । રાજકુમાર રે.

દેવે દિધેલ માડીજાયા સરીખડા,
'ભાભી' ના કરતો પોકાર રે-મહાં

મહારે મંદિરીયે પ્રભુનાં પરમ ધન,
દેવર દિલ દરિઆવ રે.

સંસાર સાગર પડખે રહી તારથું,
મણીમય ભર સદૃશાવ રે-મહારે.

ભા ભી !

હિન્દુ સંસારમાં નથુંદ-ભાભી પરસ્પર આંખનાં કથ્યાં ગણાયાં છે. કાણુ જાણે કેમ ? પણ મંગળસૂત્રની નથુંદ તેા અમિ ભરી નજરે ભાભીને જોતી ધરાતી નથી. યનગને છે. એને યનગનાવવા મથે છે. કહે છે “ઓ ભાભી ! અરે ! મ્હારી ભાભલડી ! જલદી આવ ! ત્હારો કાડીલો કંચ-મ્હારો માડી જાયો બતાવું” આમ ‘વિનોદ પૂર્ણ’ વ્યંગમાં “ત્હારો સૌભાગ્યસાર” સમજાવું-કહી આનંદ કરી દ્યે છે.

(મીઠાં ગોરસ દ્યો ! ગોરસ દ્યો...ઢાળ)

આંખડી બેને ભરી ! બેને ભરી !

ત્હારી આંખડીનો તારલો બનાવું !

ભાભલડી વહેલેરી આવ ! વહેલેરી આવ !

ત્હારા હૈયાનો હારલો કેખાડું !-ભા.

સાખી: પ્રેમ મુર્તિ રસરાજવી, ધર્મમુર્તિ સાક્ષાત !

મૃદુ-દિલ હારય ઉછાળતો, વીર મ્હારો કર્યો ત્હેં મ્હાત રે !-ભા.

સાખી: સેવા જીવન જીવતો, સરવર મ્હારો વીર !

ભાભી કોમળ કમલીની, અમે ઉભાં સાયરને તીર રે !-ભા.

એતો ચંદ્ર-ભાભી ચાંદની ચમકાવું.-ભા.

જગ શિતળતા વેરી ધન્ય થાવું-ભા.

સાખી: કંથ કોડીલો તાણરો, નાવલીઓ ભર નેહ !

ઉઠાર દિલનો દેવડો, અજવાળે દિલ ગેહ !

તહારો સૌભાગ્ય સાર રહુમજાવું !-ભા.

“મણિ”-મોંચો મોરલીયો જતાવું !-ભા.

પૂરણીને સાસરે જતાં નવવધુને કેટલાક નવા સહવાસીઓ સાંપડે છે. સાસુ સાસરો, દિયર, જેઠ, દેરાણી, જેઠાણી, નણદ વિગેરે. સહભાગ્યે સંસ્કારી કુટુંબોમાં વહુ તરીકે જીવન ગાળવા મળ્યું હોય તો સૌના સહવાસની સ્થાણ મળે છે. યાતો સૌએ અશાંતિકરતાં નિવડી પડે. વહુરાણી-જે મોટા મનની, કાર્યદક્ષ, સેવાપરાયણ અને ધરરખુ હોય તો સૌમાં સમાસ કરી લે છે. યાતો હાડય હાડય ચાલે છે. આ સૌમાં નણદ એટલે સારાં કે ખોટાં હૃદય રખણે અડપલાં કરનાર પ્રાણી : આ નણદને બાબી કેવી દ્રષ્ટીએ જુએ !

મંગળસૂત્રની બાબીને મનતો નણદ 'નયનની ચદ્રિકા અને હૈયાનું નૂર-પ્રાણ-ભાર છે.' એ નહાનકડી નણદનાં અંગો-આંખ-કાન વાણી-હાસ્ય-કૌતુક તોફાન મીઠાજી હજીકા અને અડપલાં, સૌએ આ બાવબીની નણદધેલી બાબીને તો સુખદ આનંદ આપનાર સારું સાઈજ લાગે છે.

માનવતી બાબીને નણદલ અમૃતની ખાણ જેવી અમૂલ્ય, અંદન સ્થિતિ, અને પરમાનંદદાયક પ્રાણસમાન વહાલી લાગે છે. અરે ! એ તો પ્રશુનેયે વિનવે છે કે, પ્રભો ! મહારા રત્ન જેવી, તુજ બાલકસમી મારી 'નણદીને સાચવજે, દીર્ઘાયુ આપજે ! કારણ નણદ બાબીની જીવન સ્થાણ છે.

(ઝીણા ઝરમર વગસે મેઢ...ટાળ.)

મેહોરાં નયનાંની ચંદ્રિકા ચકોર !

નણુદલ બહુ બોલી;

મેહારા હૈયાંતું નૂર પ્રાણુ મોર રે !

નણુદલ બહુ લોળી;

હૈયાં ધરાય નહિં ભેતાં નણુદલી—

રૂપ રૂપના અંબાર રે;

નાણુકે ન્હાનકેડા અંગોથી—

ટપકે મૃદુ રસ ધાર ! નણુદલ.

કાલા બેલા મીઠડા બોલે—

હૈયાં હરે પળમાંથી રે !

કામણુગારાં હારય હસીને—

આનંદ-સરમાં ન્હાય ! નણુદલ.

બાળા લોળા અંતરીયામાં—

જગતુ સ્વજન રહુમળય રે !

હેતાળ હૈયાનાં હળવાં હેતડીયે—

અન્ય સુખ ભેષ હરખાય ! નણુદલ.

મસ્ત બની તોફાની નણુદલ—

ધરે હર્ષ ઘડિ રોષ રે!

મીઝાજ છણુકે વળી હસી દે—

રાજ કરે નિર્દોષ! નણુદલ.

રીઝવતી સૌને કરી કિડા—

ફેલ કરી ગભરાવે રે!

મુંજ ક'ઠે વળગી નીજ વીરના—

ગુપ્ત સંદેશ સુણાવે! નણુદલ.

માનવતીની ન્હાની નણુદલ—

લીલુ અમૃત ખાણુ રે!

ચંદન શિતળ ચંપા હરપળ;

પરમાનંદ મન પ્રાણુ! નણુદલ.

નણુદલ મ્હાફે રત્ન અમોલું!

કરશું જતન ગણી પ્રાણુ રે!

પ્રભુ! તુજ ખાલકને માયવળે!

“ મણિ ” મુજ લવન-દહાણુ! નણુદલ.

પ્રેમની પૂજારણી!

પ્રતિપ્રેમધેશી-પતીને પ્રાણાધિક-પ્રભુ સમાન ગણી, પળપળે પૂજનાર પત્નીને, પતી રમરમે બ્યાપી રહે એ સ્વભાવિકજ છે. એ દયા, ક્ષમા, નિસ્વાર્થ વૃત્તિ, અને સાચા દિલવાળા પતીદેવને અંતર ઉમળકાના જળે સ્નાન કરાવી, પ્રેમ લક્ષ્યનાં લુહણાં કઢી, નયનચંદને પુણ, પ્રેમભક્તિનાં પુષ્પ ચઢાવી તેને ચરણે નિજનું સર્વસ્વ સમર્પી દે છે અને અભેદભાવની નયન જ્યોતની આરતી કરી કંથને રીઝવવા તત્પર બની રહે છે અને ખુસ્સા પણ સાચા દિલે કણુમે છે કે હે સખિ! હું તો એવા પ્રભુ સમા પતીદેવની વધુમૂલે વેચાયેલી દાસી છું નહિં કે એ પતિ છે માટે-પણ એના ઉચ્ચ ગુણોની દાસી છું. હે દયાધન, પ્રભો! એમને એ શુદ્ધ આપ કે એ મહારા પર સદૈવ કૃપાદષ્ટિ વરસાવતા રહે.

(મારે આજની ધડિ છે રળિયામણી જો...દાજ.)

મહાશ નાથની હું તો પૂજારણી પ્રેમની જો!

ઠરું “પૂજા દિવસ ને રેન જો!

મહારો બહાલોજી પ્રેમનો પ્રકાશ છે રે!

એનાં નયનોમાં ચેરાં ચેરાં ચેનજો! મહારા!

સાચા દિલનો હયા ક્ષમાનો દિવડો જો!

વણ જોલે ડોલાવે ઉર જહેન જો!

દિલ દેવતાઈ સ્વાર્થનો ન અંશ છે રે!

વણ દિઠે ઘડિ ન પડે ચેન જો! મહારા!

પ્રેમ લક્ષિતનાં પુષ્પ-નયન ચન્દને રે!

જળ અંતર ઉમળકાનાં હેમ જો!

કરં લૂછણા પ્રેમ લક્ષ્ય પ્રાણને રે!

કરુઈ અર્પણુ જીવન ધરી પ્રેમ જો!

કરં આરતી અસેહ નયન જ્યોતથી રે!

મહારો કોઠીલો કંથ રીઝે જેમ જો!

એની દાસી સખિરી વણ મૂલની રે!

“મણિ” મોંઘા એ દેવ રાખે રેમ જો! મહારા!

સોણલાં

સોણલાં : કાણે એનો ખાટો મીઠો અનુભવ કર્યો ન હશે ? એ પરણી સાસરે આવી છે, પતી સહવાસમાં-લાડકાડમાં મનમાન્યા મનોરથો પુર્ણ કરવામાં દંપતી કુખ્યાં રહ્યાં છે. અચાનક પીયુ પરોશ સિધાવે છે. અને વિયોગની વસગી પળો કયા દંપતીને નથી સહેવી પડી ? એનો કંથ જતાં વીખુટી પડતાં-હવે એને હૈયે સૌ માવડું ચઢી આવે છે. એજ વિચારમાં પતીવિયોગીનીને જેમતેમ પાસા ધસતાં લપકઝપક ઉધ આવે છે. ત્યાં પછુ પતીનાજ સ્વપ્ન એને સંભવે છે. આખી રાત્રી સ્વપ્નમાંયે પતી સાથે આનંદ માણતી મરત બની રહે છે. બીજે દિવસે સખિને બધી વાત કહે છે.

સોણલાં ખૂબ સતાવે—સખિરે મને—સોણલાં.
નિંદરડી ઉડી ઉડી જાયે—સખિરે મને.

અલી સખિ ! શું કહું ! એકલાં ઉધ આવતી નથી અને જેમ તેમ આવે છે તો આ સ્વપ્નમાં જીવ લે છે ને મારી ઉધ ઉડી જાય છે. પ્રાણનાથના વિયોગે મૂળેતો આંખડી મીંચાતીજ નથી. ને મીચું છું તો તેજ હૈયે-નસનસે-રમરમે વ્યાપી રહે છે. અરે બહેન ! ગદ્ય કાળે રાત્રે સ્વપ્નમાં તો કાંઈ ઓરજ બન્યું :—

વૃત્તો જાણે છે કે મહારા પ્રાણુવલ્લભને બનારસી પાન અને દીલ્હિનો તંબાકુ ખાવાની ઘણીજ ટેવ છે. એ ટેવ બળી મનેયે પડી ગઈ છે. હું પાન ખાધને સુતી, આંખડી મીંચાઈ ગઈ. પછી જાણે હું ને એ બગિચે હવા ખાવા ગયાં. પુલવાડીમાં ગાલીચો ખિજાવી બેઠાં. ઠંડા

મંદ મંદ વાયુ લ્હેરીયાં લઇ રહ્યા છે. એવામાં લીલી દ્રાક્ષ અમે ખાવા માંડી ને એમણે દ્રાક્ષનો એક લુમકો મારા મોમાં મુક્યો તે અડપલાં કરવા લાગ્યા. તુ તો જાણે છે એ તોફાની કયાંયે સખણા ન રહેને ! ખુબ દ્રાક્ષ ખાઇ મને પાન બનાવવા કહ્યું. મેં જે પાન બનાવ્યાં. અલી સાચું માનીશ. એવા એ ! એવા ! બન્ને પાન કુચો વાળી મોઢામાં મુકી દીધાં. હુતો વા ખાતીજ રહી ગઇ. છતાં એમના મોઢામાંથી પાન કાઢી લેવા જાઉં છું તો મુખ બંધ કરી દીધું ને ઉપરથી 'પચ' દઇને પાનની પિચકારી મારા પર ઉરાડી. અરે બહેની ! હું તો ખીજાઇ ! કાંઈ ખીજાઇ ! મારી નવી ને નવી ફારી સાડી બગાડી ને હું રીસાવાનો વિચાર કરું ત્યાંતો પોતેજ આંખો નચાવી મને હસાવી દીધી. બહુ બહેન વળી મને થયું કે ધનભાગ્ય ! પતીના મુખના પાનની પીચકારી મારાં વસ્ત્રપર એ મ્હારું ભાગ્ય ? એવામાં આંખો ખુલી ગઇ ને હું ખોલવા જાઉં ત્યાંતો મારા મુખનું પાન ચવાતાં રસ ભરેલ મુખમાંથી પીચકારી નીકળી ગઇ ને સાચેજ મ્હારો સાલુડો પાનવાળો થઇ રહ્યો. ને આંખ ખોલું તો હા ! હા ! પતિએ નહીં ! બગિચોયે નહીં ! દ્રાક્ષ પથ નહીં ને હુતો એકલી પથારીમાં હતી-કહે બહેન ! આ દુઃખ ! ને આ સ્વપ્નો ! પતિવિયોગીનો તે અવતાર ?

(મોઢી રહ્યા છું...ઢાળ.)

સોણલાં ખૂબ સતાવે, સખિરી મને—સોણલાં.

નિંદરડી ઉડી ઉડી જાયે, સખિરી—

પીયુના વિચારમાં આંખો મિંચાય ના,

મીંચું તો હૈયે ચઢી આવે ! સખિરી.

જાણે અમે જે બેઠાં પુલવાડીયે !

શિતળ પવન બહાર, આવે ! સખિરી !

ગહારા મોઢામાં દ્રાક્ષ મુકી પીયુઠે !

ગહારી દ્રાક્ષ ખાતાં એ સતાવે ! સખિરી,

બહાલમ તોફાન કરે પાન મેં બનાવ્યાં !

પાન અલી બેઠે એ ઉડાવે ! સખિરી,

લેવા હું જાઉં ત્યાં તો મુખડું ખીડી દે,

પીચકારી પાનની લગાવે ! સખિરી,

હું જે ખીજાઈ ગહારી સાડી બગાડી !

રસીયો તો નેણલાં નચાવે ! સખિરી,

આંખડી જોણું તો સખી શમ્યા એકલડી,

મણિમય સ્વપ્ન એવાં આવે ! સખિરી,

નવ દંપતીનાં અમર યૌવન.

હે દંપતી ! યૌવન અટ જતું રહે તેવી વસ્તુ છે, તમે એ યૌવનને અમર બનાવો ! અને સહચાર કરો તો પણ અમર યૌવન બધાં સહચાર કરો. અને અમર યૌવન મેળવવાનો માર્ગ ? શારીરીક સહચારમાંજ ન રાચતાં આત્મ સહચારમાંજ લીન થાઓ. સ્થૂલ જીવન કરતાં સૂક્ષ્મ જીવન જીવો.

તમે પરણ્યાં ! વિધિએ લગ્નનાં તારેતાર વણી નાંખ્યાં, પણ અન્યથા તો એ છે કે ગઈ કાલના અન્યથા-પરાયાં માત્ર ચોરીમાં ખેંસી કર-કર સ્પર્શ કર્યાં અને પરસ્પર જીવન આધાર બની બેઠાં ?

હે દંપતી ! હમે પરણ્યાં તો સુખદુઃખમાં સમભાગી થવાના સંકલ્પો દૃઢ રાખજો જગતના ખૂલ્લા ચોકમાં-જગતની સાક્ષીએ તમે જોઈ થયાં છો, તો હવે સેવા મંત્ર સાધજો અને “અમર યૌવન” આત્મ સહચારે માણી ધર્મ અર્થ કામ અને છેવટે મુક્તિ સાધજો. અમર યૌવન બધાં મોંઘા જીવનનો એ સાર ! હે દંપતી ! સમજી લેજો; જીવનમાં ઉતારજો: જીવ્યું ધન્ય કરજો.

(મારે આજની ધડી છે રળીઆમણી જો !....હાજ)

અમર યૌવને સુહાવો નવ દંપતી જો !

અમર જીવને કરો સહચાર જો !

કોની બેઠી ને કોનો બેઠડો ને!

વિધિ બાંધે અમર હૈયાં તાર ને!—અમર.

અલી આવાં અબાણ્યાં એક શે' થતાં ને!

વણી બેસે અંતર! એકતાર ને!

ચઢી ચોરી ચતૂરા કર ચાંપતી ને!

બની બેસે જીવન આધાર ને!—અમર.

આજે લેને પ્રતિજ્ઞા નવલ દંપતી ને!

સુખે દુઃખે પરસ્પર ખ્યાર ને!

દિલ આખ્યાં લીધાં જગ સાક્ષીએ ને!

ધન્ય કરને મનૂ અવતાર ને!—અમર.

રસસાગર સેવાના ઉછાળને ને!

અમર યૌવનના ગુંજ સિતાર ને!

ધર્મ—અર્થ—કામ—મોક્ષ ઉભય સાધને ને!

“ મણિ ” મોંઘા જીવનનો એ સાર ને!—અમર.

કાર્યેષુ મંત્રી, કરણેષુ દાસી, મોગ્યેષુ માતા, ક્ષયનેષુ રંમા ।
ધર્માનુકૂલા સમયા ધરિત્રી, પાદગુણ્યમેતત્ હી પતિવ્રતાનામ્ ॥

ભારત વર્ષની કન્યા, પરણી પત્ની બનતાં, જુદા જુદા સ્વરૂપે પતીને કેટલી ઉપયોગી થઈ શકે છે? એનામાં બાલવયમાં પડેલા સંસ્કારો એને પ્રસંગ પ્રસંગે પરાયે જીવન જીવતાં શિખવે છે. એના હૈયામાં સેવાનીજ ધમશ જાગે છે. દંપતી જીવનમાં પતી અર્થેજ એ જીવે છે. સંસાર બ્યહવારની કટુ શમસ્યા: એના ઉકેલ: એમાં આવતી અટપટા માર્ગોની ધુન્ધવણીઓ; પતીને કમાવાની તેમજ વાપરવાની જંજળો: પ્રસંગોપાત આવી પડતી તકલીફો અને આફતો: કમાવું શુભાવધુ: સર અવસરની આંટીધુંટીઓ: એવા વીકટ પ્રસંગોમાં પતીને ખરા હૃદયની સાચી સલાહ પત્ની સિવાય કોણ આપે? એવા પ્રસંગમાં પત્નીજ મંત્રી બની રહે છે.

પત્ની ! ગૃહરાણી ! પતીનો પ્રાણ ! પતી હૃદયની દેવી ! જતાંયે એજ દેવી ધરકામમાં દાસી જેટલી લઘુતાની ભાવનાથી કામકાજ ઉપાદી દ્યે છે. એને ન્હાનમ કે શરમ નહીં ! “આપણા ધરતું કામ આપણે નહીં તો કોણ કરે?” એ ભાવના પત્નીનાજ હૈયે વસેને ?

હજાર જંજળમાં શુંઘાયેલ મગજવાળો પતી હાથકુશ ખાઈ નહાસવા માંડે-પણ પત્નીજ એને માતાના જેટલા વાત્સલ્યથી જમાડે છે. “આતો ભાવરો ! આ અથાણું-શાક-પાપડ” આમ વીવિધ રીતે પતી કેમ જરા વધુ ખાવ? આ ભાવના પત્ની સિવાય કોને હૈયે ઉભરાવ.

છતાં એજ પત્ની પતીને રીઝવવામાં-આનંદ આપવામાં-તેના
 હૈયાના શૃંગારીક કેડા પૂરવામાં-શમ્યાની સહચરી તરીકે, રસરાજની
 રમણ રસીકા તરીકે, હૃદય સરવરની રસીક હંસી રંભા બની રહે છે.
 પ્રેમ-કર્તવ્ય-વત્સલતા અને ચાતુરી આ સૌ ગુણો એકજ સ્થાનમાં-
 પત્નીમાં પ્રસંગે પ્રસંગે ખીલી ઉઠી પોનપોનાનાં કાર્યો બજાવે છે. મોટેજ
 એ ગૃહીણી-સહચારીણી પ્રીય બાધિણી-દેવી-પતીવત્સલાઃ મહાદેવી.

(મીઠાં ગોરસ લો ગોરસ લો...દાજ)

ગુણિયલ ગોરી સુરસુંદરી રસાળી,

નિહાળી એક કબ્યાણી ગૃહરાણી.

હૈયે હેતલ ને આત્મલોગ વાળી—નિહાળી.

સાખી: ભુખી પતિ સહવાસની, સુખ દુઃખમાં સમભાવ.

મોંઘલ મંત્રી સમોવડી, સ્વાપણ સહજ સ્વભાવ.

જેની જોડન જગત્સર ભાળી—નિહાળી.

સાખી: ગૃહ બ્યહવારની કુશળતા, ચતુરા અંગોઅંગ.

દેવી-દાસી સમોવડી, પ્રિયતમ. અંગ અલંગ.

માને કર્તવ્યનેજ દીવાળી—નિહાળી.

સાખી: અંતરીયાં અમૃત ભર્યાં, તલસે પતી સુખકાજ.

લોભ્યે માત સમોવડી, જમાડતી પતીરાજ.

પતીવત્સલા સુઘડ સતી શાણી—નિહાળી.

સાખી: કંથ રીઝાવે કામીની, પૂર્ણ પ્રીતમ અનુકુળ.

શયને રંભા સમોવડી, પ્હેરી પ્રેમ દુકુલ.

મણિ મોંઘલ મહાદેવી મરમાળી—નિહાળી.

વી છૂડો

આ લોક ગીત છે : અર્થભાવ સ્પષ્ટ છે. પતી વિયોગ સ્વી
વીછૂડો-પતીધેણી પત્નીને કરડ્યો છે. એને પતી મળતાં તે ઉતરે છે,

અલી સાહેલી ! પુલડીયાં વીણવાને ગઈ પુલવાડી,
પગલી દેતાં ! વીછૂડો કરડ્યો રે મારી માડી.

આય અરરરર જીવડો બચે,
આ ઝેરી ઠંખ કેમ સહેવાયે,
મારા દિલડામાં કાંઈ કાંઈ થાયે ! અલી.

હું તો મહાલતી હોંશ ભરી ઘરમાં.
મારું મનડું રમતું વરમાં.
હૂણી સ્વામી સ્મરણના સરવરમાં ! અલી.

મારો કેણુ ઉતારે વીછૂડો.
મારી વાડીમાં ક્યાંથી જુડો !
અરરરર કેર થયો કુડો ! અલી.

પીયુ આંચો મોહન મંત્ર લયો !
એની નજરે વીછૂડો ઉતર્યો.
મણિમય જન્મારો સફળ કર્યો ! અલી.

કાંટો

લો કગીત: પરણી સાસરે આવ્યાં: એને પતી સહવાસનીજ

ભુખ: જીવનરૂપી જળ ભરવા સાસરે આવી પણ સ્વામિ
નથી: વિદેશ છે. એને તુર્ત બોલાવવા આ વસ્તુ સર્ગાય છે. એને
પતી વિયોગનો કાંટો કાળજે વાગ્યો છે. એને વૈદ-સાસરીયાં કે સગાં
વહાલાં કંઈજ શાંતિ આપી શકતાં નથી. એતો ૨૫૭૮ કહે છે કે:—

ઝહારા નણુદલ વીર તેડાવો રાજ:—કાળજે.

અને સાચેજ એ આવતાંજ એનો કાળજકાંટો નીકળી જતાં એને હૈડે
'શીતળ શેઢ્યો' ઉછળે છે. અને કહે છે કે:—

નાવલીઓ વૈદકો સાચો રાજ—કાળજે.

ખીન્ને ધનવંતરી ચે કાચો રાજ—કાળજે.

છેવટે કહે છે કે:—

હવે સુખે પાણીડાં જઈશું રાજ—કાળજે.

અને સાચેજ જીવનરૂપી જળ ભરવા—કંઈ આવતાં તેને સુગમ થઈ
પડ્યું અને પોતાના શુદ્ધ હૃદયનાં પ્રેમ રૂપી અમૃતજળ પીધને પાવામાં
વિયોગ દુર થતાં સગવડ થઈ પડે છે:—

પીયુ મલિમય અભિજળ પાઈશું રાજ—કાળજે.

(અચકા મચકા કરેલી...રાગ.)

હુંમે પાણી ભરવા ગ્યાંતા રાજ

કાળજે કાંટો વાગ્યો છે.

થેનડીયાં રગરગ વ્યાખ્યાં રાજ. કાળજે.
 છવ્યાની આશ થોડી રાજ. કાળજે.
 કોઈ વૈદ બોલાવો દોડી રાજ. કાળજે.
 સસરાછ કે'ણ કહાવો રાજ. કાળજે.
 સાસુડીનેય બોલાવો રાજ. કાળજે.
 મારા જોઈ જોઠાણોને લાવો રાજ. કાળજે.
 નણુદીને કાગળ લખાવો રાજ. કાળજે.
 દેર દેરાણી નણુદલ આવો રાજ. કાળજે.
 વૈદડીયે ઓસડ વાટયાં રાજ. કાળજે.
 મને લાગે ખાટાં ખાટાં રાજ. કાળજે.
 મારી માવડીને તેડાવો રાજ. કાળજે.
 મારા ખાપને ખંધવ બોલાવો રાજ. કાળજે.
 ઓય અરરર કાંઈ કાંઈ થાયે રાજ. કાળજે.
 મારા નણુદલ વીર તેડાવો રાજ. કાળજે.
 મારા કાળજ કાંટો કઢાવો રાજ. કાળજે.
 એણે કાળજ કાંટો કાઢ્યો રાજ. કાળજે.
 મારા હૈડે શીતળ શેઢ્યો રાજ. કાળજે.
 નાવલીયો વૈદડો સાચો રાજ. કાળજે.
 બીજો ધનવંતરી ચે કાચો રાજ. કાળજે.
 હવે સુખે પાણીડાં જઈશું રાજ. કાળજે.
 પીયુ મહિમય અસિજળ પાઈશું રાજ. કાળજે.

સોહાગણ

સોહાગણ ! કેવો સુંદર અર્થ લાવ ભર્યો શબ્દ ! ઝીને મન

એ શબ્દ તો પ્રજા સમોપડીયોજ છેને ? સાચી સોહાગણ

કાણ ? શું જેનો આંદો તુડો અખંડ હોય તે ? ના ! ના ! ધણીયે
આંદો તુડો અખંડ પત્નીઓ હોતે પતીએ ધર ખૂલે આસુડાં ઢાળતી
જોઈ છે ; પણ જેને સદગુણી પ્રેમી પતી હોય ; કારણ સાચો પ્રેમાળ
પતી તો કોઈકજ સોહાગણ પામે છે. જેણે પૂર્વ ભવે પ્રજા પૂજ્યા હોય
તેજ પત્ની હૃદયના જાણનાર ને પત્નીજીત પાળનાર પતી પામે ને ? જે
પોતાના જીવન સમુ પત્ની જીવન વિકસાવે ; સમપદીના મંત્રના મર્મે
જાણી પાળે ; પત્નીના રસરાજ-આત્મા-જીવનવિગ્રામ બની પ્રાણ
પ્રાણની એકતા સાધે, જે કેવળ વ્યવહારીક જીવનજ ગાળી-ધણીજ
બનીતેજ ખેસી ન રહેતાં અન્યો અન્મ આત્માની સુરતા-એકતા
સાધે ને સધાવે, પોતાનાં આત્મ બળ પત્ની હેથે પૂરે ; પત્નીને જ્ઞાનદાન
દષ્ટ પોતાના સમી જ્ઞાની બનાવી એનાં અજ્ઞાન અધાર પડળ ટાળે,
તેને કર્તવ્ય સમજાવે ને સાચું જીવન જીવવાનાં સ્વાનુભવી શિક્ષણ
આપે, નિજ સમ બનાવે-ગણે, એવા સદગુણી પતીની ચરણ સેવા
પામે એજ સાચી સોહાગણ. હે પ્રભો ! હમારા ભારતને દ્વાર એવી
કાર્તિશાળી સોહાગણો ઉતારજે !

૯

૯

૯

૯

(સાખિઓ નિજનિજ નીતિ ધર્મ...દાળ.)

સ્નેહની! સદ્ગુણ સાગર, સ્વામિ સેવ સદા મળે રે.
જેનાં પ્રેમ સરોવર, ઉછળે દિલ દિનરાત!

સાચા પ્રેમજ્ઞ સ્વામિ કોઈ સુહાગણ પામતી રે!
જેને હૈયે હિંચે પરણી પ્રેમ નાર. સાચા.

સાખી—પ્રભુ પૂજ્યા પેલે ભવે, પામે પ્રેમી પ્રાણ!
પતિવૃત્તને પાળતા, પતિ હૃદયના જાણ!

પતિજીવનને જાણી નિજસમ વિકસાવતા રે,
પૂરા, સમ્પત્તિની પાલણુદાર સુજાણ. સાચા.

સાખી—બની રસરાજ રમા તણા, રસાત્મ આત્મરામ.
પ્રાણ પ્રાણ કરી એકતા, બને જીવન વિશ્રામ.

સુરતા આત્માની સાધીને, નિત્ય સધાવતા રે!
પુરે પ્રમદા હૈયે, નિજતમજ્જા અભિરામ. સાચા.

સાખી—જ્ઞાનદાનથી પતિના, અજવાળે ઉર પ્રાણ!
નિજ કર્તવ્ય ગીતા તણાં, શિક્ષણનાં દે હાણ!

એવા સદ્ગુણ સાગર પતિચરણ પ્રભૂ આપજો રે!
મણિમય મુયસ સુહાગણ, ભારત ઉગે જાણ. સાચા.

સમ્મન તિથી

પરજ્યા પછી-સખિને નવલવધુ પોતાના હૈયાની ગુંજ કહેવા બેઠી છે. એને પળેપળે પોતે પરજ્યાની તિથી યાદ આવે છે. જે તિથીયે સમ થયાં-કૌમારજીત ઉજાવાં-પરસ્પર અર્પાયાં, ચોરીમાં અભેદમંત્ર લખ્યાં-સપ્તપદી બોલ્યાં સમજ્યાં: પ્રેમમંત્ર સાધવાની શરૂઆત કરી; એ મંગળ ધડિપળ, મંગળ દિવસ. એ મોંઘી રાતડી ને પિતૃગૃહેથી લીધેલી વિદાય, આ સૌ રમરણુપરે આવી. એ મુખદાયક સાભાગી મંગળ સમંતીથી એને હૈયે ચઢી આવી રોમેરોમમાં હૃષ્ટ ઉભરાવે છે.

(આશા....દાળ.)

એ દિન કયમ વિસરાય-સખિરી.

ઉર ઉરનાં બાંધન બાંધાયાં, છવન તંતુ વણાય,
 પ્રભુતામાં પગલી પાડીને, છબ્યું સફળ ગણાય;
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

અનંતાત્મ રસ જ્યોત જગાવી, આણે આણુ મિલાય,
 નિજનું સર્વ નિજત્વ બુદ્ધીને, સ્વામિ ચરણુ અર્પાય;
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

સુભાગી દિન એ સખિ અમોલો, હૈયે હર્ષ બરાય,
પ્રેમતણાં વૃત્ત અમે લીધેલાં, સમજીને મન માંદો;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

ચઢી ચોરીએ કર ચાંપેલા, દિલ દિલ એક થવાય,
સપ્તપદી મંત્રો ઉચ્ચારી, એક થયાંતાં બ્યાંય;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

જીવન ઘડિ મંગળ મોંઘેરી, અલેદ લાવ લણાય,
પ્રેમમંત્રનાં સાધન સાધી, આત્મ આત્મ મળી જાય;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

સેવા ને સહચાર સ્વામિના, ચરણે સૌ અર્પાય,
ત્યજી હુંપદ નણુદલવીર કેરી, પુરે પુરીજ થવાય;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

એ મંગળ દીન મંગળ ઘડિપણ, મોંઘલ રાત્રી વિદાય,
મહિમય લગ્ન તિથી સંભારૂં, સૌભાગી સુખદાય;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

કરમલડીનાં પુલ

ચંદની-છાં જેવી-પતીવ્રતાના પાતિવ્રત્ય સમી-રાત્રિ : ધરતી માથે
ચંદરનો બાંધી રહેલા આકાશમાં પતીવ્રતસલાને હૈયે ઝુલતા
પતી સમોવડીયો આંદલીઓ, પૃથ્વિને રૂપેરી રસથી રસી રહ્યો છે. વસંતનો
મંદ મંદ વાયુ સળેડીલાં ફેવાને ઝુલાવી-લહેરીયા ખવરાવી રહ્યો છે.

એને નાવલીયો પુલનો ભારે રસીયો. પોતાની પ્રિયતમા સાથે
એને બાવી રજનીમાં પુલ વીણવા જવાનો શોખ થયો. એને પુલ
વીણી વેણી તૈયાર કરી એની હૃદયરાણીને અંબોલડે એ સોહાવવી
છે : પોતાનીજ વાડીમાં એક પુલ મહારે લચી રહેલ કરમલડી છે.
બંનેએ પુલ વીણવા માંડ્યાં. બંનેના બોલામાં પુલ બેળાં થાય છે :
અપણ ચતુર ચંદ્રાનનીનાં મોઢા પર પતીપ્રેમના પ્રકાશ તગતમે છે.
પતી સહવાસમાં પત્નીને અજબ અપળતા-હોંશ-જોમ અને ઉત્સાહ
ઉભરાય છે. અપટીક વારમાં પત્નીનો બોલો પુલથી ફાટવા માંડે છે.
પતી અર્ધાંધ પુલ બેળાં કરી શક્યો નથી.

પત્ની બોલી : જોશું પ્રાણી ! મહેં ફટલાં બધાં પુલ
વાણ્યાં ? ખરે ! એ છતીજ ગઈ ! છતાં પુરૂષ મુલક સરસાઈ
બોગવવાની એની આજ્ઞા કેમ જાય ? પોતાથી એ અદકાં પુલ વીણી
જાય ? ના ! એ ચીંટાયો, રીસાયો, પુલ ફેંકી દીધાં ! વેણી બાંધવી
મેં બુલ્યો. મોંઢું ઉતરી ગયું. ને પોતે વીણેલા પુલ ફેંકી દઈ, બોલ્યા
આલ્યા વિના સમયમાકાર થઈ ઉભો રહ્યો.

ચતુર પત્ની ચેતી-ચમકી ને પુરૂષ હૈયાની આ નખલાઈ સમજી
 ગઈ. એ હવે તેની પાસે ગઈ : સ્વામિન! હું તમારીને ? હું ને તમે
 એકજને ? તો મ્હારાં પુલ તમેજ વીણ્યા ગણાયને ? ત્યારે તો તમારો
 દોઢ ખોળો પુલ ? હ્યો ! હ્યો ! હવે વેણી ગુંથી મારા અંખોલડે
 બાધો નો ? વાહ ! પ્રાણ ! બહુ શાણા ! પ્રાણેશ હું ને કાંઈ કરું એ
 તમારીજ હાથ ને હુંકે વડે હો ! મનાયતો પ્રિયતમ વેણી ગુંથી પત્ની
 અંખોલડે બાધી રાચે છે. આ ન્હાના પ્રણય કર્લહવાળા ભારે હૈયા-
 ચંદ્ર સામેય જોઈ શકતાં નથી. શરમાય છે. અને મુંગા મુંગા ધર
 બેળા થાય છે :

ખખરદાર ! રસીક દંપતી ! ફરી આમ વઢી ન પડશો !

○ ○ ○ ○

(કન્યા કમળાભૈરી...હાજ.)

રૂપલા દુધ પખાળી-ધરતી ધોળી બગ-પખીર,
 ચાંદલ આલલ ચઢીયો-વેરે ફિરલો લાખ.

આલ્યાં કરમલડી પુલ વીણવારે :
 સાદાબો પુલનો રસીયો-વેણી વેણી કરી રહોરે.
 એણે આડ્યો લીધી-વેણી બાંધલ કાજ : આલ્યાં.

મારી વાડી મુલે-કરમલડી સોહામણી રે,
 માંડ્યા પુલડાં વીણવાં-બન્ને ખોળા માંડા : આલ્યાં.

મારો ખોળો પુલડે ઉલરાઈ ઉલરાઈ જાય છે રે :
 સાદાબો યાકયો બોલ્યો. મ્હારાં અઢકાં પુલ : આલ્યાં.

મારો ખોળો ફાટે-વાલમ ખોળો અર્ધો ભર્યો રે,
 એને જોણું આંખું, ફેંકેયાં પુલડાં ધુળ : ચાલ્યાં.
 ભૂલ્યો ભૂલ્યો એતો વેણી ગુંથવી બાંધવી રે,
 એનાં મોઢાં ઉતર્યાં લીધા અખોલા રાજ. ચાલ્યાં.
 કાલાવાલા ખોળા પાથરણે કંથ રીઝ્યો રે,
 વેણી ગુંથી બાંધી અખોડે નિજ હાથ. ચાલ્યાં.
 ચાંદલ હસતો બન્ને શરમાતાં વાટે વળ્યાં રે,
 મણિમય કરમલડીના પુલ્યા ફાલ્યા ફાલ. ચાલ્યાં.

વિયોગીની

પતી વિયોગ ! કેવો કુર શબ્દ ! પરણી પ્રમદા સાસરામાં પતિ વિહોણી ! એને એના પતી વિના પતિનાં રનેહધામ સુનાં સુનાં લાગે છે. એનાં હૈયાં ચે સુનાં છે. આંગણાં અળખામણાં ઝેર જેવાં : નામધારી થઈ ગઈ; એ નિત્ય પતિ દર્શનની અંખનામાં ધુલદાર શુંથી રાંખે છે. આવતાંજ પહેરાવો દઈશ. પતીને ઠપકો આપવા મન સાથે ગોઠવી રાખી મોઢુ આંખ કેમ ચઢાવવાં તે પણ નક્કો કરી રાખે છે. પણ પતી નથી આવતા; પછી પતી પરની રીસ વિધિ પર ઉતારે છે : ૩

વિધિ લેખ લખતાં શું મુકી રે ?

મને એકલડી નાથે શે' મુકી ?—સખિ

એ તો પતીને આવવવાનો માર્ગ જુએ ને નિસાસા મુકે; રાતડી યુગ જેવી થાય છે. એનો રાજલહંસ કાઢી સરોવરની પાલ્યે કાઢીએ જોવાનું થેલીની જેમ જ્યાં ત્યાં પ્રુછી વળે છે; અને એમ તરે શુ વીતી-વર્ષ વીત્યું.

એણે તો યોગ સાધનાથી પ્રભુને બદલે પીયુ મેળવવા તપશ્ચર્યા માંડી. નાભિકમળ કદર્પી ત્યાં ઝંકારને બદલે પતીને સ્થાપ્યાં. પૂછું ત્યાં પતી ક્યાં ? એ તો બેબાકણી આંખે પોદ્ધરે છે, હે સ્વામિનન્ન જલદી ઘેર આવો, બહાલમ ! તમારા વિયોગે દેહ ગાળા નાંખી, આવો ! આણ ! આ હૈયે પધારો :

(રઘુપતી રામ...દાળ.)

સખિ! સ્નેહધામ સુનાં સુનાં મ્હારાં રે!

સુના સુના હૈયાના જોવારા—સખિ.

સખિ ઉર જોરડીયે અધારાં રે,

લાગે આંગણિયાંયે અકારાં રે,

પીયુ પરદેશ મુકયાં નોધારાં—સખિ.

શુંથી રાખું નિત્યે પુલ માળા રે!

ગોખી રાખું ઉપાલંબ સારા રે!

પણ ના'વ્યા સખી પ્રાણ મ્હારા!—સખિ.

વીનાં માળી જીવનવાડી મુકી રે,

વીધિ લેખ લખતાં શું મુકી રે,

મને એકલડી નાથે શેં મુકી!—સખિ.

ખાળી લોળી મુંઝાતી સીનતી રે,

પીયુ પંથ જોતી ને અકળાતી રે,

રાત યૂગ યૂગ સમ લંબાતી—સખિ.

મ્હારે રાજલહસં રૂપાળો રે,

કોઈ સરવરીયે કહો લાલ્યો રે,

વીત્યાં વર્ષો શિયાળો ઉનાળો—સખિ.

રસરાજ ભુક્ત્યા પ્રીતી મહારી રે,
 પ્રેમ દિક્ષા લીધી શું વિસારી રે,
 દીધી કાળજે વીરહ કટારી—સખિ.

કેઇ જીવનધન મુજ લાવે રે,
 હોય રસીયો ને મુજથી રીસાયો રે,
 પડું પાય પીયુને મનાવો—સખિ.

નાભિકમળ સિંહાસન સ્થાપ્યું રે,
 પીયુને સ્થાન ઈશ્વરનું આપ્યું રે,
 ખાલી નેતું ને દિલડું સીનતું—સખિ.

વેગે બહાલા વળો ઘર વાટે રે,
 ગાળી નતઠી વિરહ ઉચાટે રે,
 આવે મહિમય પીયુ દિલહાટે—સખિ.

પીયુ સાંભરે

“હું રે કામીની શું સંસારે? વારે વારે પતીને સાંભરે;” આ

સૂત્રનો સાક્ષાત્કારઃ કારણ “જ્યાં જ્યાં નગર મ્હારી ઠરે,

યાદી ભરી ત્યાં આપની” એ પ્રમાણે આ પતી ધેણડી પ્રમદાને આંખ

મીચતાં, શમ્યા ને સ્વપ્નમાં પીયુજ હૈયે ચઢી આવે છે. પુલ પાંખડી

ચુંટતાં પીયુની આંખડી, આકાશે વાંકડી ચદ્રિકા જોતાં પીયુનું લલાટ,

પ્રભૂ ધ્યાનમાં જોસે તો—એનો સાચો પ્રભૂ જ્ઞાલમ, વીણા તારનાં ઝણકાર

સાંભરતાં એની દૃષ્ટિ કલાપીના રહુકાર સાંભળતા પતી-કળામલ

મોરનો ચનગનાટ, એમ સર્વત્ર—અરે હૈયાને પ્રત્યેક ધગકારે પતી જ સાંભરે

છે, એના હૃદય સરોવરમાં આઠે પહોર—પતી, પતીજ, ઝીલે છે.

પતી રમરણ્યાર્થે પ્રેમ સંગીતમાં પતીજ સાંભરેને? અરે એ પ્રેમ-

ધેલીની રંગેરંગમાં રોમે રોમમાં પીયુ પીયુના નાદ ચાપ છે. ધન્ય એવી

પતીરમરણ્યમસ્ત પ્રેમધેલી પ્રમદાને: વંદન એને ચરણે;

(હુતો પોદણુ કંઈને હરી સાંભરે...લાળ.)

સૂણિ! આંખડી મીચું ને પીયુ સાંભરે રે,

મ્હારાં હૈડલાં ઢળી ઢળી જાય રે. સખી.

પુલ પાંખડી ચુંડુ ને પીયુ સાંભરે રે,
પીયુ આંખડીની યાદ તાણ થાય જો. સખી.

નલો વાંકડી ચંદ્રીકા પીયુ યાદ દે રે,
હૈયે નાથનું લલાટ ખડું થાય રે. સખી.

પ્રભુ ધ્યાનમાં યેસુ ને પીયુ સાંભરે રે,
ઠહાલમ સાચો પ્રભુ છે હૈયા માંઘ રે. સખી.

વીણા તારને ઝણકાર પીયુ સાંભરે રે,
એની દ્રષ્ટિએ હૈયું ગાન ગાય રે. સખી.

શુણી કેકા કલાપી પીયુ સાંભરે રે,
મારો કળાયલ મોર થનગનાય રે. સખી.

સખી ઉરના ધડકારે પીયુ સાંભરે રે,
દિલ સરવરીયે નાવલીયો ન્હાય રે. સખી.

પ્રેમ સંગીત કહને પીયુ સાંભરે રે,
મણિ રંગે રંગે પીયુ નાદ થાય રે. સખી.

પ્રેમવૃત્ત

સરકારી-કેળવાયલી છતાં અગમ-પ્રેમપંથની અગમ્ય પ્રમદા જગતના ચોકમાં આવી અનુભવીઓને એક અગમ દાયકાનો ઉકેલ પુછે છે:-હે પડિતો-પુરાણીઓ-જોશીઓ ! કહો ! કહો ! ભલા ! પ્રીતો-પ્રેમ એ શું છે ? કારણ કે હું તો આજે પરણી. મહેં પ્રેમવૃત્ત લીધાં.

ઓ તત્વજ્ઞાનીઓ-વિજ્ઞાનીઓ-તમે તો કહો ! ઇતિહાસો-અથા શાસ્ત્રો પ્રેમ મિમાંસાઓથી ભર્યા પડ્યા છે-તમે સૌ તો એ મહાગ્રંથોના તત્વજ્ઞાનના નિષ્ણુઓ છો ને ?

યુગે યુગે પ્રેમના પ્રકાર પથરાયા છે ! રૂપિમુનીઓ-રાગ રંક સૌ એના રંગે રંગાયા સાંભળ્યા છે. કાષ્ટ એ પ્રેમની પવિત્ર જ્યેષ્ઠ અને પ્રજ્વલીત પાવકથી બચ્યા નથી જાવ્યા. તો કહોને ! ભલા ! પ્રેમ એ શું હશે ? કૃષ્ણે રૂક્મિણીના અને રામચંદ્રજીએ સીતામાતાના પ્રેમ માટે મહા યુધ્ધો ઠાં ખેલ્યાં ? દ્રૌપદીજી માટે મહાભારત કાં ખેલાયું ? ઓ ઇતિહાસમહોદધિઓ ! ઓ બી. એ. એમ. એ. થયેલા, બેરિસ્ટરો-ડૉક્ટરો-શીશુકે. આઈસરો-કહો કહો. મને પ્રેમનાં તત્વો સમજાવો. મહેં આજે પ્રેમનાં વૃત્ત લીધાં છે. કહે છે કે-પ્રીતિ માટે પ્રાણનીયે પરવા નથી રહેતી. એ પ્રેમદેવની જ્વલંત જ્યેષ્ઠ જ્યારે જાગે છે-અંતર અબેદ ઝંકાર થાય છે-ત્યારે એ પ્રેમનાં રસરસાયણના સેવનથી મનુષ્ય અવનવોજ બની રહે છે. એવું તો એ કેવુંકે રસાયણ છે ભલા ? એને કાષ્ટ પ્રેમ-પ્રીતિ મહોબ્જાત ધરક કહે છે. પણ એ બધાં એનાંજ રૂપ હશે ને ? કહોને ? કાષ્ટ તો એ અદ્ભુત પ્રેમદેવનું

વર્ણન કરી બતાવે ! કારણ પ્રેમવૃત્ત લીધાં ત્યારથી મહારા હૃદયમાં-જેમ
યોગીની સુરતામાં હૈં હૈં ના રચુકાર ઉઠ્યાં કરે તેમ પ્રેમના તુંદિ-તુંદિ
બપના રચુકાર ઉઠ્યાં કરે છે.

ઓ વિદ્વાનો ! આટલું તો સમજવો ! હું પ્રેમ માર્ગથી અભણ
હું. તમે કૃપા કરી ગીતા કુરાન બાઈબલ આદિ ગ્રંથો ફેંદીને પણ મને
બસ કહો કે પ્રેમનો સાર શું છે ?

જગત્નો કયો શીલસૂક્ષ્મ એ સ્હમજાવે બસા ? છેવટે લાલન-
નિજાતમા સમજાવે છે-એને, એ મહાત્મા પ્રેમતત્ત્વનાં સ્હસ્યવાણુ તત્ત્વનું
તત્ત્વ અને સારનો સાર:-

હે ! પ્રેમવૃત્તધારીણી ! લાગ્યવંત સોદાગણ ! સાંભળ ! એક-
ચિત્ત થા ! પ્રેમનું સાર અમૃત ગળે ઉતારજે ! કે-પ્રેમ એટલે, આત્મત્યાગ:
આત્મ સહેવું; બીજાને અપાઈ જવું; સર્વ સ્વાર્પણ કરી દેવું;
એકને એક મળા એક થવું; હું મટી તું થવું; સમજી લે ! ઓ સાચી
પ્રેમ ધર્મનો મર્મ-આત્મ ત્યાગ.

આ સાંભળી સોદાગણ બોલી-હે લાલન ! તારાં ચરણ ધોઈ
પીશ. સાચુ ! હવે હું સમજી. અત્યારથી જ હું પ્રેમધેલી બની-પ્રેમવૃત્ત
લીધાં તો આત્મત્યાગ સાધ્યો: પ્રેમમય બની રહી-અને

કિલધી બાંધ્યા મણિમય શુદ્ધ પ્યાર.

(ભરણ પૂરેલો વધાવો...હાળ.)

કોઈ કહેશે પડિતો પ્રીતી શું હશે ?

કહો પુરાણી જ્ઞેશી પ્રેમ સાર !

મહેંતો આજે લીધાં કે વૃત્ત-પ્રેમનાં ! (ટેક)

લણ્યા તત્ત્વજ્ઞાનીએ તમ તત્ત્વમાં—
વળી વિજ્ઞાનશાસ્ત્રના કહો સાર !

મહેતો.

વાંચો વાત ઇતિહાસે વળી પ્રેમની !
યુગે યુગે પ્રકટયા એના અંભાગ !

મહેતો.

રૂપિ-મુનિ રંગાયા રાણા રાજવી !
દક્ષિમ પુત્રો-ક' ગાલ એ ક તાર !

મહેતો.

કૃષ્ણ-રૂક્મણી, સીતા સતી રામનાં !
મત્યાં મહાયુધ દ્રૌપદીને કાજ !

મહેતો.

પ્રીતી પરવા ત્યજાવે દેહ-પ્રાણની !
એના ઔર અનેરા વ્યભકાર !

મહેતો.

બ્યોતિ જાગે બંધલ ત બ્યારે પ્રેમની !
ધાતાં અંતર અલોદ એકાકાર !

મહેતો.

કહો મહોજ્જવ ઇશક પ્રીતી પ્રેમ તો-

બધાં જોનાંજ રૂપ મનોહાર !

મહે'તો.

પ્રાણે પ્રાણ રગેરગ એકતા !

ભગી ઉઠે અનેરા અંતર તાર !

મહે'તો.

કેણુ વણુન આપે પ્રેમ દેવનું ?

તું-તું-શુંજે દિલ પ્રેમના અંકાર !

મહે'તો.

ગોતો ગીતા કુરાન બાઈબલ લલા !

કયાંયે હાથ લાગે છે પ્રેમ સાર ?

મહે'તો.

આત્મત્યાગ-અજળ અર્થ પ્રેમનો !

ગાળે મ્હાણું રહેણું ના બ્યાં પોકાર !

મહે'તો.

લાલન-હર પળ હું તો પ્રેમચેલૂડી !

દિલથી બાંધ્યો મણિમય શુભ પ્યાર !

મહે'તો.

પ્રેમના પરાગ

હા પ્રસંગે મંડપમાં સંસ્કારી સીવંદને ગાવાનો ગરબો :
ભાવ અર્થે રચ્ય છે.

(કુંજલડીરે સંદેશો અમારો...ઢાળ.)

પ્રેમના પરાગ બધા વિશ્વને ઉભળતા,
ચેતના નવિન જગાડતા સાહેલડી.
ધરધર રસરાજ આજ સજની પધારતા,
કર્તવ્ય પાઠ પઢાવતા—અલળેલડી.

પ્રેમના.

સાખી—આત્મત્યાગ મહામંત્રથી, જીવન કરી ચક્રચુર,
સેવા યજ્ઞ અર્પાઈ જતાં, વાધે નવલાં નૂર.
વિશ્વના કલ્યાણ વિષે દેહવડી તાવતાં,
શાંતિ સમાધિ સુહાવતાં—રસવેલડી.

પ્રેમના.

સાખી—પરમપ્રેમપરબ્રહ્મના—અનહદ નાદ શુણાય,
મન જપતું ઝંકાર ને—ચિદાનંદ ઉભરાય.

એવા અંતરીયે પ્રભુ પોતે પધારતા,
સ્વર્ગ સમું વિશ્વતો સુહાવતા—ઓ ઝહેનડી.

પ્રેમના.

સાખી—સ્વદેશવૃત્ત સ્વિકારીને—સ્વધર્મમાં રહી લીન,
આત્મ સ્વરાજ સટે ધરી—સત્યાગ્રહનું ખીન.

મોહ અને માનને તો મનથી વિસારતાં,
સૂર તો સ્વદેશના આલાપતાં—ઓ બેહુડી.

પ્રેમના.

સાખી—આત્મ સમું જગ ભાળતાં—હું—તું સાધ્યું જાય,
મહામૈયા પદ પામતાં—પામરતા વિસરાય.

પ્રેમના આહ્લેક ઘરઘરમાં ગળાવતાં,
માનવને દેવ બનાવતાં—અલબેલડી.

પ્રેમના.

સાખી—પ્રભુનાં દર્શન પળપળે—સ્થળ સ્થળ પ્રેમે થાય,
અખિલ વિશ્વ પ્રભુમય થતાં—પ્રેમસમાધિ પમાય.

પામે પ્રભુને આત્મભયોત પ્રકટાવતાં,
મણિમય જીવનને બનાવતાં—ઓ ઝહેનડી.

પ્રેમના.

૨ સ રે લ

૨ સીકે હૃદયનો પતી-પ્રેમધેથી પત્નીને એક નાજુક અશ્રુ પુછે
છે, ક્યારે? હે સખિ! ક્યારે? એ મંગળ ધડપળ ક્યારે
લાવશે કે જ્યારે તમે—

માનવને દેવ બનાવશે!

અરે

ઘર ઘર રસ હેલી મચાવશે?

અરે! માત્ર સંસાર વ્યહવારમાં રમ્યાં પચ્યાં રહેશે કે યુગયુગનાં
શુદ્ધ સનાતન યોગવિદ્યાનાં તત્ત્વો પામી-પચાવીને—

લક્ષ્ય ધરી ઈકારનું-પૂરક રેચક પ્રાણ,

કુંભક ધરને સ્થાપતાં-બ્રહ્મ રંધ્ર એંધાણ..

યોગીની બનીને ક્યારે વિશ્વને ઉઘાડશે?

મણિમય પ્રભુને પમાડશે?

ક્યારે! જીવન સંગીની સખિ!

આ બધું ક્યારે? કારણ લગ્ન-શિક્ષા આ મારેજ છે હોં!

કહો ત્યારે ક્યારે?

(કુંજલડી રે સંદેશો...દાળ.)

રસની રસદેલ સખિ ક્યારે રેલાવશે?

રેલીને રસમાં ડુબાવશે—સાહેલડી? રસની રસદેલ!

સાખી—હૃદયે રસભક્તિ ભરી, પ્રભુતા પુરી પૂર !
આત્મોજસ અણુમૂલ વડે—પ્રકટાવી કંઈ નૂર !

એથી છવન ક્યારે વિશ્વનું ઉન્નળયો ?
ચેતના નાવિન જગાડ્યો ? રસવેલડી ? રસની.

પવિત્રતા ને પ્રેમના—પરાગ રસતા પ્રાણ,
અજવાળે જગહૃદયને—પૂણ્યકિરણ રસભાણ.

એવા રસઢહાણે—વિશ્વ સ્વર્ગ શું સુહાવયો ?
માનવને દેવ બનાવયો ? અલભેલડી. રસની.

સ્વદેશ રસ રેલાવતાં ! માતૃચરણ થઈ લીન,
આત્માને પ્રભુભય કરી ! બળવી તું—તું બીન.

ભગી જગાડી જગત્ ઐક્યથી રસાવયો ?
ધરધર રસહેલી મચાવયો ? એા ચેતૂડી—? રસની.

લક્ષ્ય ધરી ઈંકારનું ! પૂરક—રેચક—પ્રાણ !
કુંભક ધરને સ્થાપતાં ! બ્રહ્મરંમ્ર એધાણ !

યોગીની બનીને ક્યારે વિશ્વને ઉધ્ધારયો ?
મણિભય પ્રભુને પમાડ્યો ! સાહેલડી. રસની.

રસ જ્યોત

આ દર્શ પતિ-પત્નિ પ્રેમૈક્યનું પરિણામ-કેટલું મધુર,
નિજાત્મ પિછાનવાળું, ઉત્કૃષ્ટ અને મુરતામાં દોરી
જનાર આવે છે ?

પતી-પત્નીઃ આત્મા અને સુમતી ! પ્રાણ અને પ્રકૃતીઃ આ
સૌથે એકતાર-એકતાન-તદ્રૂપ યતાં કેવું સુંદર પરિણામ આવે ?

આ આશુર્યે ગીત અભ્યાસ દ્રષ્ટિએ વાચવા, ગાવા, સાંભળવા
શીલવા જેવું છે.

યોગ અપૂર્વ સમાધિ સધાવી,
મણિમય જ્યોત જગાવી ગઈ
રગરગ રસજ્યોત છવાઈ રહી.

(ખમાચ-દ્રગરસમર....દાળ.)

રગ રગ રસજ્યોત છવાઈ રહી !

છવાઈ જીવર છવરાઈ રહી ! રગ રગ !

આત્મતણાં ઓજસૂ અણુમૂલાં !

પ્રાણ-વિષે પથરાવી દઈ ! રગ રગ !

મધુર મધુર મનહર મનહર કંઈ !

સ્વર્ગિય સ્મિત ફરકાવી ગઈ ! રગ રગ !

સાખી—હૃદયે રસભક્તિ ભરી, પ્રભુતા પુરી પૂર !
આત્મોજસ અણુમૂલ વહે—પ્રકટાવી કંઈ નૂર !

એથી જીવન ક્યારે વિશ્વનું ઉભળશે ?
ચેતના નાવિન જગાડશે ? રસવેલડી ? રસની.

પવિત્રતા ને પ્રેમના—પરાગ રસતા પ્રાણ,
અજવાળે જગહૃદયને—પૂણ્યકિરણ રસભાણ.

એવા રસહૃદયે—વિશ્વ સ્વર્ગ શું સુહાવશે ?
માનવને દેવ બનાવશે ? અલબેલડી. રસની.

સ્વદેશ રસ રેલાવતાં ! માતૃચરણ થઈ લીન,
આત્માને પ્રભુમય કરી ! બળાવી તું—તું બીન.

જાગી જગાડી જગત્ ઐક્યથી રસાવશે ?
ઘરઘર રસહેલી મચાવશે ? એાં બેલૂડી—? રસની.

લક્ષ્ય ધરી કંઈકારતું ! પૂરક—રેચક—પ્રાણ !
કુંભક ઘરને સ્થાપતાં ! અક્ષરં પ્ર એધાણ !

યોગીની બનીને ક્યારે વિશ્વને ઉધારશે ?
મહિમય પ્રભુને પમાડશે ! સાહેલડી. રસની.

રસ જ્યોત

આ દર્શ પતિ-પત્નિ પ્રેમૈક્યનું પરિણામ-ફેટલું મધુર,
નિર્ગત્તમ પિછાનવાળું, ઉત્કૃષ્ટ અને સુરતામાં દોરી
જનાર આવે ?

પતી-પત્નીઃ આત્મા અને સુખતી ! પ્રાણ અને પ્રકૃતીઃ આ
સૌથે એકતાર-એકતાન-તદ્રૂપ યતાં કેવું સુંદર પરિણામ આવે ?

આ આપ્ત્યે ગીત અભ્યાસ દ્રષ્ટિએ વાચવા, ગાવા, સાંભળવા
ઝીલવા જેવું છે.

યોગ અપૂર્વ સમાધિ સધાવી,
મહિમય જ્યોત જગાવી ગઈ
રગરગ રસજ્યોત છવાઈ રહી.

(ખમાચ-દ્રગરસઅર....દાળ.)

રગ રગ રસજ્યોત છવાઈ રહી !
છવાઈ છવર છવરાઈ રહી ! રગ રગ !

આત્મતણાં ઓજસ્ અણુમૂલાં !
પ્રાણ-વિષે પથરાવી દઈ ! રગ રગ !

મધુર મધુર મનહર મનહર કંઈ !
સ્વર્ગિય સ્મિત ફરકાવી ગઈ ! રગ રગ !

ચેતનમાં ચમકાર પુરી રસ—

સાગર સ્નાન કરાવી રહી ! રગ રગ !

બ્રહ્મ રસાત્મક લબ્ય દિપક એ—

મન મન્દિર ત્રકટાવી ગઇ ! રગ રગ !

સૂરતાનાં સ્થાપન કરી ઘટમાં !

અનહદ તાન બજાવી ગઇ ! રગ રગ !

અદ્ભુત અનુભવ ઔર થતાં એ—

પ્રભુ પળમાંહિ બતાવી ગઇ ! રગ રગ !

યોગ અપૂર્વ સમાધિ સધાવી !

મણિમય બેસોત જગાવી ગઇ ! રગ રગ !

ગુણિયલ ગોરીનાં વિશ્વ શાસન.

જેને હાથ પારણાની દોરી-એજ જગત પર રાજ્ય કરે છે. એવી માતા: ભારતની ગુણિયલ ગોરી: જેણે રામ, ભીષ્મ, ધર્મ અશ્વત્થામ, પૃથુરાજ, પ્રતાપ, શીવાજી સમા બહાદુરોને ખોળે ખુલાખ્યા. ગળથુથીમાં શાન પાપું ને અમર કર્યા, કર્તવ્યના પાઠ તેમની રંગેરંગમાં સિંચ્યા, સંતાનનો વાંકા વાળ થતાં-રડી ઉઠતી તેજ માતા રણસુખી પર એનેજ વિદાય દેતાં કહે કે-દીકરા-મારી કુખ અજવાળજે-ધુલમાં પાછો પગ દબ-હારી ઘેર ન આવતો, એજ માતા:

જગતને દિવ્યોજાતાં ગીત ગાતી, તો ધડિકમાં ચંડીકા સ્વરૂપ ધરતી: જ્યાં દેવો યાજી નેતિ નેતિ કરી વીરમે તેજ શાન ગોરિ સંતાનને ગળથુથીમાં પાય: એને ચેતનવંતો બનાવો દે: ધર્મ-દેશ-વટ-શીલ ને પરમાર્થ દયા સાટે પ્રણામી કરવાના પાઠ બાણાવે: એતો ભારતવર્ષનીજ ગોરી: દુનીયા ભરમાં એનો જોટો નથી. કલ્યાણી દીકરી; પ્રેમાળ પત્નિ; શાશ્વી સખિ; અને સ્વર્ગાદિપિ ગરિયસી જનની-એવી ભારતની ગોરી દુનીયાના બીજે કરે ખૂણે જડશે બસા?

મહા-રાજાઓ દેશ પર રાજ્ય કરે-જ્યારે ભારતની ગુણિયલ ગોરિ! બાળકને જગત રક્ષણના પાઠ બાણાવો દે છે જેને શાસને વિશ્વ આપ્યું કેદમબોસી કરે:

એવી પ્રેમની ધમ્મરદાર, માતૃભાવનો પારાવાર ત્યાગ, તપ, કર્તવ્ય-પાસન, સાધુતાનો ગુણ રત્નાકરગ્રાહ્ય ભારત રમણી-રસમુંદરી તારે ચરણે તો અનંત વંદન:

(મીઠાં ગોરસ લ્યે....ઢાળ.)

સુખિ ! એક એ તો શુષ્કિયલ ગોરી,

જગત્ પર શાસન કરે-શાસન.

જેના હાથે પારણીઆની દોરી....જગત્ પર.

હિંચોળ્યા સમ સિંધુ ધર્મ ને અર્જુન શા ?

પૃથુ પ્રતાપ ને શિવાજી શૂરવીરલા,

હાલરડે સ્વર્ગના સંદેશ ઉચ્ચરે ! ગોરી જગત્ પર.

પ્રેમના પરાગ વેરી-પ્રાણને સંતોષતી,

વાત્સલ્ય ઠંડેણીઆં બાલુડીયામાં ઢોળતી.

ઠંડાલપના સાગર ઉછાળતી કરે ! ગોરી જગત્ પર.

પુષ્પ સુકુમાર બાળ હૈયેજ રાખતી,

વસમી રણુવાટે વિદાય એજ આપતી.

વાળ વાંકે થાતાં જળ નયને સરે ! ગોરી-

ગીતડાંની ઢહેરે એ વિશ્વને હિંચોળતી,

ચંડીકા સ્વરૂપે પ્રલય ખેલનેય ખેલતી.

પ્રેમધર્મ—કર્મયોગ નયને ' ઝરે ! ગોરી-

નેતિ-નેતિ ઠહી દેવોયે જે ગાયું,
જ્ઞાન-ગોરિએ ગળથુથી માંહિં પાયું.

ચેતન ચમકાર ગ્રાણુ માંહિ ભરે ! ગોરી-

યુરોપ અમેરિકા ઇન્ડોને ઉથામયો,
તુર્ક ને જાપાન જગત્ સૌએ તપાસયો.

ભારતની ગોરિ ન ક્યાંયે જઠે ! ગોરી-

દીકરી કઘાગરી ને પત્નિ પ્રીતિભરી,
શાણી સખિ ને માડી મોઢી ખરેખરી.

જગત્ જનની નામ સાર્થક ખરે. ગોરી-

નર ને નૃપાણે દેશ શાસનોએ શાસતા,
ગોરિ હિંચોળે બાળ-જગત્ને રખવાળતા.

શાસને સમસ્ત વિશ્વ ઝુકે કરે. ગોરી-

પ્રેમની ઇન્કરદાર-માતૃભાવ પાશવાર,
ત્યાગ તપ કર્તવ્યને સાધુતા મંઝાર સાર.

મહિમય રસમુંદરી પ્રભુ ઘરઘર ફરે. ગોરી-

કાળજીડાંના શૂળ

(લોક ગીત.)

મહારે કાળજી શૂળો વાગી રાજ-અરરર કાંઈ કાંઈ થાયે છે.

મુજથી નવ કાંઈ સમજાયે રાજ	”
મહારે આંગળ સસરા સાસુ રાજ	”
પણ શરમે નવ યોલાતું રાજ	”
મહારા હેર જેઠ નથી ચેરે રાજ	”
ખણ અંતર વેદના ઝેરે રાજ	”
સોંસરવી શળો નાંખી રાજ	”
એ કેમે ન મેં સંખાતી રાજ	”
હવે વેદડો કાણુ યોલાવે રાજ	”
પીયુ વીદેશથી શેં આવે રાજ	”
વૉય મરવા ટાણું આબ્યું રાજ	”
પીયુ ફેરી ખખર કોઈ લાબ્યું રાજ	”
ચલી મેલી વાટલડી જોતી રાજ	”
મારગડે નેણુ પડેતી રાજ	”
હિલ હદે અવધી બતાવી રાજ	”
નણુહલ વીર ઉભા આવી રાજ	”
નજરે નજરો જ્યાં ઢાળી રાજ	”
મણિ શૂળની વેદના ટાળી રાજ	”

લીલી પીળી

લોકગીતઃ આવાં લોકગીત દ્વારા જીવંત જીવંત રંગોનું અને સાથે સાથે સદ્ગોષ્ઠનું શિક્ષણ, યોગ્યપણું છે, આ પ્રથા જીવંત છે.

કડવી છતાં આરોગ્યપ્રદ લીલી લીમડી—એવો પતીનો તંદુરસ્ત દેહઃ એવા પીયુનો નેહ એના હૈયે છૂપાની રાખ્યો છે.

આરોગ્ય બગાડનાર ખાટી આમલી જેવી પારકી નિંદા.

શિતળ જાંચ આપનાર ચંદન વૃક્ષ જેવા પતીની નજરો એ એના ગરગમમાં શિતળતા આપે.

કોયલ કાળી છતાં એના ટહુકા મીઠા, તેમજ પીયુની ભમ્મરો કાળી છતાં એની પ્રેમભરી દૃષ્ટિ ષડતાં એનાથી દેરી જવાય છે.

પાપાગઢ પરની દુધીયા તલાવડી જેવી પીયુની મીઠી પલ્લુ પદ્મમણી જીભ છે.

લાલ કમુંબલ પાકડી પહેરી એનો કંઈ રાજદરબારમાં જાય.

અંપા પુષ્પથી ભમરો ભાગે છે—પીયુની દૃષ્ટિથી વિયોગની રાત્રીઓ ભાગે છે.

આવી આવી હૈયના પટારે પુરી ગુપ્ત વાતો મનમાંજ સમાવવી પડે છે. એ છૂપી વાતોમા એક વાત કહી દહ ? એ એવી પ્રેમધેત્રી છે કે પતીને જોતાંજ માંડી ઘેરી થઈ જાય છે. શું કરવું ? એ એમંજ છે.

લીલી લીમડી રે, લીલો નણહલવીરનો દેહ,
સખિ મહારા હૈડલે રે, ધૂયો પરણ્યા કેરો નેહ.

ખાટી આમલી રે, ખાટી પરનીંદાજ સદાય,
સખિ મહારા કંથનાં રે, છલખલ પ્રેમ સરો છલકાય.

શીળી છાંયડી રે, ચંદન તરુવર ઝોલાં ખાય,
શીળો સાણો રે, નજરે રગરગ અમિ છવાય.

કેયલ રયામળી રે, એનાં ગરવાં ગીત ગણાય,
નજરો નાથની રે, લમ્બર ચઢે ને હસી જવાય.

દુધમલ તલાવડી રે, પાવા કુંગર પર વહી જાય,
પીયુ જીલ પટામણી રે, મીઠાઓલી નવ પકડાય.

કમુંબલ પાઘડી રે, રંગે રાતીચોળ જણાય,
પીયુ શિર રાજતી રે, પહેરી રાજસલામાં જાય.

પીળી ચંપા કળી રે, લમરો આંધો નાસી જાય,
એવી પીયુ આંખડી રે, વસગી રાતો અળગી થાય.

એવી એવી વાતડી રે, મનની મનઝમાંજ સમાય,
મણિમય ગોરડી રે, ચતિ નેહ અર્ધી અર્ધી થાય.

વલોણું

હુરીના ફમીયલ દુધગ્રને ઢેબે મારનારી-મર્દની મદદ વિનાથે
ભવભસાને મ્હાત કરનારી-મડદાલ માયકાગલી નહિ પથુ
મદમસ્ત ભારત રમણિ-શુદ્ધ આર્થ તેજે તમતમની નવલવધુ સાસરે
આવી પોતાના સાસરાની ચિદિ સિદ્ધિના યશોગાનની મસ્તી
મચાવી રહી છે.

એને આગણે મદલર-ખડતલ દુધમલ હાથીના બચ્ચા જેવી
હઝારો બે શો છે. એ કેવી? આધેલ પીધેલ અને માઝમ રાત જેવી
સ્વામ : મધુ મધુ દુધ ટંકે આપતી : ઘેર વયોણુ છે મોટી મોટી
ગોળાએ ગોરસ નિપજે છે કાઢ્યા ખુટતા નથી વયોણુ વલોવતા
એના હૈયામા હોશ અને મસ્તી કુદે છે એનો પતી સો સોના ટોળા
ચારવા લઈ જાય છે. આત્ર પતી પત્નીનો ચિસ્તાજ-પત્નીનો સસરો
હાથી જેવો છે એના શા મલાળ ! અને રાજ જેવો એનો પતી !
અને પોતે રાણી ? પતી એને દેની ગણી પૂજે છે :

પ્રભો ! અમારા દેસને આગણુ આવી સમૃદ્ધિ ક્યારે ઉતારીશ ?

(આશો માસો ચરદ પુનમની રાતએ. .દાળ.)

મ્હારે આંગણીયે મદલર સેશો દુધાળી બે,
સો સો નાં ટોળાં, પીધું વન જાય ચારવા રે લોલ-મ્હારે.

ખાધેલ પીધેલ એ તો માઝમ રાત શી કાળી ને,
દુર્જનીયાનાં દિલ શાં વાંકાં શિંગડાં રે લોલ-મ્હારે.

મણુ મણુ દુધડાં દોહી દોહી હુંતો થાકી ને,
મદુકડીમાં ગોરસ કાઢયાં ના ખૂટે રે લોલ-મ્હારે.

દેરાણી નેઠાણી મ્હારાં ઉઠતાં વાયે ંહાણે ને,
ઘમ્મર વહોણું વલોવતાં રસ રંગ છૂટે રે લોલ-મ્હારે.

મલાઈ માખણ નાવલીયાને ંહાલાં ને,
છાશ ઘરાધર દેતાં કાઢી ના ખૂટે રે લોલ-મ્હારે.

ઘમ્મર વલોણું-ભધરી ભેંસો રૂપાળી ને,
વલોણાની કરનારી પ્રભુની મ્હરે મળે રે લોલ-મ્હારે.

મ્હારે આંગણીયે હાથી સરખો સસરો ને,
એના મલાળ મરતાં ના ના નહિં છૂટે રે લોલ-મ્હારે.

મ્હારે આંગણીયે રાજ મમો પીયુ રાજે ને,
મળિમય હંતો રાણી દેવી મમોવડી રે લોલ-મ્હારે.

સ્વાદની રસીયણું

પુરુષીને સાસરે આવીઃ એ તો પતીને પ્રિય-માનીતી છે. એને
સ્વાદનો શોખ બારે ! એને તો સ્વપ્ન પણ ખાત પાનના
સ્વાદનાંજ આવે, એણે સ્વાદની રામંજુર્મા શું કયું ? સ્વાદની રસીયણું
રસોડે રસોયો નથી. જાતેજ રંધેઃ સ્વાદની રસીયણું પતી પણ સંદર
રસોષ પામેને ? પણ આ ખીયારી સ્વાદની રસીયણું બહુ વિત્યું.
તેનો સ્વાદ અધુરોજ રહ્યો, ખાનની કષ્ટ મદતવાકાંક્ષા સંપૂર્ણ રહ્યો
છે ! ખીયારી પત્તરવેલીયાં વધારતાં દાઝી ઉઠી ! શીરો પુરી ખાતાં
ઉસડી થઈ ગઈ; અને દ્રાક્ષ ખાવા જતાં જીભ કચરાઈઃ પણ એને
ધીમેથી ખાવાની ધીરજ નહિ ત્યા શું થાય ?

(મ્હારે આજની ધડી તે રૂળિયામળી જો...દાળ.)

હુંતો રસીયણું મદાની સખિ ! સ્વાદની જો !

મને સ્વપ્નાંમ સ્વાદનાં આવે અલી જો ! હુંતો.

પત્તરવેલીયાં મ્હેં પ્રેમથી મંગાવીયાં જો,

કરી બેસનને હોંચે લગાવીયાં જો;

વાળી બાફી કદાઈ મુકી તેલની જો. હુંતો.

હોંંગ મુકીને તેલ ધાર મેં કરી જો,

હોંચે હોંચે ખાવાની ધડી સાંપડી જો;

ઝાંચ માડી વધારતાં દાઝી ઉઠી જો. હુંતો.

સખિ! શીરાપુરીની યાજ્ઞ પીરસી ને,
પાણી છુટે એ વાનીએ બરી પુરી ને;
સ્વાદ ગળકે અર્ધી અર્ધી હું થતી ને. હુંતો.

પહેલે કેળીએજ માખડી ક્યાંથી સરી ને,
થઇ ઉલટી ને ખાવું હુંતો વિસરી ને;
સ્વાદ કરવા જતાં ભોંઠી પડી ને. હુંતો.

દ્રાખ મોસંબી છાખ અંજીરે બરી ને,
નેતાં મોઢામાં રસધાર ઉછળી ને,
જાણે સામટી એ છાખડી જાઉં ગળી ને. હુંતો.

દ્રાખ ખાતાં લપકારે જીભડી વળી ને,
એતો ચગદાઈ લોહી ધાર નીસરી ને;
જળ્યું ખાવાની તક મળિ ના મળી ને. હુંતો.

સિમંતીની

ન વધુ પરણી-પતિ સહવાસમાં ધન્ય જીવન વિતાવતાં પ્રમુખે
 'સારો દહાડો' બતાવ્યો. એ સિમંતીની છે. સગર્ભા
 -Pregnant છે. આ અમુલ્ય અવસર માટે કંઈ બી આતુરતાથી
 વાટખ નથી જોઈ રહેતી ?

એને સિમંત છે. સાસરીયે પિયરીએ એનાં માન વખાં છે.
 એની દેહલતાની કાંતી ઉભરાઈ જાય છે. લજ્જાનુ નયનો ઢળી ઢળી
 જાય છે. હર્ષ અને લજ્જા બેઉ પૂર્ણસ્વરૂપે ખિટ્યાં છે. એ અવસ્થાનાં
 વિધ વિધ વિધાન શાસ્ત્રકારોએ સર્જી રાખ્યાં છે. સિમંતીનીયે
 આ અવસ્થામાં કેમ રહેવું ? શું ખાવું ? શું પહેરવું ઓઢવું ? કેમ
 સુવું ? કેવાં વસ્ત્રો પુષ્પો સુવાસીત દ્રવ્યો-પીણાં-સંગીતનો ઉપયોગ
 કરવો ? આ સૌથી સજ્જ સિમંતીનીના દેહ રક્ષણના પથ ઉપચારો
 વિદ્યમાન છે.

એને તો હવે માથે ઉત્તમ તેલ સિંચવાનાં, એ તો વંશ
 વધારનાર છે. આ સોહાગણી ધીરે ચાલજે. ત્હારો 'ઉર હીરનો' લગ્નકારો.
 એની નણુંદ નવલખ રાખડી બાંધવા આવે છે. સેંથામાં સિંદુર પુરો.
 એને માથે માડ મુકો. એના બોળામાં શ્રીફળ સોપારી ભરો-પ્રભુ એવાં
 ફળ એને આપે. એ તો દેવનાં દીધાં દેવતાઓને સ્વર્ગમાં એ વસ્તુ,
 સિમંત-પુત્ર પ્રાપ્તિ નથી હોતી : એને પીયર સંદેશ કહાવો. એનાં
 પીયરીઆં તેડાવો. તેઓ ગાંડાં ઘેડાં થઈ જશે. આજે ધન્ય અવસર છે.

આ પ્રસંગે ખાસ સિમંત ઉત્સવ રચાય છે. સિમંતીનીને સ્વજનો
 સગાંઓ જમવા તેડે છે-વાયણાં દે છે. એથી સિમંતીનીનું શરીર પુષ્ટ
 બને અને પ્રમુતીના પ્રસંગનું કષ્ટ સહી શકે.

સિમંતીની આ પ્રસંગે ખાસ અભિયંત્ર પાળે છે
 દોમાર્ગવૃત્તનાં ઉદાપનની જ્વલંત દિપ્તિ દઝારો કિરણો પથરાવે
 છૂપો છૂપો પતી પણ રાચતો ભાવિના ભિતરમાં છુરકો
 નવનવી કેવળાઓમા રાચતો મસ્ત બની ઉઠે છે આ પ્રસંગે સ્વ
 પણ ભેળા યદ્દ જાય છે.

અને પુત્રો-કન્યા-પત્ની મટી સોદાગણ માતા, યવાની તૈયાર
 હોય છે. માતૃભાવ તેને હૈયે ઉભરાય છે અને કેટલાક કોડ
 થાય છે. તે ડોહાળા-દોહાડ કહેવાય છે જે પૂર્ણ કરવા ઇચ્છા ગણા
 ૦ ૦ ૦ ૦

(સરવર પાણીમાં ગઈતી સાહેલડી...દાળ.)

આ છા શુભાળી સાળુડીયામાં-શુભાળી આંખંડી દાળી છા

કનક કચોળું-જડાવ કંગવો-

તેલે સિંચાને કેશવાળો છરે! આછા.

ઉઠે ઉઠે ઉર કોડ ભરેલી-વંશવધારણ વેલી છરે

મહિયર સાસરીયે કુલ સોહાગણ,

અમ્મર આશ ભરેલી છરે! આછા.

ખીરથી ધરજે કુમકુમ પગલી-ઉર હીરલો નવ લયકે છરે

જતન જીવનથી અઢકાં કરજ્યો,

રૂડી અમ્મરવેલ હિંચે છરે! આછા.

ઉજવળ મુખડાં ઉર ઉજમાળાં-સુખ સોણાં ઉર પ્રકટે છરે

આછેરી આજસ બેનલ નયનાં-

દોહાડ નવનવા ઉપજે છરે! આછા.

આજે અનુપ ઉછરંગ સખિરી-મંગળ ઉત્સવ આંગણુ હરે.

કેશે મોંઘા મૂલોં મોતી પરોવું,

સેંધલ સિંદુર સિંચણુ હરે. આછા.

નવલખ રાખડી નણુદલ લાવે-અંતર આશિષ પ્રેરે હરે.

મસ્તકે મણિમય મોઝ સોહાવું,

માતૃભાવ શા હોરે હરે! આછા.

શ્રીફળ ફ્રાફળ ખોળે લરાવું-પ્રભુ રે ફળપુલ ફાલે હરે!

દેવે દીધેલ એતો પ્રભુનાં પરમ ધન,

સૂર સ્વપ્ને નવ પામે હરે! આછા.

પિતર તારણ અમુલખ હઠાણાં-દૈવિ દાન સુત દાતા હરે!

મહિયર મેલોને બહેલી વધામણી,

મલપંતી આવે માતા હરે- આછા.

દીકરીનાં સુખઠાં જોઈ જોઈ રાચે-દંપતી તરૂ ફળ દેવી હરે!

ઠોડલયાં સ્વજનો ઉજમાળાં,

અનન્ય અવસર ધન્ય હરે! આછા.

રસસુંદરીના સ્વરસ વસંતે-ફારે મહેંકલ મહોરો હરે.

સિમંતીની રસકુંજ હિલોળે,

મણિમય સુતરસ ફાર્યો હરે આછા.

સિમંતીની પૂર્ણ કાળજી-સંયમ-પ્રહાર્ય અને આરોગ્ય-
રક્ષણથી તંદુરસ્ત સ્થિતિમાં પુરા દશ માસે પુત્રરત્નને
જન્મ આપે છે. એણે પોતાના બાળક માટે ખાટું, તીખું, કડું, તેલ,
કઠોળ તથા કારે ખોરાક આદિ લાગ કર્યા હોય છે. તે બધું દોડતી નહીં.
કમરમાંથી નીચી નમતી નહીં. દિવસે નિદ્રા લેતી નહીં. બધું
હસતી નહીં અને રોતી પણ નહીં. એમ સિમંતીનીને થોડા દિનકર્યા
વડે પોતાના ગર્ભને સાચવતાં દેવ બાલ સમા પુત્રરત્નને જન્મ
આપે છે. આજ એના હર્ષનો પાર નથી. સ્ત્રીજન્મની સાર્યકતાનું
કેન્દ્ર-પ્રભુનાં પરમધન! માવડીના ખોજાનું બૂપણ! પિતૃવંશ વધારણ
અમરવેલ! દીકરો! એનાં કુમકુમ પગલે કયા ધરનાં અંધારા
નથી ટળ્યાં?

આજે એ સખિને એક રૂડી-માંગલીક વધામણીની વાત કહેવા
બેઠી છે. એનો બાબુડો કેવો છે? એની આંખડી, એનું મુખ અને
મુખનાં મરકલડાં, એ સૌમાં એને કાંઈ અદ્ભુત દર્શન થાય છે.
બાલકની સ્વભાવિક અપળતા, એની નાચકુદ, એનાં નિર્દોષ તોફાન
ને ક્રિડા! અણીયાણી આંખના અડપલા ચનગનાટ! બા-બાના
કાલાધેરા બોલ-ટફકાર. એનાં ખિલખિલાટ કરતાં હાસ્ય!
આ સૌ જોઈ એ પુત્રધેલી માવડી ગાંડી ધેલી બની છે અને
પોતાના બાળકના રૂવે રૂવે તે પ્રભુને જીવે છે. આ વાત કરતાં એનું
હૈયુ હરખાઈ હરખાઈ જાય છે. કારણ પુત્ર તો પ્રભુની દીધી અણુમેલ

ધાપણુ છે ના? એમાં એનું શું છે? એ તો પ્રભુનોને? પિતાનો પ્રાણ
અને માડીનું જીવન! પુત્ર! બહાલી બહેનનો એ વીરો! અને બંધવની
બેલ! સ્વદેશની આશા! એવો આ બાલુડો પોતાની મા માટે અધિરો
અધિરો બની રહે છે! અને માડી પ્રભુને પાર્થે છે! પ્રભો! મહારા
પુત્રને સો વર્ષનું આયુ દેજે! નસે નસે રગ રગે અંગે અંગે તારા
આશિષ-કૃપા દયા રૂપી એવાં અમૃત ભરજે કે તે અગર અમર
બને અને તેના જીવન પથમાં આવતા તમામ વિદ્ને ટળી જાય!

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેહ...ઢાળ)

સખિ! વાત એક રૂડી રૂપાળી રે!

બાળ મહારો બાલુડો!

એની આંખલડી અણિયાળી રે!

બાળ મહારો બાલુડો!

બાલુડીયાના મુખ મરકલડે, વરસે ઝરમર મોતી રે!
પ્રભુને સંભાર મહારા બાલુડીયામાં, પ્રભુના રૂપને જોતી રે!-બાળ.

કુમ કુમ પગલી કમ કમ કમકે, ધનગન નાથે કુદે રે!
તોફાની તરવરીયો મૂડી ઘૂડી, જોળો મહારો ખુદે રે!-બાળ.

નંદકુંવર સમ દેવદુલારો, અડપલી આંખ નચાવે રે!
બા-બા ના ટહુકારે ટહુકે, ખીલ ખીલ હસીને હસાવે રે!-બાળ.

પ્રભુ બાળકની દેહલડીમાં, પ્રભુ સ્વયં, વિરાજે રે!

માતૃપ્રેમનાં ઉછળે અમૃત, રચ રચ 'માડી' ગાળે રે!-બાળ.

બાલુડીયાની વાત સખિરી, કરતાં હૈયું હરખે રે!

પ્રભુ દીધી થાપણ અણુમોલી, બા! બો બા! બો બંબે રે!-બાળ.

પ્રાણ તાતનો-લવન માતનું, બહાલી બહેનનો વીરે રે!

બંધુ બેલડી સ્વદેશ આશા, માવલડીનો અધિરે રે!-બાળ.

પ્રભુ શતાયુ બાલુડીયાને, અમૃત સિંચી કરજે રે!

મણિમય મોંઘા બાલુડીયાનાં, લવન વિષ સૌ હરજે રે!-બાળ.

બાલ નાનામૃત

હો જોગે દેવમાન મમા દીકરા ખેને કે પ્રભુ ! દયા કરજો આ કાષ્ઠપિણુ
 ! મોગો ખાતી ન રાખીશ જોણા ખુદ્યાર જરૂર દેજો [૧૨૨૧ મામે

આલ નયનામૃત

“પથર ઝોટલા દેવ કરી કરી, કટલાયે જપ, તપ, કરી,
ચાકુમાં હાથાને દેવ દીકરો આપ્યો” દીકરો મેળવવા
વાંઝીયા મહેલું ટાંગેવા, શેર માટીની ખોદ્ય પુરના, કાંઈક રાખઓએ
અધાર વનવગડે તપ તપ્યાં, દેહલડી ગાળી-અરે ! કમળ પુન્યો કરી.
આ બધું ફક્ત એક દીકરા માટે ! પિતૃવંશ વધાવણ, ઇકાતેર પેઢી
તારણ માટેજ ને ? એક દીકરા વગરજ બધે અંધારું ને ? પ્રભુ ! હયા
કરજો અને ડાહ પણ સોનો ખોળો ખાલી ન રાખીશ : ખોળો ખુંદનાર
જરૂર દેજો.

માતાને ખોળે દેવબાલ સમે દીકરો ખેલેછે. મદિયર સાસરીયે,
સખિવૃંદમાં પતી મિત્રોમાં-ન્માત જાતમાં ને ગામમાં એ બાલ-દુહારો
એના ગૌરવનો વિષય છે.

કહે છે કે એક બાદશાહે પ્રધાનને આખી દુનીયામાં સુદરમાં
સુદર બાલક હાલી હાજર કરેવા ફરમાવ્યું. પ્રધાન બધે ફરી વળ્યો-એક
સીદી લાઇને પુછ્યાં તેણે પોતાના કાળા શિશુમલ બાલકને રજુ કર્યો હતો.

માતાને પોતાના બાલકમાં અપૂર્વ સૈંદર્ય જણાયછે. એની
આંખમાં અમૃતના સાગરો લહેરાય છે. જાણે એ અમૃત ઝીટ્યાં કરે ?
બાલકના પુષ્પકળી જેવાં નેત્રોમાં માતા અપૂર્વ પ્રભૂતાભર પ્રેમ અને
ભક્તિનાં દર્શન કરે છે. અને એનાં મીઠાં કામળગારં હારયમાં મનુ-
કૃપાના રસ સાગરો નજરે પડે છે. એની આંખોમાં નવલખ નૂર
અને સાચા અબેદલાવનું-પ્રભુ પ્રેમનું રસઝરણું નજરે તરવરે છે.
માતાની વત્સલતા અને આરામના સ્થળ સમા એ બાલકમાં ખરેજ
જે જે ભયું છે તે તો માતૃપિતાજ સમજે ને ?

માડીને મન તો બાલકના નયનોમાં પ્રભુ પ્રેમામૃતની પુનીત ગંગા-રેલાતી અને એ ગંગામાં એને મન બધું વિશ્વ-તદાકાર થયેલું બાસે છે. બાલક માતાનો જીવનાધાર છે.

યુવાનો ! બાલવયમાં તમારી બાલ ઘેઝી માતાના હૈયે આવા આવા વાત્સલ્ય ભર્યા-આશા ભર્યા-ભાવો ઉજ્જમા છે; એણે પોતાનાં અંગ અંગ નીચવી નીચવી તમને ઉછેર્યા-આજના યુવાન બનાવ્યા છે. તો ! અપરદાર ! માતૃદ્રોહી ન બનતા. 'માતૃદેવો ભવ' આ સૂત્ર ન જુલસો, ત્યાં સુધી તમારો જય જયકાર છે: માતાના આશિર્વાદ પ્રભુ આશિર્વાદથી જરાયે ઉતરતા ન માનજ્યો !

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઢ...ઢાળ)

બાલ નયને અમૃત છલકાય—

સખિ જાણે ઝીંઘ્યાં કરે !

મહારાં ઉરમાં આનંદ ઉભરાય !

ઓહો જાણે પીધાં કરે !

કુસુમકલિ સમ બાલ નયનમાં, પ્રેમ ભક્તિ ઉભરાય રે !

મીઠા મરઠલડે રસસાગર, પ્રભુ કૃપાના ઢહેરાય ! સખિ.

બાલ છતાં બાહુડાં નયને, ઉલ્લવળ નવલું નૂર રે !

અસેહસાવતલું ઉભરાતું, પ્રભુ પ્રેમનું પૂર ! સખિ.

પંકજ પાંદલડીના ખૂણે, વત્સલતા વિશ્રામ રે !

લેખ લખાયા ગૂઢ ઉકેલે, માતૃપિતા આરામ ! સખિ.

બાલ નયન ગંગા રેલવતી, પ્રભુ પ્રેમામૃત ધાર રે !

ઝીલંતાં ડુબે જગ સઘળું, 'મણિમય' જીવનાધાર. સખિ.

ત્રેમ ઘેલી

લગ્ન-પછી પહેલીજવાર પતી વિયોગ ભોગવતાં પત્ની-પતીના આગમનની વાટ જોતાં વારંવાર નીરાસા પામી ઘેલી જેવી બની જાય છે. અધિરી પણ તેટલીજ બની ઉઠે છે, દુઃક સમયમાં આવવાનું કહી ગયેલ પતી હજી ન આવ્યા. બેબાદળી બનેલી-પતીનાજ વિચારોમાં લીન વીલીન બની આખોયે દિવસ સોઝાતુર રહેતી એને સૌ સખિઓ ત્રેમઘેલી કહેતી.

આજ એ પાણી ભરવા ગઇ છે, એજ માર્ગે જો આવે તો, પતીને આવવાનો માર્ગ છે, કુવામાં ધડો નાંખી પતીને માર્ગે જોતી એ ખડી છે.

એને બહારની દુનીયાની પરવા પણ ઓછી થઇ ગઇ છે. પહોરવા ઓઢવાની-વાળ હોળવાની ચે તમા ત્યાગી છે; અંગનાં આભૂષણો તો એને આગ જેવાં લાગે છે, જે સ્ત્રી હૃદયને પતી સહવાસ-દર્શનની ભુખ જાગે છે તેને હેથેતો આઠે પહોર—

નાથ નાંબ્યા નાંબ્યા લલતી જતી રે!

એમજ પતી રમરણુનીજ જપમાળા ચાલે છે.

હવે એને ખાનપાન પણ કડવાં ભેર થયાં, આજે તો એનું પતીમિલન સકેત અમાન હાથું નેત્ર ફરકયું છે. પતીમિલન આજ તો થશેજ એ અમર આશામાં કુવામાં ધડો નાંખી પતીની વાટડી જોતી સામા માર્ગે નયન ચોંટાડી ઉભી છે. વારંવાર નીરાસ થઇ "નાથ નાંબ્યા" એ શબ્દો બોલ્યા કરે છે. સાજ પડી ગઇ, છતાં 'એ ન

આત્મા.' નીરાશ થયેલી નજર એવામાં દુરથી આવતા કોઈ પંથી પર પડે છે. એનો સ્વામીજી એ તો: હવે એનો હર્ષ માગો-સમાયો જતો નથી. નજીક ઉભેલી સખિઓ-પનિહારીઓની લાજ શરમ એણે ખંખેરી કાઢી છે. એ પંથી ઘોડેથી ઉતરતાંજ એ સીધી સ્વામીના તરફ ધસી જઈ બોલી ઉઠી-“પ્રાણુ-પ્રિયતમ !” એમ બોલતાં પતીના ગળે વળગી પડે છે, જગતને એ જરૂર ઘેરીજ લાગેને ?

એણે શાક્યા પાક્યા પતીના પગ ધોવા કુવામાંથી પાણી કાઢ્યું, તેના પગ ધોઈ ચમ્પામૃત પીધું. એની પ્રેમભરી નજરની પુગ્ગ કરી. એવા સાચા પ્રેમથી ઉભરાતા હૈયા વાળી પત્ની પામવાનું સામાન્ય કોઈ સામાન્યશાળીનેજ હોયને ? એને ધન્ય હો; એ તો દેવ-અને દેવીજ કહેવાયને બલ્કા ?

○ ○ ○ ○

(નમે અભર્યા અને નમ્મીએ રે...હાજ.)

કુવા કાંઠે ગોરિ ઉભી હતી રે,
“પ્રેમબેલી” એને સૌ કહેતી હતી રે.

એ તો બહાલમની બેતી'તી વાટ રે,
બેહુડી બાનબુલી એ હતી રે.

એ તો સંસારને હસી કહાડતી રે,
મેઘાં કપડાં ને વાળ હોળ્યા નથી રે;

આભુષણ નવ અંગ જણાય રે.

બેહુડી.

દિલ દેવળીયાં

નવવધુ પતી સહવાસમાં હમણાંજ આવી છે. એ મુગ્ધા છે. શરમાળ છે. પતી સંસ્કારી, પત્નીપૂજક છે. હજી મન મળ્યાં નથી. અવિભક્ત-વસ્તારી કુટુંબમાં પતી-પત્નીને છુટથી મળવું એટલે ધરોડા જેલના કેદીને સ્વજનને મળવા જેટલું દોષલું. પરસ્પર મળવા તરફડે, કાંઈ કાંઈ તરફીઓ-યુક્તિઓ રચાય ને લપક લપક મળી લેવાય. તે પછી ગુ-હેગારની રીતેજ હોં ! ક્યાંક ક્યાંક તો મોટરોં ચે પોતાની યુવાની જૂવી જઈ જાણે, એકદમ મોટરોં-વકિલ-મર્ધાદાનાં ઇજરદાર, વિવેકના વારસદાર બની જાય છે. ત્યારે આ યુવાનોના હૈયાની વેદના ! કહી ન જાય એવીજ હોયને ?

આવા કુટુંબનો યુવાન-સમય રોધી એકાંતમાં શરમાળ પત્નીને પોતાના અભિલાષ કહી દે છે.

પ્રિયે ! જરા હૈયાનો પટારો ખોલો ! દિલના દ્વાર બંધ ન રાખો. તમારા હૃદયમાં પ્રેમના મહાસાગરો ભર્યા પડ્યા છે એકાદ અંજલી પાશો ? તમારા દિલ સરવરનાં નિર્મળાં પ્રેમ નીરમાં કદી કદી સ્નાન કરાવશો ? તમારા દિલના ઉપર પર કર્તવ્યના સાથીઆ પુરી આવ્યાં છો, જરા બતાવશો ? તમે તો સ્વાર્પણ સેવાનાં મુર્તિમંત સ્વરૂપ છો : આત્મદાન મંત્ર ગજવો ! સંભળાવશો ? આપણે તો રામાવતારની કુશલિઓમાં ડૂબ્યાં છીએ, નૈતિક દિન્મતથી એને ડૂગાવી દઈ-ઉચિત-મર્ધાદાશીલ-કુલવટ શીલવટ સચવાય તેવા, સ્વાતંત્ર્યના સચરાચર-વ્યાપી પરમ પ્રકાશ ફેલાવશો ?

પ્રિયતમા ! તમે તો તપ-સાગ-સેવા-ને સ્વાર્થાશુનાંજ 'બનેલાં
 છો ને ? મને પણ તમારા એ કર્મયોગમાં લાગીદાર કરશો ?
 પ્રાણાધિક્કે ! તમારાં કર્તવ્યો-દયા-પ્રેમ-ભક્તિ-શ્રદ્ધા, સ્વામ્ય, અને
 આત્મભોગ વડેજ તમે દેવીપદને લામક છો ! તમારાં હૈયે આ પ્રુનિત
 તપના મહાયજ સદાયે વધુ-હોલવાયા-એતનની ઉભા ફેલાવતા
 પ્રજ્વલ્યાંજ કરે છે. એવાં હૈયે-એવા દિલ દેવળીએ-અમને યોડુંક
 સ્થાન આપશો ! દેવી ! તમે મ્હારાં છો, એ વિચારેજ હું ધન્ય
 કૃતાર્થ-રણિઆત-ગૌરવવાળો-બની ઉડું છું. રામે રામમાં દેવી !
 તમારોજ વાસ છે ! તો જરા તમાર અંતર મંદિર ખોલો-હું સાં
 બેસી જવા માંગુ છું ! ખોલો !

(મોહી રહો છું મંદ હારમમાં...હાળ.)

અંતર ખાચણીયાં ઉઘાડો-

સખિરી ! જરા દિલનાં દેવળીયાં ઉઘાડો

દિલના દેવળીએ પ્રેમામૃત સાગરો-

અમનેય અંજલિ પીવાડો !....સખિરી !

દિલને સરવરીએ નિર્મળ પ્રેમનીર-

ઠઠી*કઠી સ્નાન તો કરાવો !....સખિરી !

દિલને ઉજરીયે દર્તવ્ય સાથીઆ-

પૂર્યા અમ નજરેય પાડો !....સખિરી !

દિલને આંગણિયે સ્વાર્પણ યજ્ઞો !

આત્મદાન મંત્ર સંભળાવજો !....સખિરી !

દિલનાં બારણીયાં કુરૂદિનાં હોય તો—

તોડીને તેજ પથરાવજો !....સખિરી !

દિલને દેવળીએ તપ ત્યાગ મ્હોરતા !—

સહચાર અમને ઠરાવજો !....સખિરી !

દિલનાં દેવળીઆં ખોલી જરાક ત્યાં—

મણિમય અમને ઠરાવજો !....સખિરી !

રસસુંદરીનો રાસ

ત્રીશ કોટિ દેવ દેવીઓથી ઉભરાતા ભારત-સ્વર્ગની રસસુંદરી કર્તાવ્ય પ્રતીપાલન રાસની રમઝટ બોલાવી રહી છે. સૌ સોહાગણો છે. એમના રંગે રંગમાં-પ્રેમ રસ ઉભરાય છે. એ દેવીઓ રનેહનાં અજબ રસાયણો વડે જગતમાં અપૂર્વ પ્રેમ જ્યોત પ્રકટાવે છે; પશુના માનવ, માનવના દેવ બનાવે છે.

વિશ્વ ઉદ્ધાનની એ કુસુમ કળીઓ કર્તાવ્યના યુનિત પરિમલ પ્રસરાવે છે, અને સર્વત્ર શાંતિ-સુખ-પ્રેમ-દયાના સંચાર કરે છે, અને ચાકેલા-હારેલા-મુંઝાયેલા-અકળાયેલા માનવને દેવે તવાં ચેતન, નવા ઉલ્લાસ પૂરે છે.

એ પોતાના સ્વામિને વાતસલ્ય અને પ્રેમનાં અમૃત પાન કરાવતાં છતાં એને કોઈ કળી શકતુ નથી. ગૃહરાણી છતાં પતીની તો એ સેવિકા ભાવે સેવા કરે છે. એને સેવા અતિ પ્રિય છે.

એણેજ ધર્મ-રામ-પૃથુ-શિવાજી જેવા રાજવીઓ-શૂરાઓ વિદ્વાનો, મુત્સદ્દીઓ, અને રાષ્ટ્ર વિધાયકોને જન્મ આપ્યો છે. અરે! એને બોલેજ રાષ્ટ્રોના રાષ્ટ્રો ખેડ્યાં છે.

સ્વર્ગનાં અમૃત વર્ષાણુ એજ ચંદ્રિકા બની, ચાક્યાં હાયાં ઉપર કરે છે. એણેજ સ્વર્ગ-પૃથ્વી પર આપ્યું છે ને ?

એની જોડ જગતમાં ક્યાં જડશે ?

રમઝટ બોલાય છે. રાસ દર્શનમાં આ ઝાંખી થાય છે.

(મદારે આજની ધડી તે રળિઆમણી ને...દાળ.)

અમે સ્વર્ગની સોહાગી રસમુંદરી રે લોલ,
રસસાગર અંતર ઉભરાય ને.

અમે સ્નેહનાં રસાયણો જગ સિંચતી રે લોલ,
હિલ્ય પ્રેમજ્યોત જગ પથરાય ને.....અમે.

વિશ્વ વાડીની કોમળ કુસુમકળિ રે લોલ,
અમે ફેરીયે કર્તવ્યના સુવાસ ને.

શાંતિ સૌભાગ્ય પ્રેમ દયા વેરતાં રે લોલ.
વિપ્રવે યાકયાં હાર્યોના ઉદ્ધાસ ને.....અમે.

સ્નાન સ્નેહગરણ સ્વામિને કરાવતી રે લોલ.
બહેળા વાતસલ્યના ન કળાયને.

મૃદુરાણી છતાંય દાસી દેવની રે લોલ.
સેવામંત્રનાંજ સાધન સધાય ને.....અમે.

મમે પ્રસન્ધા અવતારી શુરા રાજવી રે લોલ,
પથ પાને ઉછેર્યો રાષ્ટ્ર અંક ને.

અમે ચંદ્રિકા અમૃત સરસાવતી રે લોલ,
મણિ-સ્વર્ગ રચ્યાં આંગણે અભંગ ને.....અમે.

અમરરસની પરખ

તરસાને ઉન્હાળામાં પાવા માટે પાણીની પરખો તો જોઈ, જાણી
અનુભવી છે : પણ આ તો અમરરસની પરખ !

પરમપ્રેમપરશક્તિ ! એને સ્વાનુભવે જીવનમાં ઉતારતાં નર
નારાયણ બને-નારી નારાયણી બને-અમર બની રહે છે.

દંપતીનાં હૃદયની એકતામાં પ્રભુ પોતેય વિલસી રહે છે અને
આશિરવાદનાં અમૃત વરસાવે છે. કારણ પ્રધુય-પ્રેમ એ સ્વયં પ્રભુજ
છે. Love is God and God is Love-એવા પ્રેમભર નવલ-
દંપતી-આત્મા આત્માને પિછાનનાર-પ્રભુતામાં પગલી દેનાર જે
અર્પાઈ ગયાં છે, ને રસ રાજના અવતારસમાં બની રહ્યાં છે, આ બધામાં
જવલંત-જ્યોત જગાવનાર, વિશ્વના આદિકારણ રૂપ-પરમપ્રેમપર
શક્તિ એ સ્વયં મહાન્ અદ્ભુત અમરરસ છે. એને જાણ્યે માણ્યે
જીરવ્યે અમર થવાય.

ચંદની છવાઈ રજનીમાં લમ મંડપમાં લગ્નગીતધેલી ગરવી
શુષ્કિમ્લ શુજરાતણ નુપુરઝંકાર સહિત જ્યારે રાસ ખેલનમાં રમઝટ
મચાવે છે ત્યારે પ્રેમ દેવ સ્વયં જાણે અવતરી પડે છે.

પતી પત્ની હઝારો માનવો વચ્ચે નયન સંકેતે મળી દ્યે છે
નેત્રપલ્લવી લાપાથી સૌ સદેશા આપે લે છે. એવા પ્રેમીએને મન તો
પ્રભુ અને પરલોક પણ ધડિબર પ્રેમરસની ધારા પ્રવાહે તણાઈ
વહી જાય છે. એ પ્રેમ ! અમરરસ !

ગામડાનું દાંપત્ય જીવન

ઐ તો ખેડૂત છે : એની પ્રેમધેશી પત્ની એને સહચાર સારાથે દિવસ ગાતે છે. પણ મહેનત મજૂરી એજ એમનાં જીવનને ? પત્નીને તો નવનવા ફેડ જાગે : વારે વારે પતીના મોઢાં જોવાં જીવ તકે : ને જ્યારે એ ફેડ ન પુરાય ત્યારે, એ હાંછેડાપ પડે છે ને એનો “ ઓડીનંસ ” રૂપરૂ સંભળાવી દે છે :—

ત્યારે ને મ્હારે નહિં જાને નણુદલ વીરા :

પણ કાં શાને ? શા વાંકે ? વાંક સાંભળવો છે—તો લે સાંભળ :—

નથી લાવતો તું પાપડી ને પાંક ?

સજોડીલાં ખાવા ગમે નણુદલવીરા.

વળી—આ ખેડ નેવા સાંખા દીવસ—ત્યારે મોઢાં અર્ધી રાતે ભાળાયે, વસમી વેળા કેમ વિતાવવી ? વળી ભલા—જમરૂખ જાંજી શેલડી ને સીતાફળ સિંમમાં લચકી રહ્યાં છે. તોય તુંતો તારું ખેતર ને ત્યારા બળદ ને ખેડ : ભલા પાણી પીવાને ખેડાનેય એક આટો ઘેર આવે તો “ લપઝપ મેજો તો થાય ? ” વળી કુણી કુણી કાકડી જ્યારે બીજીએને ખાતાં જોઈ ત્યારે ભલા મને શું શું નહિં થઈ જવું હોય ? તે કાંઈ સમજે છે ? તું કાકડી લાવે—હું જોળામાં ઘાલી ખાઉં : વાહ એ તો જીભાં ગણ્યામ : વળી આજે જો : મેં ફેટલા બધા લાવથી મેથીની ભાજીનાં ખાટાં તીખાં ઢેખરાં બનાવી રાખ્યાંતાં. તું ક્યારે આવે ને બેળાં ખાયે ! પણ તુંતો નજ આવ્યો ને ? હવે કહે તારે ને મારે શેં જાને ?

રસ તરસ્યાં રસીકા । આવો । જગતના ચોકમાં પ્રેમના અમર-
રસની પરબો ગંડાણી છે. પીઓ અને કૃતવ્યપ્રતિપાલનમાં
કટિબદ્ધ થાઓ । દેશ અને દેવ । પત્ની અને પ્રભુ તમારી રાહ જુવે છે.

(ઝીણા અરમર વરસે મેઢ....દાળ.)

પીએ પીએ રસીક નરનાર, અમરરસ અણુમેલો.

ઝીલો બ્યોત જવલંત ઝળકાર, અવર રસ વણુમેલો.
પરમ પ્રેમપરબ્રહ્મ રસાયણ, અમર ઠરે પીનાર રે.
શુરવતાં નર હો નારાયણ, નારાયણી ગૃહનાર-અમર.
હંપતીના ઉર ઐક્ય સિતારે, ટપકે તારે તાર રે,
મકટે પ્રભુ પોતે રસઝરણે, વરસાવે અભિધાર-અમર.
પ્રણય પન્ડોતાં પ્રેમજાલ્યોતિ, નિતરે નવલ શ્રીકાર રે,
રેલાવે રસસાગર રગરગ, ઉર ઉર શા ઇંકાર-અમર.
પ્રભૂતામાં પગલી દેનારા, આત્મા ઓળખનાર રે,
સ્વાર્પણ ચેલાં નવલ હંપતી, રસરાજલ અવતાર-અમર.
ચાંદલ ચઢીયલ રજની ગજવે, મંડપ લગ્ન મહદાર રે,
લગ્નગીતચેલી શુજરાતણ, નુપૂર તણે ઇંકાર-અમર.
નયન દુતથી મળે પરસ્પર, હાજર સ્વજન હુઝાર રે,
નેત્રપદ્મવી ભાષા રસનો, પામે રંસીયાં પાર-અમર.
પ્રભુ અને પરલોક વહે બ્યાં, પ્રેમતણે રસધાર રે,
મણિમય રસ પરબો મંડાણી, પીયો પચાવણુહાર-અમર.

ગામડાનું દાંપત્ય જીવન

એ તો ખેડૂત છે : એની પ્રેમધેણી પત્ની એનો સહચાર સારોયે દિવસ ગોતે છે. પણ મહેનત મળુરી એજ એમનાં જીવનને ? પત્નીને તો નવનવા કાઠ જાગે : વારે વારે પતીના મોઢાં જોવાં જીવ તદ્દપે : ને જ્યારે એ કાઠ ન પુરાય ત્યારે, એ હાંછેકાપ પડે છે ને એનો " એડીનંસ " રૂપેટ સાંભળાવી દે છે :—

ત્યારે ને ત્યારે નહિં જને નણદલ વીરા :
પણ કાં શાને ? શા વાંકે ? વાંક સાંભળવો છે—તો લે સાંભળ :—

નથી લાવતો તું પાપડી ને પાંક ?

સળેડીલાં ખાવા ગમે નણદલવીરા.

વળી—આ ખાડ જેવા લાંબા દીવસ—ત્યારાં મોઢાં અર્ધી રાતે ભાળાયે, વસમી વેળા કેમ વિતાવવી ? વળી લલા—જમરૂખ જાંજી શેલડી ને સીતાફળ સિંમમાં લચકી રલાં છે. તોય તુંતો તારું ખેતર ને ત્યારાં બળદ ને ખેડ : લલા પાણી પીવાને બહાનેય એક આટો ઘેર આવે તો " લપડપ મેજો તો યાય ? " વળી કુણી કુણી કાકડી જ્યારે ખીજીઓને ખાતાં જોઈ ત્યારે લલા મને શું શું નહિં ચમ જતું હોય ? તે કાંઈ સમજે છે ? તું કાકડી લાવે—હું ખોળામાં ધાલી ખાઉં : વાહ એ તો જીભાં ગણાય : વળી આજે જો : મેં કેટલા બધા લાવથી મેધીની લાજનાં ખાટાં તોખાં ઢેઝરાં ખનાવી રાખ્યાંતાં. તું ક્યારે આવે ને મેળાં ખાયે ! પણ તુતો નજ આબો ને ? હવે કહે તારે ને મારે શેં જને ?

ઓખો દીવસ ખેડ, ખાતર, પાણીમાં રચ્યો પચ્યો ખેડુત,
 ઓપડીઓમાં રૂખ્યો રહેનાર વિદ્વાન-તત્ત્વજ્ઞાની-ને પ્રાદેસર-સવારથી
 રાત મુધી મીલનાજ વિચારે રૂખ્યો મીલ માલીક, પૈસાને બચ્ચીઓ
 ભરનાર બહેપારી, અને વ્યાજખાઉ મુડીવાળો, લથુવા વિદેશની
 કાલેજોનાં પગથીઆ ધસતો કાલેજીયન અને વિલાયતના વેઝામાં
 પ્રજના ધન વણસાડતા રાજવીઓની પત્નીઓની-એકલવાઈ દશામાં
 મુરતી આચારી પત્નીઓનું દેયું ખોણતો આ ગ્રામ્ય પત્નીની
 મુંઝવણ અને 'તહારે ને મહારે નહિ બને' એ શાસન શબ્દ શું ઓછા
 અર્થે ભયાં છે ? ઓ અભિલાષભરી-ભાવનાભરી-પ્રેમભરી પત્નીઓના
 વેદીઆ સ્વાર્થી પતીઓ ! તમારા સંસારસાગરના ઉડાણમાં વળેલી પત્ની
 પ્રેમ નીરાશાની શેવાળ, તમારા જીવન-પગલાં લપસાવી દે તે પહેલાં
 એ શેવાળ તમારા પત્ની સહચાર અને સંતૃપ્તિ રૂપી ઉપાયથી સાક
 કરજ્યો અગર કઠોર કૈયાના કંચજીઓ ! પરજનાજ ના : કારણ પત્નીને
 તો પૈસાની નહિં પણ તમારા પ્રેમભર્યાં દૈયાં અને આત્માનીજ
 જીવ જીવ જીવની ભૂખ અને તરસ હોય છે :

■ ■ ○ ○

તહારે ને મહારે નહિં બને, નણદલવીરા,

નથી લાવતો તું પાપડી ને પાંક;

સળેડીલે ખાવાં ગમે નણદલવીરા.

લાંબા દિવસ પાહાડ જેવડા નણદલવીરા,

મોંઢાં ભાળીએ અર્ધી રાત્ય;

કેમ કરી વેળા વિતે નણદલવીરા ?

જમરૂખ જાંબુ શેલડી નણુદલવીરા,
 સીતાફળ શીમ લચકાય;
 લાવે તો લેળાં ખાએ નણુદલવીરા.

આંટોય ચેર નવ આવતો નણુદલવીરા,
 ઘડી લપઝપ મેળો થાય;
 તરસ્યો પાણી મશે નણુદલવીરા.

કાચી કુણી કુણી કાકડી, નણુદલવીરા,
 ખોળે ઘાલી ખાવાની મને હોંશ;
 કોઈ દિ લાવતો હો નણુદલવીરા ?

બળબળતે આજ બપોરીએ, નણુદલવીરા,
 ખાટાં લાલનાં ઢેબરાં ને છાશ;
 વાટડી જોતી, નાખ્યો, નણુદલવીરા.

બધી મરૂ . તારે વારણે, નણુદલવીરા,
 તું વીણુ ઘડી નવ સોવાય;
 મણીમય કાળજે પુર નણુદલવીરા.

ગ્રામ્ય દંપતીનો પ્રણય કલહ

આ ગીત 'લલોચ ફેરી લાકડીયે' પરથી રચ્યું. એ ગીત સાંઘંત જોતાં કાલ્પનીક અને વર્તનમાં ન ઉતરી શકે એવું લાગ્યું. મહેં એવું ચિત્ર દોરવા પ્રયત્ન કર્યો કે જે ગદ્ય કાલે બન્યું હોય-વા આવતી કાલે બની શકે :

નાના ગામડામાં રૂપસિંહ અને રંભા નામે દંપતી પરસ્પર સાચુંજ પ્રેમપૂર્ણ જીવન જીવે છે. કાંઈ બાગતે મદબેદના પરિણામે રૂપસિંહ રંભાને સાગના દડે મારી લે છે અને રંભા-રૂપાને પૂજનારી, ક્ષણિક કાષાવેશમાં તેને સાંભેલે મારી તેના જવાબ વાળે છે. પછી તો શબ્દોની આપ લે ચતાં કલહ વધે છે. રૂપો જાત પર જવાના કરથી પ્રેમાળ રંભા કુવે પડવા જણાવે છે. અને કહે છે કે,

મહિયર સાસર મુઠી નેવે, કુવા કાંઠે જઇશ જો.

જમારે રૂપસિંહ—

કુવા કાંઠે જાતો રંભા, હું વૈરાગી થઇશ જો.

સાંભેલાનો માર અને મહેણાનો વજ્ર પ્રહાર અનુભવવા છતાં દંભ વિનાનો પતિપ્રેમ રમ રમમાં હિજાળા મારે છે અને વૈરાગી બને તો પોતાનું સર્વસ્વ ત્યાગી જવું જાણી રંભા—

તમે થશો જો વૈરાગી, હું કુવામાં કુદકો દઇશ જો :

એ કુવે પડવા તપર થઇ જાય છે અને પછી તો રંભા કુવે પડતાં પોતાનું એકલપણું, રંભાને ખોવાપણું જ જાણે અનુભવતો ન હોય તેમ રૂપસિંહ દાલાવાલા કરતો રંભાને મનાવતો હૈયું ખોલી દે છે, તેનો પ્રેમ જોવા જોશથી પોકારે છે કે:—

તમે કુવે કુદકો દેશો તો, રડી રડી મરી જઇશ જો,
રંભા રંભા રંભા રટતો, રંભામય ધની રહીશ જો.

એના હૈયામાં રંભા કુવે પડતાં થતી મહાવ્યથા શબ્દોમાં બોલી નાંખે છે ને પોતે રંભામય છે—રંભા વિના જીવી શકતો નથી એ જાણે કરતાં “આજના-બહાલા-બહાલી ને પ્રેમ ખાતર મરી જવા તૈયાર થનારાઓને” જાણે જવાળા દઇ દે છે:—

છેવટે હૈયામાં સમાધાનની ટાઢક થતાં રૂપાને રંભા છેલ્લો પથ્થુ મીઠો સચોટ ઉપાલંબ દેતાં:—

મોટા માણુક જેવો એલા રખે રૂપલા થઇશ જો
રીસાળવી તોયે હું તારી કદી ન એકલ ખઇશ જો

એ છેલ્લાં વેળા સૂણાચી દે છે: અને પ્રભુની બાંધી બેલડી—એ જાણે સૂચવતી હોય તેમ—

પ્રભુ ધડયાં રંભા રૂપલ બે, જુદે ઝરણુ નવ જઇશ જો :

એ જુદે ઝરણુ જવાની નથી, જવાયજ નહિ—જઇ રહેજ નહિ
એ રૂપટ કરે છે અને ત્યારે—

‘જતાં તાં સંને જ્યાં-વર વહુ અમે બે લઢી પડ્યાં’ એ કડીયો માદ આવે છે. કૃત્રિમતા-દંભ-વિનાનાં સાદાં ભોળાં ગ્રામ્ય દંપતીનું આ અનુકરણીય માનસ ભેતાં જરૂર એમ થાય છે કે—

મણિમય સાચાં વહુવર ઘર ઘર—

પ્રશ્ન તું ક્યારે લઈશ ને?

નવા ને જુના જમાનાનાં સંસ્કારી અને બીન સંસ્કારી સૌ દંપતી, આ રૂપા-રંજા દંપતીના ક્ષણિક કોષ યતાયે, પાછો સંધાઈ જતાં પ્રેમપ્રવાહ કપું વલણ લે છે તે જોઈ જરા જરામાં “તું ત્હારે મારે” તને બીજે પરણવાની છુટ છે. તું ત્હારે થોડી નથી-એ બોલનેા સહચાર શે સાધી શકાય?” આ શબ્દો ને વિચારો અમલમાં મુકતાં જરા થોભે: ને અગળવ્યે પણ પરમ સ્વયં જેવા-“મોટા માણસ જેવો એલા રખે રૂપલા થઈશ ને” એ સુધરેલા દંપતી પ્રત્યેનો પ્રહાર પડકાર સાંભળી સીધા થાય. અને ‘સાચાં વહુ વર’ બને તેા આ લખવું લેખક જરૂર સાર્થક માને.

(લવીંગ ફેરી લાકડીયે રખે સીતાને માર્યાં ને...દાળ.)

સાગ કેરા હંડુલીયે, રૂપે રંજાને માર્યાં ને,
સીસમ કેરા સાંભલીયે, રંજાએ વેર વાળ્યાં ને.

રૂપ તમારા હંડુલીયે, હું ઉંચીનીચી થઈશ ને,
ઉંચીનીચી તું થઈશ તો, હું હંડુલીયે કર લઈશ ને.

રૂપ તમારે દંડુલીયે, હું બરડે બેવડ થઇશ ને,
બરડો બેવડ એકલાતથી, સીધો હું કરી દઇશ ને.

રૂપ તમારી લાતે લાતે, હાડ્ય હાડ્ય હું થઇશ ને,
હાડ્ય જશે ને હૈયાહોળી, જાત ઉપર હું જઇશ ને.

રૂપ જશે ને જાત ઉપર તો, હું નવ બેસી રહીશ ને,
મહિયર સાસર મુકી નેવે, કુવા કાંઠે જઇશ ને.

કુવા કાંઠે જાતો રંભા, હું વૈરાગી થઇશ ને,
તમે થશે ને વૈરાગી, હું કુવામાં કુદકો દઇશ ને.

તમે કુવે કુદકો દેશો તો, રડી રડી મરી જઇશ ને,
રંભા રંભા રંભા રટતો, રંભામય જની રહીશ ને.

મોટા માણુદ જોવો એલા, રખે રૂપલા થઇશ ને,
રીસાળવી તોયે હું તારી, કદી ન એકલ ખઇશ ને.

અભુ ધડ્યાં રંભા રૂપલ બે, જુદે ઝરણુ નવ જઇશ ને,
મણિમય સાચાં વહુવર ઘરઘર, અભુ તું ક્યારે દઇશ ને ?

એને હિંચવાનો બારે શોખ! ધરની મેડીનો હિંચકો ન
ગોઠ્યો. આજે તો એણે ગૃહ ઉદ્યાનમાં કદમને ડાળે

હિંચકો બાંધ્યો છે. કેવો હિંચકો ભલા! એ હિંચકે મોરલા, મેના
પોપટની ટારણી કરી છે. ચાંદો મુગ્ધ એને હિંચકે શાંતિ ને હુંફ આપી
રહ્યા છે, હિંચકાની કિનારીએ આભલ તારા ટાંકી દીધા છે, વળી
ધુધરીએ મલ્યો છે. હિંચે ને ધુધરીનાં રણકારમાંથી આત્મ-
સંગીત જાગે છે.

હેવાનો સાચો હિંચકો-એ હિંચકે એનો પિયુ મણિમય માળ
સમેા હિંચી રહ્યા છે. આડે પહોર-પતિ દૈયે હિંચવાનો એને ભારે
શોખ : પ્રભુ પૂર્ણ કરજ્યો એનો એ શોખ.

○ ○ ○ ○ ○

(માછીડા દોડી દંકાર....દાળ.)

બાંધ્યો બાંધ્યો કદમને ડાળ,

હિંચકલો હિંચવાને!

હોંશ હિંચકવાની હૈયે અપાર,

જીલડીયે જીલવાને! બાંધ્યો.

મહારા તે હિંચકે કોર્યા મોરલીયા,

મેના ને પોપટ રસાળ !

હિંચકલો હિંચવાને ! બાંધ્યો.

મહારે તે હિંચકે ચાંદો ને સૂરજ !

બાંધી તારલીયાની પાળ !

જુલડીયે જુલવાને ! બાંધ્યો.

મહારા તે હિંચકે બાંધી ઘૂઘરીયો !

જુલે જુલે ને વાગે તાલ !

હિંચકલો હિંચવાને ! બાંધ્યો.

ખીલ્યો બગિચો, ખિલ્યાં અંતરીયાં,

લયેલયે પુલડાંના કાલ !

જુલડીયે જુલવાને ! બાંધ્યો.

કુલું કુલું ને સખિ કંઠે જુલાવતી,

હૈયાની મલિમય માળ !

હિંચકલો હિંચવાને ! બાંધ્યો.

ભાભીના માથેથી ઉતારી દ્યે છે. પિતાનાં દીર્ઘ બેડું—દીર્ઘ દોરકું—૩૫૯
ઉઠાણી સૌએ પાણી ભરતાં સાર્યક થયું માને છે.

એ તો કહે છે કે, પાણી ભરવાથી—

વાન વળે તન સુધરે, ભર્યે પાણીડાં.
નૂરે નવલખ અંગ ઉભરાય, બેઠલે પાણીડાં.

વળાડે પાણી એનો પરંપરા પીવાનો છે અને એને
પીતા-પત્નીએ આજેલ દોવાથી-અમૃતના સ્વાદ આવશે. આ ભાવનાથી
પુલી-મકલાઇ ઉઠતી એ કહે છે—

મહારાં ભર્યાં પીયુ પ્રેમથી, પીયે પાણીડાં,
મણિમય અમૃત સમ સ્વાદ, બેઠલે પાણીડાં.

ભારતની દેવીઓ ! તમારી નાનુકાઈ-દેશન-દંભ ધડીભર
ખીટીએ મુક્યાં, કોઈ નાનાં મામમાં એકવાર કુવે પાણી ભરવા જાઓ !
તમને ત્યારેજ ખબર પડશે કે કુવા પર તો આ સમાજ એક કોન્ક્રેટ
બને છે, પાણી ખેંચતાં અનેરી મોજ આવે છે, અને પાણી
ભરનારીઓનાં શરીરની લાલી કેવી છે ? મરતી કેવી છે ? તે સમજશે.

પ્રભો ! આં નળ-સંચા-ને ડોક્ટરો-દવાઓને ! દર્દ વિસર્જન કરી
પુર્વના કુવે પાણી ભરવાના સમય સત્વર પ્રકટાવ !

○ ○ ○ ○

(મા માવા તે ગદયી ઉતર્યાં...દાળ.)

ભૂરૂં પ્રેમે પ્રભાતને પૂર ! બેઠલે પાણીડાં,
આવે આનંદ અંતરીયે ઝાર ! ભરતાં પાણીડાં;

બેડલે પાણીમાં

નૂળના જમાનામાં બેડલે પાણી ભરવાના વિચાર જરૂર બધાને નજર મળે. પણ ભારતવર્ષનું દેશું તો ગામડાંજ છે ના! હજી તો ચોડાજ વર્ષ પર એ જમાનો હતો કે જ્યારે નળ સંચા ન હતા. પ્રભાતને પહેાર સરખી સરખી સરિયરો માયા પર સુંદર કારીગરીવાળા ઉઢોણીઓ પર સોનલ બેડલાં મુકી-ધમધમ ધરતી પ્રગલ્ભતી પાણી ભરતી-સારે ઓઝોની તંદુરસ્તી કેવી હતી? ચુંટી ખચુતાં લોહી ટપકી પડે? સુંદર માંસલ તંદુરસ્તી ભર્યો-કંચનવર્ણો દેહ. રોગનું નામ નહિ. માંદગીનાં દર્યાં નહિ. ત્યારે આટલાં દવાખાનાં ને દાકતરો જન્મ્યાથે ન હતા. ને તેમની જરૂર પણ નહોતી.

હમં વખતે હજી પણ તાંબા, પીનજ, ચાંદીનું, પાણી ભરવાનું બેડું દીકરીને દાયગમાં અપાય છે. એ તે સમયનું પાણી ભરવાનું સૂચન છે.

ત્યારે પાણી ભરવું એ ગારવ મનાવું. ઉઢોણીઓનું વેવિધ આર હવું. દીકરીને દાયગમાં આપવા મટે ખીજ વસ્તુઓ સાથે ઉઢોણીઓ ખાસ ધેરજ માવતરો-દીકરીઓ તૈયાર કરતી. એ ગૃહઉદોગ હતો. સચાએ એ સૈનો નાચ નોંતર્યો.

સાસરીએ આવેલી નવલવધુને તો પાણી ભરવાના હોડ છે. પ્રભાતમાં એ સખિઓ સાથે માથે સોનલ બેડું રૂપલા ઉઢોણી પર મુકી પાણી ભરવા ચાલી જાય છે. સૂર્યના પ્રકાશમાં એ બેડાનો ચમકાર પતી સામે મીટ માંડતી પતીધેલી પત્નીની આંખંડી જેવો ઝગમગે છે.

હવે એણે હીરલ-રેશમી દોરડે અપટીવારમાં બેડું ભરી લીધું ને ચાલી. સામેથી ગાની નચુદલ ધસમસતી ધડો હિતારવા દોડી આવી

ભાભીના માર્ગેથી ઉતારી દ્યે છે. ખિંતાના દીર્ઘ બેડું-હીરંદ્ય દોરકું-રૂપલું
ઉઠોણી સૌએ પાણી ભરતાં સાર્થક થયું માને છે.

એ તો કહ્યું છે કે, પાણી ભરનાથી—

વાન વળે તન સુધરે, ભર્યે પાણીડાં.
નૂરે નવલખ અંગ ઉભરાય, બેડલે પાણીડાં.

વળા—એ પાણી એનો પરદેયો પીવતો છે અને એને
પીતા-પત્નીએ આજેલું હોવાથી—અમૃતનો સ્વાદ આવશે. આ ભાવનાથી
કુલી-મકલાઈ ઉઠતી એ કહ્યું છે—

મહારાં ભર્યો પીયુ પ્રેમથી, પીયે પાણીડાં,
મણિમય અમૃત સમ સ્વાદ, બેડલે પાણીડાં.

ભારતની દેવીઓ ! તમારી નાનુકાઈ-દેશન-દંભ ધડીભર
ખીટીએ મુક્યા, કાંઈ નીનાં ગામમા એકવાર કુવે પાણી ભરવા જાઓ !
તમને તમારેજ ખબર પડશે કે કુવા પર તો સી સમાજ એક કોન્ફરન્સ
જાતે છે, પાણી ખેડતા અનેરી મોજ આવે છે, અને પાણી
ભરનારીઓનાં શરીરની લાક્ષી કેવી છે ? મસ્તી કેવી છે ? તે સમજાશે

પ્રભો ! આ નળ-સંધ્યા-ને ડોકડરો-દવાઓને ! હવે વિસેજન કરી
પુવનો કુવે પાણી ભરવાની સમય સત્વર પ્રકટાવ !

○ ○ ○ ○

(મા માવા તે મઠથી ઉતર્યા.. લાળ.)

ભર પ્રેમે પ્રભાતને પૂર ! બેડલે પાણીડાં,
આવે આનંદ અંતરીયે આર ! ભરતાં પાણીડાં;

સરખી સાહેલડી સાથ ! બવા પાણીડાં,
 રીઝે નીરખી નયનમણિ નાથ ! બેડલે પાણીડાં.
 રૂપલા ઉઢોણી શિર ધરી, બઈ પાણીડાં,
 દીધી મહિયરીયેથી તાત, બેડલે પાણીડાં;
 સોનલ બેડલું અગમને, ભરૂં પાણીડાં,
 આલ સુરજ દેવને પ્રકાશ, બેડલે પાણીડાં.
 હીરલ દોરડે જેંચીયાં, કુવે પાણીડાં,
 ભરી બેડું ચાલી-સખિ સાથ, ભરીયાં પાણીડાં;
 આંગણુ નણદલ ધસમસે ! શિર પાણીડાં,
 ઉતારે ધડુલો ભરી કાળ ! બેડલે પાણીડાં.
 વાન વળે તન મુધરે ! ભર્યે પાણીડાં,
 નૂર નવલખ અંગ ઉલસાય ! બેડલે પાણીડાં;
 ગહારાં ભર્યાં પીયુ પ્રેમથી, પીયે પાણીડાં,
 મણિમય અમૃત સમ સ્વાદ ! બેડલે પાણીડાં.

ઢળવાં જ્ઢાણુલીયે

ત્યા રે Flour mills અને આટા પીસવાની ગીરણીઓ ન હતી. પ્રભાતને પ્હોર-પાછલી રાત્રે કુશળ ગૃહરાણી સચેત થઈ ઉઠતી. અને પ્રભાતીઆં લલકારતી, અમુ બજન કરતી પોતાની સખિ જેવી ધંટીએ ઢળવા બેસી જતી હતી. હાથને દબોલો લોટ ? એની રોટલી, રોટલા, પુરી, બાબરી, સુંવાળી-ઢેવરાં ? એ ખાવાની મઝા ને મીઠાશ આજના સંયાના દબોલા લોટમાં ક્યાથી આવે ! ઢળનારીના હૃદયમાંથી-નેત્રમાંથી ખાનાર પ્રયે વરમતું અમૃત એ લોટ મારફતેજ પેટમાં જતું ને ખાનારને જે તૃપ્તિ થતી-પુષ્ટિ મળતી, જે સ્વાદ મળતો, તેનાં તો આ ગીરણીના લોટના જમાનામાં સ્વખાંજ ને ?

ઢળવામાં આનંદ ને કર્તવ્ય માનનાર ગૃહણી પોતાની સખિને ઢળવાના ક્ષયદા સમજાવે છે. હે સખિ ! પ્રભાતને પ્હોર ઢળવાની લ્હાણુ ? અરે ! મ્હારા નાચે આણેલી ઘેરી મારી ધંટી ? એનો-દૃઢ સંમમી જેવો ખીલડો ? એનાં શા વખાણુ કરું ? સવારમાં ઉઠી-સુપડું ભરી અન્ન લઈ-પ્રભાતીમાં ગાતાં ગાતાં જે ઢળવાની મઝા તે ઝોરજ છે હોં !

ધંટીના બે પડીયાં તે સ્ત્રી પુરૂષ જેવાં છે. એ બેની વચ્ચે જે કાંઈ આવે તે પીસાઈ જઈ દુર જઈ પડે.

વળા એ ઢળવાથી કસરત પણ કેવી મળે કે શરીર પ્રફુલ્લ, નીરાગી, સુંદર, ઘાટીલું લોહીમાળ અને ને ખીચારો વેદ તો ત્યાં ફરકી પણ ન રાકે, કારણ માંદગી વિના વેદ રો ?

સખી ! ગીયરમાં કે સાસરે દળવું તે ખર્ચ. તું શું જાણે ?
 દળવાથી શું મળે ? શું ફાયદો થાય ? તે તો દળવાની મજાક માણે તેજ
 જાણે ને ? અત્રી ! હીસ્ટીરીયાથી પીડાતી મોટા ઘરની ધાટીરસોયા
 વાળી શેઠાણીઓ જોઈ છે ? રોજ હીસ્ટીરીયા ને ડોક્ટરના બાટલા !
 ફીક્ષો દ્રવ્ય અને રોગની ખડ માલ્લી ! ને થોડા વખત પછી ક્ષય
 થાય ને પછી સનીટરિયમો શોધે-દળનારીને માટે એ કાંઈજ નહિ
 હો ! જેનો કર્તવ્ય જાળવવામાં-સ્થાવર પીયરમાં-ઘરકામ કરવામાં
 મુશ્કેલી ભરવામાં બધામાં દસલી હસલી સદામે તૈયાર. જેને કામ ન
 કરવું-ને પડવા નહેવું. મોટરે ફરવું-નોકરોથી કામ લેવું તેને આરોગ્ય
 જાણું ! જીવે ! દળનારીનાં વાન ! રૂપ રૂપનો અંબાર. લાલધુમ શરીર
 આખો ઝીંટી સાંધ પ્રેરવા લે ! (અસ્મા ન જોઈએ) માથેનો કાળો
 જીંજર ચોટલો મર સુધીનો. અને એવી નિરાગી દળનારીનાં બાળકો
 મૃત્યુ રાજર અને અલ્પમરત હોવાજને ? વધારે શું ! મૃત્યુ પ્રભાતે દળવાની
 તાલ કહેવા પુસ્તકો જાનૂપ, જાતે દળી જોજો ને એ રસોધનેા અમૃત
 જોવે ! ફવાદ આખી મને કહેજે કે જ્ઞાણમાં દળવાની શી મજાક છે.

જોતો ! મયો જમાનો પાછો લાવો અને જાતે દળી તમારા
 ફવજનોને અમૃત જેવી રસાઇ જમાડો અને તમે પણ નિરાગી બનો.

❦ ❦ ❦ ❦

(મન મંદિર આવો રે, દહું એક વાતલરી...દાળ.)

સુખિ ! દહાણ અનેરી રે, કે દળવાં જ્ઞાણલીયે,

મહારી ઘંટી તો ચેરી રે, એ મુલવીતી નાવલીયે.-સખિ.

એનો ખિલડો લાખેણા રે, ફરે નવ એ જરીયે,
 દ્રઢ સંયમી જેવો રે, એના બળે નીત દળીએ -સખિ.
 ઉઠી પરજાત પ્હોરે રે, સુપલકે અજ્ઞ ભરીયે,
 પરજાતીયાં ગાતાં રે, દળતાં મઝા કરીયે.-સખિ.
 પતિ-પત્નિ શાં પડીયાં રે, બળે કરી ફરવીયે,
 ઓરાય ઓરણીયે રે, પોસાઈને લોટ બને.-સખિ.
 ઠહો ઠસરત કેવી રે, બધે અંગ સ્પુર્તિ ભરે,
 જેણે ઘંટી બાઈ સેવી રે, ન વેઠડો ત્યાં સંચરે -સખિ.
 સખિ ! સાસરી મહિયર રે, મળે દળવાં-દળીએ,
 એને માણે તે બાણે રે, દળ્યે શું શું મેળવીયે ?-સખિ.
 મૃગી ક્ષય નવ સ્વપ્ને રે, બહન બહુ બળ ભરીયે,
 દળનારીને નીરખો રે, જુલે રૂપ મરવરીયે -સખિ.
 બહેનો દળવાં પ્રજાતે રે, એની વાત શી કરીયે ?
 મણિમય દળો બાતે રે, રસોઈ અમૃતસમ તે !-અખિ.

ખાંડણ ખાંડણીયે

એ જમાનો એવો અ વરો કે જ્યારે ખાંડણીયો ને સાબેલુ કાઢ કાઢ ઝોળખી ન શકશે, ઘટીની કાઢને તરજ ન રહે તો યુવતીઓને તેની પિછાન કરાવવા ધડાને ઘટી, ખાંડણીઓ, સાબેલુ એની વ્યાખ્યાઓ આપવી પડશે ને 'Dum this ઘટી and સાબેલુ' એ જવાબ જુઓ. યુવતીઓ પાસેથી સાબગરી

દળવાના સંચા, ખાડવાના સચા, વણવાના સચા, પાણી ભરવાના સચા (નળ) સીવવાના સચા, સંધવાના સચા, આમ સચાએ હમારા દેશનો ગૃહલેહોગ, આરોગ્ય વર્ધક વ્યાયામ વાળા ધરકામ સૌ નણસાડી મુક્ય !

એક વખત એ હતો કે જ્યારે માતા પિતા દીકરીને બાલવયમાજ રાધવુ, પાણી ભગ્નુ, દળવુ ખાડવુ, કાતવુ-ચીતરવુ-રંગોળી પુરવી, સંગીત વ્યાયામ અદિ શિક્ષણ આપતા-આજે બાર વર્ષની બાળા આમે ચક્ષમા પગે છુટ મેળ મળેવુ ફોક ને માથે ટોપી પહેરી, રમો રમેટ હાતર લઈ આને તેના રક્ષણ નીચે શાળામા નમ અને અભ્યાસને અતિ ગાનાપનેય પ્રસાદ લાગે તેવી રનછ દી બની, માથે પડે તેની બની આવે છે ખીચડી ઓરતા કે ચઢા બનાવતા પણ ન આવડે એ પતીવુ શુ ધોળકુ ધોળે કાલા ?

ખાડવાના કાયદા હજી તો સૌ સમજે છે કાળે જીલ્લારો

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઢ...દાળ.)

ખાંડું ખાંડું ને વળી મન જાય, ખાંડણુ ખાંડણીયે,
થાકું થાકું ખાંડયાના લાવ થાય, કહોને ક્યમ કરીયે ?-ખાંડણુ.
શિશમલ સાંભલીયાં ઉછાળી, ખાંડણીયાં ખંડાય રે,
ચપટી વારમાં ખાંડી નાંખું, અધમણુના શા ભાર ?-ખાંડણુ.
મલાત ખેડાર કે ખરા બપોરે, આજસ ઉડી જાય રે !
દળવું ખાંડણું ઘર ધંધામાં, જોમ જીવન ઉભરાય.-ખાંડણુ.
ચુંટી ખણો તો ટપકે ટીપાં, લોહી ભર્યાં તનમાંછ રે !
લઠ્ઠ લાલ આ શરીર મ્હારું, ઘર ધંધે સચવાય.-ખાંડણુ.
સંચા દળવા, નળ જળ ભરવા, ભાડુત ખાંડી જાય રે,
ઘાટણુ ઘાટી રસોઈઆ ત્યાં, કસરત કેમ પમાય ?-ખાંડણુ.
પછી પધારે હમ ક્ષય ચરણી, હીરટીરીયા ને તાવ રે !
માયકાંગલાં શું સમજે એ, ખાંડણીયાના બહાવ !-ખાંડણુ.
માત તાત કરીયાવર દેજો, હીકરી લગ્ને સદાય રે !
ઘંટી ખાંડણીયો સાંભેલું-મેડલું જળ ખેંચાય !-ખાંડણુ.
ધમધમ ધળકે ગાજે શેરી, એ ખાંડણુનાં બહાણુ રે !
મણિમય ગુર્જર ગોરિ પામે-પ્રપુલ્લ તન મન પ્રાણુ !-ખાંડણુ.

અમ્મર ઢાલ તલવાર

ગુજરાત સિદ્ધરાજ જયસિંહનો એ જમાનો : ક્ષત્રિવટ અને રાજપુતીને બિરદાવતા ચારણ દેવનો એ સમય : જ્યારે લક્ષ્મિ અને સત્તાને બદલે વટ અને વિરતા, ટેક અને તલવાર, કીર્તિ અને મૃત્યુધીજ માનવ મહત્તા અંકાતાં : ગુર્જરાધૂ વસુ (એસો) નહિં પણ વીરતા પુજતું અને પુજતું : રાજાઓ રાધુ-અને રૈયતના સેવકો ગણાતા : જ્યારે નૈતિક પ્રમાણીકપણું ન્યાય તોલે અને પ્રજા વડેજ રાજા રાજ્ય કરે : આ પ્રસંગ લક્ષ્યમાં રાખી આ ગીતનું ગૌરવ તોલવા હેયાનાં ત્રાજવે શુભિનાં કાટલાં નાંખવાં :

એ ક્ષત્રાણી છે : એને સસરા-જેઠ-પતિ એટલાં સાસરામાં સ્વજનો છે. સાસરાના બે દીકરાને વારસો બહેંચી લેવા સમય આવ્યો છે. બહેંચાણ ચાં ગાં. એક સખિ પુછે છે : સખિરી : ત્હારા પતિને વારસામાં શું મળ્યું ? એનો જવાબ આ ગીત આપે છે, અને ગુર્જરાધૂની ગોરિના હેયાના ઉડાણમાં રહેલી વીરવટ-કુલવટ-ટેક અને સાચા ધનની સારી પિછાન જગતને થાય છે.

સખિ ! ભાગ બહેંચાં ગયા. મ્હારા વીર પતિને જગતમાં અન્નેડ એવી કોમતી ઢાલ અને તલવાર મળ્યાં. પ્રરછી ને કટારી મળ્યાં : જે વડે સસરાજીયે હઝારો દુશ્મનોને પડકારી સંહાર્યા હતા. પંખાજો ઘેડો મળ્યો જે સસરાજીનો સમરાંગણનો સઘનો વફાદાર સાથી હતો. વીરવટની રક્ષા અને મરવા-મારવાનો મોંઘામૂલો વારસો, મ્હારા પીયુને

મળ્યો છે. મદાઈ અને માવડી (આખા સમુદ્રની નેતાગીરી) નો વારસો પતી દેવને મળ્યો છે. અવી ! કીમતી કીમતી ચીજો તો મહારાં પીયુ પામ્યા છે.

“ત્યારે ત્હમારું મહેલ મહોલાતો—લક્ષ્મી—દરદાગીના—ગામ ગરાસ કેજ તમને નહિ?” પ્રશ્ન ચાલ છે.

“અત્રી જોતો ખરી એ તો વખત આવ્યે વાત, એ તો સૌ જોઈજોને મળ્યું: થોડાજ વખતમાં સૌ સમજશે કારણ કે:—

એનો પતી તો—

પીયુજી મહાલે ડુંગર ધાર સખિ,
સાદાબો ધુમે રણમાં શિકારે સખિ.

ત્યારે,
મહારા જોઈજી મહાલે રણવાસ :

ત્યારે,
જહાસમ પડકારે અરિ ડારે સખિ

અને,
રમજટ જોલાવે પીયુ તલવારે સખિ.

થોડાજ વખતમાં ધમધોર યુધ્ધ મચે છે ત્યારે તો—

મહારા જોઈજી મહાલે છે ઘર માંદા,
પીયુડો ખેલે છે દાવ રણવાટ સખિ.

અને ત્યારે એજ રાજપુત મદવીનો મદ દુશ્મન ઘેરી વળે ત્યારે ?
ઘરડેરા તાત અરિ ગાળ્યો—ગદ થયો સખિ !

ત્યારે
જોઈ શોધે સુલેહના દાવ

અને એનો પીયેડો ?

સાવજ શુર દુશ્મન પડકારે સખિ :

આમ યતાં એનો જેઠળીયારો ધનમાલ લઈ વૃદ્ધ પીતા તથા ન્હાનાં
ભાઈ, ભોળાઈ, તથા વટ અને ગદ્દ છોડી માળવે ભાગી જાય છે ત્યારે—

જેઠળ સાગ્યા છે માળવે ધન માલ લઈ,

પીયુ રાણે અરિ રણમાંથી.

અમ્મર યશ પીયુ ચારણ ગાય સખિ.

ચારણના મોઢે ભગસલામાં—ઝાચરાના શરવીરો સમક્ષ પોતાના
પતીના યશ સાંભળતા આ વીર પત્નીની હાથદાય છાતડી પુલી હોઠે
છે, પોતાના જીવનને સાર્થક માનતી એ વીર પતીનો હાથગ વાસ
પોતાની આંખ માથે માગી લે છે. એવા પતીની પત્ની હોવામાં એ
ધનગની હોઠે છે. અને માટેજ એનાં 'મનડાં મોઢાં ઢાલ તલવારે સખિ'
એ શબ્દો સાર્થક કરતાં વિશ્વ તમામ વીરના પગ પાસે ખેંચાઈ આવે
છે, એના સાધન અમ્મર ઢાલ તલવાર અમ્મર રહો ગુજરાતને એવા
વીર પતી અને ઢાલ તલવાર હેથે ને હાથે ખમ્યા છે ને ખપશે.

આ ગતિમાં જેઠને બીર વર્ણવ્યો છે. પણ તેથી કાંઈ બધાજ
જેઠ બીર હોય ને નાનો ભાઈ વીરજ હોય એમ લેખકનો અભિપ્રાય
નથી. વીરતા એ જેને વરે તે વીર હોય—વ્યક્તિગત કોઈ ન કદંપી લે.

(રંગ રસીયા રંગરસ બન્યો મન મોહનજી...ઢાળ.)

ઢાલ તલવારનો વારસો મહારા પીયુને સખિ !

મહારા જેઠને ગામ ગરાસ,

મનડાં મોઢાં ઢાલ તલવારે, સખિ.—ઢાલ.

ખરછી કટારીનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,

મહારા જેઠને મહેલ-મહોલાત.

પીયુજી મહાલે ડુંગર ધારે સખિ.—ઢાલ.

પંખાળા થોડલાનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠને ગરથ લાંડાર;
 સાઘખો ધૂમે રણમાં શિકારે સખિ.—ઢાલ.

વીરવટ રક્ષાનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠણ મહાલે રણવાસ;
 બહાલમ પડકારે અરિ ડારે સખિ.—ઢાલ.

મરવા ને મારવાનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠણને તાતણની છાંય;
 રમઝટ મોલાવે પીયુ તલવારે સખિ.—ઢાલ.

મદ્દોષ ને મોવડીનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠણ મહાલે છે ઘરમાંઘ;
 પીયુડો ખેલે છે કાવ રણવાટ સખિ.—ઢાલ.

ઘરડેરા તાત—અરિ ગાળયો, ગઢ ચેયો સખિ,
 જેઠ શોધે સુલેહના કાવ;
 સાવજ શૂર દુરમન પડકારે સખિ.—ઢાલ.

જેઠણ ભાગ્ય છે માળવે ધન માલ લઈ,
 પીયુ રેખે અરિ રણમાંઘ.
 અમ્મર યશ પીયુ ચારણ ગાય સખિ.—ઢાલ.

હાથ હાથ છાંતડી પુલતી વીર પલિ સખિ,
 આંખ માયે હો પીયુલના વાસ;
 મણિમય અમ્મર ઢાલ તલવાર સખિ.—ઢાલ.

કમ્ભર કટારી

એ ક જમાનો હતો, જ્યારે પ્રત્યેક ક્ષત્રાણી વાળમાં અંબોડલે
યા તો કમ્ભરે કટારી રાખતી, એ કટારીજ એની સખિ
સહચરી બની રહેતી. આજે પ્રત્યેક શીખ નરનારી બાળક કીરપાણુ
રાખે છે તેમજ :

વૈવનને આંગણે યનગનતી ઉજવળ લાવિના બીતરમાં બનેરા
અભિલાષની સફળતા જોઈ રાચતી એ રાજપુતાણી ! એણે કમ્ભરે
કટાર કસી બાંધી છે. એના સેંધામાં સિંદૂર સિંચ્યા છે, આંખડી તો
બણે તલવારની ધાર : બાલમાં લાલચોળ ચાંદનો એના અખંડ
સોલાઅને સૂચવે છે. હાથમાં મંગલ લગ્ન તરતનાંજ થયેલાં
સૂચવતું મીઠાળ શોભે છે. અને પરણે પત્ની હજી બહાર હોય છે.
એના હાથનાં મીઠાળ પર્યું હજી છુટ્યાં નથી : બહેનના હાથ પગની મેંદી
હજી લીધીજ છે બંને વીરવટનાં અનન્ય ઉપાસક છે, બંનેના ઉરમાં
એકજ અભિલાષ ઉછળી રહ્યા છે; લગ્નવૃત્તાં પ્રતિપાલન : કૌમારવૃત્તની
ઉજવણી : સંસારસાગરમાં જીવન નાવડું ઝુકાવડું.

એટલામાં અચાનક શુ બીઓ વાઓ-નગરા પર ડાંડીયા ઠોકાયા,
િંત્રામ સૂચક 'માર માર' શબ્દોથી વાતાવરણ ગાંઠ ઉઠ્યું. સાચા
1૨ મહેને પાનો ચઢાવવા એટલુંજ ગસ થઈ પડ્યું

પત્ની સમજ-પત્ની વીર છે-સમરાંજણનો રસીયો છે, તે રોકયો
રોકાય ? અરે પ્રુષ્ઠા હલા રહેલાં જોડલોયે એ ક્યાં ધીરજ ધરે ? આડા
હાથ દીધા-પીયુ વિજયમાળ લાવું ? પણ તે તો હિડી ગયો રથખેલ ખેલવા.

એ ગયો ને શત્રુનો કચ્ચર ધાણ કાઢ્યો-પણ-પણ પોતેમ
 મુખમુખિનું એશિકું કરી વીરની રીતે મૃત્યુ પામી સ્વર્ગની અપ્સરા
 વરવા ચાલ્યો, એને ન સાંભરી નવપરિણીત નવસ્રવધુ કે સંસાર :
 એને તો ખપે સ્વર્ગ ને અપ્સરા :

ખેનને શર ચડે છે. પતીજના પતીધેની પ્રમંદને પતી
 વિહાણા સંસારમાં માત્ર એકજ સળધી : તે મૃત્યુ : પતી પાછળ
 સહગમન : ચીતા-પ્રાણત્યાગ :

કમ્બરે કટારી ખુલે છે. એને વીચાર શા ? તરતજ મુખમાંથી જીભ
 નીકળે તેમ આનમાંથી કટારી નીકળી પડી એણે હસતાં હસતાં કટારી
 હૃદયમાં ખેસી દીધી-કાળજે પુર્ણ પતીને સ્મરતી-હસતી હસતી સ્વર્ગ
 સંચારેલા પતીને અમર ધામે જમ મળે છે.

શુરી સતીને-સાચી આર્થ પત્નીને-સાચી પ્રેમી પ્રમદને ત્યારે
 પુર્ણમનો નદિ પણ સ્વર્ગ ગમનનોજ રસ્તો ગાયુમ દતો. ધન્ય એ
 સતી અને સાચી કટારી.

● ■ ○ ○ d

(બેડે ખુલે છે તલવાર...લાળ.)

કુમ્બર કસી છે કટાર,

બેનડીયાં તો કુમ્બર કસે રે.

બેનીને સેંધલ સિંદુર લાલચોળ.—(૨)

આંખલડી ધાર તલવાર.—હાંદાં રે ખેની ! આંખલડી....

કુમ્બર કસી છે કટાર.—બેનડીયાં તો.

બેનીને ભાલડે અખંડ ચાંદલો.—(૨)

જ્યોતિ સૌભાગ્ય ઝળકાર.—હાંહાં રે બહેની ! જ્યોતિ....

બેનીને હાથે ખાંધ્યા મીઠાળીયાં,

પરણ્યો ઉલો હજી બહાર.—હાંહાં રે બહેની ! પરણ્યો....

બેનીના હાથ પગ મેંદી ભરેલા,

મેંદી શા પ્રેમના સંભાર.—હાંહાં રે બહેની ! મેંદી શા....

વાગ્યો ત્યાં છુ'બીયો ને થડક્યાં નગારતાં.

સંભળાય શબ્દ માર....માર.—હાંહાં રે બહેની ! સંભળાય....

બેનીનો પીયુઠો આજ્યો જતાય ના,

આજ્યો ખેલન રણવાટ.—હાંહાં રે બહેની ! આજ્યો....

બેનીને સાદાંબે શત્રુ સંહારીયા,

પોઢ્યો પરમ પદ ઘાટ.—હાંહાં રે બહેની ! પોઢ્યો....

કમ્બર કટારી હૈયે હુલાવતી,

ચાલી બેની પીયુ સાથ.—હાંહાં રે બહેની ! ચાલી....

શુરી સતીનાં ધન્ય કમ્બર કટારી,

મણિમય સિંહણ આજ્ઞાત,—હાંહાં રે બહેની ! મણિમય ...

કમ્બર કસી છે કટાર—

બેનડીયાં તો કમ્બર કસે રે.

રૂબી રેકૉર્ડ કું. તરફથી

તમારા માનીતા સાક્ષરોની કૃતિઓ અવાજ પામશે.

રા. સુન્દરમ

રા. પાદરાકર

રા. સ્નેહરશ્મી

સૌ. રસમનજહેન બક્ષી

રા. મુળસુબલાલ દિવાન

રા. ત્રીભુવન વ્યાસ

રા. રૂલજીભાઈ પી. શાહ.

બાબુમા જણાવેલા

કર્તાઓના

રાસ રજની

પુસ્તકમાના લોકપ્રીય

રાસની ઓડીઅન રેકૉર્ડ

ટુ ક અમયમા બહાર

પડશે

સાહિત્ય અને સંગીતના સુમેળ
તહેમોને

ઓ ડી અ ન

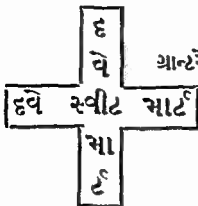
રેકૉર્ડમાંજ મળશે

પ્રખ્યાત સાહિત્યકારોની કૃતિઓ રેકૉર્ડમાં ઉતારવાનો
પ્રતિબંધ ઓડીઅન તરફથી થઈ ગયો છે.

સત્વર બહાર પડશે.

સચિત્ર લીસ્ટ માટે લખો —

રૂબી રેકૉર્ડ કું. ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ: કોટ-મુંબઈ.

મુખ્ય દુકાનો.

ગ્રાન્ટરોડ-ચર્નીરોડ જંકશન.

દાદર ખી. ખી. સી. આઇ.

મુંબઈ.

અમારી વિશેષતાની ખાસ નોંધ.

ફક્ત અમારીજ મિઠાઈઓમાં જોટી રોલા ખાતર જાતજાતના રંગો અને જોટા વરખો ખીલકુલ વપરાતા નથી કે ને—

શારીરીક હાની કરતા છે.

ખરૂં કેશર, ખરૂં ધી, ખદામ, પિસ્તા, એલચી વિગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થોજ વપરાય છે.

છતાં અમારી મિઠાઈઓના લાવ ઘણાજ માફકે મધ્યમસરનાજ છે.

સાકર, કેશર વિગેરે દરેકે દરેક વસ્તુઓ સ્વદેશી હોઈને અમારી

મિઠાઈઓની સ્વદેશીમાંજ શ્રેષ્ઠતા છે.

દરેક સ્વદેશગ્રેમી લાઈઓ તથા બહેનોએ

દેવેની ૧૦૦— સોએ સો ટકા શુદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ સ્વદેશી મિઠાઈઓનેજ ઉત્તેજન આપવું જોઈએ.

દુનિયાની મોટી દરેક વર્ષા ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

તક વખતે મળેલી મદદની કિંમત

હજાર ગણી છે.

જનોઈ, સગપણ, લગ્ન, સુવાવડ વિગેરે પ્રસંગોએ આર્થિક સંજોગોને પહોંચી વળવા અમારી સોસાયટીના સલાસદ બની જીવનની સર્વ ચિંતાઓથી મુક્ત બનો !

અમારી યોજનાનો લાભ લઇ તમારા ઉત્સવો ઉપાધિ રહીત બનતાં વધારે સારો રીતે ઉજવી શકશો.

માસીકે રૂ. ૦૫, ૧, ૨, અગર ૩ ના નહિ જેવા હકતા ભરવાથી મોટી રકમનો બદલો મળી શકે છે.

વધુ વિગત માટે પૂછો:—

ધી ગોલ્ડન પ્રોવીડન્ટ ફંડઝ સોસાયટી લી.

શાખા:	હેડ ઓફીસ:	ખીજ શાખાઓ:
ધોખી તળાવ,	બંદર રોડ,	લાહોર, હૈદરાબાદ,
મુંબઈ.	કરાંચી.	(સીધ)

સ્ત્રીઓના તમામ રોગોની એકજ દવા

સુંદરી સંજીવની.

હાથી છાપ (૧૯૨૨૬)

સ્ત્રીઓના લાલ તથા સફેદ, પ્રદર, લોહીવા, અટકાવ અનિયમિત આવવો, ગર્ભાશયના રોગો, સુવારોગ, વંધ્યત્વ, જીર્ણજ્વર કમર તથા પેટનો દુખાવો વગેરે અનેક રોગોનો નાશ કરી શક્તિ આપે છે.

ખાટલી ૧ નો રૂ. એક

દરેક સ્થળે વેચાય છે.

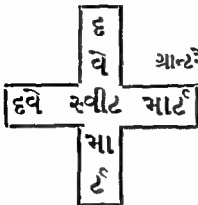
દરી દવાઓ મળવાનું ૪૦ વર્ષનું જીવન અને

જાણીતું વિદ્યાસપાત્ર સ્થળ

ડૉ. ડા. મર્સી

કાલખાટવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨. તથા અમદાવાદ.

અનન્દો જોષીએ છીએ-નિયમો મંગાવો.

મુખ્ય દુકાનો.

ગ્રાન્ટરોડ-ચર્નીરોડ જંકશન.

દાદર બી. બી. સી. આઇ.

મુંબઈ.

અમારી વિશેષતાની ખાસ નોંધ.

ફક્ત અમારીજ મિઠાઈઓમાં ખોટી શોભા ખાતર જાતજાતના રંગો અને ખોટા વરખો બીજાકુલ વપરાતા નથી કે જે—

શારીરીક હાની કરતા છે.

ખરું કેશર, ખરું ધી, ખદામ, પિસ્તા, એલચી વિગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થોજ વપરાય છે.

છતાં અમારી મિઠાઈઓના ભાવ ઘણાજ માફકે મધ્યમસરનાજ છે.

સાકર, કેશર વિગેરે દરેકે દરેક વસ્તુઓ સ્વદેશી હોઈને અમારી

મિઠાઈઓની સ્વદેશીમાંજ શ્રેષ્ઠતા છે.

દરેક સ્વદેશપ્રેમી ભાઈઓ તથા બહેનોએ

દેવેની ૧૦૦— સોએ સો ટકા શુદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ સ્વદેશી મિઠાઈઓનેજ ઉત્તેજન આપવું જોઈએ.

નાની મોટી દરેક વર્ધી ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

તક વખતે મળેલી મદદની કિંમત હજાર ગણી છે.

જનોઇ, સગપણ, લગ્ન, સુવાવડ વિગેરે પ્રસંગોએ આર્થિક સંજોગોને પહેચી વળવા અમારી સાસાયટીના સભાસદ બની જીવનની સર્વ ચિંતાઓથી મુક્ત બનો !

અમારી યોજનાનો લાભ લઇ તમારા ઉત્સવો ઉપાધિ રહીત બનતાં વધારે સારી રીતે ઉજવી શકશો.

માસીક રૂ. ૦.૫૦, ૧, ૨, અગર ૩ ના તકિ જેવા હક્કના ભરવાથી મોટી રકમનો બદલો મળી શકે છે.

વધુ વિગત માટે પૂછા:—

ધી ગોલ્ડન પ્રોવીડન્ટ ફંડ સોસાયટી લી.

શાખા : ધોખી તળાવ, મુંબઈ.	હેડ ઓફીસ: બંદર રોડ, કરાંચી.	બીજી શાખાઓ: લાહોર, હૈદરાબાદ, (સીંધ)

સ્ત્રીઓના તમામ રોગોની એકજ દવા સુંદરી સંજીવની.

હાથી છાપ (૧૯૨૨૬)

સ્ત્રીઓના લાલ તથા સફેદ, પ્રદર, લોહીવા, અટકાય અનિયમિત આવવો, ગર્ભાશયના રોગો, સુવારાગ, વંધ્યત્વ, જીર્ણજ્વર કમર તથા પેદુનો દુખાવો વગેરે અનેક રોગોનો નાશ કરી શક્તિ આપે છે.

ખાટલી ૧ નો રૂ. એક

દરેક સ્થળે વેચાય છે.

દેશી દવાઓ મળવાનું ૪૦ વર્ષનું જીવન અને

બાણીતું વિદ્યાસપાત્ર સ્થળ

ઊંઝા ફાર્મસી

કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨. તથા અમદાવાદ.

અજન્નો જોઈએ છીએ-નિયમો મંગાવો.

જે તી વા ડી

અને

બ ગી ચા નાં

પુ સ્ત કો.

ગુજરાતનો ફળખાગ રૂ. ૧-૮-૦
(સચિત્ર ત્રીજી આવૃત્તિ)

વનસ્પતીની વાતો..... રૂ. ૦-૬-૦

મુંદર-સફાઈદાર-રંગીન
એમ્બોસીંગ-પ્રિન્ટર્સ
તથા
ખાસ કાર્ડબોર્ડનાં બોક્ષ
બનાવનાર.

તે સિવાય જેતીવાડી અને
બગીચાને લગતાં દરેક
પુસ્તકો મળશે.

આર રૉય એન્ડ કું.

કમીશન એજન્ટ્સ.

૨૦૮-૨૧૦, જેતવાડી મેક્રનરોડ,

મુંબઈ ૪.

દરેક જરૂરીયાતો મળે છે.

મેન્સ્યુરેકચરીંગ

સ્ટે

શ

ન

સ

એકસર સાઇઝ બુક્સ, લેટર અને ડ્રોઇંગ બુક્સ,
સ્કુલની દરેક જરૂરીયાતો ઉપરાંત
હાઝીપરી, કટલરી, સ્ટેશનરી, પરફ્યુમરી,
ટાઇપેટસ, ન્હાવાધોવાના સાબુઓ-તેલો,
દેશી સાકર, ચ્દા અને શુદ્ધ તેલ
તેમજ
શીવણ, ભરન અને ગુંથણનો દરેક સામાન.

ધી મુન સ્ટોર્સ, ચંદારામજી ગર્લ્સ હાઇસ્કૂલ સામે,
ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઈ નાં. ૪.

હીરપરા ગ્રાહી

એટલે
વાળની મુંદરના,
વાળની વૃદ્ધિ
અને
મગજની ચંદક

બતાવનાર :

ખીસાને પરવડ તેવું
દરેક ઠેકાણે વેચાય છે

હીરપરા પરફ્યુમરી વર્ક્સ
સ્ટોકીસ્ટ :- મુન સ્ટોર્સ,
ચંદારામજી ગર્લ્સ હાઇસ્કૂલ સામે,
ગીરગામ બેકરોડ, મુંબઈ નાં. ૪.

સસ્તી અને સગવડ તાલરી

વજનમાં હલકી તથા દેખાવમાં સુંદર

વલકન ફાઇબરની

એટેચ કેસ

એ

ગોલ્ડ ફીલ્ડ ના

૧૯૩૫ ના

નવો મોડેલ

ધૈર્ય

ભાવ	<u>૧૪</u>	<u>૧૬"</u>	<u>૧૮"</u>
	રૂ. ૫-૪-૦	૬-૦-૦	૬-૧૨-૦

ગોલ્ડ ફીલ્ડ વલકન ફાઇબર
સુટ કેસ વાપરો.

ભાવ ધૈર્ય	<u>૨૦</u>	<u>૨૨</u>	<u>૨૪</u>	<u>૨૬</u>
રૂ.	<u>૧૦</u>	<u>૧૧</u>	<u>૧૨</u>	<u>૧૩</u>
	<u>૨૮</u>	<u>૩૦</u>		
	<u>૧૪</u>	<u>૧૫</u>		

લખો અને પુછો - ટે. નં. ૨૬૪૭૦

ધી ગોલ્ડ ફીલ્ડ લેધર વર્કસ,

૧૫૮-૬૦ પ્રોન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

તથા

બુટ, શુઝ અને ફેન્સી ચપ્પલ

ડીપાર્ટમેન્ટ.

પીરભાઈ મેનશન, સેન્ટ્રલ રોડ,

મુંબઈ નં. ૪.

ઉચ્ચ કુટુંબની સંસ્કારી સન્તારીઓના

કંઠથી ગવાયેલા નીચેના રાસની

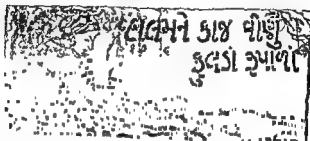
ઓડીયન રેકર્ડઝ.

ટૂંક સમયમાં

બહાર પડશે.

(૧)

- (૨) મહાળ મુનાં મદીરીયા માંધ ગાજે મધરાતલડી,
- (૩) સખી ક્યારે ખોવાણી મહારી દામણી લે,
- (૪) માથે ઘડુલા લગ્નને સગની પાણીમાં બંધાયે રે,
- (૫) મહારૂં ઝમકે ઝમઝમ ઝાંઝરણુ,
- (૬) વેરણુ થઈ હમને વાંસલડી.
- (૭) મેઢી મૂકી મહે મેઢી મૂકી,

રાસ ઓટલે શું ?

એ જાણવું ને સમજવું હોય તો
ઓડીયન તરફથી બહાર પડનારી
સંસ્કારી તેમજ શિક્ષીત સન્તારીઓએ
ગાયેલ રેકર્ડ સાંભળજો.

સંપૂર્ણ લીસ્ટ મગાવો,

રૂપી રેકર્ડ કું.

ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, કોલ,

ચર્ચગેટ હાઉસ—મુંબઈ.

સોદર્ય માટેનો ફોલમંદ નુસખો.”

કામીનીઆ સ્નો

(રજિસ્ટર્ડ)

સોદર્ય બહુનારા આંતરીક દ્રવ્યો ની સંપૂર્ણ તથામ લીધા પછી તે બનાવવામાં આનુષ્ઠ છે.

ચહેરાની સોદર્યતા માટે ખીલ હીમ અથવા સ્નો વાપરતાં પદ્ધતિ “કામીનીઆ સ્નો” વાપરી ભેષ્યા ખાત્ર અલામજ કરવામાં આવે છે.

“કામીનીઆ સ્નો” વાપરનારા નરકપી મળેલ આ એકજ અભિપ્રાય વાચો—

હા એમ કે નાજાવગી-અમદાવાદથી તમે છે કે મેં આપનું “કામીનીઆ સ્નો” વાપરી ભેષ્યું છે અને જમ્નાવના છુટી થાય છે કે તે ચામડીને માટે ફોલમંદ બનાવટ છે અને ચામડીને હલકા આપી મુલાયમ બનાવે છે

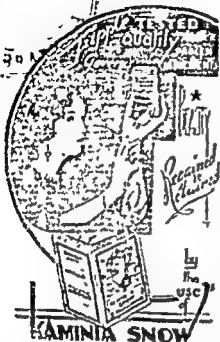
તમે પણ આજેજ એક પોટ વાપરી જાત્રી કરો. હીમત કામીનીઆ સ્નો પોટના. ૦-૧૨-૦ ત્રણ પોટના ૩ ૨-૦-૦ થી પી ખર્ચ ૦-૪-૦ આના.

“કામીનીઆ” જાંડના લુદી લુદી મુગંધીના દીલખુરા સાણુઓ.
“કામીનીઆ” વામ્પરેસો સોપ, “કામીનીઆ” સેન્ડલ સોપ,
(મુલાવની ખુસબોનો સાણુ) (મલીવાગીરી મુખડની મુખર મુગંધનો સાણુ)
“દીલખાર સોપ”

(મસમીન અને ચમેલીના ફુલોની ખુસબોનો સાણુ.)

આ સાણુઓ ખીલ બળક સાણુ કરતા બનાવટમાં ઉત્તમ તેમજ મુગંધીમાં મધુર છે, ત્રણ ગોદીના એક બાકસની હીમત ૦-૧૪-૦ ફક્ત છે થી પી ખર્ચના ૩ ૦-૪-૦. નહાવાના સાણુ ખરીદવી વખતે “કામીનીઆ જાન્ડનાજ” સાણુ ખરીદવાનું યાદ રાખજો. ઉપરની કોઈપણ ચીજનો નમુનો મેળાવવાથી ફ્રી મોકલવી આપશું દરેક દુકાનેથી મગરો.

ધી એગ્રેસો ઇન્ડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કુંઝ,
૨૮૫ જુમામસીદ, પોસ્ટ બોક્સ ૨૦૮૨ મુ બધ ૨

શ્રી-સમાજમાં લેટેસ્ટ ફેશનનું અગ્રમથાન મેળવવા
માડીની ખરીદી નીચેના સ્ટોર્મમાંથી જ કરો.

ટેલીફોન નં.
૨૭૧૧૮

ધી હિન્દ સ્ટોર્સ,

૨૬૧, કાલ્યાણદેવી રોડ, રામવાડી મામે, મુંબઈ ૨.

(અમલની ખામતો પાછળ વાચો.)

મા પ્રમંગિયામાં, શ્રી-ન મેલનામા તથા ગરબા પાર્ટીઓમાં પાડેલા માટે
 આનુચ્છા મુંદર તેમજ આશ્પત્ર નાટીઓ, જલાલિય અને પેટીકાટનુ
 કાપડ નીચેના સ્ટોર્સમાંથી જ ખરીદે છે; તેથી તમોને પણ
 એકજ સુલાકાન લેવા ખાત્ર વીનંતી છે.

૬૨

૬૨

અગાઉ કદી
 નહીં જનેલી લેટેસ્ટ
 ફેશનની જ્યોર્જેટની, બીડગિની
 તથા છાપેલી સાડીઓ તેમજ દેસમી
 છાપેલી સાડીઓ લેવા પછી
 તમારી મની પર
 જોલવાની તમોને
 ઉતાવળ થશે.

૧૯૩૬ની
 ડીઝાઇનો
 આજેજ મેળવો

હજારો
 ડીઝાઇનો લેવાનું
 એકજ મથક

આનુચ્છા માટે ખાત્ર અલગ ડીપાર્ટમેન્ટ ધરાવનાર
 કાલખાદેવી પર નીચેનો એકજ સ્ટોર્સ છે

ટૂલીફોન નં.
 ૨૭૧૧૮

ધી હિન્દ સ્ટોર્સ,

૨૬૧, કાલખાદેવી રોડ, રામવાડી મામે

સુંદર ટી મીક્ચર

તહામરો દિવસ
સ્કુલિંગ, અને આનંદમાં
પસાર કરવા માટે

સું
દ
ર

ટી મીક્ચર વાપરો.

બીજા
કોઈ
પણ
ચાહ
કે
તાં
ઉત્તમ
છે.

સું દ ર
ટી મીક્ચર
એ
દ
લે

ઉચ્ચ કુટુંબોમાં પસંદગી પામેલો, થા
વર્ણોથી વપરાતી એક નંબરની ચાહ.
જે એક વખત વાપર્યા પછી તહામરો
બીજા કોઈપણ ચાહ વાપરવી નહિ જાય.

ચહા ખરીદતાં
પહેલાં અમારી
દુકાનની એકજ
વીઝીટ લેવાથી
કાયમના આહુક
થશે.

મળવાનું સ્થળ:—

શા. સુંદરજી ઓવરધન,

પ્રખ્યાત ચાહવાળા,

મુલેશ્વર દાઉદજીની ગલી સામે, મુંબઈ નં. ૨.

દરેકે દરેક ગુજરાતીએ વસાવવાં જોઈએ.

—એવાં—

બે ઉપયોગી પુસ્તકો.

૧. ભરત, શીવણ, ગુંથણ અને વેતરવાની કળા.
કીંમત રૂ. ૨-૮-૦

૨. રેશમનું ભરત, શીવણ, ગુંથણ અને વેતરવાની કળા
કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

[બંને પુસ્તકો સાથે ખરીદનારને ૩-૧૨-૦ માં મળશે.]
સંખ્યાબંધ ચિત્રોથી ભરપૂર આ પુસ્તકો સામાન્ય
ગુજરાતી વાંચી લખી શકતી જોઈને પણ સમજી
શકે એવાં છે.

કર્તા:—શ્રીમતી સુશીલા દલાલ.

લખો:—

શ્રી. સુશીલા દલાલ

સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, પારેખ હોસપીટાલની સામે,

ધી જનરલ બુક ડીપો.

૧૧૮, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨.

અને બીજા બહુતા બુકસેલરો.

રવિવારે માણસો ‘રવિવાર’ જ વાંચે છે !

અને તેથી એમને ૧૦૦ ટકાનો ચોક્કસ નફો થાય છે.

કારણ કે

ફક્ત ચાર રૂપીયાના લવાજમમાં
બે ભેટ પુસ્તકો મફત મળે છે.

પ્રથમ પુસ્તક **ભાગ્યવિધાતા** (શ. ૧૧)

[ભોગલ સમયની ઇતિહાસિક નવલકથા]

બીજું પુસ્તક બે માસ પછી બહાર પડશે.

ઉપરાંત ૧ શ. કિંમતનો દ્વીવાળી અંક.

આ પ્રમાણે શ. ચારનાં પુસ્તકો મળે છે.

અને

આખું વરસ ‘રવિવાર’ ના અંકો મફત મળે છે.

શીરનામું નાંધી રાખો—

‘રવિવાર’ ઓફીસ, હરિહર નિવાસ,

સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ ૪

દરેકે દરેક ગુજરાતીએ વસાવવાં જોઈએ.

—એવાં—

બે ઉપયોગી પુસ્તકો.

૧. ભરત, શીવણ, ગુંથણ અને વેતરવાની કળા.
કીંમત રૂ. ૨-૮-૦

૨. રેશમનું ભરત, શીવણ, ગુંથણ અને વેતરવાની કળા.
કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

[બંને પુસ્તકો સાથે ખરીદનારને ૩-૧૨-૦ માં મળશે.]
સંખ્યાબંધ ચિત્રોથી ભરપૂર આ પુસ્તકો સામાન્ય
ગુજરાતી વાંચી લખી શકતી જોઈને પણ સમજી
શકે એવાં છે.

કર્તા:—શ્રીમતી સુશીલા દલાલ.

લખો:—

શ્રી. સુશીલા દલાલ

સેન્ડહસ્ટ^૧ રોડ, પારેખ મેઝાનીમાલની યાત્રે

ધી જનરલ

૧૧૮, પ્રીન્સેસ ૨

અને બીજા જગ્યા

રવિવારે માણસો ‘રવિવાર’ જ વાંચે છે !

અને તેથી એમને ૧૦૦ ટકાનો ચોક્કસ નફો થાય છે.

કારણ કે

ફક્ત ચાર રૂપીઆના લવાજમમાં
બે ભેટ પુસ્તકો મફત મળે છે.

પ્રથમ પુસ્તક ભાગ્યવિધાતા (રૂ. ૧૧)

[ભોગલ સમયની ઇતિહાસિક નવલકથા]

બીજું પુસ્તક બે મારા પછી બહાર પડ્યો.

ઉપરાંત ૧ રૂ. કિંમતનો દીવાળી અંક.

આ પ્રમાણે રૂ. ચારનાં પુસ્તકો મળે છે.

અને

આખું વરસ ‘રવિવાર’ ના અંકો મફત મળે છે.

શીરનામું નાંધી રાખો—

‘રવિવાર’ ઓફીસ, હરિદ્વર નિવાસ,

સેન્ટ્રલ રોડ, મુંબઈ ૪

તુમે વાંચ્યા છે?

રા. પાઠરાકર કૃત પુસ્તકો ?

નવલવન (નિર્મલ સંગ્રહ) આજીતી

સાકી. (નવલકથા)

પ્રણય મંજરી. (પ્રણયકાવ્ય)

શ્રીમદ દેવચંદ્રલ અને ગુજરાતી

શ્રી. દેવચંદ્રલ લવનચરિત્ર.

શ્રીમદ ધૃષ્ટિસાગરલ અને ગુજરાતી સાહિત્ય.

શ્રી, ધૃષ્ટિસાગરલ સ્મારક ગ્રંથ.

રાષ્ટ્રિય નવરાત્ર ગ્રંથ.

શ્રી. લગ્નગીત.

લગ્નગીત-મણિમાળા.

સૌભાગ્ય સિંધુ.

મંગલ સૂત્ર.

મળવાનું ઠેકાણું.

મેસર્સ એન. એમ. ઠક્કરની કં

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

જાજ બાર વર્ષથી એક સરખી રીતેજ લોકપ્રિય બની રહેનાર
ગુજરાતી ભાષામાં સર્વાંગસુન્દર માસિક

“નવચેતન”

તમે વાંચ્યું છે ?

એનાં વાંચન વગર ગુજરાતી માસિક સાહિત્યનું તમારું
વાંચન અધુરુંજ ગણાયે. કારણ એ માસિક ક્ષાત્રી
નજરે, વિવિધતાની નજરે, તેમજ સંગીનતાની નજરે
તમને સતોષ આપે એવું છે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં એનું સ્થાન અનોખુંજ છે.

દર વર્ષે ૧૨૦૦ પાનાનું વાંચન ને ત્રણસો ચિત્રો !

ગમે તે જાસથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.

વાર્ષિક ફાત્તો દિવસ બહાર રૂ. ૮૫૫ છુટક ૮૫૫

લખો:—“નવચેતન” ઓફીસ.

૧૦ પોલોક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

પધારો

પધારો

પધારો

મી. શાન્તીલાલ:—મી. ચંદ્રપ્રસાદ મુંબઈનાં હલવા ત્યાં ફેન્સી
મીઠાઈઓ ખરોદવા ક્યાં જઈશું.

મી. ચંદ્રપ્રસાદ:—તેમા વિચાર કરવાનો શું પેલા બાણીતા મીઠાઈ-
વાળા દયારામ દામોદર જગપ્રખ્યાત છે તેમને ત્યાં...
નાનું બસુ બપ તો પણ દેવાવાની ધારતી નથી.

એકજ ભાવ:—

મી. શાન્તીલાલ:—શુધ કાઠીયાવાડનું દેશી ઘી ઉત્તમ મેવો મસામો
ત્યાં એસંસાંધી ભરપુર મીઠાઈઓ ત્યાં ફેન્સી ડેકારેસન
ત્યાં ફેન્સી પેકોંગ વગેરેની સગવડ ત્યાંજ થશે.

માથેરાન.

મી. ચંદ્રપ્રસાદ:—આ વરસે મરમીની સીજનમાં હવા ખાવા ક્યાં
જઈશું.

મી. શાન્તીલાલ:—તેમાં મુંબઈવાડનું શું છે. માથેરાન રાયલ હિન્દુ
હોટલમાં ધરની બેસેલું ત્યાં ગાયેલું દુધ દહીં
છાછ માખણ ત્યાં ઘી, ઉત્તમ ખોરાક બાદશાહી
બવરયા પ્રમાણીક નોકરોનો રદાફ ત્યાં માલીકની
જાતી દેખરેખ ટેલીફોન ઇલેક્ટ્રીક રેડીયો ત્યાં રમત
ગમતના બધા સાધનો તમારી સેવામાં તૈયાર છે.

મી. ચંદ્રપ્રસાદ:—ત્યારે તો આપણે ત્યાંજ જવાનું નક્કી છે.

માથેરાન ફે. નં. ૧૬,

પ્રોપ્રાયટર, દયારામ દામોદર મીઠાઈવાલા

—:અમારી ત્રણ દુકાનો:—

ચીરાબજાર	ગ્રાંટરોડ	દાદરનામ જંકશ
ટે. નં. ૨૪૭૭૭	ટે. નં. ૪૧૧૪૦	ટે. નં. ૬૦૪૨૨
પો. નં. ૨	પો. નં. ૭	પો. નં. ૧૪

પ્રાઈમાફેન પોરટેબલ મોડલ્સ.

સુંદર દેખાવની, મજબુત બનાવટની, ઝાંક અને મહેંગની રંગની હવેલી ક્વોલીટીની કૃષીનેટ્સ અસલ થોરેનસ મેકરની છેલ્લામા છેલ્લા સુધારા વધારા સાથની હવેલી સ્ટીલની નીકલપલેટ મોડલ્સ, છેલ્લી સુધરેલી દબના મોલબેરોગના ટોન આરમસ, મધુર ખુલ્લા ભુલંદ અવાજના, ધાતુના કવરવાળા નીકલપલેટ સાઉનડ બ્લોકસો, સરવે મલીને,

પ્રાઈમાફેન્સને ચાલુ વખણા-
યેલા મેકરોની સરખામણીમાં
ખુલ્લી કરોકાઈમાં ખીનકરોક
પુરવાર કીધાં છે.

પા સદી પહેલાંના હોંકુસ્તા-
નનાં, સરવે શહેરોમાં ચાલુ
યપલાં, શોખીત આલમમાં એક
અવાજે વખણાયેલાં “પ્રાઈ-
માફેન્સ” પોતાની હવેલી
કીરતી, આજ સુધી નીભાવી
રાખી છે. એજ તેની હવેલી
લાલકાતની પુરતી સામેતી છે.
દલકી ક્વોલીટીના તકલીદી
સસ્તાં ખેસુરા અવાજનાં મશી-
નોથી લોભાઈ નવો જતાં,
ખરીદવા પહેલાં તમારા નજ-
દીકના વેપારી પાસે “પ્રાઈ-
માફેન્સ” જોવા માંગજો અને
તેના સુંદર દેખાવ, મજબુત

બનાવટ, અને સહેલી વધુ તેના મધુર ખુલ્લા ભુલંદ અવાજની ખાતરી
કરીને તેની હવેલી ક્વોલીટીની સરખામણીમાં તેના મધ્યમ ભાવો જરૂરજ
તમેને “પ્રાઈમાફેન્સ” ખરીદવાની લાલચ થોભાવી શકશે નહીં.

બાંબે ફોના જનરલ એજન્સી.

૫૨૮-૨૦-૨૨, ઠાણાદેવી રોડ, મુંબઈ.

ટેલીગ્રામ-“પ્રાઈમાફેન”

ટેલીફોન-૨-

અસંખ્ય દાકતરો જાલામણ કરે છે.
સેંકડો હોસ્પીટલો ચાલુ વાપરે છે.
લાખો લોકોની પ્રશંસા પામ્યું છે.

લાઈફ ગાર્ડ કોલનવોટર

GUARANTEED
STRENGTH OF
150° PROOF

દરેક ઠેકાણે વેચાય છે.

એકલા બનાવનાર:—

હામ એજન્સી, મુંબઈ ૪.

સ્થા. ૧૯૧૩.

BL 13

Suply

BHAVAN'S LIBRARY

Call No. G1/41E/ HOC178

Title गणित २२४

Author पिएस्.एसि.

This book is issued only for one week till _____

To be issued after _____

Date of Issue	Membership No.	Signature

BHAVAN'S LIBRARY

Kufapatti K. M. Munshi Marg
BOMBAY-400 007